

Vårdkedja för ungdomar eller professionella?

En processutvärdering av projektet
”Motverka våld och gäng”

Goran Basic
Joakim Thelander
Malin Åkerström

Forskningsrapport nr 5 2009

Statens
institutions
styrelse SiS
FOU

Vårdkedja för ungdomar eller professionella?

En processutvärdering av projektet
”Motverka våld och gäng”

Goran Basic
Joakim Thelander
Malin Åkerström

Författarpresentationer

Joakim Thelander (FD) är universitetslektor i kriminologi vid Högskolan Kristianstad. Han har bland annat skrivit avhandlingen *Mutor i det godas tjänst?* om vardaglig korruption inom biståndsarbete samt forskningsrapporten *Säker är man ju aldrig* om riskbedömningar och förtroende vid e-handel. Han har också medverkat i antologierna *Mellan relativism och realism* samt *Medier, brott och den aktiva publiken*. Utöver detta har han skrivit en rad populärvetenskapliga artiklar och bokrecensioner i tidskrifterna *Populär Historia* och *Allt om Historia*.

Goran Basic är doktorand i sociologi vid Lunds universitet. Han har tidigare skrivit om krigets sociologi.

Malin Åkerström är professor i sociologi vid Lunds universitet. Hon har skrivit om avvikelser, kriminologi, social kontroll på områden som förräderi, kriminella livsstilar, korruption och ungdomsvård.

Förord

Statens institutionsstyrelse har under perioden 1 juli 2006–31 december 2008 haft regeringens uppdrag att utveckla och pröva en förstärkt vårdkedja inom ramen för den vård som ges med stöd av Lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga. Totalt 15 kommuner – Stockholm, Göteborg och Malmö med kranskommuner samt Borlänge, Falun och Gävle – har tillsammans med samtliga SiS särskilda ungdomshem ingått i projektet. Projektet omfattade en subvention för kommunernas vårdavgifter och särskilda samordnare i syfte att knyta samman insatserna i vårdkedjan. Projektet kom att kallas Motverka våld och gäng (MVG).

Utöver SiS egen avrapportering av uppdraget till regeringen har två fristående utvärderingar av projektet initierats. Denna är en processutvärdering av projektet som genomförts av Lunds universitet under ledning av professor Malin Åkerström. En effektutvärdering pågår vid Stockholms universitet med docent Marie Sallnäs och professor Tommy Lundström som huvudansvariga. Effektutvärderingen förväntas vara slutförd 2010. Forskargruppen vid Stockholms universitet har på ett seminarium vid SiS gett kommentarer till en tidigare version av rapporten.

I rapporten återges olika aktörers erfarenheter av projektet. Förutom ungdomarna själva och deras mödrar, har såväl samordnare, institutionspersonal, socialtjänst och projektledning fått komma till tals. Underlaget för rapporten består av ett omfattande material, främst baserat på intervjuer, observationer, informella möten osv. Av materialet framgår att en av de största utmaningarna för samordnarna var att hitta sin roll i förhållande till alla andra aktörer – att vara en pådrivare och ett nav utan att ta över andras ansvar eller uppgifter. Forskarna finner också en stor variation i hur samordnarnas insatser har mottagits, tolkats och upplevts – från överflödiga och oönskade till nödvändiga och efterfrågade. Ungdomarna har i regel likställt projektet med samordnaren. De uppskattar framför allt samordnarnas tillgänglighet och hjälp med praktiska frågor. Föräldrarna, i detta fall mammorna, ger å sin sida uttryck för stort behov av delaktighet i sina barns vård. För dem har samordnaren betytt trygghet och mödrarna beskriver deras deltagande som framtidsinriktat.

De professionella aktörerna, institutionspersonalen, samordnarna och socialtjänsten, ger blandade beskrivningar av projektet. Svårigheterna att förankra ett projekt av denna magnitud, som dessutom skulle sättas i gång mycket snabbt, blir tydliga i forskarnas beskrivningar av mötet mellan de

olika aktörerna. Det blir också tydligt att projektets praktiska betydelse skapas i själva den sociala processen. Detta gällde också i samarbetet mellan samordnarna och institutionspersonalen.

Från socialtjänstens sida var det problematiskt att projektet kom "uppifrån" och att inrättandet av samordnare kunde uppfattas som kritik av deras arbete. Samtidigt tyckte man på andra håll att en samordnare var precis vad som behövdes för att avlasta socialtjänsten och för att få en professionell samtalspartner i arbetet med en enskild ungdom.

Vid det här laget har samordnare prövats såväl i den särskilda ungdomsvården som i vården av vuxna missbrukare och båda projekten har utvärderats av forskare. För SiS återstår den väsentliga uppgiften att förvalta och sprida erfarenheterna av dessa försök så att vårdkedjan för unga och vuxna med sociala problem vidmakthålls och utvecklas.

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Ewa Persson Göransson', with a stylized, flowing script.

Ewa Persson Göransson / Generaldirektör

Innehållsförteckning

Förord	3
Inledning	7
1 Samordnarnas erfarenheter av MVG-projektet Av Joakim Thelander	17
2 Ungdomarnas beskrivningar – uppskattning, kritik och förväntningar Av Goran Basic	49
3 Mödrars röster om samordnare i ungdomsvården Av Goran Basic	119
4 Projektet utifrån institutionspersonalens perspektiv Av Goran Basic	155
5 Röster från socialtjänsten Av Goran Basic och Malin Åkerström	193
6 Den administrativa hållningen Av Malin Åkerström	225
7 Säkras vårdkedjan? Noteringar om samspel, planering och uppföljning under möten Av Malin Åkerström	267
Sammanfattande slutdiskussion	295
Referenser	309

Inledning

Enligt regeringsbeslut 2006-06-29 har Statens institutionsstyrelse (SiS) fått i uppdrag att pröva en förstärkt vårdkedja inom ungdomsvården. Projektet avser de ungdomar som "utsätter sin hälsa eller utveckling för påtaglig risk att skadas genom kriminalitet, missbruk, deltagande i kriminella gäng eller annat socialt nedbrytande beteende, som är så problematiskt att de har uppfattats ha behov av den vård som de särskilda ungdomshemmen erbjuder".

Målsättning för arbetet var enligt dokumentet:

- Att de ungdomar som ingår i projektet uppnår positiva och bestående förändringar av sin livssituation
- Att bryta umgänget med kriminella kamrater, stärka familjens och nätverkets möjligheter att fungera samt förbättra den unges skolgång och/eller möjligheter till arbete
- Att vårdkedjan för ungdomar bidrar till att skapa fungerande modeller för samarbete mellan SiS och socialtjänsten

Statens institutionsstyrelse skulle utforma vårdkedjemodeller i samverkan med de femton kommuner som ingick i försöksverksamheten. För att åstadkomma de ovan angivna målen skulle samarbete mellan socialtjänsten och SiS förbättras. Arbetet skulle utvecklas enligt erfarenheter från tidigare forskning samt från SiS erfarenheter av en förstärkt vårdkedjemodell inom missbruksvården. Den valda behandlingsmodellen inleds med en vistelse vid SiS särskilda ungdomshem, varvid den unge/a slussas ut via relevanta myndigheter och institutioner. Ett viktigt inslag i modellen är samordnaren, som skulle "utgöra ett stöd för den unge samt vara en länk mellan den unge, socialtjänsten och institutionen".

Vidare skulle en individuell vårdplan upprättas såväl för vistelsen på ungdomshemmet, som för tiden i öppenvård, kontakten med skolan, fritidsaktiviteter etc. Planeringen skulle regleras skriftligt och ske i överenskommelse mellan den unge, föräldrarna, socialtjänsten och ungdomshemmet.

Bakgrunden till projektet var att man funnit vissa brister i den nuvarande behandlingen. Undersökningar har visat att för ungdomarna tenderar tiden på behandlingsinstitutionen ofta att bli en parentes i livet. Efter tiden på ungdomshemmet återvänder man inte sällan till en situation, liknande den som var orsaken till att man hamnade i samhällsvård (Brå m fl, 2002, s 120).

Ett annat, relativt typiskt drag i dagens behandlingssituation är att en rad myndigheter och aktörer är engagerade i ungdomarna. Detta engagemang kan emellertid ofta betecknas som godtyckligt, tillfälligt och fyllt av ad-hoc-lösningar. Gunvor Andersson (1999) tecknar en bild av en "institutionsvandring" för samhällsomhändertagna barn och ungdomar. Olika incidenter leder till förflyttningar till annan institutionsvård eller till att frivillig vård omvandlas till sluten vård. Något man var medveten om i uppbyggnaden av vårdkedjemodellen var att korta interventioner ofta är bättre än långa (Dodge, Dishion, Lansford, 2006). Liknande resultat visar Tore Andreassens (2003) bok om institutionsplacerade ungdomar. Denna bok användes som undervisningsmaterial när samordnarna anställdes.

Inom ramen för projektet anställdes 24 MVG-samordnare. Deras uppgift var att vara en länk mellan den unge, familjen, socialtjänsten och institutionen. Samordnarna skulle ta ett särskilt ansvar för att säkerställa kontakter med öppenvård, med skolan, fritidsaktiviteter etc. En "överenskommelse" (en dokumenterad planering) skulle upprättas mellan den unge, föräldrarna, socialtjänsten och ungdomshemmet avseende övergången till tiden efter vistelsen på det särskilda ungdomshemmet.

Sociologiska institutionen vid Lunds universitet har ansvarat för föreliggande processutvärdering. Parallellt med denna studie genomför forskare vid Stockholms universitet en effektstudie av MVG-projektet. Tänkbara effekter tar längre tid att utvärdera, men en första intressant delstudie föreligger där man bland annat diskuterar samordnarnas kontakter med olika aktörer samt subventionens betydelse (Andersson, Lundström, Sallnäs, 2009).

Konkretionsarbete

Utgångspunkten i projektet var att någon form av samordnare skulle anställas. Denna idé formades i Vårdkedjeprojektet, en försöksverksamhet som pågick åren 2003–2005 i syfte att förbättra vården av vuxna missbrukare, där samordnare varit anställda (Fäldt, Storbjörk & Palm m fl, 2007).

Projektledningen hade alltså att ta ställning till vilket antal och vem som skulle anställas. Ett första led handlade om en anställningsprocess. Den första grovsorteringen av de över 1100 ansökningarna till de 24 tjänsterna sköttes av en representant från personalavdelningen, varefter projektledaren gjorde ett nytt mer finkalibrerat urval samt genomförde anställningsintervjuer. Hur tänkte man? Utgångspunkten var att det helst skulle vara någon med socio-nomutbildning, någon med erfarenheter från ungdomar, gärna någon som också arbetat på eller med ungdomar på institution. I arbetsannonseringen meddelades det också:

Kvalifikationer:

Socionomutbildning, beteendevetarutbildning eller motsvarande. Erfarenhet av arbete inom socialtjänsten och/eller kunskap om någon av de ingående kommunernas resurser och metoder är meriterande. Förmåga och vana att skapa goda kontakter, arbeta självständigt och strukturerat. Stor vikt läggs vid personlig lämplighet.

Enligt samtal med de anställande skulle samordnarna vidare vara flexibla, erfarna, helst representera olika kategorier som kvinnor/män, olika etniciteter, gärna olika åldrar.

Samordnarna som anställdes genomgick en kortare utbildning, de fick information om SiS verksamhet, Barnombudsmannen bjöds in och en representant från Socialstyrelsen talade om etikfrågor. Två samordnare från ovan nämnda Vårdkedjeprojekt relaterade sina erfarenheter. Projektledningen anordnade också en "uppstartskonferens" där Tore Andreassen, en norsk psykolog som skrivit en översiktssbok om forskning kring institutionsbehandling av ungdomar, var inbjuden.

Vid en workshop diskuterades det framtida arbetet genom att samordnarna i sina respektive grupper baserade på geografisk hemvist, fick ta ställning till och diskutera olika fall (dokument kopierade från Socialtjänstens "Anmälan om behov av plats") skickade till SiS.

Det praktiska

Samordnarfunktionen är ny och de anställda skall inte inlemmas i en redan befintlig arbetsplats. Det nya arbetet innebär att man inte kan vara "på plats" på det sätt som en behandlare på en institution eller en socialarbetare i allmänhet är. Eftersom man skall följa olika ungdomar placerade på skilda platser i landet samt följa dem genom olika myndighetsvägar får man följa denna, av andra, snitslade bana. Detta innebär en arbetsorganisation och arbetsuppgifter som inte alltid är helt förutsedda.

Lokaler, kontorsmaterial etc.

Det har varit de deltagande kommunernas ansvar att ordna arbetsplatser åt samordnarna. Detta fungerade emellertid inte helt friktionsfritt. I inledningen av projektet fick samordnarna lägga mycket tid på att ordna praktiska ting som dator, telefon, fax och kontorsmöbler. Även sådant som tryckt informationsmaterial och visitkort saknades när samordnarna började arbeta. Det är utvärderingsgruppens intryck att i stort sett samtliga samordnare upplevt detta som frustrerande, eftersom de omedelbart skulle börja arbeta med ungdomarna som de tilldelades.

Utvärderingsgruppen har besökt samordnarnas arbetsplatser i Malmö, Göteborg och Stockholm och man kan konstatera att lokalförutsättningarna

var väldigt olika. Vissa har varit relativt centralt belägna, andra mer avsides. Man har flyttat lokaler. När lokalerna ligger avsides har detta försvårat för samordnarna att komma in till lokalen och träffas under arbetsdagarna. Detta är uppenbarligen något man velat göra – man vill känna sig som en "yrkesgrupp", som kan dela erfarenheter och jämföra situationer, ge varandra tips och råd. Yrkesidentiteten tycks kopplas till arbetsplatsens utformning och geografiska belägenhet – man vill inte sitta i periferin.

Resorna

Samordnarnas arbete innebar en hel del resor, eftersom alla placeringar av ungdomar inte kan göras i det egna närområdet. Detta hade redan i arbetsannonsen informerats kring. När det gäller resandet kan man konstatera att det åtminstone beträffande samordnarna i Skåne (som är den grupp som utvärderingsgruppen hittills studerat mest ingående) blivit fler resor än man kanske räknat med. Här har varit en del som upplevts som oklart (t.ex. vilka riktlinjer som gäller beträffande hyrbil kontra tåg eller annat färdssätt, eller beträffande tåg kontra flyg vid längre resor) men det är utvärderingsgruppens intryck att dessa frågor tillhörde den inledande fasens konkretionsarbete.

En annan synpunkt handlade om att resandet försvårade för samordnarna att träffas, bland annat var det inte alltid lätt att boka in teammöten där alla kunde träffas för att diskutera gemensamma angelägenheter. Det gemensamma utbytet inom (och mellan) samordnargrupperna sågs som viktigt, för att dryfta frågor, utveckla arbetet under processens gång och ta tillvara såväl positiva som negativa erfarenheter. Det bör dock tilläggas att resandet också kan upplevas som positivt och stimulerande av samordnarna: I en intervju anger t.o.m. en samordnare resandet som ett skäl till att hon sökt arbetet: "jag sökte det här jobbet för att jag skulle få komma ut och resa".

Det fanns också bland samordnarna en oro för arbetsbelastningen. De många resorna och ibland även svårigheter att t.ex. få kontakt med berörda personer inom socialtjänsten är faktorer som gör att arbetet kan upplevas som stressigt. En samordnare säger i en fältintervju: "Det är sagt att vi ska ha tjugo ärenden, men det kommer inte att funka. Inte om vi ska jobba som det är tänkt med ärendena, i så fall kommer vi att behöva förenkla, stryka några möten och så".

Informationsspridning

Samordnarna upplevde det som att personalen ute "på fältet", t.ex. socialsekreterare och institutionspersonal, ofta inte visste särskilt mycket om MVG-projektet eller samordnarnas arbetsuppgifter. Samordnarna ansåg därför att de måste lägga mycket tid på att berätta för både socialtjänsten och institutionerna om projektet och deras egen arbetsroll. Detta skapade viss frustra-

tion och man gav uttryck för en önskan att projektet borde ha varit bättre förankrat hos socialtjänsten och ute på institutionerna.

Samtidigt är det kanske så att informationsspridningen i detta fall inte var helt lätt. I ett så stort geografiskt spritt projekt och med så många involverade är det sannolikt alltid svårt att nå ut till alla berörda parter. Vi överröses med information, e-post, broschyrer och konferenser, endast en del av dessa meddelanden lägger vi på minnet.

Medie- och kommunikationsvetare skulle hållit med den chef inom socialtjänsten som vid ett av de arrangerade arbetsgruppsmötena uppgav att det inte är säkert att ytterligare informationsinsatser skulle ha gjort någon större skillnad: "Folk tar inte till sig information förrän dom sitter med något i knäet". Samma långsiktiga informationsproblem rapporteras från projektet "Ett kontrakt för livet".¹ Trots massiva informationsinsatser kom ändå in i tredje verksamhetsåret samtal från enhetschefer som inte kände till projektets existens (Hajighasemi 2008).

En reflektion är att de svårigheter som finns med att förmedla ett projekt i ett så komplext omfattande socialpolitiskt-administrativt landskap som det svenska inte skall underskattas. Information och kunskap om olika program tar tid. Här finns också en inneboende svårighet: dels behöver man pröva nya modeller, samtidigt ger dessa nya projekt och försöksverksamheter en viss trötthet och ovilja att entusiastiskt anamma dem. Någon av de intervjuade enhetscheferna och institutionscheferna fällde också kommentarer i stil med att om några år är detta med MVG glömt och nya projekt har tagit vid.

Arbetsverktyg

Hur skulle då samordnarna arbeta? En utgångspunkt var att de inte skulle ha det som kallades för behandlingsorientering. Tyngdpunkten blev ett mer administrativt ansvar för ungdomens kontakter med olika myndigheter och andra parter. Det blev också enligt projektledningen särskilt viktigt efter förhandlingar med kommunerna att tydligt fransäga sig allt slags mandat. Man skulle ha en "mjuk rygg", förhandling och diplomati blev ledstjärnorna. (Något som projektledningen i kommentarer mot projektets slut ansåg inte alltid varit så lätt för de anställda samordnarna, mot bakgrund av att de hade en bakgrund som socialsekreterare).

Här fanns alltså en konkurrens att ta fasta på i relationen framförallt till socialtjänsten. Det fanns också en konkurrens i dessas befintliga vårdmodeller. Det som utvecklades som samordnarnas formella arbetsverktyg var dels att vara oberoende ordförande under möten, dels att ansvara för att parterna skrev under ett dokument som benämndes "Överenskommelsen".

¹ Regeringens uppdrag till SiS åren 2005–2007 (förlängt tom 2009) att inom ramen för den vård som ges med stöd av lagen om vård av missbrukare i vissa fall (LVM) ge socialnämnden ekonomiskt stöd för den vård som bedrivs enligt 27 § LVM.

Ordförandeposition

I de inledande resonemangen med olika kommuner visade det sig att framförallt representanter för Göteborg uppfattade det som en risk att samordnarna skulle störa den egna ungdomsvårdsmodellen. Vid något tillfälle under dessa förhandlingar framkom att det inom modellen BBIC (<http://www.sos.se/socialtj/bbic/bbicarbe.htm>) fanns en funktion som kallades "Oberoende ordförande", som blev en nyckel och en möjlighet att rama in och få acceptans för denna nya funktion. En sådan oberoende ordförande har inte någon formell makt men kan, menade man, genom "frågans makt" påpeka och aktualisera frågor.

Överenskommelsen

Ett arbetsverktyg för samordnarna har varit den så kallade "skriftliga överenskommelsen", ett dokument där berörda parter kommer överens om en mer långsiktig planering för den unges framtid än den gängse behandlingsplanen. I samverkansavtalet mellan SiS och kommunerna står det att "vårdplaneringen regleras i en skriftlig överenskommelse mellan den unge/vårdnadshavare, socialtjänsten och det särskilda ungdomshemmet". En fråga som skapat diskussion vid de lokala arbetsgruppsmötena är vilken status detta dokument (överenskommelsen) skulle ges. Användandet av dokumentet har således inte varit helt problemfritt. Man har både från socialtjänsten och från institutionerna framfört farhågor om att överenskommelsen skulle krocka med befintliga dokument som behandlingsplaner, genomförandepplaner eller vårdplaner som redan idag används i arbetet med ungdomarna.

Fokus på övergången?

Även internt förhandlades arbetsmetoder och prioriteringar. Vid den gemensamma interna inledande träffen betonade projektledaren att fokus måste ligga på övergången och tiden efter institutionstiden. Flera av samordnarna höll inte med. De menar att man snarare måste lägga resurser på själva institutionstiden: "Om inte behandlingsplanen fungerar, vad fungerar då?". Denna diskussion var återkommande under de olika återträffar med samtliga samordnare som regelbundet anordnades.

Metod och material

Utvärderingen baseras på kvalitativa forskningsmetoder och grundar sig på olika sorters empiriska material: i huvudsak samtalsintervjuer och fältobservationer. Skilda situationer som bevakats har nedtecknats i fältanteckningar. Det kan röra sig om organiserade möten i projektet men också mer informella sammankomster före och efter intervjuer eller sammanträden, vid besök på institutioner, arbetsplatser och liknande. Ett 80-tal observationstillfällen har genomförts.

Vi har intervjuat samordnare, socialsekreterare, enhetschefer inom socialtjänsten, projektledning, institutionspersonal, och inte minst ungdomar och deras föräldrar.

Antal intervjuer:

Ungdomar:	42
Föräldrar:	11
Samordnare:	28
Socialtjänstpersonal:	39
varav 13 enhetschefer och 26 soc.sekr.	
Institutionspersonal:	25
Dessutom har projektledningen intervjuats.	

Antal observationstillfällen av:

Samordnarnas arbete:	70
Referens- och arbetsgruppsmöten:	10

Intervjuerna har varit av samtalskaraktär, dvs. semistrukturerade samtal med ett antal relevanta teman. Vi strävade efter att ge de intervjuade utrymme att ta upp närliggande ämnen som de ansåg relevanta. Gubrium och Holstein (1997) benämner detta som en *aktiv intervju* då intervjuaren uppträder i rollen som samtalspartner snarare än utfrågare.²

Intervjuerna har spelats in på band och sedan transkriberats. Samtliga personer har tilldelats fiktiva namn.

Några samordnare har intervjuats upprepade gånger. De flesta har följts under arbetsdagar – fler eller färre beroende av tids- och ekonomiska möjligheter. Så har exempelvis de samordnare, som varit placerade i Skåne följts mer intensivt eftersom forskargruppen har sitt säte vid Lunds universitet. Ett antal ungdomar, sex stycken, har följts genom vårdkedjans möten.

Dessutom distribuerade vi en enkät till de deltagande institutionscheferna och samordnarna vid projektets inledning. Enkäten besvarades av så gott som samtliga. Mot slutet av projektet distribuerades även en enkät till de socialsekreterare och enhetschefer som varit involverade. Denna besvarades endast av ett fåtal. Möjligen beror det på att man då visste att projektet skulle avslutas, möjligen var det en markering: många av dem som svarade var kritiska.

Det har sammantaget varit en ovanligt intensiv utvärdering. Utvärderarna har befunnit sig på flera ställen och mött många olika aktörer. Samordnarna har rest runt för att följa ungdomar som varit institutionsplacerade på olika ställen i landet, ibland en bra bit från hemkommunen. Utvärderarna har i sin tur följt efter samordnarna. Vissa har intervjuats vid ett flertal tillfällen. Det gäl-

² Gubrium och Holstein (1997), s. 123; Holstein och Gubrium (1997/1998), s. 113–129.

ler exempelvis de tretton uppföljningsintervjuer som utförts med ungdomar i slutet av projektiden. Vi har i de flesta fall intervjuat de olika aktörerna enskilt, men vissa gruppintervjuer har genomförts. Så har exempelvis gemensamma intervjuer utförts med enhetschefer samt socialarbetare, några utredningssekreterare på institutioner, en gemensam intervju med en mor och hennes son, samt med samordnargrupper i Göteborg, Malmö och Stockholm.

Det kvalitativa materialet har analyserats utifrån etablerade riktlinjer inom kvalitativ metod (se t.ex. Silverman 2000; Alasuutari 1996). Det som återges i intervjuer och fältanteckningar kan ses som beskrivningar som bidrar till att konstruera en viss upplevd social verklighet. De intervjuades egna förklaringar till skeenden och händelser under projektets gång är således intressanta, men dessa förklaringar kan inte tas för givna utan har i sin tur tolkats och bedömts under vårt analysarbete.

Tolkningsramar

Vår strävan har varit att förstå och beskriva hur de involverade aktörerna har upplevt MVG-projektet, men utöver detta har vi också haft ambitionen att i analysarbetet reflektera kring dessa upplevelser och kring projektet, bidra med ett forskningsanknutet perspektiv och i viss mån sätta in upplevelserna i ett större socialt och kulturellt sammanhang. Vårt tolkningsarbete baseras på ett perspektiv där man uppmärksammar människors samspel. I vår undersökning har vi fäst blicken vid både den situation som människor befinner sig i när de talar med varandra eller med oss och vad samt hur de formulerar sig. Detta perspektiv gör det möjligt att både studera hur begreppet "samordnare" till exempel kan fyllas med olika innehåll men också hur man retoriskt i övertygande syfte kan använda olika uttryck, som t.ex. "barnets bästa", förkortningar som BBIC, osv.

Analysen har sitt ursprung i vårt empiriska material och inte i ett på förhand konstruerat perspektiv; samordnarnas administrativa fokus som diskuteras i rapporten, är exempelvis något vi upptäckte genom intervjuerna och observationerna, inte något vi på förhand letade efter eller ens förväntade oss att upptäcka.

Med en sådan hållning kan man också använda sig av ett perspektiv som tillåter oss att se de professionella som ömsesidigt kontrollerande varandra; begreppet "kontroll" används därmed inte enbart i förhållande till hur ungdomarna kontrolleras inom ungdomsvården.

Samtidigt är ingen analys renodlat sprungen ur ett empiriskt material. Att vi ser diskussionerna om vilka dokument som skall användas i projektet som en kamp och använder begrepp som kamprekvisita har sitt ursprung i inläsning av sociologer som klassikern Georg Simmel och den moderne socialpsykologen Ervin Goffman, som använde dramaturgin som metafor för socialt samspel.

Rapportens uppläggning

Inom projektets ram har Joakim Thelander i huvudsak varit den som följt samordnarnas arbete genom fältobservationer och intervjuer. Goran Basic har intervjuat ungdomar samt deras föräldrar, institutionspersonal samt samordnare. Såväl Joakim Thelander som Goran Basic har intervjuat socialtjänstens företrädare. Malin Åkerström har utfört ett fåtal intervjuer och observationer; hennes kapitel baseras på Thelanders och Basics materialinsamling.

Var och en har självständigt författat de olika kapitel denna rapport består av, även om vi under arbetets gång diskuterat deras innehåll såväl med varandra som på allmänna seminarier.

Kapitlen i denna rapport är skrivna så att de skall kunna läsas fristående från varandra, vilket emellertid innebär att en viss överlappning kan äga rum.

I Samordnarnas erfarenheter av MVG-projektet

Av Joakim Thelander

Eftersom samordnarnas arbetsinsatser varit en viktig del av MVG-projektet var ambitionen att på något sätt "fånga" detta arbete under projektets gång. Detta gjordes dels genom intervjuer såväl i början som i slutet av projektet, dels genom fältobservationer av samordnarnas konkreta arbete. Observationerna omfattade såväl dagar på "kontoret", då det kunde handla om att observera samordnarnas interna möten och diskussioner, som observationer av samordnarnas konkreta möten med såväl ungdomar och föräldrar som institutionspersonal och socialsekreterare.

1.1 Inledningen av projektet

Samordnarfunktionen är ny och de anställda skulle inte inlemmas i en redan befintlig arbetsplats. Det nya arbetet innebar att man inte kunde vara "på plats" på det sätt som en behandlare på en institution eller en socialarbetare i allmänhet är. Eftersom man hade till uppgift att följa ungdomar placerade på skilda platser i landet samt följa dem genom olika myndighetsvägar fick man följa denna av andra snitslade bana. Detta innebar en arbetsorganisation och arbetsuppgifter som inte alltid var helt förutsedda. I inledningen av projektet fick samordnarna lägga mycket tid på att ordna praktiska ting som dator, telefoner, fax och kontorsmöbler. Även sådant som tryckt informationsmaterial och visitkort saknades när samordnarna började arbeta.

Intrycket är att i stort sett samtliga samordnare upplevde detta som frustrerande, särskilt eftersom de förväntades börja arbeta med MVG-ungdomar i januari 2007 trots att deras arbetsplatser inte var förberedda. Ett par av samordnarna beskrev situationen så här:

När vi väl kom så fanns det absolut ingenting, så att det var en jättelång process bara att få telefoner och skrivbord och ... Några av oss har fortfarande inte datorer. (intervju med samordnare)

Resurser som informationsmaterial, överenskommelseplan, fungerande postgång, telefon och data har fattats vilket har fördröjt processen att komma igång enormt. (enkätsvar)

Vid en fältobservation tillbringades en eftermiddag i samordnarnas lokaler, medan en vaktmästare med instruktioner och hjälp från samordnarna satte upp tavlor och gardinstänger. En av samordnarna påpekade återigen att iordningställandet av lokalen hade tagit mycket tid i början eftersom deras

lokaler var tomma när de flyttade in: "Du skulle ha varit här i början, då var vi på IKEA nästan varje vecka" (fältanteckning).

Ett annat konkret exempel är att vid ett tillfälle när en grupp samordnare intervjuades i början av projektet var några hantverkare samtidigt sysselsatta med att renovera golvet i arbetslokalen. Dessa inledande besvärigheter kan rimligen tolkas som ett resultat av projektets relativt korta planeringsfas, även om en del praktiska bekymmer av detta slag sannolikt är svåra att undvika vid starten av nya projekt.

1.2 Projektets bristande förankring

Samordnarna har berättat att personalen ute "på fältet", t.ex. socialsekreterare och institutionspersonal, ofta inte varit särskilt kunniga om MVG-projektets innehåll och syfte eller samordnarnas arbetsuppgifter. Samordnarna har därför upplevt att de har behövt lägga mycket tid och energi på att berätta för både socialtjänsten och institutionerna om projektet och sin egen arbetsroll. Man har helt enkelt i många fall känt att man måste motivera projektets existens och "sälja in" (intervju med samordnare) projektet till de inblandade aktörerna. Detta har skapat en viss frustration och man har under projektets gång gett återkommande uttryck för synpunkten att projektet borde ha varit bättre förankrat hos socialtjänsten och på institutionerna. Några exempel ur materialet på kritiken av projektets förankring är följande:

Informationen och förankringen av projektet har varit sjukt dålig under tiden innan vi började jobba. (fältanteckning)

Knappt någon jag har träffat på institution / socialtjänst känner till detta projekt. (enkätsvar)

Det handlar om hur man gick ut med [ohörbart ord] och hur man implementerade projektet, och det är synd ... Jag har hört det så många gånger att hur det var dåligt med informationen innan, och att ingen visste att det ska komma och så där, att man kunnat förbereda alltså socialtjänsten mycket, mycket bättre. (intervju med samordnare)

En chef inom socialtjänsten menade i en intervju när frågan om bristande förankring diskuterades att detta inte var särskilt anmärkningsvärt, utan snarare borde ses som en naturlig del av arbetsuppgifterna i ett nytt projekt. Men det är ändå så att flera av samordnarna gett uttryck för att det man beskriver som en bristande förankring upplevts som frustrerande.

Vid ett möte med sektionschefer inom socialtjänsten som observerades en kort tid efter projektstarten informerade samordnarna om MVG-projektet och samordnarnas roll i projektet. Flera av sektionscheferna tyckte att samordnarnas arbetsroll var "förvirrande" (fältanteckning). En av de mest skeptiska ställde frågan på följande sätt efter samordnarnas presentation av sitt arbete:

Jag kan inte se att det finns behov av en extra person, det som ni pratar om görs ju redan idag. (fältanteckning)

I en intervju med en enhetschef inom socialtjänsten i inledningen av projektet var denne inne på liknande tankegångar. Samordnarnas arbete beskrevs som något som redan görs:

Alltså, vi känner inga behov av att förstärka vårdkedjan eller så va. Alltså ... det är klart att vi känner behov av att förstärka vårdkedjan hela tiden, men vi ... utan att slå oss för bröstet så tycker jag att det är det vi har försökt fokusera och försöker jobba med hela tiden. Att tänka liksom i det perspektivet, att jobba liksom för ökad samverkan. (intervju med enhetschef inom socialtjänsten)

Efter mötet med sektionscheferna var de deltagande samordnarna besvikna över bristen på positiv respons men samtidigt självkritiska. De menade att de under mötet inte hade varit tillräckligt tydliga när de berättade om sina arbetsuppgifter. I viss mån kan det röra sig om en ovana bland samordnarna vid projektformen och vid den nya yrkesrollen. Flera av samordnarna har en bakgrund inom socialtjänsten, där de haft tydligare definierade yrkesroller, ingått i en mer stabil organisatorisk kontext och inte på samma sätt varit tvungna att förklara och motivera sitt arbete. Men samordnarna beskriver det också som att den bakgrunden ofta varit en fördel när det gäller kommunikationen särskilt med socialtjänsten:

Det gör ju att det är lättare att prata med en socialsekreterare. Det är klart att vi vet vilken verklighet som de sitter i och kan de turerna och så. Det är ju en jättefördel det är det ju. (intervju med samordnare)

Projektformen och den nya, inte fullt definierade yrkesrollen är sannolikt viktiga orsaker till att behovet att ständigt informera om projektet upplevts som arbetsamt och emellanåt också frustrerande. Det är också så att två samordnare som slutade i projektet redan i ett tidigt skede angav brist på struktur som en viktig anledning till att de inte ville fortsätta. I den nya och ovana rollen har samordnarna fått börja sitt arbete i projektet med att till stor del själva definiera sitt arbetssätt och sina rutiner. Här önskar en del av samordnarna att de hade fått mer stöd från projektledningen i den processen:

Jag har saknat stöd och deltagande från projektledaren, han har ej deltagit i vår arbetsprocess med tillräckligt intresse, under de första veckor då vi försökte forma 'rollen', 'överenskommelserna' osv. (enkätsvar)

Frågan om bristande förankring togs även upp och diskuterades i de lokala arbetsgrupperna, där flera möten observerades. Vikten av att föra vidare informationen från chefsnivå och nedåt i organisationerna (såväl inom socialtjänsten som vid SiS-institutionerna) betonades vid mötena. En institutionschef menade att det kanske fanns ett "glapp" i informationsutbytet

angående MVG-projektet, som i så fall borde rättas till. En enhetschef från socialtjänsten menade dock att det inte är säkert att mer information om projektet skulle göra någon större skillnad:

Folk tar inte till sig information förrän dom sitter med något i knäet, så det är inte säkert att det hjälper. (fältanteckning)

I vilken mån mer intensiva informations- och kommunikationsinsatser angående MVG-projektets innehåll och syfte hade gjort skillnad för projektets mottagande är naturligtvis svårt att bedöma i efterhand. Det är dock tydligt att man från samordnarnas sida beskriver den bristande förankringen inom socialtjänsten och på SiS-institutionerna som ett problem och som en belastning för arbetet i projektet. Vi återkommer till frågan om förankring i avsnittet om samordnarnas arbetsroll.

1.3 Samordnarnas yrkesroll

Samordnarna representerar en ny funktion, möjligen rentav en ny yrkesgrupp i det alltmer komplexa och högspecialiserade moderna välfärdssamhället. Arbetsuppgifterna är därför till viss del nya och inte helt definierade. I dokumentet *Samordnarrollen inom Vårdkedjeprojekt ungdom – MVG* (SiS 2006) definieras arbetsrollen men på ett sätt som lämnar utrymme för olika tolkningar och prioriteringar.

I dokumentet nämns till exempel att samordnaren ska vara ett "stöd för den unge", vara "en länk mellan den unge, socialtjänsten och institutionen", ha ett "gränsöverskridande arbetssätt", "ha särskilt fokus på övergången mellan SiS institutionsvård och vård i andra former", vid möten "fokusera på frågor till mötesdeltagarna snarare än på krav och påståenden", "delta i de möten där tiden efter SiS-placeringen diskuteras" (om institutionen och socialtjänsten ger mandat även vara ordförande vid dessa möten), "följa upp de insatser som gjorts samt värdera resultatet utifrån vårdplanen och behandlingsplanen", "försäkra sig om att den unges behov inte får stå tillbaka för de vuxnas" samt "kvalitetssäkra vården".

Även andra beskrivningar har getts vid diskussioner mellan samordnarna och inom SiS: helikopterperspektiv, språkrör för de unga samt "stöd för stressade socialsekreterare", ett uttryck som SiS använde i sin interna tidning SiStone. En kortare beskrivning av samordnarnas arbete finns också i samverkansavtalet mellan SiS och de deltagande kommunerna, där det ges en mer kortfattad beskrivning av samordnarnas uppgifter. I detta dokument sägs att samordnarna "utgör länken mellan de olika aktörerna i vårdkedjan" och även att samordnarna ska "följa respektive ungdom genom de olika faserna i vårdkedjan och delta i behandlingsplanering, nätverksmöten, motiverande samtal m.m." Sådana skilda beskrivningar av samordnarrollen beskrivs också

av Jessica Palm (2007) i utvärderingen av ett tidigare vårdkedjeprojekt, som drivits av SiS (se Inledning).

I detta brytande av ny mark är det rimligt att tala om både möjligheter för samordnarna att forma sin roll, men också en strävan att "stänga" den i den bemärkelsen att den blir klarare definierad. Vi anser vidare att vi inledningsvis kunde spåra en viss vilsenhet bland många samordnare. Dessa har fått lägga ner mycket arbete på att diskutera sin arbetsroll, dels vid teammöten i respektive region, dels vid gemensamma "Samordna samordnarna"-möten. Särskilt vid projektets inledning upplevde samordnarna detta som en angelägen fråga att diskutera:

Den frågan har vi arbetat med i 1,5 månader nu, och våra konkreta uppgifter är svårfångade. (enkätsvar)

Det har varit positivt respons från ungdomarna hittills. Däremot tror jag inte de är på det klara med exakt vad som är vår roll. Men det är å andra sidan inte soc, institutioner eller för den del vi själva heller. (enkätsvar)

Samordnare 1: Jag tycker det är jätteroligt att komma ut, men samtidigt känns det som man balanserar på en sytråd ungefär. Och så kommer det att vara i början. Intervjuaren: Det är för att det är en helt ny roll ...

Samordnare 1: Det är något alldeles nytt.

Samordnare 2: Det är helt nytt, vi är nya på det allihop.

Samordnare 3: Det är lite frågetecken här och var liksom. Som inte riktigt är klart ... (intervju med samordnare)

Den otydlighet beträffande yrkesrollen som funnits är sannolikt ett resultat av att samordnarnas roll varit delikat. De har trätt in i redan etablerade rutiner, bland redan starka professionella yrkeskollektiv. De har dessutom emellanåt uppfattats som kontrollanter vilket gjort att arbetet kunnat ses som utmanande.

När det gäller oklarheterna beträffande arbetsrollen har dessa beskrivits som mest frustrerande i början av projektet, vilket inte är särskilt förvånande. Däremot löstes inte frågan om arbetsrollens konkreta utformning slutgiltigt under projektets gång. Det exakta innehållet i arbetsrollen diskuterades bland samordnarna ända fram till slutskedet av projektet, även om diskussionen var som mest intensiv under det första halvåret 2007.

En aspekt som nämndes av en av samordnarna var att när arbetsrollen inte är helt tydlig så blir det ett extra stressmoment i arbetet, eftersom det då är "svårt att veta när man gjort tillräckligt" (fältanteckning). En annan samordnare efterlyste tydligare besked från ledningen för hur de skulle prioritera bland sina arbetsuppgifter, och menade att otydligheten fick konsekvenser för arbetstillfredsställelsen:

Vad är egentligen syftet med projektet?, säger hon. För när det blir för otydligt och spretigt lägger man det annars på sig själv, blir missnöjd, tvivlar på sin egen förmåga. (fältanteckning)

Enligt dokumentet *Samordnarrollen inom Vårdkedjeprojekt ungdom – MVG* (SiS 2006) ska samordnarna "fokusera på frågor till mötesdeltagarna snarare än på krav och påståenden". Med "frågans makt", ett uttryck använt av projektledningen, skulle samordnarna kunna förbättra och komplettera de rutiner som redan existerar (och ifrågasätta när det behövs). En av samordnarna uttryckte det dock i en intervju som att även att ställa frågor kan vara känsligt och uppfattas som ifrågasättande i en negativ bemärkelse. Även frågor kan uppfattas som kritik. Uttrycket "frågans makt" var också något som man kunde ironisera lite över, som i detta utdrag ur en observation från ett besök i samordnarnas arbetslokal i en av regionerna:

Jag ser att de har en stor gul affisch angående MVG-projektet i ett av rummen. Texten lyder: "Särskilda samordnare säkrar nätverket. Långsiktiga insatser ger effekt. Samverkan utvecklas. Familjen stärks". På whiteboardtavlan bredvid affischen har en av samordnarna skrivit: "MVG 008 'med rätt att fråga'." (fältanteckning)

En dimension som varit märkbar i projektet handlar om svårigheten att åstadkomma förändring när man inte har något tydligt mandat eller någon formell makt. En institutionschef skriver om samordnarrollen:

Å ena sidan har man inget mandat och ska vara neutral men å andra sidan ska man vara med och påverka och granska innehåll och insatser i en behandlingsplan. Det är en svår uppgift för samordnarna att hitta sin roll. (enkätsvar)

I avsaknad av formell makt har samordnarna till stor del varit beroende av de andra aktörernas vilja till samverkan. I ett fall som observerades hade man från socialtjänsten inte kontaktat samordnaren inför ett möte, som denne därmed missade att vara med på. Samordnaren var irriterad över detta men sa samtidigt att "vi kan inte göra något om dom inte vill samarbeta" (fältanteckning).

Svårigheter att komma i kontakt med andra aktörer, särskilt socialsekreterare, är en annan dimension som en del samordnare beskrivit som problematisk och ett stressande inslag i projektet. Ofta har det till exempel beskrivits som svårt att nå en specifik socialsekreterare, man upplever att denne inte ringer tillbaka eller svarar på e-post. Beträffande institutionspersonalen verkar närbarheten ha varit bättre, i varje fall uttrycks det inte som ett lika stort problem i datamaterialet.

När det gäller anledningarna till att det i vissa fall varit svårt att nå socialsekreterarna finns det utrymme för olika tolkningar bland samordnarna. I en del fall tror man att det kan röra sig om medvetna försök att undvika kontakt,

medan det i andra fall snarare tolkas som att det handlar om arbetsvillkoren för socialsekreterare. Här följer ett par exempel på hur detta kunde uttryckas bland samordnarna. En samordnare beskrev det som ett "tyst motstånd":

Där man inte får respons på sina mail, sina telefonsamtal ... det var *tyst* från socialtjänsten, man försöker och försöker och försöker. (intervju med samordnare)

I nästa citat anförs socialsekreterares "röriga" kalendrar som en anledning till att två socialsekreterare inte dök upp vid ett inbokat möte:

Har du sett en socialsekreterares kalender?, säger samordnaren. Jag svarar nej. Kryss och strykningar överallt, rörigt. Det är inte konstigt om de missar något möte. (fältanteckning)

I vissa fall har det också beskrivits som att samarbetsproblemet befunnit sig på en mer personlig nivå, det vill säga helt enkelt dålig personkemi mellan vissa samordnare och vissa socialsekreterare eller viss institutionspersonal. När det gäller dimensionen av att ha en fulltecknad kalender är detta något som varit märkbart vid flera tillfällen när möten med ungdomar observerats. När det mot slutet av mötet var tid att boka nästa mötestillfälle kunde en längre diskussion följa innan man lyckades finna en lämplig tid när alla deltagarna kunde komma. Detta kan ses dels som ett tecken på det sätt arbetsorganisationen fungerar, dels som ett konkret problem i ungdomsvården eftersom det kunde hända att möten ibland fick flyttas fram ett par veckor längre än det ursprungligen var tänkt.

Samordnarnas arbetsroll har varit beroende av vilket mandat de fått från de övriga inblandade professionella aktörerna. Detta beskrevs i en samordnarintervju som ett problem, eftersom denna flexibilitet samtidigt får konsekvensen att samordnarnas arbete ser olika ut från fall till fall:

Vår roll ser så olika ut, och vi går in och presenterar generellt vad vi ... alltså vad vår roll är i ett ärende, och sen så i slutändan så kanske vi inte alls haft den rollen för att vi inte fått det mandatet eller liknande. Och där känner jag att både vi som alltså yrkespersoner och projektet i sig förlorar trovärdighet. För där går vi in och presenterar någonting och sen kan vi inte uppfylla det. (intervju med samordnare)

I en del fall har man gett prov på viss skepsis angående samordnarnas roll i projektet och beskrivit samordnarfunktionen som onödig och extra arbete i form av ännu en person att hålla kontakt med. Denna uppfattning uttrycktes tämligen kärnfullt i följande citat från en intervju med en socialsekreterare:

Samordnarna kan säkert vara jättetrevliga och jättekompetenta, men jag har absolut ingen nytta av dom. Jag tycker att dom är mer i vägen. Vid något annat tillfälle, jag har en ungdom som jag hade på institution och helt plötsligt så började hon ringa till samordnaren där. Det blir fel i kommunikationen va. Så från

början har det nog varit rätt så luddigt kring vad deras roll är, vad ska dom göra.
(intervju med socialsekreterare)

Den skepsis eller "motstånd" som samordnarna mött emellanåt är sannolikt en av anledningarna till att de velat agera med en viss försiktighet. Det har handlat om en balansgång mellan att "inte trampa folk på tårna, vi ska vara väldigt försiktiga" (intervju med samordnare) och att driva på för att åstadkomma förändringar. Här är det ingen tvekan om att denna balansgång ofta upplevts som svår att hantera. En av samordnarna menade när vi diskuterade frågan under en bilfärd på väg till ett institutionsmöte att samordnarna efter några månader i projektet hade börjat ändra sitt arbetssätt i förhållande till socialtjänsten och institutionerna:

Jag undrar hur det går med samordnandet. Han säger att det går sådär, han tycker att samordnarna med tiden i projektet kommit längre bort från tanken att tala för de unga. Samordnarna har istället närmat sig soc. och institutionerna, menar han. Samordnaren tror att det beror på att de fått klagomål när de varit alltför kritiska som samordnare. Han har själv fått kritik, menar han, till exempel vid något tillfälle när han skulle ha tagit upp alltför känsliga saker vid ett möte med en ungdom (jag minns inte om kritiken kom från soc. eller institutionen). Här tycker han också att deras chefer inte gett samordnarna tillräckligt stöd. (fältanteckning)

En annan samordnare menade i en intervju att man inte borde gå för långt i sin strävan att undvika att ses som "kontrollanter" av institutionernas eller socialtjänstens arbete. En alltför långtgående flexibilitet kunde enligt samordnaren bli problematisk om den ledde till att samordnarna hela tiden skulle anpassa sig till olika institutioner eller stadsdelskontor som menade att just de hade en speciell struktur:

Dom har, alla har en speciell struktur. Alla! Det finns ju inga som inte har det! Vem, vilka av institutionerna eller vilket av stadsdelskontoren äger mest mandat att säga "tulla inte på vår struktur"? (intervju med samordnare)

Samtidigt bör det framhållas att samordnarna upplevt att de inte bara mötts av skepsis utan också av nyfikenhet och entusiasm, såväl från personal på institutionerna som av personal inom socialtjänsten. Man påpekar också att en initialt avvaktande hållning ibland efter en tids konkret samarbete kunnat vändas till en mer positiv och förstående attityd. Följande citat är exempel på en mer positiv hållning till MVG-projektet och samordnarnas arbete:

Jag tycker att det har varit jättebra, det är en vinst för oss att den personen också finns med och säkerställer att vi alla runtomkring gör rätt saker för en ungdom. Så jag tycker bara det har varit positivt att ha med MVG. (intervju med socialsekreterare)

Jag tycker att det bidrar till ett tydliggörande. Rollerna blir tydligare, uppdraget blir tydligare och därmed också effekten, avstämningen mot vad vi ska uppnå för den unge. Det blir någon sorts kvalitetssäkring av det, tycker jag. (intervju med socialsekreterare)

Ungdomssamordnarna har varit oerhört bra som språkrör, de har också kunnat ta bort mycket av den prestige som finns hos socialtjänsten och institutionen. MVG-samordnarna fungerar som oerhört bra stöd för socialsekreterare för att kunna få all hjälp till den unge [en ungdom med ett specifikt vårdbehov]. (intervju med institutionspersonal)

Flexibiliteten i samordnarnas arbetsroll har som tidigare nämnts inneburit att samordnarna inte alltid jobbat exakt lika. Man har dels varit tvungen att anpassa sig till önskemål från socialtjänsten eller institutionen, dels i någon mån kunnat ha sin personliga syn på hur arbetet bäst ska genomföras. En del samordnare har till exempel ibland tagit på sig en form av "sekreterarroll" när det gäller att skriva den skriftliga överenskommelsen, medan andra istället hävdar att detta bör vara socialsekreterarens uppgift.

Skillnaderna i arbetssätt har emellanåt upplevts som ett problem både av samordnarna själva och av andra aktörer. För samordnarnas del har diskussionerna med att definiera arbetsrollen uppfattats som angelägna och diskuterats dels vid lokala teammöten, dels vid gemensamma "Samordna samordnarna"-konferenser där just behovet av tydligare gemensamma riktlinjer och arbetsformer diskuterats.

En återkommande och till viss del känslig fråga handlar om samordnarnas roll som "kontrollanter" av ungdomsvården. I en mening ligger det naturligtvis något i detta – man har haft på sitt ansvar att i någon mån "kontrollera" och följa upp särskilt hur vården efter institutionsplaceringen fungerar.

Eftersom frågan är känslig och ordet "kontroll" lätt ger disciplinära associationer verkar det ha upplevts som viktigt att finna alternativa benämningar. Oftast har samordnarna uttryckt det i form av "kvalitetssäkring" eller liknande mer positivt värdeladdade termer. Vid ett möte med socialsekreterare där samordnaren presenterade sitt arbete upplevde denne uppenbarligen behov av att ytterligare tona ner dimensionen av kontroll: "det är inte någon kontroll av ert arbete", sa samordnaren, utan att frågan varit uppe, när projektet presenterades (fältanteckning).

När det gäller kontrolldimensionen går det även att tänka sig att det skett en indirekt påverkan i form av en så kallad Hawthorne-effekt, där samordnarnas blotta närvaro (och även vår närvaro i egenskap av utvärderare) kan tänkas göra att aktörerna agerar annorlunda eftersom de blir uppmärksammade i samband med MVG-projektet. I vilken mån detta har skett är emellertid svårt att avgöra.

Behovet av samverkan mellan de berörda aktörerna (främst triaden samordnare–socialtjänst–institution) har betonats som en del av projektet. Gott

samarbete och bra kommunikation har lyfts fram som en av förutsättningarna för att nå framgång i arbetet, och man ser också ett förstärkt samarbete som ett önskvärt resultat av projektet. I denna mening kan det alltså sägas att samverkan, kommunikation och samordning på samma gång är såväl projektets medel som dess mål. En del samordnare anser att man blivit "insläppta" i högre grad och kunnat påverka mer hos institutionerna än hos socialtjänsten:

Vi blir insläppta på ett annat sätt [på SiS-institutionerna] kan jag tycka om man ska jämföra med socialsekreterare. Socialsekreterarna har en annan roll, de är ... det är de som ger uppdrag till SiS-institutionen. Institutionen kanske ser oss mer som kollegor eftersom vi är anställda av SiS. (intervju med samordnare)

Jag tror att vi har påverkat mest institutionerna, det tror jag /---/ Det har blivit en liten kulturförändring faktiskt på institutionerna. (intervju med samordnare)

I en annan samordnarintervju betonades vikten av ökad förståelse och kunskapsförmedling mellan socialtjänsten och institutionerna som ett sätt att främja samverkan och samarbete. Här betonas alltså samordnarna som en form av "brobyggare":

Att få berätta för institutionen hur socialtjänsten ... vad dom kan och inte kan göra, och för socialtjänsten vad institutionen kan och inte kan göra, och vad dom behöver för att kunna göra sitt jobb. (intervju med samordnare)

En formulering i *Samordnarrollen inom Vårdkedjeprojekt ungdom – MVG* (SiS 2006) handlar om att ett viktigt inslag i samordnararbetet består av "kontinuitet i kontakten med ungdomen". Intrycket är att denna kontinuitet har varierat en hel del mellan olika fall. En del ungdomar har uppgett att de har haft regelbundna kontakter med sin samordnare under sin tid på institutionen, andra menar att dessa kontakter endast varit sporadiska.

Det är också så att kontakterna i vissa fall förefaller ha minskat efter utskrivningen från institutionen, något som kan tyckas märkligt i ett projekt som ska "ha särskilt fokus på övergången mellan SiS institutionsvård och vård i andra former" (*Samordnarrollen inom Vårdkedjeprojekt ungdom – MVG*, SiS 2006). Frågan om variationen i kontinuitet har diskuterats med samordnarna vid intervjuer. En förklaring som gavs var att MVG-projektet inte i första hand gått ut på att ha intensiva kontakter med ungdomarna, utan på att säkra vårdkedjan. Detta är en alternativ förklaring till att en del ungdomar upplevt kontakterna med sina samordnare som sporadiska:

Vi kanske har jobbat *stenhårt*, haft mycket kontakter med socialtjänsten /.../ öppenvårdsinsatser och så vidare, och där kan vi prata om flera timmars arbete. Men det syns ju inte för ungdomarna. (intervju med samordnare)

Tanken med projektet har inte varit att samordnarna ska vara en form av extra kontaktpersoner, utan fokus ska ligga på att skapa hållbara vårdkedjor. (fältanteckning från samtal med samordnare)

En annan tänkbar förklaring är att det ofta påpekats vid teammöten och andra diskussioner inom projektet att samordnarna bör undvika att gå in i behandlingen av ungdomarna. Det är förmodligen inte alltid helt lätt att dra gränsen mellan vad som är "att gå in i behandlingen" av en ungdom och vad som är "stöd" för en ungdom. Var gränsen ska dras beror på hur man definierar begreppen, men just på grund av att gränsen kan vara otydlig är det möjligt att samordnarna i vissa fall undvikit tätare kontakter med ungdomarna. En annan tänkbar förklaring har att göra med samordnarnas arbetsbelastning, som i alla fall periodvis verkar ha upplevts som hög. En samordnare uttryckte sig så här:

Det är sagt att vi ska ha tjugo ärenden, men det kommer inte att funka, säger samordnaren med engagemang i rösten. Inte om vi ska jobba som det är tänkt med ärendena, i så fall kommer vi att behöva förenkla, stryka några möten och så. Och det är inte bra, då offrar man ju kvaliteten istället. Så jag tror att man kommer att behöva anställa fler samordnare. (fältanteckning)

Det kan också vara så att man föredrar arbetet med kollegor (se senare kapitel, samt Meeuwisse, 1996) framför arbetet med klienter. Sådana skäl är inget man framför i intervjuer, det är snarare sådana tendenser som märks utanför retoriken (Meeuwisse, 1996).

Samtidigt är intrycket att de ungdomar som berättat om en mer nära kontakt med sin samordnare också varit mer positivt inställda till denne och upplevt relationen som ett stöd. Det kan tolkas som att även om själva samordnandet av vårdkedjan (i form av samordnande och planerande kontakter med institutionerna, socialtjänsten, skolan, olika öppenvårdsverksamheter m.fl.) har prioriterats, så kan det vara problematiskt om detta "osynliga" arbete inte uppfattats som meningsfullt av ungdomarna.

I beskrivningen av samordnarrollen nämns såväl dimensionen av "stöd för den unge" som uppgiften att "följa upp de insatser som gjorts samt värdera resultatet utifrån vårdplanen och behandlingsplanen" samt att "kvalitetssäkra vården" (*Samordnarrollen inom Vårdkedjeprosjekt ungdom – MVG, SiS 2006*). Det finns alltså utrymme och stöd för olika prioriteringar, men konsekvensen blir samtidigt att någon dimension av praktiska skäl måste prioriteras ned. Allt kan inte ägnas lika mycket uppmärksamhet.

1.4 Dokumentet "överenskommelsen"

Ett centralt arbetsverktyg för samordnarna har varit den skriftliga överenskommelsen, ett dokument där berörda parter kommer överens om en mer långsiktig planering för den unges framtid än den gängse behandlingsplanen. I samverkansavtalet mellan SiS och kommunerna står det att "vårdplaneringen regleras i en skriftlig överenskommelse mellan den unge/vårdnadshavare, socialtjänsten och det särskilda ungdomshemmet".

En fråga som skapat diskussion vid de lokala arbetsgruppsmötena är vilken status detta dokument (överenskommelsen) ska ges. Användandet av dokumentet har således inte varit helt problemfritt. Man har både från socialtjänsten och från institutionerna framfört farhågor om att överenskommelsen skulle krocka med befintliga dokument som behandlingsplaner, genomförandeplaner eller vårdplaner som redan idag används i arbetet med ungdomarna.

När samordnarna informerade om sitt uppdrag vid ett möte kommenterade en institutionschef överenskommelsen med att "när det redan finns den typen av dokument tycker jag inte att man behöver skapa ännu ett dokument ovanpå de andra" (fältanteckning). Både projektledningen och samordnarna har försökt att dämpa farhågorna med att poängtera att samordnarnas överenskommelse inte ska ersätta befintliga planeringsdokument om dessa uppfyller kraven på att ange tydliga och långsiktiga mål och delmål för den unge, vilka insatser som ska göras och vem som har ansvaret för att insatserna blir genomförda.

Samordnarna har också i denna dialog med samarbetsaktörerna lyft fram vikten av att redan tidigt ägna utskrivningen från institutionen, och vad som ska hända efter denna, större utrymme i planeringen. Man anser att i betoningen av denna övergång finns en skillnad jämfört med de existerande dokumenten. Vår bedömning är att användandet av den skriftliga överenskommelsen har varierat. I en del fall har socialtjänsten hellre använt egna, befintliga planeringsdokument som man menar uppfyller kraven på tydlighet och långsiktighet. I andra fall har man använt sig av samordnarnas överenskommelse.

1.5 Observationer av samordnarnas arbete: illustrationer via arbetet med sex ungdomar

Sex konkreta "fall" följdes och observerades närmare, med ambitionen att så långt det var praktiskt möjligt observera samordnarnas arbete med dessa ungdomar. Även andra möten med ungdomar observerades emellertid. Några av dessa fall kommenteras även i andra delar av rapporten, särskilt i det sista kapitlet, med fokus på huruvida planeringen och besluten som togs under möten faktiskt följdes upp.

Alla samordnarna i de sex observerade fallen arbetade vid samma MVG-region, däremot har såväl intervjuer som andra mötesobservationer gjorts beträffande de andra regionerna. De sex ungdomarna valdes ut för att i möjligaste mån uppnå en variation av erfarenheter dels vad gäller olika samordnare, institutioner och socialkontor, dels vad gäller ungdomarna själva beträffande dimensioner som etnicitet och kön. Åldersmässigt var ungdomarna mellan 15 och 18 år vid tiden för observationerna. När det gäller anledningen till att ungdomarna placerades på en SiS-institution finns också en variation, men det handlade om drogmissbruk och/eller någon form av kriminellt eller

annat socialt nedbrytande beteende. Det är dock inte ungdomarnas specifika problembilder som står i fokus utan samordnarnas insatser.

"Mötet är samordnarnas viktigaste forum", står det i dokumentet *Samordnarrollen inom Vårdkedjeprojekt ungdom – MVG* (SiS 2006). Den viktigaste delen av observationerna var därför olika former av möten, såväl under tiden som ungdomarna vistades vid institution som uppföljningsmöten efter institutionsvården. Den följande diskussionen är ett försök att ge en sammanfattande bild av det som framkom vid observationerna av samordnarnas arbete med dessa sex ungdomar. Namn och andra data som skulle kunna röja ungdomarnas identiteter har ändrats.

Ivan

Ungdomen Ivan är det fall där det finns mest observationsmaterial. Fallet framstår, åtminstone vad gäller tiden på institutionen, som något av ett modellexempel på hur väl samverkan mellan de olika aktörerna inom MVG-projektet kunde fungera. Från den behandlande institutionens sida var man mycket positiv och såg MVG som ett viktigt projekt. Även socialsekreteraren, den unge själv och hans mamma uttalade sig i positiva ordalag om projektet och därmed fanns grund för god samverkan.

Samordnaren var ordförande vid mötena på institutionen, något som verkar ha uppskattats av de andra aktörerna. En viss kritik kan ändå nämnas beträffande ordförandeskapet. Avdelningsföreståndaren var själv van att vara ordförande vid mötena, och även om han är positiv till insatserna så nämner han i ett samtal att samordnaren ibland kunde ha styrt mötena tydligare eftersom diskussionerna emellanåt kunde bli alltför långa. (Liknande kritik framfördes angående en annan samordnare i en intervju med en pappa. Denne menade att samordnaren var trevlig men verkade inte ha någon vana att leda möten, något pappan själv hade insikt i genom egna erfarenheter av ordförandeskap.)

Samspelet mellan de olika professionella aktörerna förefaller ha fungerat väl i detta fall. Avdelningsföreståndaren accepterar samordnarens ordförandeskap, och när det gäller planeringsarbetet användes samordnarnas överenskommelse för att konkretisera mål och delmål för den unge. Här är ett exempel från en del av ett av de första mötena vid institutionen, där mål och delmål diskuteras:

Samordnaren inleder mötet och socialsekreteraren frågar den unge: "Hur har det gått?" "Bara bra, det har gått fint", säger Ivan. Kontaktpersonen bekräftar: "Ja, det är en trevlig kille", säger han och klappar den unges axel. De verkar redan ha etablerat en god relation. Samordnaren säger: "Målet är ju att Ivan ska komma hem. Och för att det ska vara möjligt så måste man ju träna, som vi pratade om innan", säger han vänd till Ivan. De har pratat om skolan, och Ivan vill läsa upp grundskolebetyget i de ämnen där han inte är godkänd och sedan fortsätta på gymnasiet. "Det är viktigt med utbildning", säger han och mamman nickar.

Samordnaren summerar: "Är det något vi ska jobba med då, skolan?" säger han och Ivan och mamman instämmer liksom läraren på institutionen.

Avdelningsföreståndaren säger att det också behövs träning i att umgås med skolkamraterna (det har tydligen varit en del bråk tidigare där Ivan varit inblandad). Ivan håller med att det varit en del bråk, men menar själv att han nu inte har några problem att komma överens med kamraterna, det har funkat bra här på institutionen. Kontaktpersonen tillägger att det finns olika lösningar, man kan t.ex. kombinera praktik med skola också. Samordnaren summerar till sist: "Okej, målet är att gå i skolan, och då måste vi uppfylla två delmål: komplettera betygen och träna de sociala färdigheterna så att det fungerar bra med skolkamraterna". Socialsekreteraren antecknar i överenskommelsen. (fältanteckning)

Något som också framgick tydligt vid flera observationer var den nära kontakten mellan kontaktpersonen och Ivan. Vid flera möten och även vid samtal och umgänge mellan mötena var det uppenbart att Ivans relation till kontaktpersonen var god, vilket belyses av nedanstående observation:

Mötet börjar. Samordnaren är ordförande, avdelningsföreståndaren för protokoll och socialsekreteraren antecknar i "överenskommelsen". Den unge sitter mellan kontaktpersonen och mamman, tolken på andra sidan av mamman, som inte pratar så bra svenska. /---/ Samordnaren börjar med att fråga Ivan om han vet vad mötet ska handla om. Ivan säger att han tror det, men verkar lite osäker över den direkta frågan. Samordnaren: "Det är för att stämma av hur det går för dig här på institutionen, för att vi ska veta var vi står nu". Ivan nickar och kontaktpersonen inleder. Allt går bra med Ivan, han deltar i alla aktiviteter och är allmänt samarbetsvillig och trevlig att ha att göra med. Kontaktpersonen håller ibland sin hand om den unges axel, eller klappar honom på huvudet, det är uppenbart att den unge gillar honom och har respekt för honom. Det är rentav så att man lätt kunde uppfatta kontaktpersonen som Ivans pappa, han vänder sig oftare till honom än till mamman under mötet. (fältanteckning)

Efter ungefär sex månader fick Ivan en ny samordnare, på grund av att den tidigare samordnaren bytte arbetsplats. Det fanns en viss oro för att bytet skulle leda till negativa konsekvenser, men det är svårt att se några konkreta tecken på detta. Däremot är det ändå så att läget förändrades en tid efter bytet, på grund av att Ivan skrevs ut från institutionen i slutet av februari 2008 och flyttade hem till sin mamma.

Sannolikt upplevdes utskrivningen som besvärlig för Ivan, eftersom relationen med kontaktpersonen varit så nära och förtroendefull under tiden vid institutionen. Något som också inträffade var att samordnarens möjligheter att arbeta aktivt med fallet försämrades efter utskrivningen, säger samordnaren. Under tiden vid institutionen hade samarbetet mellan aktörerna fungerat väl. Men efter utskrivningen fick samordnaren beskedet att personalen vid det ungdomsprojekt inom stadsdelens öppenvård som den unge skulle delta i själva ville sköta alla kontakter med den unge.

Situationen förvärrades av att det uppstod oenigheter mellan ungdomsprojektet och skolan, vilket ledde till att den unge inte kunde börja skolan som planerat och inte heller fick någon praktikplats. Den unge fick också ett återfall i drogmissbruk och alkohol, något som han vid det följande uppföljningsmötet var mycket ångerfull över. Samordnaren berättade att hon kände sig mycket frustrerad över att, som hon upplevde det, hållas utanför och inte kunna påverka skeendet. De följande anteckningarna är från det sista uppföljningsmötet som observerades den 9 april 2008. Samordnaren är inte ordförande, utan det är en person som arbetar inom öppenvården i den aktuella stadsdelen:

En av personalen inom stadsdelens öppenvård undrar varför inget var klart när Ivan kom hem, säger att som hon förstått det ska ju MVG jobba med just de sakerna. Samordnaren verkar lite besvärad. Hon säger att eftersom ungdomsprojektet vill sköta kontakterna med skolan och Ivan själv så har hon inte kunnat göra något. Personen från ungdomsprojektet nickar, säger att de har försökt lösa skolfrågan. /---/ Socialsekreteraren säger: "Ivan har hamnat mellan stolarna, både ungdomsprojektet och jag har varit på skolan men inte lyckats få besked. Det är tråkigt att det blivit så här, men vi har försökt".

Mötet börjar diskutera Ivans skolgång. Socialsekreteraren säger än en gång att de försökt utan att lyckas. Personen från ungdomsprojektet inflikar att han fått beskedet att IV-programmet är överbokat och inte kan ta emot Ivan förrän till hösten. Nu kan han inte få mer än en timme i veckan, något personen från ungdomsprojektet beskriver som "helt horribelt". /---/ Det var planerat på SiS-institutionen för en kombination av praktik och skola för Ivan. "Men praktiken föll, tyvärr, där var en dubbelbokning, och skolan kunde inte hjälpa till. Det är en katastrof, det här med skolan", säger han (skolans rektor skulle ha medverkat vid mötet men har lämnat återbud). (fältanteckning)

Att "säkra vårdkedjan" visade sig alltså vara svårt för samordnaren just i det kritiska ögonblicket när det uppstod problem med skolgång och praktikplats efter utskrivningen från institutionen. När samordningsinsatsen förefaller ha varit som mest nödvändig för att "kvalitetssäkra vården" för Ivan kunde samordnaren enligt sin egen beskrivning inte påverka skeendet. Här går det att urskilja problemet med att samordnarna varit beroende av andras mandat för att kunna göra någon skillnad och påverka vården. I detta fall tycks det ha varit så att när samordnarinsatserna behövdes som mest så efterfrågades de inte av de andra aktörerna. Man kan emellertid, som Åkerström gör i sista kapitlet i denna rapport, ställa fler frågor: varför inte samordnarrollen hävdades av projektledningen i förhållande till kommunen, som tecknat avtal där samordnare ingick som en del av en subventionerad placering? Man kan också ställa frågor kring samordnarens personliga utförande av yrkesrollen – möjlighet till deltagande på olika möten under resans gång fanns hela tiden – under dessa möten fanns ju alltid "frågans makt". Slutligen kan man

ifrågasätta socialsekreterarens övervakande av vårdkedjan. Hon representerar kommunens handlingslinje, det är hon som väljer öppenvården, en verksamhet som också borde ansvarsgranskas.

Nesim

Det som hände kring ungdomen Nesim måste vad gäller dimensionen av samverkan i projektet ses som ett misslyckande. Fallet följdes inte från början, utan började observeras först när ett par inledande möten redan ägt rum. Anledningen var att den ansvarige samordnaren menade att detta var ett fall där samarbetet kring den unge inte fungerade bra. Beslutet fattades då att följa detta fall. Till skillnad från fallet Ivan förefaller samsarbetsaktörerna, särskilt en av de två socialsekreterarna som var handläggare, ha varit skeptiska och avvaktande till samordnaren och till MVG-projektet.

Däremot har den unge och dennes mamma varit positiva, menar samordnaren. I en intervju med Nesim uttryckte han det som att samordnaren varit ett stöd eftersom hon kunde se till att institutionen och socialtjänsten följde reglerna: "MVG är bra för att de, de, de kan reglerna förstår du, för att det är inte alltid så att socialen följer regler så som de säger". Han upplevde också samordnaren som ett stöd vid ett tillfälle när han menade att han blivit kränkt och misshandlad av en av institutionspersonalen. Enligt samordnaren hade hon och särskilt en av socialsekreterarna hamnat i en konflikt redan från början, något som inte blev bättre med tiden. Vi pratar om detta i bilen på väg till ett av mötena:

Samordnaren menar att deras ovilja [socialtjänsten och institutionen] beror på att de vill jobba som de brukar, vilket då är att soc. ger uppdraget till institutionen och sedan planerar institutionen efter detta. Hon fortsätter: Sedan har både institutionspersonalen och soc. handläggaren gått till sina chefer och tyckt att jag hade synpunkter på deras sätt att arbeta. Så socialsekreterarens chef ringer och skäller ut mig: du kan inte säga hur vi ska jobba. Samordnaren säger att hon svarade att hon inte kan säga hur de ska jobba i den aktuella kommunen, men att det hör till hennes uppdrag att ställa frågor. (fältanteckning)

Vid de möten på institutionen som observerades (två stycken) var det dock inte möjligt att observera några uppenbara tecken på konflikter och oenighet, även om stämningen knappast var hjärtlig mellan socialsekreterarna och samordnaren. Kanske berodde detta på att aktörerna tonade ned sina meningsmotsättningar när jag var närvarande? Det blev dock en viss oenighet mellan samordnaren och socialsekreteraren vid ett av mötena om när nästa mötestid skulle bokas. Först talar man en stund om Nesims framtida utskrivning, där Nesim vill ha ett mer exakt besked än vad socialtjänsten anser sig kunna ge just då, sedan kommer bokandet av nästa möte (samordnaren var ordförande vid mötet):

Nesim frågar först, rakt på sak: "Hur länge ska jag vara här?" Här skruvar man lite på sig bland mötesdeltagarna, frågan verkar lite känslig. Socialsekreteraren säger att han måste försöka "leva i nuet", att han nu är här och måste göra det bästa av det. Avdelningsföreståndaren säger att han ska fortsätta som hittills, att han har gjort stora framsteg. Man pratar också om permissionerna, att om allt fungerar så kan han ha förlängda permissioner under sommaren. Nesim verkar ändå inte helt belåten. Till sist säger dock socialsekreteraren att målet på lång sikt naturligtvis är att han ska komma hem, och då verkar Nesim nöjd. "Var det ett bättre svar?" säger samordnaren, och Nesim nickar. Samordnaren tillägger dock att det inte går att sätta något datum, att behandlingen måste få ta sin tid, och soc. och inst. personalen instämmer.

Mötet går mot sitt slut, "Ingen som har något mer att ta upp?" säger samordnaren. Man sätter en tid för nästa möte. Här är den första egentliga antydningen till konflikt mellan samordnaren och soc., då socialsekreteraren vill sätta nästa mötestid ett par veckor längre fram än vad samordnaren vill. Man diskuterar lite fram och tillbaka, den ene kan inte då, den andre kan inte då osv. Till sist enas man om ett datum som jag uppfattar som en kompromiss. (fältanteckning)

Här finns som sagt en antydan till konflikt när det gäller bokande av nästa möte, men samtidigt stödjer samordnaren under mötet socialsekreterarens hållning att det inte går att sätta något exakt datum för hemgången. Det senare förefaller dessutom vara en vanlig diskussionsfråga vid denna typ av institutionsmöten, där ungdomarna av naturliga skäl inte alltid är överens med socialtjänstens och institutionens uppfattning. Ungdomarna vill ofta ha mer detaljerad information om när den framtida utskrivningen är planerad än vad de kan få, särskilt tidigt i behandlingstiden.

Det som sedan händer i fallet Nesim är att jag inte har möjlighet att närvara vid det följande mötet eftersom det krockar med ett annat möte i projektet. Vid detta möte händer något som samordnaren menar gör det fortsatta samarbetet ohållbart, eftersom socialsekreteraren menar att samordnaren inte är kompetent att leda mötet. Det blir enligt samordnaren en öppen konflikt mellan parterna under själva mötet inför den unge och dennes mamma, vilket följs av att socialsekreteraren kontaktar sin chef. Efter ett samtal mellan denne och projektledaren för MVG blir de överens om att fallet ska avslutas vad gäller MVG. Detta motiverar man med att konflikten mellan samordnaren och socialsekreteraren inte får gå ut över den unge. Man beslutar dessutom att den aktuella socialsekreteraren inte ska arbeta med några fler MVG-ungdomar.

Jag pratar senare om vad som hänt med de båda cheferna. Projektledaren för MVG-projektet säger att det visserligen var tråkigt att behöva bryta i ett ärende, men att det samtidigt handlar om flera hundra ärenden och därför inte är så konstigt om det någon gång går snett. Socialsekreterarens chef säger att det är tråkigt att de behövde bryta ärendet men att inget är svart eller vitt i det här fallet. Hon säger att de haft en del problem med samordnaren och socialsekreteraren har känt det som att hon blivit "mästrad" av denne.

Samtidigt verkar hon ändå inte vilja placera hela skulden på samordnaren, för hon säger också att hon vet att socialsekreteraren är en person som kan reagera om hon upplever att hon blir ifrågasatt.

I fallet Nesim kunde alltså inte samordnaren fullgöra sin uppgift, och när det gäller vem som gjort fel har aktörerna olika uppfattningar. Vad som dock kan konstateras är att den samverkan som MVG-projektet velat åstadkomma inte fungerade när det gällde fallet Nesim.

Felicia

Ungdomen Felicia är ännu ett fall där samverkan kring den unge inte fungerade riktigt enligt tankarna med MVG-projektet. Samordnaren påpekade flera gånger när vi diskuterade fallet att han tyckte att han "hölls utanför", till exempel genom att socialsekreterarna inte hade låtit honom medverka vid ett visst möte med hänvisning till att det var känsligt. Ett annat uttryck för att samordnaren inte fullt ut släpptes in i fallet kan vara följande utdrag från ett möte vid den institution där Felicia varit placerad för utredning. Man har rekommenderat att Felicia ska flytta till en annan institution för fortsatt behandling:

Hur länge ska jag vara på institutionen?, frågar Felicia. En av socialsekreterarna: Det är svårt att säga, det hänger på dig själv, hur stark du blir. Sedan får vi jobba med hemgången successivt, med mer och mer frihet, permissioner och så. /---/ Ja, då är mötet slut, säger psykologen som varit ordförande under mötet, men samordnaren räcker upp handen. Hur lång tid tar det för er att hitta en institution?, frågar han socialsekreterarna. Vi kan ge ett besked nästa vecka, svarar en av dem. Samordnaren frågar också psykologen: Vad blir det för aktiviteter för Felicia så länge hon är kvar här, nu när utredningen är klar? Psykologen: Den fjärde april är utredningsuppdraget över, vi ska då få ett nytt uppdrag från soc. om Felicia är kvar här, t.ex. fortsatt skolgång eller andra aktiviteter. Det uppdraget görs upp av soc. tillsammans med avdelningsföreståndaren. (fältanteckning)

Fram till denna punkt under mötet har samordnaren endast lyssnat och antecknat i sitt block. Detta speglar en annan dimension av samordnarskapet. I vissa fall, särskilt när samordnarna inte haft rollen som ordförande, har deras roll varit tämligen diskret vid mötena. Det kan också noteras att när samordnaren väl ger sig in i samtalet så är det i slutet av mötet, eller kanske rentav efter att mötet är slut, och hans frågor besvaras kortfattat av de andra aktörerna. Man gör ingen ansträngning att bjuda in honom till diskussionerna om den fortsatta planeringen för Felicia, utan psykologen påpekar kort att "det uppdraget görs upp av soc. tillsammans med avdelningsföreståndaren". Rimligen kan detta tolkas som att man inte i någon nämnvärd utsträckning vill förändra de etablerade rutinerna, utan snarare vill arbeta så som man brukar göra.

De nämnda socialsekreterarna gav vid ett senare tillfälle uttryck för en viss skepsis beträffande samordnarskapet och menade att samordnaren inte hade kunnat förklara MVG på ett sådant sätt att de förstod poängen med projektet. Man hade också varit på en informationsträff men inte heller denna hjälpte: "Vi var på ett informationsmöte, men det var mest en jättelång föreläsning av Tore Andreassen", sa en av socialsekreterarna (fältanteckning). Oklarheterna lyftes fram särskilt vid ett planeringsmöte där den unge och hennes pappa inte deltog. Felicia bor vid detta mötestillfälle sedan några månader tillbaka på ett HVB-hem. Vid sidan av samordnaren och socialsekreterarna deltar även en företrädare för HVB-hemmet vid mötet.

Efter en stund uppstår under mötet en diskussion kring vilka kontakter samordnaren egentligen bör ta, till exempel vem som bör kalla till mötena, och i vilken mån Felicia och hennes pappa förstår hans roll som samordnare. En av socialsekreterarna säger att det är "luddigt" för henne och att det då måste vara ännu svårare att förstå för flickan och pappan:

Samordnaren skruvar lite på sig i stolen, höjer rösten en aning och säger att han har pratat om sin roll med Felicia och pappan men att han i så fall ska vara ännu tydligare och förklara fler gånger för dem vad projektet handlar om. Ja, säger företrädaren för HVB-hemmet, för om inte vi förstår så förstår säkert inte de heller. En av socialsekreterarna instämmer: Det är fortfarande inte klart för oss vad du ska göra.

Jag är tydlig med att jag inte har beslutsansvaret, säger samordnaren och fortsätter med en ganska lång och lite omständlig redogörelse för MVG-projektet. Han betonar även att det är ett regeringsuppdrag, men de andra verkar fortfarande skeptiska. Företrädaren för HVB-hemmet säger något om att han är tveksam till om ungdomarna måste ha en samordnare och undrar om det verkligen finns stöd i lagen för det. De kan inte välja bort socialtjänsten, men frågan är om de måste ha en samordnare? Socialsekreterarna nickar. Samordnaren upprepar att han redan pratat med Felicia och pappan om sin roll, och att det står skrivet i uppdraget från regeringen att det ska vara samordnare. Han säger också att kommunen har skrivit på att de ska medverka, och då ingår samordnare.

Diskussionen fortsätter ytterligare en stund. Man talar om att hålla ett möte snart där skolan också ska vara med, eventuellt ska det hållas i skolans lokaler. Till sist säger en av socialsekreterarna: Det är enklare om jag kallar till mötena, det är mer bekant för dem som ingår och Felicia och pappan. Samordnaren verkar acceptera detta. Men det känns ändå lite oklart vad som blir bestämt angående när och hur mötet ska hållas. (fältanteckning)

Skälet till att diskussionen kring samordnarens roll blev så tydlig vid detta möte och att hans närvaro rentav ifrågasattes är sannolikt att Felicia och hennes pappa inte var med vid detta möte. Det verkar vara en norm att hantera eventuella meningsutbyten eller oenigheter bland de professionella aktörerna utanför de möten där ungdomarna eller deras familjer medverkar

(brottet mot denna norm var en av anledningarna till att samordnarskapet i fallet Nesim avslutades i förtid).

Vid det sista mötet som observerades i fallet Felicia, ett möte på skolan den 11 mars 2008, fick emellertid samordnaren en mer distinkt roll. Vid mötets inledning fanns varken dagordning eller ordförande, vilket ledde till att samordnaren till sist sa att han kunde vara ordförande. De andra mötesdeltagarna – Felicias mentor vid skolan, kuratorn, studievägledaren, mamman vid familjehemmet dit Felicia nu hade flyttat och socialsekreteraren – accepterade detta. Mötet fungerade sedan väl trots avsaknaden av dagordning. Felicia fick beröm för sina skolprestationer och mentorn menade att Felicias möjligheter att komma in på ett nationellt gymnasieprogram till hösten var goda. Efter mötet diskuterar jag mötet med samordnaren:

Samordnaren och jag går och äter lunch på en restaurang i närheten, innan vi åker. Han frågar i bilen vad jag tyckte om mötet. Jag säger att det blev bra till sist även om det kändes lite oklart utan tydlig dagordning. Han håller med, säger något om att det här med kallelser och dagordning är något som han erbjudit sig att sköta men att soc. inte gått med på det. Men det verkar ju gå bra för flickan i skolan, säger han och jag håller med. Han släpper av mig i Lund och kör sedan vidare till kontoret. (fältanteckning)

Det kan noteras att denna typ av diskussion inte varit helt ovanlig efter mötena. Samordnaren har i flera fall frågat vad jag som observatör tyckte om mötet och om hans eller hennes agerande. Jag har då gett någon form av kort sammanfattande kommentar (som i utdraget ovan) eller ibland försökt vända på frågan för att istället få höra vad samordnaren själv anser. En tanke är att eftersom samordnarrollen inte varit tydligt definierad så har det funnits en osäkerhet bland samordnarna om man så att säga "gör rätt", något som man velat få bekräftat även från mig i rollen som utvärderare.

Christian

Ungdomen Christian är ett fall där samverkan mellan de olika aktörerna i projektet förefaller ha fungerat bättre än de ovan beskrivna fallen. Samordnaren var mycket nöjd särskilt med den handläggande socialsekreteraren: "Hon är jättebra, helt med på banan", sa han efter ett av de inledande mötena på institutionen. (fältanteckning) Christian var först placerad för utredning och efter denna rekommenderades behandling enligt den s.k. MultifunC-modellen, vilket för Christians del innebar att flytta till ett annat ungdomshem där man arbetar särskilt med denna modell. Senare, när behandlingen var klar, planerade man för en flytt till ett familjehem. Här följer ett utdrag ur observationen vid rekommendationsmötet:

Mamman och styvpappan verkar försiktigt positiva, Christian tycks fundersam, han är orolig över det långa avståndet [till det nya ungdomshemmet]: Då blir det inga hembesök då? Styvpappan säger att de inte tänker släppa kontakten

med honom, de kommer att hälsa på honom och hålla kontakten hela tiden. Socialsekreteraren: Och sedan blir familjehemsplaceringen i Skåne, och det är ju närmare till mamma och din styvpappa. Även samordnaren fyller i: Det ingår i behandlingen att det ska vara regelbundna kontakter med familjen. /---/ Christian skruvar intensivt på sin penna, verkar fortfarande fundersam: Men vad händer efter tiden på hemmet?, frågar han, han verkar rädd att tappa kontakten med mamman och styvpappan. Socialsekreteraren säger att det är ingen risk och styvpappan upprepar att de kommer att finnas med honom hela vägen tills han kan stå på egna ben efter gymnasiet.

Samordnaren: Vad säger du Christian, du ser fundersam ut?. Christian: Det är många frågor, hem efter hem, snart är det väl Guinness rekordbok. Detta är en chans för dig, Christian, säger styvpappan, fungerar detta som vi och du vill så blir det inte fler flyttar sen, då blir detta sista gången. Christian verkar till sist vara med på planerna, även om han har fler frågor: Går det att göra ett studiebesök? Kan man få en bärbar dator där? Psykologen säger att de ska försöka ordna ett studiebesök. Han kan inte lova en bärbar dator men säger att de stödjer allt som kan ge en positiv utveckling för honom. (fältanteckning)

Planen accepterades alltså av Christian och dennes familj, om än efter viss övertalning beträffande Christian, vilket gjorde att han flyttade till ett ungdomshem där man arbetar med MultifunC. Christian var av naturliga skäl orolig inför flytten, men fick under mötet samtidigt ställa de frågor han ville få svar på om den fortsatta behandlingen. Beslutet medförde också att samordnarens roll i detta fall blev annorlunda under den fortsatta institutionsplaceringen. Eftersom MultifunC-personalen själva har en person med en samordningsfunktion blev det bestämt att samordnaren skulle hålla en låg profil under tiden på ungdomshemmet (cirka sex månaders behandling).

Efter utskrivningen från ungdomshemmet flyttade Christian som planerat till ett familjehem i Skåne. Han började också skolan för att läsa in grundskolekompetensen och kunna söka till gymnasiet. Liksom Ivan hade Christian vid detta tillfälle bytt samordnare. Denna anteckning är från det sista av de uppföljningsmöten som observerades. Det hålls i socialtjänstens lokaler. Samordnaren är ordförande och man använder överenskommelsen som planeringsverktyg:

Man går över till kamrater och fritid, samordnaren läser från överenskommelsen: Christian ska ha ett positivt umgänge med prosociala kontakter. Vet du vad prosociala kontakter betyder? frågar socialsekreteraren Christian. Nej, jag vet inte, jag har bara antisociala kontakter, svarar Christian och ler för att visa att han skojar. Det är kompisar som är bra för mig, återtar han för att visa att han förstår. Socialsekreteraren nickar. Han säger att han tycker att hans kompisar är okej. Christian berättar att han var på konstrundan på Österlen tillsammans med familjehemmet under påsken. Hur var det då? undrar socialsekreteraren. Christian svarar att det var kul, fast kallt. Han berättar också att han blev uppvaktad på morgonen av de andra på familjehemmet. De sjöng för mig, säger han. Det är längesen någon gjorde det, säger han och verkar faktiskt lite rörd.

Nästa tema är kropp och hälsa. Hur fungerar det? undrar samordnaren. Joo, jag mår bra, svarar Christian och berättar att han slutat röka. Men han har inte kommit igång med någon styrketräning, eftersom han fortfarande inte kollat upp sitt knä som han har ont i [det onda knäet diskuterades redan vid det föregående mötet]. Jag kan knappt lyfta ett mjölkpaket, skojar Christian.

Nästa tema är sociala färdigheter, där samordnaren läser från överenskommelsen något om att fortsätta på den inslagna vägen. Uppträdandet fungerar bra, säger familjehemsmamman och menar att Christian lyssnar och tar till sig det man säger till honom. Fast kanske har han latat till sig lite grann när det gäller att hjälpa till i hemmet. Men det är väl vanligt med tonåringar, tillägger hon. Hon ler, sneglar på Christian och han nickar medhåll: jo, jag kan vara lite lat ibland. Målet om att inte hålla på med droger och kriminalitet är uppnått, så där finns inte så mycket att tillägga, menar samordnaren. Christian håller med, säger att drogerna inte lockar honom alls längre. Det är jättebra, säger socialsekreteraren, viktigt att du fortsätter så. (fältanteckning)

Även andra punkter som skola, familj och boende beskrivs som välfungerande under mötet. Det finns inga större problem att ta upp utan det handlar mer om att fortsätta den positiva utvecklingen. Även vad gäller samordnarskapet uppfattade samordnarna inga större problem i detta fall. Samordnarna var flexibla på så sätt att man tog hänsyn till MultifunC-personalens önskemål om att själva hantera samordningsfunktionen under tiden för behandlingen, och socialsekreteraren var "med på banan" som samordnaren uttryckte saken.

När det gäller Christian förefaller samverkan mellan de olika aktörerna ha fungerat bättre om man jämför med de ovan diskuterade fallen, åtminstone vad gäller regelbundna kontakter och en kontinuerlig dialog mellan de involverade aktörerna. Däremot finns det andra aspekter som kan ifrågasättas. Emellanåt verkar praktiska detaljer vara märkligt besvärliga att reda ut och ta tag i. Att ordna en läkartid borde exempelvis inte vara så komplicerat att det kräver upprepade diskussioner vid uppföljningsmöten.

James

Ungdomen James var ett fall som jag inte följde från början utan först från det att den unge blivit utskriven från institutionen, efter behandling för en drogrelaterad problematik. I detta fall förefaller aktörernas samverkan kring den unge ha fungerat utan större problem. Vid det första uppföljningsmötet som hålls på socialkontoret har den unge varit hemma i två dagar. Rektorn för skolan är en viktig person vid mötet. De andra närvarande är samordnaren, två socialsekreterare, James, mamman och jag själv. Samordnaren är ordförande vid mötet:

Rektorn för skolan kommer, hon ursäktar sig för att hon är sen, ger någon anledning som jag idag inte minns. ... Ja, men då går vi in på skolan direkt. Berätta nu om betygen, James!, säger samordnaren. James berättar om ämnena han tentat

av på institutionen. Det är ju *jättebra* att du kan detta, James. Hur kommer det sig att det gått så bra?, säger rektorn. James (rycker på axlarna): Det har inte varit något annat att göra [på institutionen], så jag har läst. Rektorn: Ja, så nu vet vi att du kan. En av socialsekreterarna säger att detta måste öka möjligheterna för James att komma in på ett gymnasieprogram efter sommaren. Rektorn instämmer: Ja, James kan få en plats även om han inte har alla poängen. Jag kan skriva en frikvot om det går bra med ämnena under våren (frikvot innebär ett undantag från de ordinarie behörighetsreglerna).

Man diskuterar vad skolan kan erbjuda, det handlar om en kombination av teori och praktik där James ska vara i skolan huvudsakligen på torsdagar och fredagar. Vi kan eventuellt även erbjuda något på måndagar och onsdagar, vi kan diskutera kring det. Det kan vara stöd i andra ämnen eller någon form av praktik. En av socialsekreterarna: Hur ser du på det, James, om du inte skulle ha måndagarna och onsdagarna i skolan? James: Jag behöver rutiner, behöver komma upp på morgnarna. Ja, men vi kan ordna praktik till dig, det går att lösa, säger rektorn. James nickar. Här behöver ni träffas och prata mer kring detta, säger samordnaren. Man diskuterar en stund och kommer fram till att mamman och James ska besöka skolan den artonde december [ungefär en vecka efter mötet] och träffa rektorn igen. Det blir bra, säger rektorn, du kan få dina böcker och även träffa de andra lärarna.

Den ene socialsekreteraren verkar dock inte helt nöjd, utan säger: Hur ska James göra på måndagar och onsdagar tills det är ordnat med skola eller praktik? James: Jag kan väl gå på möten [syftar på NA/AA³], gå promenader och så. ... Mm, men det är viktigt att ni är lyhörda för om du börjar vända på dygnet och så, säger rektorn till både mamman och James. De nickar. Rektorn upprepar att skolan kommer att kunna erbjuda undervisning torsdagar och fredagar under vårterminen, plus eventuell stödundervisning och praktik. Men vad finns nu?, frågar hon socialsekreterarna. En av socialsekreterarna säger att både mamman och James ska gå på stödsamtal. (fältanteckning)

Det som kan noteras är att även om planeringen inför utskrivningen från institutionen uppenbarligen påbörjats så var allt inte klart när den unge kom hem, utan det krävs ytterligare möten på hemmaplan för detta. Det kommer dessutom att ta ytterligare några veckor innan skolan är igång, eftersom denna inte startar förrän till vårterminen. Samordnaren fortsätter med att gå igenom överenskommelsen, som används som planeringsverktyg. Man kommer fram till att drogfrihet och att skolan och praktiken kommer igång är de grundläggande byggstenarna för James.

Såväl skolarbetet som praktiken kom igång för James efter julhelgerna. Dessa fungerar bra även om James vid ett uppföljningsmöte säger att han tycker att det kan vara stökigt på lektionerna ibland, vilket gör det svårt att koncentrera sig: "Det är en grupp tjejer som stör. Dom springer ut och in och struntar i

³ AA betyder Anonyma alkoholister medan NA står för Anonyma narkomaner. Bägge sammanslutningarna drivs som samtalsstöd mellan deltagare, som själva varit missbrukare.

läraren. Dom är *a pain in the ass*, faktiskt. Men det kan lösa sig snart, dom får IG och jag hoppas att dom inte får vara kvar". (fältanteckning)

Mamman och James menar även att deras relation och kommunikation dem emellan blivit bättre, något som de tror kan bero på att James nu är drogfri. Vid det sista uppföljningsmötet som observeras har James fått en annan ansvarig socialsekreterare, något samordnaren och även mamman ser som en nackdel eftersom de hade god kontakt med den tidigare handläggaren. Men den positiva utvecklingen för James fortsätter, även om det dykt upp ett orosmoment i form av hans spelande (samordnaren är ordförande):

Samordnaren går vidare i dagordningen, nästa tema handlar om kamrater och fritid. Hur är det med kamrater? undrar hon. Helt okej, svarar James. Mamman håller med, fast hon tillfogar en reservation: Han har inga dåliga kompisar i betydelsen att dom håller på med droger. Men en del lever i en annan värld, har inte jobb, går inte i skolan. Och då blir det ju annorlunda med tiderna, säger hon. Mamman berättar om en kompis som hon är tveksam till. Denne kompis tycker mest synd om sig själv, menar mamman, och försöker även låna pengar av James till sitt spelande (mest jackpotmaskiner, vad jag förstår). James skruvar lite på sig, ja ja ja, det är inte så farligt, säger han, sannolikt har diskussionen varit uppe tidigare mellan dem.

Vad tycker du själv, James? undrar socialsekreteraren. Jag kan stå emot hans tjat: 'Oh, ska vi spela, får jag låna pengar', jag klarar det, säger han. Hur mycket spelar *du*, James? frågar samordnaren. Jag har inte spelat nu på fyra dagar, svarar han, "men för några dagar sedan spelade jag för femhundra på en dag. Hur ofta i snitt annars då? undrar samordnaren. Tja, kanske en två-tre dagar i veckan, säger James och sneglar på henne. Och det har du inte gjort tidigare? fortsätter samordnaren. Nej, svarar James kort. Hmm, be careful, säger samordnaren. Mamman säger att det är de där spelmaskinerna som hon inte gillar, att han spelar på Oddset ibland gör inte så mycket.

Tycker du själv att du behöver vara uppmärksam på ditt spelande? frågar samordnaren. Ja, säger han kort och alla runt bordet nickar medhåll. Vi pratar mycket om det, säger mamman, James tittar ner i sina papper. Jag vill inte att du ska få problem, fortsätter hon. Ja ja ja, säger James och lutar sig tillbaka i stolen, som för att signalera att speldiskussionen nu får vara slut. Samordnaren undrar om detta ska skrivas in i planen, att vara uppmärksam på spelandet. Det kan det gott göra, tycker mamman. Som ett delmål, att spela mindre?, säger samordnaren, mamman och James håller med. Även socialsekreteraren håller med om detta, samordnaren antecknar i sitt block. (fältanteckning)

Observationen fungerar som ett bra exempel för hur genomgången av överenskommelsen kan fungera som ett sätt att upptäcka nya eventuella problemområden, som man i så fall behöver vara vaksam på. Samordnaren, socialsekreteraren och mamman bidrar alla till att lyfta frågan om spelandet och även att James accepterar att "spela mindre" förs in som ett delmål i överenskommelsen.

Samarbetet mellan socialsekreteraren och samordnaren är dock inte helt friktionsfritt. Mot slutet av mötet undrar samordnaren om socialsekreteraren kan revidera överenskommelsen så att den är uppdaterad till nästa möte. Socialsekreteraren menar att hon inte kan ta på sig att revidera den, eftersom hon inte antecknat tillräckligt noggrant under mötet. Det är tydligt att detta irriterar samordnaren, som menar att detta bör vara socialsekreterarens uppgift och inte samordnarens: "Okej, men då blir det ingen plan då", säger samordnaren kort och börjar lägga samman sina papper. Socialsekreteraren säger inget. (fältanteckning)

Efter mötet säger samordnaren till mig att hon ska prata med socialsekreteraren om hur de ska göra med överenskommelsen. Hon återkommer till frågan då jag ett par dagar senare besöker samordnarnas arbetslokal:

Du hörde själv sist, säger hon, socialsekreteraren vill inte skriva överenskommelsen. Hon tyckte att 'nej, jag har inte antecknat' och så vidare, jag tycker att det är dåligt. Samordnaren berättar att hon skulle ha träffat socialsekreteraren idag, de skulle pratat om bland annat det här med överenskommelserna eftersom socialsekreteraren har fler ärenden där det finns samordnare, men hon lämnade återbud.

Socialsekreteraren tycker tydligen att överenskommelsen är för omfattande, säger samordnaren, hon sa till och med att 'den där forskaren, kan inte han se över och förbättra den'. Jag svarade att det är knappast forskarens roll att göra det. Hon tycker också att socialsekreteraren överdriver problemen med överenskommelsen: När den väl är skriven tar det inte lång tid att revidera den efter mötena. Samordnaren menar att hon inte ville ta diskussionen inför föräldrarna och den unge vid mötet, så därför vill hon ha ett enskilt möte med socialsekreteraren. Ah ja, det löser sig nog, säger samordnaren till sist. (fältanteckning)

Det som socialsekreteraren enligt samordnaren anger som ett skäl för sina invändningar mot överenskommelsen, att den är "för omfattande", är en uppfattning som förekommit även bland andra personer inom socialtjänsten och institutionerna. En avdelningsföreståndare vid en institution menade att mötena kan bli alltför långa, särskilt när det gäller ungdomar som har någon form av koncentrationssvårigheter. Jag tog upp denna fråga med en av samordnarna, som delvis höll med om kritiken men också tillade att överenskommelsen kan anpassas till förutsättningarna i det enskilda fallet. Samordnarens argument i utdraget ovan handlar snarare om att arbetet med att skriva överenskommelsen är mest tidskrävande den första gången, sedan handlar det om revideringar.

Trots oenigheten angående revideringen av överenskommelsen tycks ändå samverkan kring ungdomen James ha fungerat tillfredsställande, och vid den sista observationen ansåg både han själv och de övriga medverkande aktörerna att hans utveckling gick i positiv riktning.

Elsa

Ungdomen Elsa var ett annat fall som avslutades i förtid, dock inte på grund av samarbetssvårigheter utan på grund av att Elsa och hennes mamma flyttade utomlands. Elsa hade varit placerad på en SiS-institution för utredning. Rekommendationen blev att hon skulle åka hem till mamman men med utökade insatser i form av samtalsterapi, stöd för familjen och stöd för Elsa att sköta skolarbetet. Vid rekommendationsmötet höll samordnaren en låg profil och påpekade endast vid slutet av mötet vikten av en bra övergång vid utskrivningen till hemmet:

Mötet lider mot sitt slut, psykologen som varit ordförande vid mötet undrar om samordnaren vill säga något. Samordnaren säger att övergången från institutionen till andra insatser är det viktigaste i hennes uppdrag, och hon vänder sig till socialsekreteraren och säger att det är viktigt att de träffas snart och pratar om detta. Hon nickar, de ska prata mer sedan. Samordnaren: Hur länge ska Elsa stanna på institutionen? frågar hon psykologen. Han säger att den 16 april (2007) är preliminär utskrivningsdag. Samordnaren påpekar åter vikten av att övergången blir bra och att det fungerar med skolan. (fältanteckning)

Ett par dagar efter utskrivningen från institutionen håller man ett möte på socialkontoret för att planera mer i detalj vad som ska ske nu när Elsa kommer hem. Socialsekreteraren leder mötet, deltar gör även samordnaren och en hemterapeut. Socialsekreteraren inleder med att ta fram dokumenten med sin planering och talar om hur skolan och familjesamtalen ska läggas upp. Hon fortsätter med att beskriva hemterapeutens uppgifter:

Socialsekreteraren pratar mer i detalj om vad hemterapeuten ska hjälpa till med förutom att se till att läxorna blir gjorda: vara ett stöd med planeringen hemma när det gäller sådana vardagliga sysslor som att handla mat, tvätt osv. och även hjälpa till att planera ekonomin så att denna fungerar. Mamman ser skeptisk ut, Socialsekreteraren förtydligar: För jag har ju fått rapporter om att det inte alltid fungerar hemma, t.ex. att Elsa stannat hemma från skolan för att hon inte hade rena kläder och att hon också sagt någon gång att hon inte ätit för att det inte fanns mat, och därför varit trött i skolan.

Nu blir mamman mycket upprörd: Jag gör allt jag kan för att sköta hemmet och barnen. Ni ser bara bakåt hela tiden, ser bara problem. Men man sa ju på utredningshemmet att nu skulle vi titta *framåt*. Alltså, det här är *otroligt* jobbigt för mig! Hon riktar sig främst till socialsekreteraren, men tittar ibland även på samordnaren och mig när hon talar. Gråten är nära och hon reser sig hastigt upp och går ut ur rummet, den unga följer med. Jag går med dem, säger hemterapeuten och går efter dem. Socialsekreteraren och samordnaren tittar på varandra. Samordnaren frågar: Har mamman varit med på planen? Nej, det har hon inte, svarar socialsekreteraren. Hon (soc.sekr) har själv skrivit planen men hon har följt utredningens rekommendationer, säger hon. Samordnaren verkar missnöjd, men går inte in i någon ytterligare diskussion kring detta. (fältanteckning)

Efter mötet frågar jag samordnaren vad hon tyckte om mötet. Samordnaren förklarar att hon är mycket kritisk till hur mötet gick till, och hon menar också att detta visar att planeringen inte fungerar som den ska i den aktuella kommunen:

Jag blir så trött att jag får lust att sätta mig ner här på trappan [utanför socialkontoret]. Samordnaren fortsätter: Hon [socialsekreteraren] gjorde alla fel man kan göra, det här var så långt från idealet som man kan komma. Jag frågar vad hon tänker på. Ja, var fanns personalen som ska hålla familjesamtalen, till exempel? Var fanns läraren? Skolan är ju jätteviktig i detta. Och det är inte klart med resurspersonen heller. Det här mötet skulle ha hållits tidigare, nu är hon ju redan hemma. Samordnaren säger att hon inte tycker att det fungerar i kommunen, men att hon fick lägga band på sig under mötet och inte ta kritiken inför familjen.

Hon ska prata med socialsekreteraren senare, säger hon, och frågar mig vad jag tyckte om mötet. Jag säger något om att samförståndet verkade saknas. Man hade kanske kunnat förankra planen bättre så att mamman inte blivit så upprörd. Samordnaren: Ja, planen ska skrivas i *samförstånd*. (fältanteckning)

Här kan vi konstatera att normen att inte "ta kritiken inför familjen" är giltig även i detta fall. Detta gör det nödvändigt för samordnarna att vara aktiva mellan mötena och i förberedelsearbetet inför dessa. När man väl är på plats och upptäcker att det finns brister så verkar det vara svårt att göra något åt dessa under själva mötet, utan man vill i så fall vänta med eventuell kritik till efter mötet när familjen inte är närvarande.

När det gäller Elsa avslutades detta fall en tid senare, när hon och mamman tämligen plötsligt och oväntat ett par månader senare beslutade sig för att flytta utomlands. Detta gjorde att socialtjänsten i det nya landet fick ta över kontakterna med familjen. Beträffande detta skedde en överlämning som varken jag eller samordnaren deltog i. Däremot var jag och samordnaren och besökte familjen en gång i det nya landet. Samordnaren ville göra detta besök för att avsluta fallet på ett bra sätt. Vi fikade tillsammans med Elsa och mamman, som menade att en anledning till flytten var att det finns många problem bland ungdomarna i kommunen och att hon därför ville därifrån. Hon var också kritisk till socialtjänstens insatser:

Mamman: När Elsa kom hem från utredningshemmet var det som att allt skulle fungera perfekt med en gång, och det var stressande både för Elsa och för mig. Allt skulle vara perfekt direkt, med skolan och allt, och det blev lite för mycket. Någon insats dröjde, Elsa skulle fått en kontaktperson men detta tog ungefär tre veckor enligt mamman. Hon var också kritisk till att familjen skulle ha en hemterapeut: Hon var väl snäll och så, men att hon skulle vara hemma hos oss ett par timmar varje dag och hjälpa till med hushållet tyckte jag inte om. Jag sköter själv tvätt och matlagning, det ska inte andra komma och göra".

Mamman säger att familjen först fick kontakt med socialtjänsten för ett par år sedan, men att då fick de ingen hjälp, då var det mer att man skulle avvakta och se. Sedan hände det något med dottern som förvärrade situationen och då kom allt på en gång, först med vård vid BUP⁴ och senare också utredningen vid ungdomshemmet. ... Allt kom på en gång, säger hon, det blev för mycket. (fältanteckning)

Citatet illustrerar hur svårt det kan vara att finna en balans i de åtgärder som sätts in för en ungdom och en familj. När man går från mindre åtgärder till mer omfattande ingripanden kan detta upplevas som överrumplande och svårt för de berörda, även om åtgärderna i sig anses vara väl motiverade av dem som beslutar om dessa. Att mamman kände det som att "allt skulle vara perfekt direkt" efter utskrivningen från utredningshemmet är en annan iakttagelse som är värd att notera. Ambitionen att skola, stöd till familjen och andra åtgärder ska vara förberedda och fungera direkt efter utskrivningen kan uppenbarligen även uppfattas som "stressande" och inte bara som hjälp och stöd.

Observationerna – en variation av erfarenheter

Variationen av erfarenheter beträffande de sex observerade ungdomarna utgör en blandning av positiva och negativa erfarenheter, som kan tänkas spegla projektets olika dimensioner. I observationsmaterialet av möten där ungdomar medverkade ingår även andra ungdomar, som inte följts kontinuerligt. (Mer diskussion kring vad som händer på sådana möten ges i Åkerströms sista kapitel).

Samtidigt är det naturligtvis också så att det genom dessa mötesobservationer inte varit möjligt att fånga varje aspekt av samordnarnas arbete. Mycket av det som sker händer mellan mötena, i form av telefonkontakter, e-postkontakter, informella samtal osv. Delvis har dock även detta kunnat observeras genom att jag tillbringat ett antal arbetsdagar med samordnarna och inte endast observerat vid mötena, samt naturligtvis även genom de intervjuer som gjorts med samordnarna och andra aktörer. Beslutet att koncentrera observationerna till mötena var dock motiverat genom att det ansetts vara samordnarnas viktigaste forum i projektet, enligt dokumentet man tagit fram om samordnarrollen.

Observationerna av mötena kring de sex ungdomarna belyser hur olikartade fallen kan vara, vilket i någon mån ger stöd för tanken att en samordnarroll måste ha en viss grad av flexibilitet. Samtidigt är det också tydligt att förutsättningarna för att samordnarinsatserna ska fungera inte alltid varit de optimala. I observationsmaterialet finns såväl fall med avbrutna insatser som fall där poängen med samordnarskapet ifrågasatts.

⁴ Barn- och ungdomspsykiatri.

1.6 Samordnarrollen – en balansgång

Att vara samordnare har som redan nämnts inneburit en svår balansgång mellan olika roller som ibland kan tänkas vara svåra att förena. Å ena sidan skulle samordnarna ursprungligen försöka närma sig ungdomarna för att vara ett "stöd för den unge" (*Samordnarrollen inom Vårdkedjeprojekt ungdom – MVG, SiS 2006*) och tillvarata deras intressen, å andra sidan ska samordnarna även skapa goda relationer med socialtjänsten och med institutionerna, främja dessa aktörers samverkan och därigenom säkerställa en fungerande vårdkedja (ibid). Valet mellan dessa hållningar blev den administrativa linjen (diskuterad i kapitlet "Den administrativa hållningen").

Dessutom handlar arbetet också om att vara någon form av informell kontrollinstans beträffande de professionellas insatser, även om samordnarna ofta försökt tona ner kontroldimensionen av sitt arbete. Men när innehållet och resultatet av insatserna ska granskas för att "kvalitetssäkra vården" (ibid), så blir det ofrånkomligt att arbetet av andra aktörer kan uppfattas som, och de facto också innebär, en form av kontroll.

Hur ska man kunna förena alla de olika roller som samordnarna förväntas ha? Svaret blir sannolikt att man inte kan det. Något måste betonas starkare medan något annat ges lägre prioritet. Detta är sannolikt den viktigaste förklaringen till varför samordnarna under projektets gång flera gånger efterfrågat och velat diskutera tydligare riktlinjer för hur de ska prioritera bland sina arbetsuppgifter. Intrycket är att betoningen efterhand har kommit att ligga på en planerande och mer "administrativ" roll för samordnarna, delvis kanske på grund av att samordnarna upplevt det som besvärande i förhållande till socialtjänsten och institutionerna om deras relation till den unge skulle bli alltför "nära" (och därmed kanske närma sig den behandlande roll som de av projektledningen fått besked om att undvika).

Intrycket från såväl fältobservationerna som intervjuerna med samordnare är att betydelsen av planering, särskilt långsiktig sådan som inkluderar även tiden efter institutionen, är något som prioriterats av samordnarna i arbetet med vårdkedjan. En anledning till att projektets fokus i hög grad riktats mot att planera vården för ungdomarna kan vara att många samordnare gett uttryck för att de uppmärksammat brister inom detta område både beträffande socialtjänsten och institutionerna. Vid observationer och intervjuer har det framkommit flera synpunkter från samordnarna om att planeringen inte alltid fungerar som den ska: att man ibland enligt samordnarna väntar alltför länge med att fatta beslut om vad som ska hända med ungdomarna efter institutionstiden, att den unge och familjen inte engageras i planeringen i tillräckligt hög grad, att man inte ser till att alla aktörer kring de unga medverkar vid mötena, att man arbetar med alltför abstrakta mål för ungdomarna (till exempel "fungerande skolgång" eller "rikare fritid") som inte är konkretiserade med avseende på nödvändiga delmål och ansvaret för insatserna.

Frågan om planering är en fråga som samordnarna, bland annat med hjälp av den så kallade överenskommelsen, ansträngt sig för att lyfta och tydliggöra i samband med MVG-projektet. Samtidigt har en del av personalen inom socialtjänsten och institutionerna påpekat att tanken om långsiktig och tydlig planering inte är något nytt för dem. Ibland har detta förmodligen varit en av anledningarna till den skepsis som funnits mot MVG-projektet. Man har uppfattat det som att samordnarnas insatser i någon mån varit "överflödiga" eftersom de inte bidragit med några nya tankegångar, utan snarare krockat med vad man betraktar som redan väl fungerande rutiner.

Samverkan mellan olika professionella aktörer har under senare år varit föremål för intresse såväl bland forskare som bland myndigheter. I *Samverkan i re/habilitering – en vägledning* (Socialstyrelsen 2008) beskrivs ett antal faktorer som kan gynna respektive missgynna samverkan. Detsamma gäller diskussionen i *Strategi för samverkan – kring barn och unga som far illa eller riskerar att fara illa* (Myndigheten för skolutveckling, Rikspolisstyrelsen & Socialstyrelsen 2007).

Vaga och otydliga mål anses vara en faktor som kan hämma samverkan mellan olika aktörer. Den bild som framträder i de dokument som definierar samordnarrollen kan betraktas som "vag" (i betydelsen övergripande formuleringar som "kvalitetssäkra vården" eller "stöd för den unge" som inte närmare specificerar hur arbetet ska utföras) men även i någon mån motstridig. Det framgår inte helt klart hur samordnarna ska prioritera bland de olika målsättningarna, vilket lett till ett handlingsutrymme som i positiv mening kan beskrivas som "flexibilitet" men som också kan beskrivas som en oklarhet beträffande vad samordnarskapet egentligen handlat om.

Den nämnda flexibiliteten beträffande arbetsrutinerna är dock inget som är unikt för MVG-projektet och samordnarnas arbete. Det är ett välkänt fenomen inom kvalificerade serviceyrken att professionella yrkeskategorier som socialsekreterare, kuratorer, psykologer och andra i det praktiska arbetet har ett visst handlingsutrymme i förhållande till fastlagda rutiner och policys (Lipsky 1980). Ett visst manöverutrymme är nödvändigt, eftersom det inte är praktiskt möjligt att ha en policy som förutser och definierar hur man ska handla i alla tänkbara situationer. Samtidigt kan det vara problematiskt, inte minst i ett förändringsorienterat projekt som MVG, eftersom en alltför långtgående flexibilitet gör det svårare att fastställa vad det egentligen är som projektet har bidragit med i det konkreta arbetet. Flexibiliteten har också som tidigare nämnts inneburit en svårighet för de deltagande aktörerna att förutse vad man kunde förvänta sig av samordnarna.

Tydlighet beträffande rollfördelningen i samarbetet är en annan dimension som nämns som viktig för lyckad samverkan (Socialstyrelsen 2008; Myndigheten för skolutveckling, Rikspolisstyrelsen & Socialstyrelsen 2007). Även här kan det hävdas att denna tydlighet inte alltid uppfyllts inom ramen för

MVG-projektet. Det är också viktigt att fördelarna med samarbetet anses vara större än det merarbete som kan bli följden av samarbetet. Detta förefaller inte heller alltid varit uppfattningen bland samarbetsaktörerna. I vissa fall har samordnaren definierats som en person som kräver extra tid (en person till att hålla informerad) eller som att samordnaren är "i vägen".

Det som samordnarna själva framhåller som en viktig del av sitt arbete (att "säkra vårdkedjan" och se till att det görs en långsiktig planering för ungdomarna) har av samarbetsaktörerna ibland beskrivits som något som redan görs. Om de insatser samordnarna menar att de kunnat bidra med i samband med MVG-projektet inte ansetts vara nödvändiga och efterfrågade saknas den samstämmighet kring samarbetsformerna som hade behövts för en fullt lyckad samverkan inom projektet.

Samtidigt är denna bild inte entydig, utan som tidigare nämnts finns det exempel på fall där samarbetet ändå har fungerat väl. Det finns en stor variation i hur samordnarnas insatser har mottagits, tolkats och upplevts – från överflödiga och oönskade till nödvändiga och efterfrågade.

2 Ungdomarnas beskrivningar – uppskattning, kritik och förväntningar

Av Goran Basic

2.1 Inledning

Ungdomar som utsätter sin hälsa och sitt liv för risken att skadas genom missbruk, kriminalitet, deltagande i kriminella gäng eller annat destruktivt beteende samt ungdomar som är i behov av skydd⁵ placeras ibland av socialtjänsten på SiS särskilda ungdomshem.⁶ Efter denna institutionstid kan ungdomen återvända till sin/ sina föräldrar, en egen lägenhet eller placeras på en ny institution som styrs i privat regi, så kallade HVB-hem.

Tidigare forskning har visat att återfallsfrekvensen är hög hos de ungdomar som vistats på särskilda ungdomshem. Behandlingstid på institutionen leder oftast inte till förbättring eftersom många ungdomar efter vistelsen på ungdomshemmet återvänder till en situation liknande den som gjorde att de faktiskt hamnade där.⁷ Det var bland annat detta som ledde till att projektet *Motverka våld och gäng* (MVG-projektet) startades.

Detta kapitel har sin utgångspunkt i ungdomarnas berättelser och beskrivningar. Hur har de uppfattat projektet? Jag samtalade med ungdomarna om hur de såg på samordnarna och andra delar av projektet (dess syfte, titel och den subvention som hörde till institutionsplaceringarna). Sedan analyserades dessa muntligt gestaltade erfarenheter. Dessutom ingår fältanteckningar från behandlingsmöten och intervjuer under ovan nämnda period.

Syfte och frågeställningar

Syftet med studien är att utifrån det empiriska materialet beskriva och kartlägga hur de ungdomar som är placerade på de särskilda ungdomshemmen upplever, tolkar, och definierar projektet och samordnarna i relation till andra aktörer inom ungdomsvårdkedjan (socialsekreterare, föräldrar och personal på de särskilda ungdomshemmen) genom de kategoriseringar som formas, aktualiseras och markeras i den språkliga diskursen.

⁵ Till exempel ungdomar som är utsatta för sina föräldrar.

⁶ I dessa fall inleds behandlingen av ungdomarna med en vistelse på något av de särskilda ungdomshemmen för att därefter slussa ut via relevanta myndigheter och institutioner.

⁷ Sallnäs, Vinnerljung & Kyhle Westermarck, (2004); Armelius, Bengtzon, Rydelius, Sarnecki & Söderholm Carpelan (1996), s. 13; Arneng, (2006), s. 3, 25; Brå (2002), s.120.

Mina frågeställningar är:

1. Hur beskriver ungdomarna själva projektet?
2. Hur upplever ungdomarna samordnarna under vistelsen på de särskilda ungdomshemmen?
3. Hur beskriver ungdomarna samordnarna efter vistelsen på de särskilda ungdomshemmen?

Metod

Denna studie bygger på ett material av kvalitativt⁸ slag, främst inspelade intervjuer och observationer. Nedan följer en redogörelse för hur jag samlat in materialet samt en beskrivning av det som jag uppmärksammat under fältarbetet.

Intervjuer

Kvalitativt orienterade intervjuer genomfördes med fyrtio ungdomar som medverkat i projektet. Uppföljningsintervjuer genomfördes med tretton av ungdomarna efter tre till tolv månader. Min tanke med detta är att uppmärksamma eventuella skillnader och likheter i ungdomarnas berättelser efter några månader.

Urval

Intervjugruppen utgjordes av 40 ungdomar (38 ungdomar träffade jag på SiS särskilda ungdomshem, en ungdom på ett HVB-hem samt en ungdom efter ett möte hos socialtjänsten i ungdomens hemkommun, efter avslutad vistelse på institution). Av de intervjuade är 22 pojkar och 18 flickor (alla mellan 15⁹ och 20 år gamla). Sjutton av dem är etniska svenskar och tjugotre har en annan bakgrund.¹⁰

Under 2007 intervjuade jag 26 ungdomar och under 2008 14 ungdomar. Två intervjuer genomfördes i grupp, vid den ena intervjun medverkade den unge och hans mamma, under den andra intervjun medverkade två ungdomar. De övriga intervjuerna genomfördes enskilt med den unge. Ungdomarna som jag intervjuade kommer från tre geografiska områden: Malmö (22), Stockholm (10) och Göteborg (8).

Majoriteten av de ungdomar som jag träffade första gången var placerade på någon av SiS institutioner. Kontakten med de första fyra ungdomarna

⁸ Se t ex Silverman 1997.

⁹ Två ungdomar som var 14 år och 8 månader intervjuades. Institutionspersonalen frågade ungdomarna om de ville ställa upp på en intervju och enligt personalen var de två villiga att intervjuas.

¹⁰ Bakomliggande fakta, som kön och etnicitet hos de intervjuade, grundas på mina fältanteckningar före, under och efter intervjuerna. Jag nedtecknade information om intervjupersonernas utseende, deras berättelse, deras namn och deras uttal.

förmedlades av samordnarna. Detta var tidskrävande för både samordnarna och mig varför jag sedermera valde att kontakta institutionschefen direkt. Jag brukade ringa institutionschefen med en förfrågan om han/hon kunde hjälpa mig att träffa någon från de grupper som berördes av projektet dvs: "institutionspersonal som under sitt yrkesutövande träffar MVG-samordnare" samt "ungdomar som är med i MVG-projektet". Jag informerade institutionschefen och bad denne vidarebefordra informationen om syftet med studien till möjliga intervjupersoner och att anonymitet garanterades liksom möjligheten att när som helst avbryta sin medverkan. Efter den inledande kontakten brukade institutionschefen kontrollera om det fanns någon som var med i projektet och utifrån detta fick jag kontakt med den aktuella avdelning där ungdomar och personal som träffar samordnarna fanns.

När jag sedan träffade ungdomarna personligen berättade jag åter om syftet, anonymiteten och att deltagandet var frivilligt liksom deras möjlighet att när som helst avbryta sin medverkan.¹¹ Denna information förmedlades även i form av en samtyckesblankett som samtliga ungdomar undertecknade.

De första intervjuerna genomfördes från juni 2007 till februari 2008. Intervjuerna varade mellan 20 och 60 minuter och diktafon användes vid alla intervjuer efter att de medverkande först tillfrågats om de godtog detta. Transkribering av inspelat material gjordes inte direkt efter intervjuernas slut utan några dagar efteråt vilket minskade förutsättningarna för att dokumentera och kommentera detaljer. Jag försökte minska denna negativa effekt med hjälp av mina fältanteckningar vilka beskrev kontexten där intervjuerna utspelades, det jag upplevde som väsentligt under intervjuens gång samt en kort sammanfattning av intervjun.

I samband med att jag besökte särskilda ungdomshem fick fem ungdomar information om att de skulle vara med i projektet och att de skulle få en samordnare. Informationen framfördes ofta av institutionspersonalen inför mina besök. De berörda ungdomarna berättar att de inte haft någon kännedom om projektet och samordnarna.¹² Av dessa ungdomar var en svensk och fyra

¹¹ Institutionspersonalen och ungdomarna fick garantier för att jag i publikationer och presentationer av undersökningens resultat kommer att avlägsna namn liksom andra uppgifter som skulle kunna användas för att identifiera de berörda (detta gäller alla namn som nämns). Över huvud taget försökte jag i alla mina kontakter betona att studiens intresse rör erfarenheter och upplevelser avseende generella sociala fenomen som gör eller gjort sig gällande under projektets gång och att det därför inte fanns någon avsikt att dokumentera personuppgifter. I min analys har jag förutom namn på personer tagit bort eller förändrat namn på länder, landsdelar, kommuner och stadsdelar.

¹² Även samordnaren Martin berättade under en intervju att personal från en SiS-institution kontaktat honom efter att jag intervjuat en ungdom där och informerat honom att den ungdomen är med i projektet men att han inte träffat sin samordnare. Martin tackar mig för detta och berättar att projektledningen glömt att informera samordnargruppen om pojken och att pojken varit utan samordnare "i en månad". (FA 0821)

hade annan bakgrund, fyra är pojkar och en flicka, tre av dem var placerade på utredningsavdelningar och två på behandlingsavdelningar.¹³

Uppföljningsintervjuer

Uppföljningsintervjuer genomfördes med tretton ungdomar tre till tolv månader senare. Sju av de intervjuade var från Malmö, tre från Göteborg och tre från Stockholm. Åtta av dem var pojkar och fem flickor (alla var mellan 15 och 20 år gamla). Fem av de uppföljningsintervjuade är etniska svenskar och åtta har en annan bakgrund. Två av ungdomarna träffade jag och intervjuade på SiS särskilda ungdomshem under 2007, resterande elva intervjuade jag under 2008. Det var svårt att hitta ungdomarna efter deras vistelse på SiS-institutionerna. Mina fältanteckningar ger exempel på detta:

Den --- augusti påbörjade jag arbetet med att hitta några av de ungdomar från Skåne som jag intervjuat tidigare för att göra uppföljningsintervjuer. Min tanke var att kontakta den personal vid institutionen som jag intervjuat vid samma tillfälle och be om vidare upplysningar. Är den placerade kvar på institutionen, flyttad till en annan institution eller hemma? Jag frågade också om eventuellt telefonnummer till ungdomen. För att få information om dessa ungdomar kontaktade jag tidigare intervjuad personal på 11 institutioner med ovan nämnda frågor. Först kontaktade jag --- (en SiS-institution) och pratade med behandlingsassistent --- (BA:s namn) angående pojken Ivan. Under samtalet fick jag det mobilnummer som behandlingsassistenten nyligen fått av Ivan via e-post. Fram till den --- augusti ringde jag Ivans telefonnummer flera gånger, även på helgen men jag fick inget svar. Efter sex dagar ringde jag även Ivans kontaktman på frivården i den aktuella kommunen och frågade om Ivans telefonnummer. Han uppgav samma telefonnummer som Ivans behandlingsassistent på SiS-institutionen. (FA 0819) Jag fortsätter att ringa honom. Flera dagar senare svarar Ivan och vi bokar tid för en intervju. Han var pratsam och verkade vara glad att höra av mig. På intervjudagen dyker Ivan inte upp på den plats som vi kommit överens om. Jag ringer honom på mobilen och skickar meddelande men han svarar inte. Jag ringde Ivan flera gånger den kvällen och dagarna efter men han svarade inte. (FA 0820)

Den --- augusti kontaktade jag även utredaren --- (UT:s namn) från --- (SiS utredningshem) och frågade om kontaktuppgifter för ungdomen --- (ungdomens namn) från --- (stad). Utredningssekreteraren berättade att efter mitt senaste besök till institutionen "ifrågasatte man om jag hade rätt att komma och intervjuar personal och ungdomar". Utredningssekreteraren sa vidare att jag ska "kontakta samordnaren Annika eller --- (en i projektledningen)" och att de har information om --- (ungdomens namn). Jag förklarade att anledningen till att jag ringt upp

¹³ Det kan finnas en mängd möjliga förklaringar till varför ungdomarna inte tidigare blivit informerade om sitt deltagande i projektet. I två exempel märks att jag varit tidigt ute och att samordnarna kanske inte hunnit ringa eller möta ungdomen i fråga. Den förklaringen kan dock inte vara aktuell i fråga om de återstående ungdomarna som varit placerade i allt från nio veckor till cirka ett år på de särskilda ungdomshemmen som jag besökte.

den institutionspersonal som jag tidigare talat med, för information om en viss ungdom, var att jag ville begränsa antalet människor som visste att jag pratat med en viss ungdom.(FA 0819)

Idag den --- september 2008 försökte jag få information om 10 av de ungdomar, från Göteborgs- och Stockholmstrakten, som jag intervjuat under 2007 och 2008. Jag kontaktade cheferna på sex av institutionerna samt en socialsekreterare med en förfrågan om de berörda ungdomarna. Några av cheferna var bortresta och skulle återkomma på onsdagen, jag fick dock en del information om vissa ungdomar, vissa telefonnummer fick jag omgående från några institutionschefer men i några av fallen blev jag hänvisad till socialtjänsten där det blev stopp på grund av sekretessen. (FA 0816)

De ungdomar som inte längre var placerade på de särskilda ungdomshemmen var svårare att få ny kontakt med. Efter en tids letande hittade jag elva av dessa. Två ungdomar som fanns på ett HVB-hem ringde jag upp och intervjuade per telefon. Av de övriga nio som nu var hemma efter vistelsen på institutionen träffade jag tre personligen och de intervjuades på ett café, de resterande sex intervjuades per telefon.

Intervjuerna genomfördes mellan september och december 2007 (två av dem på institution) och mellan augusti och oktober 2008. De personliga intervjuerna varade mellan 30 och 120 minuter. Diktafon användes vid alla intervjuer efter att jag först frågat om de gick med på det. Alla uppföljningsintervjuer genomfördes enskilt.

Under telefonintervjuerna samtalade jag med den berörda ungdomen på ett informellt sätt om samordnarnas insats efter vårt senaste möte (på det särskilda ungdomshemmet). Intervjuerna varade mellan 15 och 30 minuter. Under intervjuerna nedtecknade jag det sagda, i citatform, vilket senare sammanfattades i ett dokument.

Observationer – Var intervjuerna genomfördes

För att genomföra intervjuerna besökte jag femton särskilda ungdomshem.¹⁴ Tjugotre olika avdelningar besöktes, inom en och samma institution besöktes ibland flera avdelningar. Femton gånger besökte jag behandlingsavdelningar, sju gånger utredningsavdelningar och en gång var jag på en akutavdelning. Under 2007 var jag på behandlingsavdelningar elva gånger, fyra gånger på utredningsavdelningar och en gång på en akutavdelning. Under 2008 besöktes fyra behandlingsavdelningar och tre utredningsavdelningar. Trettio ungdomar träffade jag på behandlingsavdelningar, åtta på utredningsavdelningar och en på en akutavdelning (det var den andra intervjun med den ungdom som jag träffade på ett HVB-hem första gången).

¹⁴ Det handlar om 15 administrativa enheter, men rent geografisk besökte jag 18 institutioner placerade på olika orter.

Fältobservationer genomfördes från juni 2007 till oktober 2008. En del fältanteckningar skrevs i samband med mina försök att kontakta ungdomarna för uppföljningsintervjuer. Under analysen kodades fältanteckningarna¹⁵ för att skydda aktörernas identitet.

Vid fältobservationerna nedtecknade jag mina iakttagelser på papper både före, under och efter intervjuerna, dessa använde jag senare för att vidareutveckla respektive anteckning. Vanligtvis gjorde jag detta samma dag och med hjälp av det nedtecknade och mina minnesbilder från observationstillfället skrevs fältanteckningarna ner som en text.¹⁶ Fältanteckningarna ger en inblick i den påfrestande miljö där ungdomarna vistas och där intervjuerna utspelades.

Genom fältanteckningarna har jag försökt levandegöra de ungdomar som intervjuats. I studier där ungdomar ses i skuggan av siffror och procenttal blir de lätt objektiviserade, och denna fälla har jag försökt undvika i min framställning.¹⁷ Ibland antecknade jag iakttagelser om deras yttre attribut, t ex att de var bleka i ansiktet, rispade, mörkhåriga, ljushåriga, eller talade svenska med eller utan brytning. Istället för att ensidigt utgå från bilden av placerade ungdomar som psykologiskt traumatiserade har jag velat ge förutsättningar för en aktörsorienterad bild, där ungdomarnas framträdanden kan betraktas som nyansrika och öppna för tolkning.

En fältanteckning talar inte för sig själv, utan måste tolkas kontextuellt. Viktigt att poängtera är att en tolkning alltid är ofullständig. Såsom Gubrium och Holstein påpekar kan verkligheten ses som mångsidig. Varje tolkning är i grunden oavslutad och kan vidaretolkas.¹⁸ Därför är det viktigt att anteckna under fältarbetet. Fältanteckningarna kan öppna dörren för vidaretolkning, som i denna studie där mina anteckningar om ungdomarnas utseende och accent gav näring till en nyfikenhet om etnicitetens betydelse i ungdomsvården.¹⁹

Strukturering och disposition

I denna studie har jag alltså använt mig av teknikerna intervju och observation. Under min bearbetning av materialet gjorde jag en tematisering för att lättare definiera de kategoriseringar som skapas i den språkliga diskursen. Tematiseringen utgick från studiens syfte: att försöka beskriva och kartlägga hur ungdomar upplever, tolkar, och definierar projektet och samordnarna. De teman som jag lyfter fram i analysen är en abstrahering av de vanliga

¹⁵ Datum och månadsnamn togs bort och kodnummer (01-99) lades till. Året (07 eller 08) stämmer överens med den ursprungliga versionen.

¹⁶ Jfr. Emerson, Fretz, Shaw (1995), s.17–65.

¹⁷ Se t.ex. i Arneng (2006).

¹⁸ Gubrium och Holstein (1997).

¹⁹ Se i Basic (2009).

samtalsämnen som dök upp under intervjuerna. Samtal om aktörernas lokala och specifika förståelse av interaktionen analyserades och sattes i relation till den studerade kontexten.

I rapportens *Inledning* presenteras studiens syfte och empiriska material. Under avsnittet *Ungdomarnas röster* analyseras hur de intervjuade ungdomarna beskriver projektet och samordnarna. Denna del är uppdelad i ett avsnitt som behandlar berättelser och beskrivningar som ges under institutionsplaceringen samt ett avsnitt där ungdomar som skrivits ut från institutionen får komma till tals. Studien avrundas med rubriken *Avslutning*. Här återvänder jag till mitt syfte och diskuterar mina resultat.

2.2 Ungdomarnas röster

De intervjuade ungdomarna beskrev ofta projektet genom att värdera samordnarens insats. När ungdomarna tillfrågas vad de tycker om projektet refererar de till samordnarna, "hon är bra", "han har hjälpt mig" eller "jag vet inte vad hon gör". Ibland sammanfogas samordnaren och projektet till ett, som när en pojke säger: "MVG ska hålla i mötet." I ungdomarnas berättelser om projektet finns inga kopplingar till projektets tanke (behovet av ett ökat samarbete mellan de inblandade aktörerna i vårdkedjan). Ungdomarna likställer projektet med samordnaren.²⁰

De intervjuade ungdomarna visar genom sina berättelser olika bilder av projektet och samordnarna under och efter vistelsen på det särskilda ungdomshemmet. I analysen tolkas de uppvisade bilderna dels genom att de sätts in i den kontext där de framställs, dels jämförs framställningarna i ett tidssammanhang (ex. ungdomen X sa ett under sin placering på institutionen men efter sex månader säger han något annat).

Först skall ungdomarnas synpunkter när de intervjuas på institution relateras. I nästa avdelning i rapporten skall synpunkter från ungdomar efter att de skrivits ut från institution beskrivas.

2.2.1 Intervjuer under institutionstiden

I detta avsnitt skall först kort diskuteras hur ungdomarna såg på projektet i sig. Här kommenteras projektet och den rabatt kommunerna fick för att placera ungdomarna på institutioner. Sedan följer ett längre avsnitt om samordnarnas betydelse för ungdomarna.

Varför "MVG"?

En del ungdomar uppvisade en osäkerhet i frågan om vad samordnaren skulle göra i vårdkedjan när de berättade om sitt första möte med samordnaren. Beskrivningen förknippades ibland med projektets titel Motverka

²⁰ Jmf med Storbjörk (2007), s.120.

våld och gäng och därigenom med projektets mål, en kamp mot gäng och våld (se tex. FA 0733, 0809). En mörkhårig flicka, som under flera månader var placerad på en behandlingsavdelning berättar följande om vad projektet handlar om:

Sara: Överhuvudtaget så vet jag inte så mycket om MVG-projektet mer än att det är mot våld och gängbildningar och sånt.

Sara var placerad på en SiS-institution i över ett år och hon träffade samordnaren bara en gång under den tiden (FA 0733). Hennes okunskap om projektet och hennes refererande till projektets titel kan förklaras med samordnarens otillräckliga närvaro.

Jag är inte med i ett gäng

En pojke som talar svenska med brytning uppmärksammar projektets titel. Han berättar om första möte med samordnare:

Fadil: Först sa han "hej jag är Tobias" sen sa han efternamnet, jag glömde vad det är. Sen sa han "jag är MVG-samordnare" då frågade jag: Vad är MVG? och då sa han "motverkan av våld och gäng" och då sa jag, frågade jag: Vad är det för mening med det? så sa jag att jag inte är med i något gäng, håller inte på med våld och sånt.

I Fadils berättelse kan vi å ena sidan se hur projektets mål aktualiseras i beskrivningen: "motverkan av våld och gäng" och å andra sidan kan hans uttalande även ses som ett avståndstagande från projektets målgrupp, "jag är inte med i något gäng, håller inte på med våld".

Om subventionen

Deltagande kommuner i projektet fick från och med den 1 juli 2006 en subvention på 40 procent,²¹ en ekonomisk reduktion av kostnaden för vårdavgifter för ungdomar placerade vid de särskilda ungdomshemmen inom SiS. Tanken med rabatten var att ge kommunerna en möjlighet att satsa mer på den eftervård som redan fanns inom kommunen eller att bygga upp en helt ny eftervård. En del intervjuade ungdomar kände till och uppmärksammade subventionen i intervjuerna. En asiatisk flicka och en sydslavisk pojke som var placerade på behandlingsavdelning gav sin bild av subventionen:

Mira: ... ja ... jag vet också dessutom att det här projektet ger Soc rabatt på alla placeringar och *det tycker inte jag (sänkt röst)* liksom ... Jag skojar med (otydligt ord) då kommer de att placera mig ännu längre nånstans ...

²¹ Från och med den 1 april 2008 justerades MVG-subventionen till 30% av den fakturerade dygnsavgiften.

Nesim: om att kommunerna har fått sånt bidrag, de från SiS, så att de kan placera billigare så nu kan de placera många fler.

G: Mmm.

Nesim: Så det handlar mycket om pengar när de placerar och sånt och i och med detta kan jag nämna ett exempel, eee, i artikeln kritiserar socialen att de placerar nu mycket på grund av den rabatt som de fick av SiS.

Ovan citerad flicka uppmärksammar och kritiserar rabatten i personifierande termer, "då kommer *de* att placera *mig* ännu längre". "De" som kan "placera" i sammanhanget är socialtjänsten och de framställs från en makt- och kontrollaspekt. Samtidigt säger hon att hon skojar om det och vill framställa sig som insiktsfull och genomskådande vad gäller pengarna som motiv för projektet.

Nesim beskriver subventionen bland annat genom att nämna andra aktörer i vårdkedjan: "socialen" och "SiS". Utifrån en artikel i tidningen berättar pojken att kommunerna har fått subventionen från SiS, placeringar har blivit billigare, och nu kan socialtjänsten "placera många fler". Det "handlar mycket om pengar när de placerar" säger pojken och presenterar sig som en som känner till omständigheterna: hur bristande ekonomi i kommunerna har betydelse för placeringar.

Om skillnader jämfört med tiden innan

Enligt de beskrivna målsättningarna för projektet skall de ungdomar som ingår i projektet uppnå positiva och bestående förändringar avseende sin livssituation och att familjens och nätverkets möjligheter att fungera stärks.²² En del ungdomar berättar om skillnaden jämfört med tidigare vårdplaneringar. En pojke som var placerad på en behandlingsavdelning berättar:

Ivan: Tomas (samordnare) är så bra. (...) Det finns stora skillnader, jag hade ingen samordnare innan mmm, det är en skillnad, och plus att jag får mer hjälp nu ...

Hela intervjun med den ovan citerade pojken genomsyras av uppskattning avseende samordnarens insats. Samordnaren framställs under intervjun som en advokat eller företrädare (se senare i analysen) och hans insatser uppskattas (se FA 0720). Skillnaden jämfört med tidigare insatser förklaras genom samordnarens roll i vårdkedjan och genom pojkens påpekande om att det nu finns mer hjälp att få.

Andra ungdomar beskriver samordnarna mer negativt. Tre ungdomar med icke-svensk bakgrund från en behandlingsavdelning berättade att de inte vet så mycket om sina samordnare och att det var oklart för dem vad en samordnare kunde hjälpa dem med (se senare i analysen). Ändå hoppades

²² <http://www.stat-inst.se/zino.aspx?articleID=6918,081110>.

dessas ungdomar på att få hjälp av samordnarna efter vistelsen på de särskilda ungdomshemmen (se FA 0706). En flicka som jag intervjuade på ett utredningshem berättar följande om sin samordnare:

Azra: Min MVG heter Erica, men jag tycker inte det är så ... det är ingen skillnad liksom, hon ringer inte så ofta så där alltså, det är ingen hjälp ... Men hon har sagt att hon i alla fall ska gå med mig nu ett år efter jag har kommit härifrån och kolla att det går bra i skolan och sådär.

Den tveksamma inställningen verkar bestå av två komponenter. Å ena sidan får vi en närmare förklaring till det som kritiken grundar sig på, "hon ringer inte så ofta" och "det är ingen hjälp", å andra sidan skapas ändå en förväntning utifrån det som samordnaren berättat för flickan.

Ungdomarnas berättelser om projektet och samordnarna under vistelsen på ungdomshemmen framvisar en blandning av *uppskattning*, *kritik* och *framtidspåväntningar*.

Uppskattande berättelser om samordnare

"Först tyckte jag illa om honom. Men sen började vi prata"

Den första kontakten mellan ungdomarna och MVG-samordnarna återberättar de intervjuade ungdomar genom att värdera samordnarna. Värderingen tycks vara påverkad av det som ungdomarna upplevt och bevittnat i sina tidigare men även nuvarande kontakter med myndigheter. En del ungdomar berättar att de ogillade samordnarna vid de första mötena men att relationen förbättrats efter en tid. Anledningen till att de ogillat samordnarna i början kunde bero på tidigare och aktuella konflikter med andra myndighetsutövare. I berättelserna uppmärksammas *närheten* och *avståndet* i relationen genom att ungdomarnas upplevelser laddas med betydelse.²³ Intervjun med en flicka på en behandlingsavdelning och hithörande fältanteckning exemplifierar detta:

Rana: Alltså, i början så tänkte jag, varför ska en person till vara in i beha ... alltså i min behandling (...) och först tyckte jag illa om honom. Men sen började vi prata (...)

Goran: Ok.

Rana: Så nu är han bra alltså, ja, han är inte så farlig faktiskt.

Goran: Mmm.

Rana: Och han ser till att allt blir som vi har bestämt på möten och jag är rätt nöjd med honom (...)

Goran: Vad är det som gjorde att det blev bättre senare (i flickans kontakt med samordnaren)?

²³ Se Collins (2004), s. 109.

Rana: Jag vet inte, när jag hade problem med personalen (på ett SiS-hem) så ringde jag honom och berättade vad de gör och hur de är och han lyssnar på en och jag har väldigt svårt att lita på en vuxen, det har hänt grejer och så (...)

Goran: Ok. Eee. Har du några spontana tankar, nånting som du vill berätta om dina tidigare upplevelser på andra hem och sånt?

Rana: Personalen var för jävliga. De ... sket i en totalt. De säger hela tiden: det är vi som bestämmer över dig ...

Flickan ovan är kritisk till socialtjänstens hantering av henne. Hon är tårögad när hon berättar om hur personalen på ett särskilt ungdomshem sa att de inte hade tid att prata med henne när hon "behövde och ville prata" med dem. (FA 0734)

Det paradoxala i sammanhanget är att det som haft betydelse vid det första fördömandet (av samordnaren) ligger senare till grund för ett accepterande. Flickans tidigare konflikter med myndighetsutövare gör att samordnaren först ses som "en farlig vuxen", men senare konflikter med institutionspersonalen skapar en interaktion med samordnaren. Å ena sidan aktualiseras ett avstånd mellan aktörerna genom de återberättade konflikterna men å andra sidan används samma berättelser för att förklara närheten i relationen.

Samordnarnas "mittenposition"

I projektets broschyr, som ungdomarna ofta fick av sina samordnare, står det "Din samordnare kommer ibland att delta på möten på institutionen. Samordnaren står inte på den ena eller den andra sidan utan ska se till att alla i ditt nätverk samarbetar så bra som möjligt för ditt bästa". Utifrån några ungdomars berättelser framkommer det att samordnaren ibland just är en sådan "spindel i nätet" som samordnar insatser utan att ta någons parti. Två flickor från två olika behandlingsavdelningar berättar om den upplevda interaktionen mellan olika aktörer:

Maria: Så Marcus har på papper, detta som alla vill lyfta upp så han säger till exempel till min mamma, du kan börja sen nästa och så håller han på ... ja samarbetet är bra tycker jag. (...) Jag tycker att detta är bra alltså för att ... liksom, han lyfter fram saker ... han är en duktig person tycker jag. Han är riktigt bra, han lyssnar, han tar inte nåns sida utan han liksom har sin egen sida om man kan säga så.

Linda: Jag tror att hon (samordnare Annika) står mitt, alltså i mitten liksom, för att hon inte står på nån sida egentligen eller jag vet inte riktigt, hon är lite fram och tillbaka (...) hon står mellan mig, socialen, mamma och pappa, hon är i mitten.

Den första flickan ovan verkar vara nöjd med samordnarens, socialtjänstens och institutionens insats under hennes behandlingstid. Hon är med på mötena och delaktig i eftervårdsplaneringen. (FA 0807) Linda berättade även att samordnaren gör ett bra jobb i hennes fall. Hon säger att andra inblan-

dade aktörer upplever henne (Linda) som "manipulativ", en som "spelar ut vuxna mot varandra". Linda berättar att hon inte närvarar på mötena, att hennes socialsekreterare tillfrågar henne om vad hon vill ta upp under mötet och att hon i slutet av mötet informeras om de tagna besluten. (FA 0733)

Ungdomarnas beskrivningar målar upp en bild av en neutral och delaktig samordnare. Det intressanta i sammanhanget är hur framställningen görs. Flickan som är delaktig i sin planering exemplifierar sina argument med praktiska exempel, så som "han säger till exempel till min mamma, du kan börja". Linda som bara närvarar på slutet av sina möten är mer osäker och har svårt att positionera sin samordnare, "hon är lite fram och tillbaka".

Samordnare som hjälp, stöd och fixare

Flertalet ungdomar i intervjuerna ser inte samordnaren som någon som står i "mitten" utan någon som är på deras sida. Ungdomarna som är nöjda med sin samordnare berättar hur samordnaren "ställt upp" för dem, varit ödmjuk, flexibel och empatisk. Det vanliga är att ungdomarna exempelvis säger: "han/hon har hjälpt mig". Man kan se en mängd olika beskrivningar av vad som menas med "hjälp". Samordnare som hjälper ungdomarna framställs som ett stöd, en som driver frågor och som är fixare. Nedan följer en del av en intervju med Lars, som jag träffade på ett behandlingshem två gånger under en tremånaders period. Han är positiv till sin samordnare och de andra inblandade aktörerna (se FA 0705, 0722):

Lars intervju 1: Han (samordnaren Stefan) har stöttat mig på möten, han har varit på min sida, han har ... pressat på för att jag ska få plats där jag ska gå till ... han har hjälpt mig mycket faktiskt. (...) Han har stöttat mig på mötet som jag haft på --- (en SiS-institution) och så har han stöttat mig på (otydligt ord) allt sånt. Han har varit där och hjälpt mig.

Lars intervju 2: Han (samordnare Stefan) har gjort ett bra jobb, han har stöttat mig, han har hjälpt mig att lyfta upp frågor som jag behövt hjälp med och sånt.

I intervjuerna ovan specificeras hjälpen som ungdomen får av samordnarna samt samordnarens plats i relationen. Lars uppmärksammar att hans samordnare har varit på hans "sida", att samordnaren drivit aktuella frågor liksom "stöttat" Lars under möten bland annat med de frågor som Lars velat ställa under mötena. En pojke är mycket nöjd med sin samordnares insats men ger en annan bild av hjälpen:

Djani: Aaa hon (samordnaren Lisa) skriver allting typ, sen om jag vill ha hemresor då fixar hon det (...)

Goran: Kan du försöka ge mig ett konkret exempel då hon hjälpte dig med nånting?

Djani: När jag fick hemresor från --- (namn på ett HVB-hem, tidigare placering)

Goran: Kan du beskriva hur detta gick till?

Djani: Jag var på --- (namn på ett HVB-hem, tidigare placering) två månader och sen ville jag ha hemresan, jag sa till henne så fixade hon det med socialen. Hon ringde till dem och sånt, mmm.

Goran: Ok. Fick du veta om hon var tvungen att motivera för socialen varför du skulle få tillåtelse för hemresa?

Djani: Aaa hon motiverade.

Goran: Kommer du ihåg vad hon sa?

Djani: Nej, hon sa du kan åka hem och jag frågade aldrig vad hon sa till dem.

Goran: Ville socialen låta dig få åka hem på permissioner från början?

Djani: Ja, men inte så tidigt, sen fixade Lisa det.

Denna pojke verkar se sin samordnare som en som hjälper honom och som är på *hans sida* (FA 0804). Pojkens exempel i citatet visar en bild av en fixar-samordnare, en som fixar det praktiska, i detta fall permissioner.²⁴

Permissioner och samordnarna

Betydelsen av permissioner under ungdomarnas vistelse på de särskilda ungdomshemmen är ett återkommande tema i berättelserna. Ungdomarna uppmärksammar den praktiska hjälpen de får av samordnarna. Två pojkar på två olika behandlingsavdelningar berättar om permissionsfrågan som diskuterades under mötet:

Lars: Han (samordnaren Stefan) har också sagt det på mötena och sånt, om permissioner, då känns det för mig att det är någon som stöttar mig.

Goran: Mmm, har det gått bra med permissioner? Fick, fick du permis?

Lars: Ja, ja, jag fick mycket.

Elvis: Ja, ... så jag ville ha permissioner, så jag ville att hon (samordnaren Patricia) lyfter upp mina permissioner under mötet. Det är det enda jag frågade henne alltså, kan du ta upp permissioner (...) så sa hon ja "Elvis önskan är att han vill på permission så mycket, och så mycket, och det, och det."

Goran: Mmm. Och hur gick detta till? Fick du lov att ha permissioner?

Elvis: Ja, jag ska åka nu på fredag.

Betydelsen av permissioner uppmärksammas av en del intervjuade ungdomar. *Permissionsfrågan* ses av ungdomarna som ett fält där den praktiska hjälpen från samordnarna kan märkas. Frågan är viktig för ungdomarna som vill ha permission och visar på ett tydligt resultat avseende samordnarens hjälp, "Ja, jag fick mycket", "Jag ska åka nu på fredag".

Permissionsfrågan och hjälpen däri kan ses som *situationsbetingad*, något som är aktuellt i en viss situation, i detta fall under vistelsen på ungdomshemmen. Trots att Elvis beskriver den praktiska hjälpen som han fick av samordnaren med positiva ordalag säger sig Elvis vilja avsluta kontakten med

²⁴ Jmf med Storbjörk (2007), s.121.

samordnaren efter vistelsen på ungdomshemmet (FA 0710). Är det så att det situationsbetingade behovet av hjälp upphör efter avslutad vistelse på ungdomshemmet? Den frågan ska vi försöka besvara under avsnittet "Intervjuer efter institutionstiden".

"Du kan ringa när du vill"

Ungdomarna som är nöjda med sina samordnare beskriver dem som mer tillgängliga än socialsekreterare.²⁵ Att ha telefonkontakt med sin samordnare under placeringstiden på ungdomshemmet uppskattas av ungdomarna. Vid beskrivning av telefonsamtalen framträder två nyanstyper, *tjänstesamtal* och *underlättandesamtal*.

Tjänstesamtal är sådana telefonsamtal där samordnare och ungdomar diskuterar framtida möten, frågor som ska lyftas upp, problematik som dykt upp m.m. Ungdomarna refererar ofta till tjänstesamtal när de berättar om arbetet som deras samordnare gör "han ringer alltid innan soc-mötet och kollar vad jag vill ta upp". Flera ungdomar uppmärksammar emellertid telefonsamtal som sträcker sig utöver det vanliga tjänstesamtalet. Elvis som var placerad på ett behandlingshem och en pojke placerad på ett utredningshem beskriver kontakterna med sina samordnare:

Goran: När träffar du henne, när pratar ni i telefon? Är det bara inför mötet eller händer det även mellan mötena?

Elvis: Hon (samordnare Patricia) säger till mig, "du kan ringa när du vill".

Goran: Mmm.

Elvis: Om du har nåt du vill berätta eller är oklart, ja så kan jag ringa när jag vill och hon kan ringa när hon vill mig nåt, att prata och sånt.

Goran: Du verkar vara positiv till hennes insats. (...)

Elvis: Hon är bra.

Goran: Kan du ge något exempel på någonting bra hon gjorde?

(Någon skriker högt på korridoren)

Elvis: Hon ringer mig.

Goran: Mmm.

Elvis: Hon är på mötena. Hon lyssnar på dig, hon framför dina åsikter, hon, ... man känner sig trygg när man vet att man kan ringa till henne och säga "ja, hur det är det".

En pojke berättar om hur hans samordnare ringt honom, bland annat för att önska God jul, vilket han uppskattat:

Albert: Hon (samordnare Lisa) ringer en gång i veckan eller typ varannan vecka.

Goran: Ok.

Albert: Hon ringde för nån dag sen, igår, sen ringde hon nån vecka innan, ville säga god jul (skratt).

²⁵ Även i Storbjörk (2007) s.122.

Goran: Gjorde hon så?

Albert: Aaa. Hon ringer ibland (...)

Goran: Hur upplevde du det när hon ringde och önskade dig god jul?

Albert: Nej, jag blev glad.

Goran: Har det hänt nånting sånt innan?

Albert: Nej.

Goran: Att socialsekreterare ringde kanske?

Albert: Nej, socialsekreterarna har aldrig ringt, nej. Det är bara hon. Hon är den första som ringer (skratt) så jag blev lite så här "va" (skratt) man visste inte att hon skulle ringa, det blev en överraskning, aaa.

Att prata med ungdomarna under disharmoniska tider kunde verka lugnande för dem under deras placering på ungdomshemmen.²⁶ I berättelserna ovan kan telefonsamtalen ses som ett sätt för samordnarna att genomföra sitt uppdrag men även som ett tillfälle att underlätta ungdomarnas tillvaro under placeringstiden.

Projektets uppdrag genomförs genom bland annat tjänstesamtal, när man måste diskutera sådant som är väsentligt i ärendet. Telefonsamtalens övergång till en mer personlig kontakt, som skall underlätta för ungdomen, märks i julkhälsningen i ovanstående citat som pojken hänvisar till och som bereder honom viss glädje och trygghet om inte annat så för stunden.

Tjänstesamtal och underlättandesamtal verkar vara viktiga för en del ungdomar och båda typerna av telefonsamtal tycks uppfylla en viktig funktion.

Berättelser om en engagerad samordnare

Detta avsnitt handlar om två ungdomars beskrivning av en och samma samordnare. Båda två är mycket positiva till samordnarens insats men under deras berättelser framvisas olika bilder av en engagerad samordnare – samordnaren som karismatisk person och samordnaren som advokat.

Den ena pojken heter Elvir och jag träffade honom på en behandlingsavdelning. Under intervjun är han pratsam och medveten om sin situation. Hans förmåga att uttrycka sig och beskriva det han upplevt före placeringen gör att jag blir förvånad över att hans livsöde ser ut som det gör. Han är saklig, noggrann och dynamisk i sin berättelse. Flera gånger under intervju ställer jag mig själv frågan "hur hamnade han här?" (FA 0727)

Elvir: Så han (samordnare Tomas) ringde mig och förklarade att han skulle hjälpa mig och så där. I början var det lite svårt att lita på honom faktiskt, trodde vem va han? Jag hade lite problem med soc, socialen, jag fick ny social (otyddligt) men sen när jag träffade honom så var han en jättetrevlig man faktiskt och han förklarade vad han ska hjälpa mig med och jag gillar honom faktiskt jättemycket, litar på han jättemycket och några gånger har jag inte, jag har, jag har inte kunnat prata med socialen, jag har pratat med Tomas istället, att han kan säga till socialen istäl-

²⁶ Se Hermodsson och Hansson (2005), s.37–39.

let och sånt. Han hjälper mig jättemycket faktiskt, han sätter press på socialen, han vill att de ska göra en bra eftervård till mig. De ska inte bara sätta mig på ett behandlingshem och sen glömma bort mig. Han pratar med mina föräldrar, min mamma och min pappa, och min mamma och pappa gillar honom faktiskt. Han är en bra man och har hjälpt mig jättemycket. Vi hade ett möte och en vecka senare eller nån vecka sen ... Han varnar och han kör till soc alltså, eee, han satte press på dem alltså "Elvir vill ha så mycket idrott, mycket behandling, mycket det, han ska få hjälp med egen lägenhet" för att soc glömmet bort det. (...)

Goran: Mmm.

Elvir: Han är en person man kan lita på. Han har alltid hjälpt mig och om jag mår dåligt så ringer han och pratar med mig. Han ringer och frågar hur jag känner mig ... jag gillar honom jättemycket faktiskt. (...) Det är som att han är i min ålder. Han är inte i min ålder, (...) men jag kan prata med honom om mina problem och gå träna kanske med honom eller fika. Det känns bra att ha någon som är som han faktiskt.

I början när samordnaren ringde Elvir första gången förknippades han med en socialsekreterare, en vuxen till i hela vårdhavet. Senare, efter att de mötts personligen, modifierades synen successivt. Elvir framställer samordnaren som en person som bryr sig, som hjälper till, som vill honom väl. Elvir jämför samordnaren och socialsekreterarna och samordnaren beskrivs som någon som "sätter press på socialen" och påpekar vikten av "en bra eftervård" vilket Elvir uppskattar. Dessa superlativer i beskrivningen skapar bilden av en samordnare utöver det vanliga där samordnarens karisma genomsyrar beskrivningen av honom.

Den andra pojken är Ivan som citerades under avsnittet *Om skillnaden jämfört med tiden innan* och honom träffade jag på en behandlingsavdelning (FA 0720). Han är också positiv till samordnarens insats men hans beskrivning av samordnaren är lite mer formell.

Goran: Ja, vi pratade om hur du upplever den insats som din samordnare gör? Om du kunde exemplifiera nånting som han gör ...

Ivan: Alltså, ... hur han (samordnare Tomas) arbetar för mig?

Goran: Ja, ja.

Ivan: Alltså han är bra.

Goran: Mmm.

Ivan: Eee, eem, han pratar bra och tydligt, jag kan förstå vad han snackar om.

Goran: Mmm.

Ivan: Om jag inte fattar, han kommer, han hjälper mig för att du ska fatta, han hjälper också bra så, om jag vill säga nånting på ett möte eller nånstans, så kan han alltid säga det för mig istället.

Goran: Ni pratar innan mötet om det, som ni ska berätta, det du vill att han lyfter upp?

Ivan: Om jag vill det, men det beror, i vilken situation, för att oftast då kan jag själv prata. Han tar hand om mötet och jag brukar prata.

Goran: Mmm.

Ivan: Men det kan komma, att det finns saker som jag inte vill ta upp, så istället tar han saker för mig.

Goran: Mmm.

Ivan: Typ som han har berättat, han är min andra röst.

Goran: Mmm.

Ivan: Det är han som är, ... om jag vill att han ska snacka för mig på mötet så behöver jag inte öppna munnen bara säga till honom vad han ska säga.

I intervjun ovan beskrivs samordnarens insats i lite mer formella termer om vi jämför med föregående intervju. Den specifika vokabulär som förknippas med en uppskattande beskrivning av samordnaren förekommer även om tonen i beskrivningen är något mer formell. Samordnaren framställs som en aktör som arbetar för ungdomen, liknande en advokat, och Ivan beskriver sig själv som kompetent. Sammantaget framställs samarbetet mellan samordnaren och ungdomen som en form av allians. Ivan säger: "Han tar hand om mötet och jag brukar prata". Detta kan ses som en fingervisning om hur samarbetet under ett möte ser ut, det finns en tydlig arbetsfördelning. Samordnaren ansvarar för mötets upplägg och Ivan för sin egen talan.

"Det är också viktigt att mina föräldrar gillar honom"

Anhöriga betraktas som nödvändiga och som en resurs i ungdomars vårdkedja. Resonemanget är bland annat att involverade anhöriga har lättare att motivera ungdomarna till behandling.²⁷ Flertalet ungdomar som säger att de är nöjda med sina samordnare berättar att samordnarna har kontinuerlig kontakt med deras förälder/ föräldrar. Det vanliga är att samordnarna ringer eller besöker föräldrarna inför mötet, frågar om föräldrarna har någonting som de vill att samordnarna ska lyfta upp under mötet. En del av de nöjda ungdomarna påpekar att den kontakten är viktig.

Elvir: Han (samordnaren Tomas) har kontakt med mina föräldrar och han hade det i början på ut ... i utrednings ... började han träffa mina föräldrar. Han förklarade själv vad han jobbar med och ... sen första gången de träffades, de gillade honom mycket och de vet att han bryr sig mycket faktiskt och sånt. Han berättar om framtiden, han frågar mina föräldrar hur de vill ha det, hur det skulle se ut för mig i framtiden och hur det ska vara och mina föräldrar gillar honom jättemycket och det är också viktigt att mina föräldrar gillar honom, förstår du?

Elvir uppskattar kontakten som finns mellan hans föräldrar och samordnaren. I berättelsen ovan beskrivs en *kontinuitet* i kontakten mellan Elvirs föräldrar och samordnaren (se även FA 0727). Samordnaren kontaktade Elvirs föräldrar i början, under Elvirs vistelse på utredningshemmet, förklarade sin roll och frågade föräldrarna om deras syn på framtida planering. Kontakten med föräldrarna fortsatte under, och efter, Elvirs vistelse på ungdomshem-

²⁷ Se Bangura Arvidsson och Åkerström (2000), s. 56.

met (se FA 0815). Denna typ av uppföljning av anhörigkontakter var annars relativt ovanligt (se också Andersson m.fl. 2009).

Berättelser om samordnarnas makt

Enligt MVG-projektets ledning innehar MVG-samordnarna inte något formellt beslutsmandat och de ska använda sig av "frågans makt" när de agerar ordförande på mötena och genom detta påverka socialtjänsten och institutionerna. Under tiden den unge är inskriven på ett särskilt ungdomshem "skall samordnarna ligga lågt" men ändå delta i mötena. Projektledningen påpekade flera gånger att "fokus i projektet ligger på eftervården".²⁸

En del intervjuade ungdomar uppmärksammar ändå den makt som samordnarna har. Deras bilder överensstämmer inte med den framställning som lanseras av projektledningen och samordnarna. Ungdomarna pratar inte i termer av "frågans makt" utan de framställer samordnarna som en aktör som har makt, de är ett kontrollorgan som ska kontrollera socialsekreterarna. En flicka på ett utredningshem berättar om det positiva med sin samordnare:

Goran: Mmm. Ok, har du träffat någon MVG-samordnare fram tills nu?

Hao: Aaa. Det har jag faktiskt.

Goran: Ok och hur upplever du den personen?

Hao: Som nåt bra.

Goran: Mmm.

Hao: Alltså det enda jag tycker är bra med den sam ... ordnaren

Goran: Samordnaren.

Hao: Att hon (samordnaren Annika) kommer att finnas hela tiden efter utredningen, till jag tar eftervård.

Goran: Mmm.

Hao: Och det gör att man känner att, att man inte blir så lämnad sen alltså, att hon, socialen, de har olika ... min social är en bra socialsekreterare men inte helt, så ibland så känns det som att de är jättefalska, man behöver någon annan liksom från staten som ska kolla om de gör rätt så att det inte blir fel i alla fall. Det är bra.

Flickan ovan är mitt i en pågående utredning och hon antar att den är betydelsefull. Hon berättar att personalen på utredningshemmet inte gör sitt jobb, "de sitter bara framför datorn" och tittar på internet (t.ex. "möbler på IKEA") och det gör att hon är orolig för utredningsresultatet som egentligen skall grunda sig på de iakttagelser som personalen gör. Under intervjun undviker hon ögonkontakt med mig men vid några tillfällen märker jag att hennes ögon är tårfyllda. (FA 0724)

Hon är kritisk till socialsekreterare och institutionspersonal men positiv till samordnaren. Den positiva synen på samordnaren verkar vara levande på grund av samordnarnas fokus på eftervård och flickans önskan om att "inte

²⁸ FA 0726; 0730; 0725

lämnas sen". Socialsekreterarna utpekas som "falska" och kontroll från staten rättfärdigas som en preventiv säkerhetsåtgärd. Liknande resonemang fann jag i samtalet med Elvir när han berättade om sin samordnare:

Elvir: Han (samordnaren Tomas) sätter press på dem, kanske socialen inte vill men de måste lyssna på samordnaren.

Beskrivningen av hur ungdomarna upplever samordnarnas arbetsuppgift visar på vissa positioner i relationen. Elvir markerar exempelvis klart att samordnaren "sätter press på" socialsekreterare och att socialsekreterarna i sin tur "kanske inte vill men de måste lyssna på samordnaren". Genom denna framställning aktualiseras implicit bilden av samordnaren som en kontrollant som har makten att övervaka socialsekreterarna, trots att detta inte är fallet formellt sett.

Samordnaren som påverkare

Att använda "frågans makt" och genom denna påverka socialtjänsten och institutionerna verkar vara den grundläggande idén med MVG-projektet.²⁹ I ungdomarnas berättelser kan vi urskilja en del lyckade exempel där samordnaren beskrivs som en aktör som *vann gehör* och påverkade. Elvirs berättelse exemplifierar detta:

Goran: Kunde han (samordnaren Tomas) påverka din behandling?

Elvir: Ja, ja, han var ... i början talade han om vad jag vill ha, faktiskt i, i --- (SiS utredningshem). Jag förklarar för honom vad jag vill ha, behandling på det sättet och --- (en behandlingsform) eller vanlig behandling. Jag sa till honom två olika behandlingshem faktiskt och han pratade med socialen så att jag hamnar på ett bra ställe, alltså med mycket rutiner och regler och de skulle jobba med kriminalitet och droger.

Goran: Mmm.

Elvir: Så han har gjort, att han pratat mycket med socialen och det har påverkat min behandling faktiskt och han gör det än i dag faktiskt. Han pratar mycket om min eftervård vilken behandling jag ska ha, hur ska det se ut ...

Elvirs upplevelse av samordnarens insats avseende hans behandling ger en inblick i en vårdplanering som påbörjades under tiden på utredningshemmet där samordnaren fick del av informationen kring ungdomen och utifrån denna diskuterade med socialsekreterarna. När Elvir intervjuades var han på en behandlingsavdelning som bedriver en viss typ av behandling³⁰ vilket kan ses som ett möjligt resultat av händelseförloppet som Elvir beskriver. Samordnarens betydelse avseende nuvarande och framtida behandlingsfrågor påpekas, "han gör det än i dag faktiskt, han pratar mycket om min eftervård, vilken behandling jag ska ha".

²⁹ FA 0726; 0730; 0725.

³⁰ Se FA 0727.

”Då fick jag sån MVG-samordnare och nu känns det mer som att allting är planerat”

Flertalet ungdomar uppmärksammade skillnaden jämfört med tidigare vårdplaneringar. Dessa intervjuer genomsyrades ibland av uttalad kritik mot den tidigare vårdplaneringen och av beröm för den kommande vårdplaneringen där samordnaren är huvudaktör.

Detta exemplifieras i en intervju med en flicka som utfördes i slutet av hennes placering på ett behandlingshem. Under intervjun är hon pratsam och positivt inställd till alla inblandade i hennes vårddkedja. Hon hade under flera år varit placerad på olika SiS- och HVB-hem och detta är, enligt henne själv, hennes eget fel. Hon säger ”jag behövde mogna lite”. Hon har synliga breda ärr från handleden uppåt på båda underarmarna (ca tiotalet på varje). (FA 0734) Hon berättar om sin förra utslussning från samma institution som inte gick så bra:

Solbritt: ... sen så flyttade jag till --- (en stad) och bodde där en månad eller nånting och så gick det inte så bra. Ingenting var planerat eller liksom, det var bara (otydlig) så då flyttade jag tillbaka till --- (en månad) då och jag har bott på den avdelningen sen i --- (månad) och när jag flyttade in då fick jag sån MVG-samordnare och nu känns det mer som att allting är planerat (...) det är så klart och inte så rörigt. Alltså, jag tycker att det går skitbra.

Hon fortsatte med att beskriva på vilket sätt samordnaren förbättrat situationen:

Solbritt: (...) han (samordnaren Tobias) har verkligen sett till att det görs och han har kollat upp saker, han har hjälpt mig att kolla upp lägenheter och ...

Goran: Mmm.

Solbritt: ... och sett till att socialen ... de har blivit mycket bättre när han har varit med, och då slipper hon (socialsekreterare) ta allting på sig utan han hjälper också till och det har varit jättebra allting. (...)

Genom att samordnaren presenterat konkreta alternativ och låtit flickan vara med och leta behandlingshem har hon hittat en variant som hon är nöjd med:

Solbritt: Eee, till exempel, jag har letat, var nånstans ska jag efter att jag har varit här, jag ska flytta i --- (en månad) va, eee, och då, (hostar) han har hjälpt mig att kolla upp lite olika ställen, eeem, så först så hittade han --- (namnet på en eftervårdsverksamhet) heter det, det tillhör också --- (namnet på ett HVB-hem), eee, träningslägenheter och sånt, eee, valde jag att prata med dem och sånt så tyckte jag att det inte passade, de hade såna lägenheter på fel ställe, som inte är bra, eee, och så, så hittade han (hostar) ursäkt, så kom han ... (...) Eee, sen så la han typ tre andra förslag, eee, och så kollade jag dem och han hittade ett som heter --- (en eftervårdsverksamhet), mmm (...) så kollade jag det och det verkade

som riktig bra, eee, då ringde han till soc och pratade med dem och sånt, så, eee, fixade de ett möte där och jag har pratat med dem och jag ska, eee, ha kontakt med --- (eftervårdsverksamhet) och få lägenhet i --- (en månad).

Goran: Var någon stans?

Solbritt: Jag fick välja mellan två stycken, antingen --- (stadsdel) det är --- (en stad) centrum eller --- (stadsdel) så jag kollade båda lägenheterna i --- (en dag i veckan) så jag fick välja.

Goran: Mmm.

Solbritt: Så jag har bestämt mig för den i --- (stadsdel).

Det väsentliga i sammanhanget, i de fall där samordnarna beskrivs i uppskattande ordalag, är ungdomarnas deltagande i den egna planeringen. Flickan i ovanstående fall fick påverka och detta tycks ha betydelse för hur hon senare beskrev samordnarens insats. Hon uppmärksammar den praktiska hjälp hon fick av samordnaren. Framställningen görs genom hennes *tidsmässiga jämförelser*, hon förhåller sig till dåtid, nutid och framtid i sin berättelse. Dåtiden beskrivs som "det gick inte så bra. Ingenting var planerat". Nutiden beskrivs däremot som en planerad tillvaro, "nu är allting planerat". Framtidstankarna går till valet av lägenhet, det ska vara i rätt bostadsområde, detta är en del av planeringen där samordnaren spelar en viktig roll, han är med och ger praktisk hjälp.

Alliansen mellan ungdomen och samordnaren

Theodore Caplow (1968), undersöker i sin studie om koalitioner i en triad relationen mellan olika organisationer.³¹ Enligt honom skapas ofta en konkurrenssituation i interaktionen mellan medlemmarna där två ingår i en allians och ställer den tredje utanför.³² Caplow beskriver, inspirerad av Simmel,³³ relationerna i triaden som instabila och *lättföränderliga*. I en triad kan en medlem känna sig utanför men vid förändrade omständigheter kan den ene eller båda i dyaden känna sig som inkräktare.³⁴ Denna lättföränderlighet i relationerna gör att två medlemmar i en triad tenderar att *alliera sig* mot den tredje.³⁵

En del ungdomar visar på en allians mellan dem och samordnaren där deras gemensamma relation gentemot socialsekreteraren framställs som en *vi* och *de-dikotomi*. I tre av ungdomarnas berättelser kan man utläsa två olika nyanser i relationerna som aktualiseras, *styrka* och *besvikelse*.

³¹ Organisationer är för Caplow inte bara företag och statliga byråer utan även familjer, gäng, fängelser, m.m. (Caplow, 1968, s. 49).

³² Caplow (1968).

³³ Jfr Simmel (1902), s. 45–46.

³⁴ Sellerberg (1973), s. 87; Caplow (1968), s. 19.

³⁵ Sellerberg (1973), s. 87; Caplow (1968), s. 2.

Allians

Monika är positiv till sin samordnares insats men hon tycker inte att hon behöver samordnaren efter avslutad vistelse på institutionen. Monika är nervös under intervjun och hon har ett hårband som hon tvinnar i sina händer hela tiden. Flera gånger under intervjun är hennes ögon tårfyllda, bl.a. när hon berättar om hur "socialtjänsten har testat henne" och när hon berättar om hur hon blev placerad långt bort från sina kompisar som varken missbrukar eller är kriminella. Under intervjun är hon blek i ansiktet. (FA 0805) Monika berättar om mötena där samordnaren närvarade:

Monika: Eee, hon (samordnaren Annika) sitter ju med och sen lyssnar vi vad som sägs och sen utgår vi ifrån det, men så framför hon min talan typ "Monika skulle behöva det, Monika vill det här, vi tycker så här" och hon framför det som jag vill och ja annars så sitter hon för det mesta tyst så det är ungefär som om vi är en och samma person.

Goran: Mmm.

Monika: Vi pratar och tycker samma.

Goran: Som en förstärkning på din sida, om jag uppfattade det rätt?

Monika: Det är så att jag har en på min sida, alltså ofta tycker socialen samma och är man själv mot två socialer eller en social så, då är det positivt att ha med MVG-samordnaren liksom. Så upplever Annika det också.

Flickan ovan beskriver sin samordnare som någon som står på hennes sida, en som pratar med henne och som "tycker samma". På andra sidan under de omtalade mötena står socialsekreterarna. Alliansen mellan flickan och samordnaren skapar en styrka i mötet "mot" socialsekreterarna. Liknande resonemang framförs av Lars under uppföljningsintervjun på en behandlingsavdelning:

Goran: Hur upplever du mötena?

Lars: Bra det har varit långa möten och så.

Goran: Vad tycker du om mötena och folket som sitter där?

Lars: Jag tycker inte om att det är så mycket, det är jobbigt. Det känns som typ, att det är typ jag mot resten, jag och Stefan (samordnaren) typ mot soc och dem. Det är jobbigt alltså, det är massa möten hela tiden.

Besvikelse över bruten allians

Krle, en mörkhårig pojke, var placerad på en behandlingsavdelning. Han beskrev sin samordnare i positiva termer, som en person som hjälpte honom och hans mamma mycket. Enligt honom försökte socialtjänsten i --- (namn av stad) "köra över honom" många gånger men MVG-samordnaren tillät inte detta. Krle berättar att han kunde ringa sin samordnare sent på kvällarna och att han gjorde det när personalen på --- (SiS-institution) "förnedrade" och "hotade" honom. Han säger att han var väldigt nöjd med samordnarens insats men nu har han inte längre kvar henne. Krle berättar om socialtjänsten:

Krle: Socialtjänsten, de lurar mig mycket.

Goran: Mmm.

Krle: Förstår du, de säger en sak sen säger de en annan sak. Det fick de inte göra när Evi (samordnaren) var med så nu när Evi är borta, du vet ... Om jag hade Evi nu, de skulle inte kunna göra som de gjorde, att säga till mig du ska gå hem och sen fick jag inte gå hem, du vet? De kunde inte göra så men nu kan de för att det finns ingen som kollar det och det alltså, det finns ingen som kollar upp såna saker. Förstår du?

Denna berättelse andas besvikelse över att samordnaren inte längre är med i vårdkedjan. Besvikelsen syns genom pojken berättelse om tiden när samordnaren var med och bevakade socialsekreterarnas åtgärder. Berättelsen och fältanteckningarna från ovannämnda intervju ger oss även en inblick i relationen mellan samordnaren och ungdomen i fråga. Det ser ut som att en allians skapats mellan pojken och samordnaren genom att institutionspersonalen och socialsekreterarna utesluts (se nedan).

Konflikt – andra formerar sig mot alliansen

Pojken Krle i avsnittet ovan berättar om konflikterna som uppstod i samordnarnas relation med de andra inblandade aktörerna. Pojken är osäker på varför den aktuella samordnaren inte längre finns kvar, men han lägger fram två möjliga anledningar. För det första fick Krle hjälp av samordnaren, efter en konflikt på den aktuella institutionen, i form av information om de regler som gäller för de särskilda ungdomshemmen. Detta sägs inte ha uppskattats av personalen på avdelningen. För det andra tror Krle att socialsekreterarna ansåg att samordnaren tog över under några av de möten som Krle refererar till.

Krle: Hon (samordnaren Evi) har hjälpt mig med en sak till exempel förklarade hon, du vet, reglerna som finns på institutionen. De har dessa regler, så förklarade hon reglerna för mig och sånt och hjälpte mig med det här. De ville att jag skulle flyttas till en annan avdelning sen sa Evi till mig "om det händer en sån sak då är det personalen som ska flyttas inte eleven".

Samordnare Evi kontaktades samma kväll:

Krle: Jag kontaktade Evi på kvällen, jag ringde till henne. Jag pratade om vad som har hänt och sånt, så jag sa till henne, jag vill inte vara här och sånt. Hon sa att jag ska lugna ner mig, försöka att läsa en bok så tar vi det imorgon. Klockan var mycket du vet.

Goran: Mmm.

Krle: Så jag ville att de flyttar mig, jag kände mig osäker, de sa nej, det går inte att flytta mig och såna grejor men alltså du vet MVG är bra för att de, de kan reglerna förstår du. För att, det är inte alltid så att socialen följer regler, så som de säger, plus du vet om inte Evi finns då kan de säga vad som helst utan att de

kanske gör det, förstår du? Men när jag hade Evi då höll de det de sa. Då kan de inte säga annorlunda, hon skriver upp allting (...), allt skulle hållas.

Goran: Ok.

Krle: Så det var det som var bra.

Krle ser hjälpen han fick av samordnaren som en möjlig anledning till att institutionspersonalen ogillade samordnaren i fråga. Krle uppmärksammade även andra konflikter under själva mötet:

Goran: Mmm. Har Evi (samordnaren) nån gång hamnat i diskussion med socialtjänsten?

Krle: Ja alltså, det har hänt många gånger faktiskt. De har sagt till Evi "varför alltså, är det du som håller i mötet", du vet MVG ska hålla i mötet.

Goran: Mmm.

Krle: De (samordnarna) skickar blanketter och sånt, sen, min soc, hon sa till Evi "är det du som ska hålla i mötet" och "vem har gett dig klartecken att du får göra det" och sånt. Så du vet, det blev lite tumult där. (...)

Goran: Mmm, ok, så kan du komma på någonting annat som Evi och socialen diskuterade förutom detta, om vem som ska hålla mötet? Typ permissionsfrågor eller någonting sånt?

Krle: Inte vad jag kommer på så. Inte riktigt. (...) När hon (samordnare Evi) kom på mitt första möte --- min soc blev så "vem är du och varför är du här" och så där, och hon visste inte ens vad MVG var för nåt. Så fick hon berätta för henne och sånt, såna grejer. Du vet, min soc sa till Evi "du bestämmer inte nånting eller så, du är bara med eller?", Evi sa "ja, för det mesta är jag bara med, jag skriver upp och sånt" sen så sa hon "du fattar inga beslut" så det blev lite så, du vet. De, de ville att de ska bestämma.

Goran: Socialtjänsten?

Krle: Aaa, det är lite så. (...) När Evi har varit här har hon skrivit mycket och såna grejer, du vet, alltså, det har mest varit för att de inte skulle kunna lura mig och såna grejer. Att de till exempel ... hon skickade blanketter hem och så, allting gick rätt till på mötena alltså.

Pojken Krle beskriver några möten då det pågick diskussioner mellan samordnaren och socialsekreteraren och därigenom påvisar han en konflikt mellan dessa två genom sina återberättade minnen av konflikten. Resultatet av mötesdiskussionen beskriver Krle genom att säga "det blev lite tumult". Krle berättar vidare att problematiken som diskuterades under mötena handlade om frågor som: vem ska hålla i mötet och vem ska fatta beslut i ärendet. Praktiska frågor rörande den unge diskuterades inte. Krle beskriver socialsekreterarna, i det egna fallet, som överkörda av samordnarens kompetens och rättvisekänsla. Samordnaren sägs ha " varit här (i vårdkedjan) för att de (socialsekreterarna) inte skulle kunna lura mig".

En liknande dynamik uppmärksammades av andra aktörer som intervjuades i utvärderingen av projektet (se utvärderingsdelen som handlar om socialsekreterare och institutionspersonal). Rädslan för att samordnarna tog

för mycket plats under mötena, eller i själva planeringen, gjorde sig gällande under projektets gång och detta uppmärksammades även av en del ungdomar. En pojke med ett finskt namn på ett utredningshem berättar följande om sitt senaste möte:

Matti: Vi pratade om att jag hade återfall och hon (samordnaren Lisa) satt och skrev allt, hon frågade ibland, allt möjligt, så där. Vad skulle hända, frågade hon också (...) hon tog soc plats, hon pratade mer än socialen.

Goran: Jaså?

Matti: (skratt) Ja.

Goran: Ok.

Matti: Hon frågade alla frågor socialen ville fråga, aaa.

Kritiska berättelser om samordnare

Ungdomarnas kritiska berättelser om samordnarna kan indelas i två grupper, *implicit* kritik och *explicit* kritik. Implicit kritik kan förknippas med de berättelser där ungdomarna är kritiska till en viss kontext där samordnarna ingår. Det kan handla om ungdomens missnöje med vårdplaneringen eller kritiska synpunkter på mötets genomförande. Den explicita kritiken riktar sig direkt till samordnarna själva och deras yrkesutövande.

Implicit kritik

Möten utan elev

En del ungdomar som var placerade på särskilda ungdomshem upplevde att de inte alls fick komma till tals under behandlingen. Hermodsson och Hansson (2005) beskriver i sin studie av ungdomarnas delaktighet i sin behandling att ungdomarnas möjligheter och upplevelser om att få komma till tals dels kan bero på hur samspelet mellan socialsekreterarna, personalen på de särskilda ungdomshemmen och ungdomarna ser ut, dels på hur ungdomarna själva uppfattar detta samspel och sitt eget handlingsutrymme i sammanhanget. Flertalet intervjuade ungdomar upplever i denna studie att socialsekreteraren och institutionspersonalen sällan eller aldrig förstår dem och flera av ungdomarna uttrycker uppgivenhet. Det är ingen idé att försöka komma till tals, de blir inte tagna på allvar eller lyssnade på.³⁶

I projektet ingick att ungdomarna skulle vara med vid de möten som rörde dem. Trots detta uppmärksammade flertalet intervjuade ungdomar att personalen på en del särskilda ungdomshem haft som *mötesrutin* att endast tillåta ungdomarna att närvara under en del av mötet. Intervjuerna var informella så området berördes inte alltid. Ändå var det åtta ungdomar av 40 och fem av 22 anställda på särskilda ungdomshem som spontant berättade

³⁶ Hermodsson och Hansson (2005), s. 40–46.

om den ovannämnda mötesrutinen som praktiserats på sju av de särskilda ungdomshemmen.

Ungdomarnas närvaro på mötena varierade beroende på vilken institution det handlade om, det kunde handla om "sista kvarten" eller om "första halvtimmen" men det gemensamma draget i berättelserna var ungdomarnas kritik mot mötenas utformning. Kontextuell kritik kan utläsas genom en återkommande fras i ungdomarnas berättelser "jag tycker att det är fel, för det är mitt liv det handlar om". Alla de närvarande aktörerna i detta sammanhang kan känna sig utpekade av ungdomarna.

Cassandra är en blond flicka som var placerad på en behandlingsavdelning. Hon berättade att hon enbart träffat sin samordnare en gång "och sen försvann hon (samordnaren)". Cassandra visste inte vad det var hennes samordnare gjorde. Cassandra var negativt inställd till nästan alla de inblandade i vårdkedjan och hennes resonemang om samordnarnas utförda arbete verkar vara en reflektion utifrån hennes tidigare upplevelser av socialtjänst och institutionspersonal. (FA 0733) Cassandra berättar om samordnarens roll under mötet:

Cassandra: Jag har aldrig märkt att hon (samordnaren Sandra) var på mötet, utom när hon och mamma gick till toaletten då fick jag se henne, ... jag såg henne.

Goran: Så du menar att en del av mötet utspelas utan dig?

Cassandra: Aaa. Det är alltid så. Det brukar det bli, så, aaa.

Goran: Hur brukar det bli, kan du beskriva?

Cassandra: Det brukar oftast bli så att de sitter och pratar sen så kallar de in mig efter en stund och berättar vad de har pratat om och vad har de kommit fram till. Om jag har nånting att säga ...

Upplevelsen av att inte få vara med då man själv diskuteras beskrivs som "jobbig". Även om man inte kan påverka "det är de som tar beslut", vill man veta vad som sägs:

Goran: Så hur upplever du de mötena som handlar om dig?

Cassandra: Jobbigt.

Goran: Varför är det jobbigt?

Cassandra: För man vet att man har inget att säga till om i vilket fall, utan ... det känns bara onödigt. Det är de som tar besluten och jag kan bara säga vad jag tycker.

Goran: Mmm.

Cassandra: Det brukar inte bli så mycket (otydlig) i det ...

Goran: Skulle du vilja eller tycker du att detta är en bra idé att du är med på mötet från början till slut?

Cassandra: Ja.

Goran: Vad är det som kan bli bra för dig då?

Cassandra: Tycker inte att folk ska prata om mig när jag inte är närvarande. Jag vill höra vad som sägs, det är ändå om mig de pratar, jag vill veta vad det är.

Cassandras berättelser beskriver mötesrutinerna på institutionen när hon säger "det är alltid så. Det brukar bli så". Hennes kritik återfinns i hela berättelsen, vi ser genom hennes resonemang att hon inte anser att mötet ska genomföras på detta sätt. Aktörerna sitter med på mötet samtidigt som Cassandra stängs ute. Samordnaren beskrivs av Cassandra som frånvarande och oviktig. En del ungdomar har uppmärksammat mer aktiva samordnare under mötena trots att ungdomar själva inte närvarat på mötet från början till slut. En ljushårig pojke, Peka, på en utredningsavdelning och en mörkhårig flicka, Rita, på en behandlingsavdelning berättar om hur mötena utspelades på respektive institution:

Goran: När du tänker tillbaka i tiden, har det alltid varit så, på alla institutioner, att du närvarar på mötet hela tiden?

Peka: Aaa, inte på alla möten. På vissa sitter man inte med på hela mötet, bara typ, halva mötet.

Goran: Ok, på vilken institution?

Peka: När jag satt på --- (en SiS-institution) så fick jag bara va' med halva mötet.

Goran: Ok, första halvan eller andra halvan, vet du det?

Peka: Första halvan.

Goran: Den första halvan.

Peka: Sen fick jag vara med i slutet, en kvart när man ska gå genom allt som de har tagit upp och jag och socialen har tagit upp.

Goran: Ok.

Peka: Aaa.

Goran: Kan du beskriva om du kommer ihåg hur mötet på den SiS-institutionen gick till?

Peka: Första var, typ, bara med soc och samordnaren (Lisa) och jag.

Goran: Soc, samordnaren och du?

Peka: Aaa, sen en SiS-personal som, typ, kontaktperson.

Goran: Ja.

Peka: Sen gick jag ut efter en halvtimme så de satt där och pratade, så där vad de ska göra åt mig, vad som kommer att hända med mig.

Goran: Ok.

Peka: Sen fick jag komma in och höra det som är bestämt.

Goran: Så du får veta ...

Peka: Vad som kommer att hända (...)

Goran: Tyckte du då att det är ett bra sätt att ha möte på?

Peka: Aaa, så där. Det var helt ok.

Goran: Det var ok för dig. Vad tycker du om att närvara på mötet hela tiden, från början till slut?

Peka: Nej, de har aldrig frågat mig. Det är bättre att sitta på mötet hela tiden, man vet vad som sägs och man kan inte missa nånting.

Goran: Är det en bra idé eller dålig idé?

Peka: Det är bättre att sitta hela tiden på mötet, aaa.

Det varierar mellan mötena, ibland får flickan och mamman prata separat med myndighetspersonerna:

Rita: Första gången var jag med hela tiden men sen har de gjort, att först ska de prata med socialtjänsten och behandlingssekreteraren och föreståndaren, inte jag, inte mamma fick vara med. Sen pratar de med mig och ser vad jag tycker, sen går jag ut och de pratar med min mamma.

Goran: Ok, och blev det nåt beslut på det mötet? Fick du veta vad de beslutade på mötet?

Rita: De har inte sagt så mycket. (...)

Goran: Var Marcus (samordnaren) närvarande på det mötet?

Rita: Aaa, han var det.

Goran: Ok, mmm. Fick du veta någonting från honom sen?

Rita: Nej, jag har inte pratat med honom.

Några av de aktiva aktörerna under mötena ovan, är samordnarna Lisa och Marcus. I broschyren som ungdomarna fick av sina samordnare står bland annat att samordnarens uppgift är att "bidra till att alla inblandade i ditt (ungdomens) nätverk faktiskt deltar på bästa sätt". Om vi antar att ungdomarna själva ingår i sitt "nätverk" kan man tänka sig att samordnarnas arbetsuppgift var att se till att ungdomarna närvarade under hela mötet. Om inte annat så för att ungdomarna upplever att dessa möten handlar om "deras liv". Samtidigt har kanske samordnare inte lyckats åstadkomma denna närvaro: de har inte haft mandat att genomdriva detta.

De ungdomar som bara fått begränsat deltagande till mötena har uttalat sig kritiskt om samordnarna vilket inte skapat förutsättningar för ett lyckat framtidskontrakt mellan ungdomen och samordnaren. Cassandra svarar på om hon har planer på en framtida kontakt med samordnaren:

Cassandra: Jag vet inte riktig vad ska jag ha henne till (skratt), så nej.

"Jag ska flytta, när – inte planerat, hur det ska gå till – inte planerat"

Under placeringen på institution väcks frågan om ungdomarnas planering avseende eftervården, dvs. tiden efter institutionsvistelsen. I broschyren som ungdomarna fått av samordnarna står det att samordnaren "har till uppgift, bl.a. att bidra till att din (ungdomens) vårdplan håller". En del av ungdomarna uppmärksammade brister i vårdplaneringen som samordnaren deltog i. Här, liksom i andra inläsningsammanhang, används vård och behandling som kamprekvisita.³⁷ Denna implicita kritik är riktad mot samordnarna men även mot de andra aktörerna i sammanhanget. En av dessa ungdomar är Fadil, som var placerad på en behandlingsavdelning.

Fadil är en pratsam pojke som påpekar vissa brister i sin planering och han

³⁷ Wästerfors och Åkerström (2006), s. 139–159.

vet inte vad samordnaren Tobias gjort tidigare eller vad han gör nu i vårdplaneringen. Vid sitt första möte med Tobias reagerade Fadil direkt vid presentationen av MVG med att säga "jag är inte med i nåt gäng". Om personalen på institutionen berättar han att en del av dem är "fyrkantiga" och han ger en beskrivning på hur han testat personalens gränser vid exempelvis läggdags, klockan 22.00. Vidare berättar han om den personal på institutionen som är "ok" och som ibland skjutsar ungdomarna till affärer som säljer tobak till minderåriga. Om sin socialsekreterare säger Fadil "han är förvirrad" (samma kommentar om Fadils socialsekreterare gavs av behandlingsassistenter på institutionen). (FA 0708) Fadil berättar följande om planeringen efter sin vistelse på det särskilda ungdomshemmet:

Fadil: ... det kunde planeras bättre, det kom så fort nu med detta familjehem och det var inte planerat så från början.

Goran: Ok, vad är det som är planerat?

Fadil: Att jag ska flytta, när – inte planerat, hur det ska gå till – inte planerat, i vilken skola ska jag gå – det är inte klart ...

Fadil säger i ovanstående citat att hans vårdplan *modifierats*, "det var inte planerat så från början". Han tycker inte heller att vårdplanen kan beskrivas i termer av en "vårdplan" som "håller". Fadil påpekar felaktigheterna och beskriver dem med uttrycken "inte planerat" och "inte klart". Den explicita betydelsen av det som Fadil berättar är att vårdplaneringen inte är klar trots att man vet att Fadil ska flytta till ett familjehem, det implicita i det sagda kan knytas till ansvarsfrågan i kontexten. Alla i sammanhanget inblandade aktörer kan ses som ansvariga för bristerna i planeringen, inte minst samordnaren som ska se till att ungdomens "vårdplan håller".

Explicit kritik

Den explicita kritiken riktar sig direkt mot samordnarna och deras yrkesutövande. De ungdomar som är kritiska till samordnarens insats framför kritiken på en mängd olika sätt. Jag lyfter fram några av de beskrivningar som förmedlar den explicita kritiken.

"Jag ser henne som nån som inte gör nånting och får pengar gratis"

Sara träffade jag på en behandlingsavdelning. Hon hade varit placerad på det särskilda ungdomshemmet i mer än ett år före mitt besök. Sara berättade att hon träffat sin MVG-samordnare en månad tidigare. Under intervjun berättar Sara att hon träffade samordnaren en halvtimme före ett möte med socialen och institutionspersonalen. Vid detta tillfälle berättade Sara för samordnaren vad hon ville att samordnaren skulle lyfta upp under mötet. Mötesrutinen på denna SiS-institution var sådan att ungdomarna inte deltog under hela mötet, därför vet inte Sara om samordnaren verkligen lyfte

upp hennes frågor. Samordnaren har inte ringt henne någon gång efter detta möte. Sara berättade även att hennes föräldrar är negativt inställda till MVG-samordnaren. (FA 0733) Sara berättar så här om sin samordnare:

Sara: Om jag ska, ärligt talat jag vet inte vad hon (samordnaren Kristina) gör. Jag har bara träffat henne en gång. (...)

Goran: Du säger att du har träffat henne en gång. Kan du beskriva när detta hände och hur kontakten såg ut? Vad har ni pratat om?

Sara: Eee, innan soc-mötet för en månad sen så kom hon, men en halvtimme innan och så sa hon vad hon heter och att hon kommer från MVG-projektet och att min kommun är med i det och sen så skulle jag berätta vad jag ville att hon ska lyfta upp på mötet och det är allt.

Goran: Ok. Vad har du sagt till henne?

Sara: Att jag vill flytta och varför jag vill flytta och så sa hon att hon ska ta upp det, så.

Goran: På mötet.

Sara: Aaa.

Goran: Ok.

Sara: Sen har jag inte snackat med henne mer.

Goran: Mmm. Har du haft något möte efter det mötet?

Sara: Nej.

Goran: Ok, hon har inte ringt dig eller ...

Sara: Nej.

Goran: Har hon på något sätt berättat om hur det gått på mötet?

Sara: Nej.

Goran: Har du ringt henne?

Sara: Nej.

Goran: Har du tänkt på att kanske ringa henne och kolla hur det har gått på mötet?

Sara: Jag tycker ändå att det är hennes skyldighet att ringa mig. Jag ska inte behöva ringa henne. (...)

Besvikelsen visar sig också i inställningen till att använda samordnare i framtiden. Sara kommer tillbaka till den uteblivna kontakten: samordnare kunde "tagit sig åtminstone fem minuter":

Goran: Om du tittar på framtiden, finns det någon plats för samordnaren, ser du henne som någon som kan hjälpa dig längre fram?

Sara: Nej.

Goran: Varför?

Sara: För att jag ser henne ... hade hon velat hjälpa mig på nåt sätt alltså, nu säger jag hur jag ser på saken.

Goran: Visst, visst. Det är det som är viktigt.

Sara: Om hon ville hjälpa mig så hade hon tagit sig tid åtminstone fem minuter och ringa hit och fråga eller säga om "så blev det på mötet, vad tycker du om det" och jag tycker att det är värre, hon kunde åtminstone ringa och säga "det gick inte så bra på mötet men vi får se nästa gång" eller "vad tycker du, vad ska jag ta upp på detta mötet" eller ...

Goran: Mmm.

Sara: Som jag sa innan, jag ser henne som nån som inte gör nånting och får pengar gratis, typ så.

Saras berättelse andas besvikelse och cynism i förhållandet till samordnaren. Hon beskriver en insats som är nästan ett år försenad och en samordnare som inte är intresserad av "att verkligen va med" och påverka utan finns där "bara för pengarnas skull". Sara skisserar även ett möjligt scenario, om hur samordnare kunde ha hjälpt henne genom att "ringa" och diskutera det som hänt på mötet. Detta uttalande kan ses som ett förslag på hur samordnaren kunde ha skött sitt arbete på ett bättre sätt.

Samordnare som försvann

Några ungdomar som är kritiska till sina samordnare formulerar sin kritik genom att omtala samordnaren som en aktör som plötsligt dök upp och sen bara försvann.

På en behandlingsavdelning träffade jag tre pojkar från samma stad. Alla tre var kritiska mot socialtjänsten och vad gäller institutionspersonalen sa de: "vissa är bra, vissa är dåliga". Alla tre verkade fysiskt trötta (sömniga) under intervjuens gång. Två av dem har Stefan som samordnare och en har Patricia. De tre vet inte så mycket om sina samordnare, det är oklart för dem vad en samordnare skulle kunna hjälpa dem med i deras respektive fall. Två av dem har en kontakt med sin samordnare och hoppas få hjälp senare, efter institutionsvistelsen. (FA 0706) Den tredje pojken berättar om samordnarens avbrutna insats:

Goran: Vad är det som gör att du inte har honom (samordnaren Stefan) längre?

Imad: Jag vet faktiskt inte vad som hände. Nånting i försöket är avbrutet, nånting ... jag vet faktiskt inte hur det gick till. (...)

Goran: Upplevde du att du fick någon hjälp genom att du träffade honom? Har ni pratat inför mötet?

Imad: Ja men vi träffades inte så mycket, så mycket så att man inte kände ... jag märkte inte om det hjälpte eller inte. Vi träffades en-två gånger, så man kunde inte se du vet. Om man ... om jag haft ett avtal några månader, då hade jag märkt.

Pojken ovan presenterar en möjlig förklaring till varför samordnaren försvann "nånting i försöket är avbrutet" till skillnad från flickan Cassandra som jag nämnt tidigare, hon som var upprörd över att hon inte fick vara med på mötet. Hon är också placerad på en behandlingsavdelning och hon berättar:

Goran: Nu tänker jag fråga dig om du har någon MVG-samordnare?

Cassandra: Aaa, det har jag. Fast jag vet inte var hon tog vägen?

Goran: Det är också ett resultat i sig. Vad kan du säga om din MVG-samordnare?

Cassandra: Jag vet inte. Hon (samordnaren Sandra) dök bara upp när jag kom tillbaka till --- (namnet på avdelningen på SiS-institutionen) och var på soc-mötet

och sen bara försvann hon. Jag vet inte riktigt. Hon har inte varit på något möte eller hört av sig nåt, så ja (skratt) ingen aning.

I Cassandras beskrivning finns ingen förklaringsdynamik, hon kan inte ge någon förklaring till varför hennes samordnare "försvann".

Vissa ungdomar har när de beskrivit samordnaren som en aktör som gav sig tillkänna och sen försvann kunnat ge en möjlig förklaring till "varför?" det blev så (pojken i berättelsen ovan). Men andra har i stället bara skildrat en tomhet när de skulle förklara det och bara konstaterat "Hon har inte varit på något möte eller hört av sig" (flickan i ovanstående berättelse).

Samordnare som "bara satt med"

En del ungdomar som är kritiska till samordnarens insats formulerar sin kritik genom att berätta om de praktiska saker som respektive samordnare gjorde eller inte gjorde i sammanhanget. Detta kan ses som en utgångspunkt i ungdomarnas värdering av samordnarnas insatser.

En flicka som jag träffade på ett utredningshem berättade att hon hade varit placerad på flera olika särskilda ungdomshem och HVB-hem under de senaste två åren. Nu hade hon Stina som MVG-samordnare. Flickan var rispad på båda armarna med synliga färska sår. Hon berättade att hon träffat sin samordnare på ett möte men innan dess hade samordnare varken ringt eller träffat henne, inte heller hade hon presenterat sig eller frågat om vad som skulle tas upp på mötet eller liknande. "Hon bara satt med" säger flickan. (FA 0806) Flickan berättade om mötet där hon träffade sin samordnare:

Goran: Mmm, kan du beskriva mötet?

Magdalena: Ett vanligt soc-möte, det var bara det att hon satt med.

Goran: Ursäkta?

Magdalena: Ett vanligt soc-möte, det var bara det att hon satt med.

Goran: Ok, kommer du ihåg vad hon heter?

Magdalena: Stina eller nånting sånt.

Goran: Ok ... och kan du beskriva hennes insats, vad gjorde hon?

Magdalena: Jag har inte den blekaste aning. Hon satt bara med. Sa inte så mycket, eller hon frågade en massa.

Goran: Mmm.

Magdalena: Så när de förklarar så vet jag att jag ska flytta snart. Så hon undrade "hur är det där, hur lång är behandlingen" typ så.

Goran: Mmm.

Magdalena: Massa såna frågor (tystare sagt)

Goran: Har du träffat henne nån gång innan mötet?

Magdalena: Nej.

Berättelsen ovan ger exempel på betydelsen av det gjorda och ogjorda hos en samordnare utifrån ungdomens egen bedömningsprocess. Flickan uppmärksammar att samordnaren Stina inte kontaktat henne innan mötet och

att samordnaren "bara satt med" under mötet. Resultatet av bedömningen är att flickan banaliserar betydelsen av samordnarens insats, även om samordnaren "frågade en massa" så trivialiseras dess betydelse.

Besvikelsen

Några ungdomar som är kritiska till samordnarens insats uttrycker sin kritik genom att peka på en särskild händelse eller känslan av utebliven hjälp från samordnarna som den anledning som gett upphov till deras besvikelse. En intervju med en sydslavisk flicka exemplifierar en sådan händelse.

Flickan verkar vara lugn och sansad under intervjun. Hon har varit placerad på en utredningsavdelning i över 4 månader och under den perioden har hon träffat sin samordnare två gånger. Första gången hon träffade samordnaren var under ett möte och andra gången kom samordnaren på besök och pratade med henne. MVG-samordnaren har enligt flickan aldrig ringt henne eller frågat om vad hon skulle vilja lyfta fram under mötet. Delgivning av utredningen skedde, enligt flickan, per telefon eller via post som skickades till socialtjänsten. Hon säger att hon inte har någon kännedom om vad hennes utredning visade. Flickan berättar vidare att hon inte har någon kontakt med sin MVG-samordnare och önskar inte ha någon i framtiden. (FA 0811) Flickan berättar nedan om sina två möten med samordnaren:

Azra: Ja och sen så då pratade vi också lite om min framtid och sådär, och andra gången så kom hon (samordnaren Erica) själv, så då satt vi länge och pratade om allt möjligt, massor av saker. Hon sa också att hon skulle komma en gång till innan min utredning tog slut. Men hon har inte gjort det, och nu är den slut.

Goran: Ok, så du vet, eller vet du vad som ska hända med dig efter utredningen?

Azra: Ja, nu kommer jag att få flytta till ett öppet behandlingshem en bit utanför Sundsvall.

Goran: Ok, men du har inte pratat om detta, du har inte pratat med din samordnare om detta?

Azra: Nä.

Goran: Om din utredning, ni har inte läst den tillsammans och så?

Azra: Nä, det har vi inte.

Anledningen till att jag frågar flickan om hon och samordnaren läst utredningen tillsammans är min reaktion på en berättelse som jag hört under en annan intervju. En annan flicka, som jag intervjuade på samma avdelning, berättar att överlämnandet av hennes utredning inträffade under ett möte och att hennes samordnare läste upp och förklarade utredningen för henne inför mötet (FA 0811).

Intervjun ovan beskriver en *vändpunktshändelse*, en sådan händelse som förändrar något, här förändras ett uppskattande perspektiv till ett kritiskt. I början verkar flickan vara nöjd när samordnaren Erica kommer och pratar med henne "om allt möjligt". Vändpunkten kommer när samordnaren lovar

att komma på besök "en gång till" innan utredningen avslutas men håller inte sitt löfte. Flickan blir besviken och hennes inställning förändras.

En annan flicka på samma utredningsavdelning berättar om samordnarens uteblivna hjälp. Flickan säger att hon varit placerad i fem månader och att hennes MVG-samordnare heter Kristina. Det verkar som att flickan kände hopp inför sitt första möte med Kristina som ska ha sagt att hon skulle hjälpa henne, men med tiden uteblev hjälpen. Flickan säger: "första gången ringde hon och sa att hon ska hjälpa mig ... det lät bra tänkte jag ... sen hände ingenting". Enligt henne har hon och samordnaren Kristina ingen kontakt, eftersom Kristina aldrig ringer eller kommer på besök. Flickan berättar att Kristina hjälpt henne vid något tillfälle, t.ex. när hon läste upp utredningen för henne och förklarade delar av den. Flickan vill gärna ha kvar samordnaren i fortsättningen men under förutsättning att Kristina börjar hjälpa henne. (FA 0811)

Fredrica: Ja, jag tycker det är bra att de, typ gör sitt jobb och så, men det som jag tycker är dåligt, att de säger att de ska hjälpa fast de inte har hjälpt då. De säger att de ska ringa ofta och titta hur det är med en, men de tittar inte ens hur det är, de kommer inte förbi och tittar ens.

Här upptäcker vi en besvikelse i berättelsen som verkar ha sin början i distinktionen mellan ungdomens och samordnarens upplevelse av *hjälp*. Att läsa utredningen för ungdomen och förklara delar av den kan av samordnaren och även en utomstående aktör ses som en hjälp som ungdomen får av samordnaren. Denna flicka ser däremot hjälp mer i form av samtal och besök av samordnaren. Frånvaron av denna typ av hjälp uppfattas av den unga som nonchalans från samordnarens sida vilket i sin tur kan försvåra framtida interaktion mellan dem. Samma flicka pekar på ytterligare en händelse som en anledning till sin besvikelse. Hon berättar att hon under överlämningsmötet, när institutionspersonalen överlämnade hennes utredning till socialtjänsten, blev arg och gick ut från mötet (FA 0811). Under intervjun undrade jag hur den aktuella samordnaren hanterade situationen:

Goran: Har hon (samordnaren Kristina) frågat dig varför du gick ut mitt under mötet?

Fredrica: Nej.

Goran: Så detta bara passerade förbi på nåt sätt?

Fredrica: Nja, hon kom ner efter mötet och sa: "God jul och gott nytt år, vi ses nästa år!" (skratt)

Goran: Varför skrattar du? (skratt)

Fredrica: (skratt) Ja alltså, hon kom ju ner och sa "God jul och gott nytt år, vi ses nästa år!", då visste jag ju att jag skulle vara här längre. Det var ju en utredning som tog slut men då visste jag att jag skulle vara här under hela nyår och julafton.

Goran: Ok, och när var detta mötet, cirka?

Fredrica: December, den --- (dag) december hade ju min utredning tagit slut då.

Goran: Så det var en dålig signal som du kunde läsa ut?

Fredrika: Men jag fattade ju, kommer hon ner till mig och "God jul och gott nytt år, vi ses nästa år!", jag bara – "Vad menar du, ska jag sitta här så länge?"

Goran: (skratt)

Fredrika: Hon bara "Jag kan inte säga nånting, du får prata med dina socialsekreterare", jag bara "Ja ok" så gick hon.

Berättelser om kontakt som avbröts

En del ungdomar berättar om en kontakt med samordnaren som stagnerade tills den slutligen helt upphörde. Andra ungdomar berättar om hur kontakten avbröts plötsligt. I både de stagnerade kontakterna och de plötsligt avbrutna kan vi se att det handlar om *kontaktreduktion* det vill säga att kontakten mellan samordnaren och ungdomen dämpas. En pojke på behandlingsavdelning ger oss ett exempel på kontaktreduktion.

Jag träffade pojken på samma behandlingsavdelning där jag träffade ungdomen Krle som nämns under avsnittet "Konflikt – andra formerar sig mot alliansen". Dessa två har samma samordnare, Evi. I början av placeringstiden var han inte så förtjust i tanken att ha en MVG-samordnare. Han säger att han reagerade på projektets namn och resonerade att samordnaren Evi bara skulle vara ytterligare en vuxen på socialtjänstens sida. Han säger att han träffade Evi personligen i februari 2007 och att han efter detta inte träffat henne någon gång utan blivit uppringd av henne cirka fyra–fem gånger under juni–juli 2007. Efter detta upphörde kontakten mellan dem. Under tiden på institutionen fick han höra av andra MVG-ungdomar vad en MVG-samordnare gör och nu säger han att han gärna vill ha en MVG-samordnare. (FA 0809) Pojken beskriver här sin första och efterföljande kontakt med samordnaren Evi:

Sven: Nej, det var bara fråga om jag vill ha henne (samordnaren Evi) så det var ingenting för mig, jag satt bara två veckor, hon har aldrig varit på behandlingskonferens och sånt, så att ... Jag har inte pratat med henne så där allmänt. (...)

Goran: Hon ringde men hon var inte på behandlingskonferensen?

Sven: Nej, jag sa att jag inte ville.

Goran: Du sa att du inte ville?

Sven: Aaa, att jag inte ville, det är nog vad jag sa, att jag inte ville.

Goran: Finns det någon förklaring till det?

Sven: Jag var rätt så förbannad i och med jag inte fick gå hem på min brors födelsedag så jag var nära att sticka därifrån också så ...

Goran: Jaha, så hon kom vid fel tidpunkt kan man tänka sig?

Sven: Aaa. (skratt)

Goran: Frågade hon nån gång sen om att närvara vid möten?

Sven: Nej, nej. Jag har inte snackat med henne sen dess. Det var senare i juni, juli.

Goran: Så du har träffat henne nån gång i februari och sen har ni pratat några gånger per telefon?

Sven: Ja.

Goran: Hur många gånger, ungefär?

Sven: Fyra-fem, max.

Goran: Fyra-fem, max, ok. ... Kommer du ihåg vad ni pratade om vid sista telefonsamtalet?

Sven: Hon frågade bara hur jag mådde och sånt. Jag vet att hon undrade hur det gick och sånt (...)

Den minskade kontakten som omtalas i ovanstående intervju beskrivs av pojken som om den var styrd av honom från första början då han tackade nej till en samordnares inblandning.³⁸ Vad gäller den följande telefonkontakten målas en diffus bild upp om vem som avbröt kontakten, pojken som nu säger sig vilja träffa sin samordnare upplever att samordnaren inte har hört av sig till honom på sex månader.

”Jag vet inte vad han gör”

Några ungdomar gör mig uppmärksam på att de inte kan urskilja vad deras samordnare gör i vårdkedjan. Ungdomarna säger det direkt, exempelvis: ”jag vet inte vad han gör” eller indirekt genom den förklaring som de ger, exempelvis: ”han gör ingenting under ett möte”, ”han sitter och lyssnar”. Ungdomar som är kritiska till samordnarna upplever ibland samordnarens insats som *otydlig*, svår att definiera och förklara. Fler exempel på *uttalad otydlighet* avseende samordnarens insatser hittar vi i en intervju med en flicka på ett utredningshem.

Flickan ger korta svar och jag använde mig av all min kunskap för att få flickan att utveckla sina korta svar men det känns ändå inte som att det gick så bra. Hon sa i alla fall att hon inte visste vad hennes samordnare gjorde, att hennes samordnare bara satt på mötet utan att säga någonting. Hon är inte glad över att vara inlåst och visar staketet som kan ses genom ett fönster från det rum som vi sitter och pratar i. Hennes förklaring till varför hon blivit placerad är hennes ”vagabonderande”. (FA 0724) Hennes berättelse om kontakten med samordnaren:

Goran: Vad pratade ni om när han (samordnaren Martin) ringde?

Lisa: Jag vet inte ... jag vet inte ens vad han gjorde där. ... Jag vill bara att han går iväg, jag vill inte (otydlig)

Goran: Mmm, ok, så du verkar inte, eee, du verkar inte ha positiva tankar om honom?

Lisa: Nej.

Goran: Har ni träffats på något möte?

Lisa: Ja.

Goran: Det har ni gjort. Vad gjorde han på mötet?

Lisa: Ingenting.

Goran: Ingenting?

Lisa: Han satt och lyssnade.

³⁸ Ungdomarna kan inte välja om de ska ha en samordnare eller inte.

Flickan ovan ger en diffus förklaring när hon beskriver samordnares bristande aktivitet under ett möte. Samordnare framställs som någon som inte gör någonting, en som "satt och lyssnade" vilket skulle kunna ses som en aktivitet i sig. På en behandlingsavdelning träffade jag Fadil som berättar så här om sin samordnares insats:

Fadil: Jag vet inte vad han gör. Han säger att han ska försöka hjälpa mig, och så, med utslussning och grejor, men jag fattar inte riktigt. Det är som ... dimmigt, om man kan säga så. Jag har inte fått reda på vad han gör, jag vet liksom att han försöker skynda på processen och grejor och så. Hjälpa mina föräldrar, hjälpa mig men, aaa. Min farsa kan han inte hjälpa han är i Iran liksom, mamma har problem och så. Det enda problem som hon har är ekonomi och jobb men hon klarar sig så.

Fadil gör mig uppmärksam på att han inte fått reda på vad samordnaren gör samtidigt som han menar att han känner till en samordnares arbete, exempelvis att "skynda på processen" och "hjälpa föräldrarna". Men Fadil påpekar också de svårigheter som finns för samordnaren att bistå med denna hjälp till föräldrarna.

De beskrivningar jag får av de kritiska ungdomar som inte kan avgöra vad deras samordnare egentligen tillför genomsyras av synpunkter på otydlighet kring deras insatser. Detta förhållande bland andra har gjort att en del av ungdomarna ifrågasatt samordnarnas roll samt vilken nytta de gör.

"Jag förstår inte riktigt vad hennes roll är"

Jag träffade Mira två gånger. Första gången var på ett HVB-hem och andra gången, två och en halv månader senare, på akutavdelningen på ett särskilt ungdomshem. Miras berättelser vid de olika tillfällena ger oss en förklaring kring hennes osäkerhet på vad en samordnare ska, och inte ska, göra. Hon förmedlar dessutom en känsla av att samordnaren inte tillför något.

Avdelningspersonalen informerade mig vid mitt besök att flickan, som jag skulle träffa på akutavdelningen (då visste jag inte att det var Mira), var psykiskt sjuk och att jag skulle "ta det försiktigt med henne". När vi kom in på avdelningen konstaterade jag att en plexiglasskiva skilde personalen från ungdomarna och vårdaren förde mig till en flicka som han skulle presentera för mig. Jag ser då att det är Mira, samma flicka som jag intervjuade den --- 2007. Vi fick prata på avdelningen medan andra ungdomar fritt gick omkring oss. Jag är nu den enda vuxna personen inne på avdelningen, all personal verkar befinna sig bakom plexiglasen. Mira är upprörd och ledsen, hon gråter. Hon visar upp sår på sin högra och vänstra armled samtidigt som hon berättar varför hon försökt ta livet av sig. Hon kunde inte förstå hur hon kunnat hamna mellan stolarna med tanke på att hon var för ung för vuxenpsykiatri och för gammal för barnpsykiatri. Hon kunde inte säga vilken nytta hennes

samordnare gjorde och konstaterade att hon själv klarade av att tala om sina önskemål på mötena. (FA 0706) Nedan följer Miras berättelser om samordnaren under vistelsen på HVB-hemmet (intervju 1) och under placeringen på akutavdelningen (intervju 2):

Intervju 1

Mira: Alltså, hon (samordnaren Patricia) är ... jag, jag har inga problem med att föra min talan på mötet med soc eller institutionen . (...) Alltså, vi hade soc-mötet, det senaste som hon var med på, det var nätverk eller så, ja ... så det tog fyra timmar, alltså. Jag, jag vet inte, efter varje mening som hon säger så frågar hon om jag förstår och det gör jag. Alltså jag förstår (skratt) (...) jag upplever inte att hon tillför nånting, varken från eller till. Det är ingen speciell skillnad ... jag förstår att hon ska liksom vara som nån slags språkrör som, eee, för mig, men jag känner mig liksom som en idiot för att de inte tror att jag kan föra min talan själv. (...) Alltså hon har väl inte så mycket betydelse, så det är inte ... hon fattar absolut inga beslut, det är inte hennes roll utan det är bara liksom ...

Intervju 2

Goran: Har du under tiden sen vi träffades första gången träffat din samordnare?

Mira: Ja, jag har träffat henne (samordnaren Patricia) två gånger tror jag.

Goran: Två gånger har du träffat henne, ok, kommer du ihåg vad ni pratade om?

Mira: Ja, en gång var det soc-mötet på --- (förra HVB-hemmet) och då, då var det ingenting. Det var bara vanligt soc-möte och sen när, eee ... två gånger var det, eee, jag vet inte men jag vet liksom inte ... jag frågade henne själv om hon kände att hon gör nån nytta, ooo, då säger hon typ "det är många som säger det" men jag menar, det är ju mitt fall ... så, sa hon "det kan man inte ta ställning till". Men är det, men, eee, alltså, det hon gör, det är att hon skriver ner och sen frågar hon mig vad jag vill? Då skriver hon det och sen så säger hon det till min soc men, men jag kan säga det själv, alltså jag har inget problem att uttrycka mig, att prata om mina åsikter ... Jag blir inte upprörd på soc-mötet jag kan själv säga vad jag liksom ...

Goran: Mmm.

Mira: Så att, aaa. Hon gör ju ingenting, hon kan ju liksom inte ... Jag bad henne liksom att hon skulle ringa min advokat och hon sa att det inte är hennes roll, så att ... jag förstår inte riktigt vad hennes roll är alltså. Jag frågade henne men fick bara svaret att hon ska hjälpa mig framföra mina åsikter till, aaa, till soc och andra myndigheter, eee, ok. (skratt)

I den första berättelsen som utspelar sig under vistelsen på ett HVB-hem framställs samordnaren som rollös, obetydlig, maktlös. Under den andra intervjun upprepas Miras ställningstagande. Dessutom rapporterar hon om att den hjälp hon ber om avvisas. Det är inte mycket som har förändrats i beskrivningen. Båda intervjuerna ger exempel på att flickan inte klart kan se vad det är som en samordnare ska utföra för arbete och därmed upplevs samordnaren som obetydlig och oanvändbar.

Alliansen socialsekreterare – samordnare

Vissa ungdomar har själva kommit att definiera vilka en samordnares arbetsuppgifter är. Samarbetet mellan samordnaren och socialsekreteraren ses av vissa ungdomar som en allians mot dem själva. Vissa ungdomar som från början upplevt en antagonism gentemot socialsekreterarna uppfattar ibland att dessa samarbetar med samordnarna. Ungdomarna vill betona relationen mellan dem genom att t.ex. säga "han (samordnaren) hjälper soc".

Nedanstående intervju med en pojke beskriver hur han upplevde alliansen mellan samordnaren och socialsekreteraren. Jag träffade pojken på ett behandlingshem och han talade om för mig att han varit placerad på olika ställen under de senaste sex åren. Han har en negativ syn på institutionspersonalen som "bara jävlas med ungdomarna", "sitter vid datorn" och "gör ingenting". Hans syn på socialsekreterarna och MVG-samordnaren är lika negativ. Han säger också att personalen på institutionen "spelar snälla" bara för att jag är på besök. Han jämför personalen på denna SiS-institution med den på en annan och han berömmar personalen på den andra institutionen "dom är snälla och pratar med en". (FA 0731) Han berättar om kommunikationen med sin samordnare:

Goran: Kan du berätta om dina kontakter med Stefan?

Ado: Ingenting, han, ... han hjälper soc alltså. Så om jag frågar honom om hjälp han säger "jag kan inte göra nånting", ingenting. (...) Han är på socialens sida, Stefan. Han är inte på min sida.

Goran: Ok. Eee, kan du ...

Ado: Om jag ber honom om hjälp att komma ut och sånt så säger han att han inte kan göra nånting och såna grejor. Det är klart att han kan göra ... Socialen lyssnar på MVG. (...) Han ringde mig och jag sa "jag vill inte ha dig längre, ring mig inte och så". "Ok, om du vill ha min hjälp så ring." (Ado citerar samordnaren) "Jag ska inte ringa dig för du hjälper inte, nej". ...

Goran: Ok.

Ado: Han är på socialens sida. När vi har möte säger han: socialen säger så, så, så. Han är inte på min sida. Den enda som jag har på min sida det är, vad heter, min familj – ingen annan. (...)

Denna pojke är inte misstänksam som några av de andra varit i början innan de övertygats om samordnarnas positiva inverkan. Istället är han, enligt sin egen berättelse, positiv inledningsvis men blir besviken efter utebliven hjälp:

Ado: I början sa han att han ska hjälpa mig.

Goran: Ni träffades.

Ado: Ja vi träffades och han sa att han ska hjälpa mig. Då tänkte jag, ja han ska hjälpa mig, första gången jag träffade honom.

Goran: Mmm.

Ado: Sen visade det sig att han inte hjälper.

Goran: Ok. Har han varit på mötena?

Ado: Mmm.

Goran: Vad gjorde han under själva mötet?

Ado: Han pratade med soc och sånt. Han säger inte ... han säger ibland "att när han kommer ut, hur ska hans framtid se ut?" och sånt, "vad har ni för planer?" och sånt. Det är det enda han säger.

Goran: Mmm, ok. Har han pratat med dig innan mötet och eventuellt frågat "vill du att vi lyfter upp nånting på mötet?"

Ado: Nej.

Den förväntade hjälpen kan ha varit orealistisk men uppenbarligen räcker det inte med "frågans makt". Att ställa frågor om framtiden som "när han kommer ut" och "vad har ni för planer" räcker inte för att samordnaren skall vinna pojken uppskattning eller respekt.

Relationen i triaden som beskrevs ovan (ungdom–samordnare–socialsekreterare) ger exempel på ett påstått samarbete mellan två aktörer (samordnaren och socialsekreteraren) där den tredje (pojken) upplever att han lämnas utanför. Pojken berättar att samordnaren "i början sa att han ska hjälpa" honom och hans resonemang går ut på att "socialen lyssnar på" vad samordnaren säger, eftersom pojken tror att samordnaren har makt. Med tiden upplevdes samordnaren i fråga som en aktör som stod "på socialens sida", inte på ungdomens sida. Orsaken till detta resonemang är att pojken upplever det som att samordnaren under mötet framför socialsekreterarens tankar, "han säger, socialen säger så, så, så." Den aktuella pojken förmedlar genom sin berättelse de upplevda positionerna i relationen. Det kan sammanfattas så här, om samordnaren inte hjälper mig utan framför socialsekreterarens synpunkter då är han inte på min sida.

Den beskrivna relationen mellan samordnaren och socialsekreteraren i den ovanstående berättelsen uppfattas av pojken som en koalitionsliknande gemenskap. Genom att framhäva positioneringen i relationen verkar han skapa de antagonistiska allianser till vilka han återkommer senare.

Berättelser om isolering och samordnare

Hermodsson och Hansson (2005) beskriver i sin studie hur separering från andra ungdomar är "en stark upplevelse" för de ungdomar som varit med om det. Att bli avskild och isolerad från andra väcker starka känslor hos ungdomarna, framförallt att bli inlåst i ett rum där rädslan för att tappa kontrollen och få panik blir påträngande.³⁹

Flertalet ungdomar påtalade i sina berättelser händelser då de efter bråk placeras i observationsrum eller vårdas avskilda från andra ungdomar. Fredrica som citeras under avsnittet *Besvikelsen* beskriver samordnarens agerande vid en sådan händelse.

³⁹ Hermodsson och Hansson (2005), s. 68–70.

Under intervjun sitter vi på ett kontor. Fredrica berättar att hon flera gånger varit placerad i ett observationsrum och två gånger blivit vårdad i avskildhet. Första gången var det under två veckor och andra gången en och en halv vecka. Vården, säger hon, i avskildhet bestod i att hon placerades i ett besöksrum på institutionen utan TV eller tillsyn av personalen, "de kom bara med maten" säger flickan. Efter intervjun visade flickan observationsrummet där hon satt placerad och besöksrummet som hon hade bott i vid två tillfällen (sammanlagt 20 till 25 dagar). Observationsrummet mäter 1,5x2 meter, man ser in genom en liten glastruta, väggarna är slitna och det finns inga möbler, bara en madrass. Flickan berättar att institutionspersonalen tog bort madrassen från cellen efter att hon ställt den mot glasrutan. På frågan varför hon gjorde det svarade hon: "jag ville inte bli iakttagen". Besöksrummet är c:a 2,5x2 meter med en ljusbrunt runt bord, tre blå fåtöljer och en tvåsitssoffa. Flickan berättar att hon inte hade någon TV under placeringen i detta rum. Hon hade en dator och tidningar. Hon fick sova på soffan och klagade på att hon hela tiden hade ont i nacken. När hon berättar om detta nu skrattar hon och skojar om det men jag kan tänka mig att det inte var så roligt just då. Tidigare när vi planerade för hur och var intervjun skulle genomföras talade institutionschefen om för mig att besöksrummet var upptaget, jag upptäckte att detta inte var sant när flickan visade mig rummet. Kanske ville man inte aktualisera eller levandegöra berättelsen som flickan gav?⁴⁰ (FA 0811) Hennes berättelse om tiden i observationsrummet:

Goran: Har du berättat om detta för någon, har du berättat för din socialsekreterare?

Fredrica: Ja, de får ju veckobrev varje vecka vad som händer med mig och så, men när jag satt där uppe fick jag inte tag på min soc, hon hade inte ringt mig på en månad då. Men till sist ringde hon mig och frågade vad som hade hänt, de hade fått veckobrev, MVG-samordnaren har också ringt mig, hon visste inte om det, sen pratade vi lite och sen sa hon bara "Ja du får väl sköta dig så kommer du ner nån gång", så jag blev sur där också ...

Goran: Kom det inte på tal att hon skulle ringa institutionschefen och prata om det?

Fredrica: Nej. Hon (samordnaren) ringde efter att hon (socialsekreteraren) hade pratat med mig, hon visste inte att jag satt där uppe så jag berättade för henne att jag satt där uppe, sa hon bara "Jaha, då får du väl sköta dig så du kommer ner", jag bara "Vad menar du? Du borde upp och ringa och säga vad du tycker och sånt." För jag satt ju där ganska länge också, en vecka är ju länge att sitta där utan nånting, då hade jag ju inte dator, det fick jag först efter några dagar.

Flickan vill med sin berättelse förklara betydelsen av hur hon upplevde placeringen i observationsrum och vården under avskildhet. Hon belyser även frånvaron

⁴⁰ Min undran är en produkt av sammanhanget som jag kunde observera. Intervjuer med flera ungdomar genomfördes i den administrativa delen av institutionen: vid flera tillfällen var besöksrum lediga.

av praktisk hjälp från samordnarens sida. Nu, när hon berättar om händelsen i efterhand, så skapar hon ett möjligt hjälpscenario som hon tycker samordnaren borde ha presterat i kontakten med de andra inblandade aktörerna under den aktuella händelsen. Hennes resonemang går ut på att hon fick ett för hårt straff och att samordnaren borde tagit en aktivare roll i skeendet.

Framtidsförväntningar på MVG-samordnaren

Under mina samtal med ungdomarna fick jag även en inblick i deras planer, önskningar och förväntningar för tiden efter vistelsen på de aktuella hemmen. Ungdomarna presenterade olika bilder av samordnarna i sina berättelser, ibland användes en *uppskattande* och ibland *kritisk* terminologi. Ungdomarnas beskrivningar låter oss se hur de upplever sin MVG-samordnare men även de andra inblandade aktörerna.

Ungdomarna som beskrev samordnaren i positiva termer under vistelsen på det särskilda ungdomshemmet förväntade sig ofta en fortsatt kontakt med samordnaren även efter institutionsvistelsen i motsats till de ungdomar som beskrev samordnaren i negativa termer. De ungdomar vars beskrivning av samordnaren under placeringen på ungdomshemmet haft en kritisk ton, vill vanligtvis inte ha någon framtida kontakt med samordnaren.

Uppskattning genom beskrivna förväntningar

"Det är bättre med en MVG-samordnare än med soc"

En del av de ungdomar som varit positiva till samordnarens insats bekräftar samordnarnas insatser genom att bl.a. påtala att de i fortsättningen hellre vill ha kontakt med samordnaren än med socialsekreteraren.

Maria som citeras under avsnittet Samordnarnas "mittenposition" berättade att hon var nöjd med både samordnarens och socialsekreterarens samt institutionspersonalens insats. Ändå värderar hon under intervjun samordnaren och socialsekreteraren genom att välja det alternativ som hon anser vara bättre – samordnaren. (FA 0807)

Goran: Om vi tittar framåt, hur skulle du vilja ha din framtid?

Maria: Alltså, jag skulle vilja bo med min hund och pojkvän i en lägenhet i --- (en stad). Gå i skolan, ha kontakt med min soc fortfarande, aaa, det är det.

Goran: Ser du Marcus (samordnaren) någonstans i den planen? Tror du att ... Skulle du vilja ha en MVG-samordnare längre fram?

Maria: Aaa. Jag tycker att det är bättre med en MVG-samordnare än med soc, det tycker jag.

Flickan beskriver ovan en idyllisk framtid och nämner några viktiga symboler. Hon vill bo med sin "hund och pojkvän i en lägenhet" och hon vill gå i skolan, detta kan ses som normalitetssymboler. Det faktum att hon är placerad på ett särskilt ungdomshem gör att hon tänker på eftervård varför

hon även nämner en socialsekreterare i sammanhanget. Flickan nämner inte samordnaren själv utan gör det först efter att jag ställt frågan om hon inte "ser Marcus i den planen". Genom sitt svar väljer hon att ersätta en mindre bra socialsekreterare med en "bättre" samordnare. Härigenom skapas ett bevis på hennes uppskattning av samordnaren.

Samordnaren som kontrollant

De ungdomar som beskriver samordnaren som en kontrollant verkar utgå utifrån sina egna referensramar där samordnarens roll i framtiden definieras som sådan. Samordnaren ses som en aktör som ska kontrollera de andra inblandade. Hao som jag citerar under rubriken *Berättelser om samordnarnas makt* berättar om sina tankar inför framtiden:

Hao: Eee, jag vill gå i skolan igen, jag vill fixa nånstans att bo, en lägenhet vill jag ha. Egen lägenhet i Stockholm tänkte jag, jag vill bort från skitet i --- (en annan stad i Sverige), jag ska sluta med drogerna och fixa jobb, på helger kanske, och leva normalt liv.

Goran: Ok, mmm. Vilken roll i detta tror du samordnaren kommer att spela framöver? Ser du samordnaren där nånstans i detta som kommer att ske?

Hao: Eee, ja, jag tror att hon (samordnaren Annika) kan, att ...

(någon går igenom rummet vi sitter i)

Hao: Alltså jag tror att, eee, man kan inte lita på sin social hela tiden.

Goran: Mmm.

Hao: Men samordnaren ... den ska se till att socialen gör rätt, är det inte så?

Hennes strävan efter att få leva ett normalt liv synliggörs i berättelsen om framtiden där hon lyfter fram olika normalitetssymboler såsom "lägenhet", "bort från skitet", "jobb". Med en aning osäkerhet framställs samordnaren som en aktör vars uppgift det är att bevaka hennes resa mot det normala, "samordnaren ... den ska se till att socialen gör rätt".

Socialsekreterarna framställs i ovanstående berättelse som opålitliga och i detta sammanhang uttrycks relationen mellan ungdom och samordnare som stabil. Instabiliteten i relationen kan framträda vid en eventuell begäran från flickan till samordnaren, om att denne ska åtgärda en, av flickan upplevd, felaktighet som socialsekreterarna orsakat. Om samordnaren, i ett sådant fall, inte upplevs göra tillräckligt för flickan, då skulle hon förmodligen bli besviken liksom några av de andra intervjuade ungdomarna i denna studie.

Samordnaren som hjälp

Ungdomarna som i sina berättelser uttalar uppskattning för samordnarna säger ofta att samordnaren har "hjälpt" dem. Samma mönster i beskrivningen kan urskiljas i deras berättelser om framtida förväntningar. De ger olika exempel på den förväntade hjälpen, det kan handla om hjälp i relatio-

nen till socialsekreteraren, stöd i en allmän mening eller förväntning som t.ex. att "prata" med samordnaren i framtiden.

Tre flickor talade med mig om sina förväntningar på samordnaren efter institutionsvistelsen. I det första exemplet (Ex.1) har vi Linda som var placerad på ett behandlingshem (se FA 0733). Lägga märke till att Linda var placerad på samma behandlingsavdelning som de kritiska Sara och Cassandra. Dessa tre berättade för mig att ungdomarna på denna avdelning inte deltog i hela mötet. I det andra exemplet (Ex. 2) talade jag med Rana som också var placerad på en behandlingsavdelning, (se FA 0734) och i det tredje exemplet (Ex. 3) återfinns en mager och ljushårig flicka placerad på en utredningsavdelning (se FA 0706):

Ex. 1

Linda: Jag tycker nog faktiskt att jag vill ha henne (samordnaren Annika) kvar för att hon har en del i spelet, hon hjälper ändå till samtidigt.

Goran: Mmm.

Linda: Hon hjälper mig i kontakten med socialen och alltså, kör som fan spel med alla, och det är väl bra när jag flyttar hem i och med att jag ska ha kontakten med soc när jag flyttar också.

Goran: Mmm.

Linda: Det är klart att det är bra att ha henne.

Ex. 2

Goran: Vill du ha kontakt med honom (samordnaren Stefan)?

Rana: Ja, ja vill, vill ha kontakt med honom, som ett stöd.

Goran: Mmm.

Rana: Tills jag kan klara mig själv.

Ex. 3

Silvia: När jag behöver hjälp med liksom, alltså jag kan inte sköta dom på socialen, förstår du?

Goran: Mmm.

Silvia: Kanske inte alltså, så eller om jag inte förstår boken, om jag undrar nånting om vad jag ska göra kanske så kan, kan fråga samordnaren för hon (samordnaren Annika) vet ju ändå.

Samordnarna framställs ovan som kompetenta och kunniga, som en hjälp och ett stöd som ungdomarna uppskattar. Socialsekreterarna beskrivs som aktörer som måste skötas och som inte kan undvikas i eftervården. Linda säger att hon ska "ha kontakten med soc" efter vistelsen på institutionen och samordnarens närvaro upplevs som självklar för henne. Det förväntade stödet som nämns i exempel 2 kan ses som en allmän förväntan, ospecificerad i förhållande till vad den ska omfatta men begränsad i tid då hon säger "tills jag kan klara mig själv".

Hjälpen som ungdomarna förväntar sig få av samordnarna utformas på olika sätt i de olika ungdomarnas berättelser. Ibland handlar förväntningen

endast om att ha någon "att prata med", detta är en typ av basal förväntning men ändå viktig för ungdomarna. En pojke på en behandlingsavdelning som inte visste så mycket om hjälpen han kunde få av sin samordnare uttryckte hopp om att få hjälp senare, efter institutionsvistelsen. (se FA 0706).

Goran: Vad tycker du, vilken roll kommer samordnaren att spela i ditt framtida liv? Förväntar du dig någon hjälp av henne (samordnaren Patricia) framöver?

Latif: Jag vet inte, nån att prata med.

Goran: Mmm.

Latif: Eee, jag vet inte. Det är, ... jag har glömt nu vad de gör, de MVG, vad är det de har hjälpt till med? Vad är det de ska hjälpa till med?

Pojkens osäkerhet i exemplet ovan på samordnarens arbetsuppgifter under placeringen på det särskilda ungdomshemmet ser ut att skapa en *banal framtidsförväntning*, pojken vill ha någon "att prata med" i framtiden. Pojken uppmärksammar inte en eventuell hjälp i kontakten med de andra aktörerna eller framtida hjälp vid planering av kommande möten.

De banala framtidsförväntningarna kan inte bara förklaras med att ungdomarna inte har klart för sig vad en samordnare gör. Lars, som jag träffade på ett behandlingshem två gånger under tre månader och som var positiv till samordnarens insats berättade följande under den andra intervjun (se FA 0705, 0722):

Goran: Behöver du hjälp av din samordnare längre fram?

Lars: Ja, det är bra att ha honom (samordnaren Stefan) att snacka med och sånt.

Samordnare "för säkerhets skull"

Ganska givet är att en del ungdomar är osäkra i sina berättelser om sin framtid. Det som de uppmärksammar i beskrivningarna är andra inblandade aktörer runt dem som har specifika uppgifter. Under intervjuerna kunde den allmänna osäkerheten ändå skapa ett säkerhetstänkande hos ungdomen i fråga. Ett exempel på en sådan interaktiv dynamik finner vi i intervjun med en flicka som jag träffade på ett behandlingshem (se FA 0734, citeras också under avsnitt: "Då fick jag en sån MVG-samordnare och nu känns det mer som att allting är planerat"):

Goran: Känner du att du behöver samordnaren i fortsättningen också, i kommunen så att säga?

Solbritt: Nej, jag vet inte riktigt. Det är svårt. Jag ska i --- (kommunal frivårdsverksamhet) ha två kontaktpersoner där som jag fick och de kommer att göra det mesta, eee och så, men om jag inte hade fått --- (kommunal frivårdsverksamhet) och de två kontaktpersonerna så hade jag nog velat det.

Goran: Mmm.

Solbritt: Men nu så, det vet jag faktiskt inte. Men jag tycker ändå att han (samordnaren Tobias) ska va´ kvar ett tag till för att se hur det går. (...) Nu ska jag byta socialsekreterare också och flytta till en egen lägenhet och lära känna nytt folk, det är nog bra att ha nånting kvar så ...

Goran: Ja, ja. Känner du att du kan ringa upp honom om det dyker upp några svårigheter och problematik som du vill diskutera?

Solbritt: Aaa, jag har känt att jag kan göra det men sen så har jag inte ringt honom.

Goran: Ok.

Solbritt: Men ändå, jag har känt att jag hade kunnat. Det har inte dykt upp nånting. När det var nånting så kontaktade jag min kontaktperson.

I denna beskrivning märker vi en osäkerhet hos flickan om samordnarens framtida roll. Hon beskriver de två andra aktörerna i vårdkedjan (kontaktpersonerna) så att de har en klar framtida uppgift men det finns en ambivalens i beskrivningen av samordnaren. Denna osäkerhet verkar dock skapa en tanke om säkerhet för sin egen del när flickan börjar reflektera över att flytten till annan kommun medför en ny socialsekreterare och hon kommer fram att *"det är nog bra att ha"* samordnaren ett tag till.

"Han ska bara göra sitt jobb"

Ivan som intervjuades på ett behandlingshem och som citeras bland annat under avsnittet *"Berättelser om en engagerad samordnare"*, beskriver sin vårdkedja som en samling aktörer där alla inblandade ska göra sitt. Samordnarens uppgift i kedjan är att *"göra sitt jobb"* det vill säga i första hand *"hålla bra i mötena"*, och i andra hand att hjälpa och ge råd till Ivan.

I Ivans berättelse kan vi även notera den kunskap om vårdkedjan som han förfogar över och därmed aktualiseras en kontrollaspekt i sammanhanget. Genom att Ivan är insatt i de andra aktörernas arbetsuppgifter kan han lättare påverka sin situation. Jag frågar vad han förväntar sig av Tomas (samordnaren) i framtiden:

Ivan: ... Alltså det ... det är ingenting jag förväntar mig av Tomas.

Goran: Mmm.

Ivan: Det är ingenting som jag vill att han ska ... bara att han gör sitt jobb bra ... så blir han glad och jag blir glad. Jaaa ... det är ingenting som jag vill att Tomas ska fixa till mig, exempelvis skola eller någonting sånt speciellt. För det har jag --- (kommunal frivårdsverksamhet) plus jag har mig själv som jag kan hjälpa mig med. Jag kan alltid gå och söka skola själv, jag kan inte springa runt de vuxna hela tiden, jag måste klara mig själv, det också ...

Goran: Det är kanske bra att han finns ...

Ivan: Ja, ja. Det är alltid bra att ha nån i närheten, det kan alltid komma problem.

Goran: Men det är också rätt inställning att du vill göra det själv.

Ivan: (...) om jag inser att det är skitsvårt, att jag inte kommer in i skolan då ska

jag alltid kontakta någon som kan hjälpa mig, exempelvis Tomas. Jag ska fråga honom om råd, jag ska fråga honom om hjälp, eller kontakta --- (ovan nämnd kommunal frivårdsverksamhet), "kan ni hjälpa mig med skolan", så de fixar skolan, jättebra, och jag har en plats i skolan som väntar på mig som de har fixat.

Goran: Aaa, det är bra.

Ivan: Så att de kan fixa en plats till någon om den behöver men jag förväntar mig inte att Tomas ... Bara han gör sitt jobb bra.

Goran: Mmm.

Ivan: Att han håller bra i möten och att han upplyser alla vad kommer att ske till nästa möte. För att det är alltid bra, som du märker, för att, aaa, man har papper där det står vad det ska börja med och vad det ska sluta med. Så att det är det jag förväntar mig av Tomas, att han sköter hela det jobbet. (...)

Ivan: Alltså alla sköter sitt, alla personer som är på mötet sköter sitt.

Goran: Mmm.

Ivan: Jag sköter mitt eget med --- (kontaktpersonen på institutionen), mamma sköter sitt med --- (familjeterapeut), Tomas sköter sin egen bit med MVG.

Goran: Mmm.

Ivan: --- (socialsekreterare) sköter sitt med sina vänner, --- (nämnd kommunal frivårdsverksamhet) sköter sitt så att det är bra planerat så att, så att exempelvis det som jag tyckte var jävligt bra är om man har problem då vet jag vilka ska jag vända mig till.

I Ivans intervju får vi en skildring av en mängd aktörer som har olika arbetsuppgifter och ansvarsområden i hans vårdkedja. Frivårdsverksamheten i den aktuella kommunen beskrivs av Ivan som viktig vid hans senare återvändande till hemkommunen. Samordnarens uppgift och ansvar förknippas mer allmänt till ospecificerad och eventuell hjälp och råd, samt mer specifikt till mötena. Ivan uppmärksammar samordnarens insats vid mötena där mötets dagordning beskrivs som särskilt viktig.⁴¹ Han framstår på många sätt som den ideala "vårdkedjeungdomen" – en av de få intervjuade som uppskattar de många olika professionellas involvering.

I Ivans beskrivning av vården är han positiv genom att säga att den är "bra planerad" samt att han vet vem han ska kontakta i det fall något problematiskt dyker upp. Detta verkar aktualisera en kontrollaspekt hos Ivan över vårdkedjan genom den kunskap om den som han besitter. Genom att Ivan känner till aktörernas olika uppgifter och ansvarsområden kan han kontrollera olika skeenden och på så sätt påverka. Ivan exemplifierar med ett abstrakt problem:

Ivan: Till exempel, vi säger jag har problem med skolan, jag kan vända mig dit till --- (kommunal frivårdsverksamhet), jag har problem med rösten, jag kanske inte vågar säga nånting nån gång då vänder jag mig till Tomas, om jag har problem med familjen kan jag vända mig till --- (familjeterapeut)

Goran: Mmm.

⁴¹ Jfr Collins (2004), s. 150–151.

Ivan: Om jag har problem på --- (det särskilda ungdomshemmet där Ivan är placerad) vänder jag mig till --- (kontaktpersonen på institutionen), så det är alltid bra att ha olika vägar man kan gå.

Goran: Ja.

Ivan: Så att alla gör samma sak, till exempel --- (familjeterapeuten) sköter familjen med mamma, Tomas och --- (kontaktpersonen på SiS-institutionen) ... och sen kommer jag in i bilden där också. --- (kontaktpersonen på SiS-institutionen) gör det och det också, sen det och det också, så hos honom kan man få reda på fyra-fem saker.

Goran: Mmm.

Ivan: Vi säger att han har reda på bara mig, Tomas bara om möten och rösten, --- (kommunala frivårdsverksamheten) bara om skolan och praktik och det som är bra.

Goran: Mmm.

Ivan: Så det jag behöver hjälp med är att veta vem ska jag vända mig till, med vilka jag ska ta upp det. Det blir också svårt att välja, exempelvis Tomas och --- (kontaktpersonen på SiS-institutionen) håller på med samma sak. Då måste jag tänka, vilka ska jag vända mig till, vilken är bättre, är det Tomas som är bättre än --- (kontaktpersonen på SiS) eller om --- (kontaktpersonen på SiS) är bättre än Tomas?

Kritik i beskrivna förväntningar

”Jag har inte fått nån hjälp av henne och vi har ingen kontakt nästan heller så ...”

Ungdomarna som är kritiska till samordnarens insats under tiden på de särskilda ungdomshemmen beskriver ofta sina framtida kontakter med samordnare i samma negativa anda. Två flickor som varit placerade på samma utredningsavdelning under fem respektive fyra månader, berättar om två olika samordnare. Den ena vill gärna ha en framtidskontakt, medan den andra inte tycks vara så intresserad:

Alma: Alltså hon (samordnaren Kristina) har ju hjälpt mig lite grann och så, om hon fortsätter så, så vill jag väl ha kvar henne.

Goran: Mm. Vad tycker du om din?

Sjeza: Nej alltså ... jag har inte fått nån hjälp av henne (samordnaren Erica) och vi har ingen kontakt nästan heller så ...

Goran: Du har inte ringt henne nån gång och sagt ”Jag har det och det problemet?”

Snjeza: Nej, det har jag inte.

Goran: Har du hennes telefonnummer?

Snjeza: Ja.

Det som händer vid de första kontakterna mellan samordnaren och ungdomen tycks ha betydelse för efterföljande interaktion. Alma berättade innan att hon fick sin utredning uppläst och förklarad av samordnaren i frågan. Den insatsen från samordnaren kan vara en av anledningarna till att hon vill fortsätta ha kontakt med samordnaren. Den andra flickan lyfter fram att hon

inte fått någon hjälp av samordnaren och att de "har ingen kontakt nästan" vilket anges som en förklaring till varför hon inte vill ha kontakt med samordnaren i framtiden.

Ungdomarnas negativa attityd gentemot en fortsatt kontakt med samordnaren efter institutionsvistelsen kan anta olika former och ha olika förklaringar.

Adam träffade jag på en behandlingsavdelning. Under intervjun med Adam framträdde en osäkerhet kring vad hans samordnare gör. Om samordnarens insats under mötena säger han: "hon skriver ner, och så, vad de pratar om, aaa, det är bara det". Adam är trots detta positiv till att samordnaren finns med i spelet. (FA 0731) Adam svarar emellertid negativt på frågan: förväntar du dig nån hjälp av din samordnare i fortsättningen?

Adam: Nej, därför att hon (samordnaren Sandra) är ingen hjälp faktiskt.

Goran: Va?

Adam: Jag förväntar mig ingen hjälp, så jag har ingen aning faktiskt. ...

Goran: Mmm.

Adam: För att jag visste inte alltså att det är hennes jobb att hjälpa mig efteråt och sånt.

Goran: Det visste du inte?

Adam: Nej.

Den uteblivna hjälpen framställs av Adam som en anledning till varför han inte vill ha kontakt med samordnaren i fortsättningen. Den andra anledningen är Adams uttalade okunskap om samordnarens roll i ungdomsvårdskedjan, "jag visste inte alltså att det är hennes jobb att hjälpa mig efteråt".

Den tidiga interaktionen mellan aktörerna verkar ha betydelse för den framtida interaktionen. De ungdomar som är nöjda med sina samordnare förväntar sig ofta fortsatt kontakt med samordnaren efter institutionsvistelsen till skillnad mot de missnöjda ungdomarna som oftast inte förväntar sig någon kontakt med samordnarna i framtiden.

"Hon är bara förmedlare"

Mira som citerades under avsnittet "Jag förstår inte riktigt vad hennes roll är" verkar uppleva sin samordnare som obetydlig och oanvändbar. Detta exemplifieras i den andra intervjun på en akutavdelning:

Goran: Kan du se din samordnare som någon som kan hjälpa dig i framtiden?

Mira: Nej, alltså huvudsaken är att hon (samordnaren Patricia) inte kan göra så mycket, hon kan inte agera, hon är bara förmedlare, hon kan inte agera.

Goran: Mmm. ... Så hon kan inte göra nån nytta för dig?

Mira: Hon har inte kommit upp med nåt förslag eller nånting så, jag har inte så speciell kontakt med henne nu. ...

Goran: Försöker hon skapa kontakt med dig?

Mira: Nej.

Under intervjuerna beskriver Mira samordnaren som rollös, obetydlig och maktlös. Samordnarens språkrörsinsats beskrivs av Mira som en nedvärdering av henne själv. Den negativa synen på samordnarens insats hålls levande i Miras berättelse om framtiden. Samordnarens oanvändbarhet gestaltas och en simplificering av samordnarens roll blir aktualiserad genom att Mira säger "hon är bara förmedlare".

Om tvånget

Ungdomarna som medverkat i projektet fick en samordnare utan att de tillfrågats om de ville ha en. Tvånget, i relationen mellan ungdomar och samordnare, framträder i några intervjuer.

En pojke som jag träffade på en utredningsavdelning beskrev tvånget i relationen med samordnaren. Vi satt på hans rum och pratade. Pojken var lång och mager med långt, färgat hår och blek i ansiktet. Han var lugn och sansad, pratade utan brytning långsamt, med samma tonläge, och han höll sig till ämnet. Han berättade att han de senaste sex månaderna varit placerad på olika barn- och vuxenpsykiatriska avdelningar. De senaste elva veckorna hade han varit på den aktuella utredningsavdelningen. Han berättade att han skulle tillbaka hem till sina föräldrar nästa vecka och verkade vara glad för det. Han berättade också att han aldrig pratade med sin samordnare i telefon och att han bara träffade samordnaren en gång under ett möte. Pojken beskrev institutionspersonalen med neutrala termer "vissa är bra, vissa är dåliga" och socialtjänsten i negativa termer. Enligt honom blev hans hemgång försenad på grund av socialtjänstens ineffektivitet. (FA 0709) Han berättade om förväntad hjälp från samordnaren i framtiden och knöt an till tvånget i sammanhanget:

Goran: Förväntar du dig någon hjälp av samordnaren i framtiden?

Urban: Lite svårt att svara på. Det är klart att man träffar henne (samordnaren Annika) om soc anser att detta ska behövas. Hon är där, att finnas till det.

Goran: Mmm.

Urban: Så det är ... det har jag inte beställt ...

I citatet ovan framställs tvånget i relationen mellan ungdomen och samordnaren genom att samordnaren förklaras vara något påtvingat av socialtjänsten. Pojken beskriver sig själv som begränsad i sin möjlighet att agera när han säger "det har jag inte beställt".

"Det behövs ju en mer personlig relation"

Ungdomarna som är kritiska i sina berättelser om samordnarna beskriver ibland hur samordnarna borde presentera sig och sina möjliga insatser för ungdomarna och de andra inblandade aktörerna.

En flicka, vars båda föräldrar är missbrukare och som jag träffade på en behandlingsavdelning, visade sig vara en pratglad intervjuperson och samtalet jag hade med henne visar på de svårigheter som forskaren stöter på när denne inte behärskar diskursen. Flickan pratar som en del av de äldre narkomaner som jag träffat på mitt gamla jobb inom kriminalvården och flera gånger under intervjun bad jag henne att översätta den jargong som hon använde (ofta handlade det om att åka fast eller namn på olika narkotiska preparat). Hon hade nyligen varit på rymmen och knarkat men den här dagen var hennes första dag i skolan på det särskilda ungdomshemmet. Hon berättade även att hon var hoppfull eftersom hon snart skulle fylla 21 år och att socialtjänsten och institutionen nu var tvungna att planera någonting för henne eftersom de snart skulle förlora möjligheten att vårda henne enligt LVU. Flickan berättade att hon inte hade något förtroende för sin MVG-samordnare Eva och hon gärna ville byta ut henne. Hon berättade att Eva aldrig träffade henne personligen, de hade kontakt via telefon och flickan sa dessutom att hon inte tyckte om Eva personligen. Vidare sa hon "socialen suger" och att det var "skönt att prata med dig och slippa skolan". (FA 0808) Jag frågade flickan om hon kunde se sin samordnare som någon som kunde hjälpa till i framtiden så att det blev bättre för henne?

Mona: Jag ser henne som ett bihang på nåt sätt, hon bara följer med på köpet typ, så jag har liksom ingen tilltro till henne för hon har aldrig bevisat för mig att hon är nån att lita på liksom. Så jag ser inte henne i min framtid.

Goran: Ok, det var det som jag undrade. Har ni någon gång fram tills nu pratat personligen, som jag och du pratar?

Mona: Nä, det har vi inte. Vi har suttit själva och pratat, jo men hon har ringt till mig innan mötena typ, men då är det ju bara typ "Ja vad vill du framföra på detta möte?" och så. Hon känner inte mig som person och jag känner inte henne som person och då är det svårt att ha tilltro till någon, man vill ju ha den personen kvar om man känner personen, men jag vet inte vad hon går för. Det bara blir konstigt liksom.

Goran: Mmm.

Mona: Det behövs ju mer en personlig relation. Det hade varit skitbra om man kunde sätta sig ner med sin MVG-samordnare och liksom *prata* som vi gör nu liksom, att hon frågar mig om mitt liv, hur det har sett ut, vad det är man får hjälp med och så.

Mona beskriver samordnaren som ett "bihang", någon som inte är betrodd och detta utesluter enligt flickan deras interaktion i framtiden. I slutet av intervjun förmedlar flickan en instruktion till samordnaren om hur ett samspel mellan en samordnare och en ungdom skulle kunna gå till och hur samordnaren borde genomföra sina insatser. Det viktiga som understryks i berättelsen är behovet att prata med ungdomarna personligen istället för att bara prata med dem i telefon. Man kan tycka att detta ger en förväntad bild av hur samordnaren i framtiden borde hantera interaktionen med ungdomen.

2.2.2 Intervjuer efter institutionstiden

Efter vistelsen på de särskilda ungdomshemmen beskriver en del av ungdomarna sina samordnare med superlativer. Andra ungdomar däremot beskriver sina samordnare som obetydliga aktörer som inte kan hjälpa dem. I övergången mellan institution och eftervård beskrivs ibland samordnarna som frånvarande och som främlingar för ungdomarna. Det vanligaste bland de intervjuade som jag gjort upprepade intervjuer med är att den känsla som fanns för samordnaren under själva vistelsen på institutionen även fanns kvar efteråt. Det finns dock avvikelser (se nedan i analysen).

Vad hände med ungdomarna sen?

Under de sista månaderna av MVG-projektet kontaktade jag flera av de särskilda ungdomshemmen för att försöka få information om vissa av de ungdomar som jag intervjuat. Av de trettionio ungdomar som jag samtalat med under deras vistelse på ungdomshemmen fick jag fram information om tjuugoåttan (hur jag gjorde redovisas i avsnittet Uppföljningsintervjuer).

Av de tjuugoåttan ungdomarna är tio tillbaka hos minst en av sina föräldrar, tre har återvänt till sina kommuner och ett eget boende, fem är fortfarande kvar på några av de särskilda ungdomshemmen, sex är placerade på olika HVB-hem. En ungdom hade rymt (FA 0819, FA 0818) och tre ungdomar misslyckades jag med att få information om.⁴²

Att få kontakt med ungdomarna för uppföljningsintervjuer var inte så lätt om vi jämför med tiden när de var placerade på institution. Elva av de tjuugoåttan ungdomarna uppföljningsintervjuades och mina svårigheter att få träffa en del av dem var påtagliga (se under avsnittet Uppföljningsintervjuer).

”Tomas är trevlig men han bara skriver på papper och sen händer ingenting”

Uppföljningsintervjun med Elvir kännetecknades av en besvikelse på planeringen men beskrivningen genomsyras av positiv terminologi när samordnaren Tomas omtalas.

Elvir berättar att han under hösten 2007 skrevs ut från det särskilda ung-

⁴² Jag avslutade mina efterforskningar avseende flickan som nämns i första fältanteckningen (FA 0819) under avsnittet ”Uppföljningsintervjuer” när jag ringt upp ett ogiltigt telefonnummer till socialsekreteraren, numret hade jag fått av utredningssekreteraren på utredningsavdelningen där jag träffat flickan. (FA 0819, FA 0818) Det visade sig angående Rana, som jag citerar under avsnittet ”Först tyckte jag illa om honom men sen började vi prata”, och Ado, som citeras under rubriken ”Alliansen socialsekreterare – samordnare”, att de aktuella institutionscheferna visste att ungdomarna var tillbaka i sin hemkommun och att de efter utskrivningen hade kontakt med en frivårdsverksamhet i den aktuella kommunen. Institutionscheferna visste däremot inte om flickan eller pojken hade återvänt till någon av sina föräldrar eller till något HVB-hem. (FA 0819, FA 0818)

domshemmet där vi först träffades och att han i enlighet med vårdplanen bosatte sig i en kommun som inte är med i MVG-projektet. Elvir berättar att han hade regelbunden kontakt med den ovan nämnda SiS-institutionen, han fortsatte att gå på möten på den institutionen. Om sin tid i den nya kommunen säger Elvir, "jag blev lurad", "jag blev lovad lägenhet men fick gruppboende, jag blev lovad lärlingsjobb men fick praktik". Vidare säger Elvir att han pratade med "chefen där på socialen" om den utlovade lärlingsplatsen och att chefen sa: "du får acceptera det". Elvir säger också att den nämnda chefen gjorde avdrag på hans socialbidrag utan att "motivera varför", och att chefen är spelberoende. (FA 0815)

Efter två månaders vistelse i den nya kommunen kontakter Elvir sin mamma och pappa för att klaga på situationen och han säger att de tillsammans kommer överens om att han flyttar tillbaka till sin ursprungliga kommun igen (den kommun som är med i MVG-projektet). Detta genomförs i praktiken och socialtjänsten i MVG-kommunen uppfattar detta som "avbrott i behandlingen" säger Elvir. (FA 0815)

Elvir berättar att under de två månaderna i den nya kommunen hade han och samordnaren Tomas telefonkontakt "cirka en eller två gånger per månad". Vid flytten till sin gamla kommun ringde Elvir inte Tomas och Tomas hade ingen kännedom om den planerade flytten. Angående sina kontakter med samordnaren Tomas efter flytten till den gamla MVG-kommunen, är Elvir mycket positiv. Han säger att de pratar "en till två gånger per månad" och att Tomas är "jättetrevlig" samt att de senast "pratade igår". (FA 0815)

Om sin relation med socialtjänsten i den gamla MVG-kommunen och Tomas aktiviteter däri berättar Elvir i mer negativa termer. Elvir säger att "Tomas är trevlig men han bara skriver på papper och sen händer ingenting", "han kan inte hjälpa", "jag pratar med Tomas, Tomas säger det till socialen men sen händer ingenting, socialen gör som de vill". Elvir berättar även att socialtjänsten lovade att hitta skolplats åt honom men att "de gjorde ingenting" och att "skolan hittade jag (Elvir) själv". Vidare berättar Elvir att han gärna vill fortsätta med det vårdprogram som han påbörjade på det särskilda ungdomshemmet med att det inte finns i denna kommun. Han säger att han går i skolan nu, undviker sina gamla "dåliga" kompisar och "sköter" sig. (FA 0815)

Under sin vistelse på det särskilda ungdomshemmet framställde Elvir samordnaren Tomas med en gillande beskrivning som skapade en bild av en perfekt samordnare. Han både tycker om honom och uppfattar honom som effektiv. Telefonkontakten mellan Elvir och Tomas verkar vara tät och Elvir uppskattar detta.

Under uppföljningsintervjun, när vi pratade om samordnarens insatser under eftervården tycker han fortfarande om Tomas men nu uppfattas han emellertid inte längre som effektiv. Samordnaren framställdes som en obetydlig aktör som inte kunnat påverka socialtjänsten.

Vill du komma härifrån snabbare?

Samir var en pojke med en lång historia av placeringar som jag intervjuade på ett utredningshem. Han tyckte inte om sin socialsekreterare och inte heller om majoriteten av personalen på institutionen där jag träffade honom. Samirs samordnare var Susanne och han träffade henne en gång inför ett möte och under mötet och han tyckte att "hon var bra" och att hon hjälpte honom. (FA 0812) Samir berättar om sitt enskilda samtal med samordnaren inför mötet:

Goran: Vad sa hon när ni träffades här?

Samir: Hon (samordnaren Susanne) frågade lite frågor om varför jag var här och om jag vill komma härifrån snabbare?

Cirka åtta månader senare intervjuade jag Samir en andra gång. Han berättade att han kom ut från institutionen vi träffades på efter en månad och att han under den tiden träffade Susanne två gånger på möten. Efter utskrivningen från institutionen har Susanne inte ringt honom någon gång eller pratat med honom inför ett möte. (FA 0810) Samir talade om vad Susanne hade gjort under mötena på institutionen:

Samir: Hon satt och hjälpte mig.

Goran: Hur hjälpte hon dig?

Samir: Jag vet inte, hon rättade socialen, det är hennes förtjänst att jag är hemma nu fast att jag har LVU.

Under den första intervjun beskrev Samir sin samordnare som en hjälpende aktör. Han hade förtroende för Susanne och det förtroendet grundade sig endast på ett samtal dem emellan. Under uppföljningsintervjun påvisar Samir den hjälp han fått av samordnaren, han anser att han skrivits ut från institutionen snabbare genom att samordnaren "rättade socialen".

Personliga aspekter på relationen

Under den första intervjun på en behandlingsavdelning berättade Linda att samordnarens närvaro i vårdkedjan upplevdes som självklar för henne. Samordnaren beskrevs av Linda som en uppskattad hjälp och ett stöd.

Linda uppföljningsintervjuades efter nio månader och hon berättade att planeringsmötena brukade hållas tidigt på morgonen ofta hemma hos henne och att hon inte medverkade på grund av att hon sov då. Samordnaren närvarade på några av dessa möten. (FA 0820) Vi sitter under intervjun på ett kafé och Linda berättar om sin samordnare, fortfarande i positiva termer:

Goran: Vad tycker du om Annika (samordnaren) från början fram till nu?

Linda: Gullig tant (skratt) om jag kan säga så (skratt) hon ringer ju och "eee, hej stumpan eller snäckan" eller nånting sånt och säger alltid "hur är det med dig",

sen när man träffar henne kramas hon och du vet "hur är det med dig" och så, gulliga saker.

Goran: Mmm.

Linda: Hon var liksom inte den strikta äckliga tanten liksom, (Linda gör ett gnisslande ljud som när en dörr öppnas) hon var den glada, gulliga tanten, som liksom kunde prata, eee, och hålla med, och hon var med på min sida inte på soc sida.

Goran: Mmm.

Linda: Hon försvarade mig mer.

Goran: Ok.

Linda: Utifrån, alltså när jag tänker, jag är inte dum i huvet liksom, jag kan tala för mig själv liksom och det kan jag göra väldigt bra också.

Goran: Mmm.

Linda: Och om det är nånting som jag saknar och vill att det ska gå genom då hjälper ho ... hon håller inte med socialen.

Goran: Så hon är något positivt?

Linda: Hon är positiv, hon har positiv energi.

Goran: Precis.

Linda: Jag tycker om henne.

Goran: Behöver du henne sen, i fortsättningen?

Linda: Jag vet inte men det skulle va trevligt typ att träffa henne och fika och sånt, det skulle aldrig bli något problem (otydligt) det är klart vi gör, utan problem.

Goran: Mmm, men i mötessammanhang där man diskuterar planeringen, vad som ska hända, skulle du önska henne då, att hon var kvar?

Linda: Ja alltså, hon brukar alltid sätta sig bredvid mig. (skratt)

Goran: Ok, hur känns det att hon brukar sätta sig bredvid dig?

Linda: Det är bara trevligt liksom man märker på en människa om den bryr sig. Man märker liksom på henne att hon är lite mer så mot socialen när hon sitter bredvid mig, typ visar finger till dom liksom. (skratt)

Goran: Jaja, ok.

Linda: Det är ändå positivt, man blir glad.

Goran: Precis.

Linda: För en gångs skull en människa som står på min sida. (skratt)

Berömmet i beskrivningen handlar inte om samordnarens aktiviteter och hennes påverkan utan mer om Lindas personliga upplevelse av samordnaren, till exempel när Linda säger "för en gångs skull en människa som står på min sida". Att inte stå på socialsekreterarens sida upplevs av Linda som viktigt i relationen till samordnaren, lika viktigt verkar det vara att "träffa", prata med och "krama" samordnaren.

Samordnarens roll, att vara "ungdomens röst", uppskattas av Linda, trots att hon säger att hon "kan tala för sig själv", så länge samordnaren Annika "inte håller med socialen".

Linda beskriver samordnarens insats i mötessammanhanget med tonvikt på det personliga i relationen och inte så mycket i termer av samordnarens betydelse vid eventuell planering. För Linda verkar det vara viktigt att sam-

ordnaren Annika "sätter sig bredvid" henne och på så sätt *markerar* att hon är "mot socialen".

Berättelse om mötesverkligheten

Under första intervjun på behandlingshemmet berättade Elvis att hans samordnare Patricia hjälpt honom med permissioner och att han hade uppskattat att samordnaren sa: "du kan ringa mig när du vill".

Uppföljningsintervjun med Elvis utspelades elva månader senare på ett café och Elvis var numera kylig i beskrivningen av samordnaren. Han hade nyligen kommit hem från institutionen där vi träffades första gången och samordnaren Patricia beskrev han som någon som sitter med och "håller ordningen" under mötet. (FA 0819) Jag frågar Elvis om samordnaren Patricia hjälpt till under tiden på institutionen och nu efteråt:

Elvis: Nej, hon har inte hjälpt mig så, men, ... men hon, ja ibland på mötena ... det har hänt vissa saker så hon sa detta som vi pratade om innan och det har hjälpt mig, annars ... Vad kunde hon hjälpa mig med?

Goran: Kunde du till exempel ringa henne och ha några önskemål kring dina permissioner, att hon pratade med socialen eller personalen, att hon kämpar för dig så att säga?

Elvis: Såna grejer har inte hänt. (...)

Goran: Vem närvarade på mötet, det sista mötet?

Elvis: Sista mötet, det var ingen från --- (särskilda ungdomshemmet), det var min pappa, min mamma eee, soc, tolk och kontaktpersonen från --- (frivårdsverksamheten i kommunen).

Goran: Patricia var inte med?

Elvis: Nej.

Goran: Hade ni pratats vid innan mötet?

Elvis: Nej. De senaste mötena har hon inte varit med. Hon var med mest från början och lite mot slutet, annars har hon varit sjuk, var på semester och så.

Elvis uppskattade samordnarens insats vid första intervjutillfället men vid uppföljningsintervjun verkar framställningen ha fått en mer kritisk ton. Beskrivningen av samordnarens insatser framställs i en otydlig form men Elvis uppmärksammar även den rent praktiska frånvaron av samordnaren.

Samordnaren medverkade bara på det sista mötet som hölls på det särskilda ungdomshemmet och sedan lyser samordnarens insatser med sin frånvaro i Elvis berättelse. I Elvis beskrivning kan vi urskilja hur samordnarens praktiska frånvaro från planeringen just när han behövde hjälpen under de första dagarna, efter att han återvänt hem, verkar vara viktig (se nedan).

"Jag skulle aldrig göra det heller, ringa henne och säga: jag har problem"

Under uppföljningsintervjun pekar Elvis på bristerna i sin planering. Han säger att han sökt skola i god tid, under placeringen på det särskilda ung-

domshemmet och trots att terminen börjat för två veckor sen så vet han ännu inget om och i så fall vilken skola han ska börja på. (FA 0819) Han berättar om sina försök att få plats på en skola:

Elvis: Jag sökte ... jag sökte till ... jag sökte nån gång i januari-februari men ... jag vet inte. De har sagt till mig nu (det är slutet av augusti månad) i två veckor "vi ska ringa, vänta", "vi ska ringa, vänta"

Goran: Mmm.

Elvis: Och nu denna vecka ... måste de ringa soc.

Goran: Känner du att du kan få hjälp angående detta av Patricia? ... Typ ringa henne och berätta "så här är läget just nu, kan du hjälpa mig med detta?"

Elvis: Nej.

Goran: Du tror inte det?

Elvis: Nej ... för att, skulle jag vilja ha råd eller nånting sånt, hon är kanske bara en sån som ger råd, hon kan inte fixa så att det blir så. Eller kan hon?

Goran: Jag vet inte, jag vet inte. Jag trodde att du vet.

Elvis: Hon är inte sån som fixar skolan och sånt, hon har inte den biten.

Goran: Jaja, ok.

Elvis: Så jag tror inte att hon kan fixa nånting sånt.

Goran: Ok men vad är hennes bit?

Elvis: Det är att vara på mina möten, eee, hålla lite kontakt med mig, snacka lite om hur mötena gick och sånt, eee. Det är den uppfattning jag har fått av henne.

Goran: Visst.

Elvis: Att hon är med på mina möten och att hon håller ordning på ... under mötena och under mötena får fram det jag vill och det de andra vill också.

Goran: Så du ser inte henne som någon som du kan ringa upp och säga "ett problem har dykt upp, kan du se till att ordna det på nåt sätt?"

Elvis: Nej och jag skulle aldrig göra det heller, ringa henne och säga "jag har problem och bla, bla, bla".

Goran: Varför?

Elvis: Jag tycker inte att ... jag hade inte gjort det. Jag känner inte henne bra, hon hade inte kunnat hjälpa. Jag hade inte gjort det.

Elvis beskriver sin skolsituation som ett situationsbetingat och akut problem. Med anledning av detta frågar jag honom om han bett samordnaren om hjälp. Elvis efterföljande beskrivning av samordnaren ger oss en bild av samordnaren som rådgivare, medverkande på mötena med "lite kontakt" med ungdomen för att "snacka lite om hur mötena gick". Den bilden kan ses som en förenkling av en samordnare om man ska knyta an till MVG-projektets broschyr där samordnare beskrevs som någon som ska "bidra till att din (ungdomens) vårdplan håller och att alla inblandade i ditt nätverk faktiskt deltar på bästa sätt. Det som planeras för dig för tiden efter institutionen ska verkligen genomföras".

Elvis påpekar även att han efter elva månaders sporadiska kontakter med sin samordnare fortfarande känner osäkerhet inför att ringa henne på grund av att han "inte känner henne bra". Detta antyder att det handlar om en okänd

person som han inte kan använda exempelvis i händelse av ett situationsbetingat problem.

"Hon hjälper mig ingenting, men hon är trevlig att prata med"

Tiden som gått mellan mina intervjuer med ungdomarna kan liknas vid en labyrint av olika händelser, möten, konflikter, besvikelse och glädje som de unga gått igenom. Det som hände under tiden speglas i ungdomarnas berättelse vid den andra intervjun. De kan beskriva händelser som präglas av uppskattning, glädje och förtroende men också besvikelse och kritik. I vissa av fallen kan vi under den första intervjun märka en osäkerhet hos ungdomen avseende deras intryck men med tiden har beskrivningen förändrats till uppskattning.

En liknande beskrivning av samordnaren, som ungdomen Elvis ovan framförde, där samordnaren framställs som en okänd person, fick jag av en del ungdomar under intervjuerna som gjordes under deras vistelse på de särskilda ungdomshemmen. I några av fallen avtog främlingskänslan efter en tid.

Romano är en finsk pojke som jag träffade på en utredningsavdelning och han berättade att han nyligen träffat sin samordnare och att han därför har svårt att beskriva relationen med henne. (FA 0804) Han berättar följande:

Goran: Kan du tänka dig att ringa henne (samordnaren Erica) och prata med henne om det som måste lyftas upp på mötet?

Romano: Nej, jag har svårt att ringa till okända personer.

Goran: Mmm. Så hon är fortfarande okänd för dig?

Romano: Mmm.

I intervjun ovan ser vi ett främlingskap beskrivas i relationen mellan samordnare och ungdom, i vissa avseenden liknar det Elvis tidigare berättelse.

Åtta månader senare genomför jag en uppföljningsintervju med Romano per telefon. Han berättar om Erica, den gamla samordnaren, och Stina den nya i positiva termer. Han blev placerad på ett HVB-hem en månad efter att vi träffats och han säger själv att "det funkade bra". (FA 0818) Han beskriver kontakten med sin nuvarande samordnare på följande sätt:

Romano: Ibland hör hon (samordnaren Stina) av sig mycket, ibland inte. (...) Jag har träffat henne fem-sex gånger sen placeringen på HVB-hemmet, (...) hon har inte varit på alla möten, kanske på två-tre, men hon kommer självmant utan möte. (...) Jag känner inte att hon hjälper mig nånting men hon är bra, hon kommer och pratar med mig.

Romano uppmärksammar den personliga aspekten i relationen med sin samordnare. "Jag känner inte att hon hjälper mig" säger Romano men detta framställs inte som det viktigaste i sammanhanget. Det viktigaste för Romano är att samordnaren "kommer och pratar med" honom.

Under uppföljningsintervjun berättade Romano om när han haft sitt senaste möte med samordnaren "lång tid tillbaka, aaa, nån gång innan sommaren" men att de två "pratade i telefon förra veckan" om hur Romano "har det". På min fråga om Romano vill ha sin samordnare i fortsättningen säger han:

Romano: Så klart att jag vill ha henne.

Goran: Varför?

Romano: Hon hjälper mig ingenting men hon är trevlig att prata med.

Ungdomens erkännande av sin samordnare

Efter ett möte på socialtjänsten i en kommun intervjuade jag en pojke som tidigare varit placerad på en SiS-institution, och hans mamma.

Andrés mamma är pratsam och mycket positiv till hela vårdkedjans insats. André är inte negativ till någonting men inte lika glad och positiv som mamman. Vid några tillfällen reagerar mamman på Andrés lite likgiltiga attityd vid beskrivningen av aktörernas insatser. (FA 0719) I sin beskrivning av sin samordnare är André osäker:

Goran: Ordförande på mötet var en MVG-samordnare, hur upplever ni henne, vad vet ni om henne? Har ni några spontana tankar?

André: Jag vet inte faktiskt, det eee, jag tycker att det är bra, det fungerar bra och så ... att ha henne (samordnaren Titti) liksom och ha dom mötena, eee, det fungerar bra. Det är till stor hjälp.

Goran: Mmm.

André: Sen vet jag väl inte så mycket om MVG-projektet men jag tycker att de här mötena är till stor hjälp. ...

Goran: Vad är det som du uppfattar som bra på mötena?

André: Mmm, alltså jag vet inte. Om vi inte skulle haft dom här mötena så ... jag vet inte. Jag vet inte faktiskt, det hade inte varit, gått lika bra.

Andrés berättelse är artikulera i en positiv anda men ändå verkar det som att han andas en osäkerhet kring det som händer under mötena och det som samordnaren gör.

Efter elva månader intervjuade jag André per telefon och han sa att "det går bra, allt flyter bra, jag går i skolan, avstår droger ...". Om alla inblandade i vårdkedjan berättar han i superlativ. "Om de inte hjälpt mig hur skulle jag annars bli drogfri", "jag är jättenöjd med hur de gjorde (...) det gick jättebra med socialen". (FA 0816) Om samordnare Tittis insats berättar han i ännu positivare ordalag:

André: Hon var mer insatt än de andra, hon förstod bättre än socialen, hon visste hur allt ska läggas upp ... det är svårt att beskriva.

André berättade även att under år 2007 ringde Titti honom regelbundet, minst en gång i månaden, inför mötena på socialtjänsten men även "bara för

att fråga hur går det”. André berättar att han ”aldrig behövde ringa henne, det var hon som ringde mig”. Under 2008, trots att hennes insats som samordnare i Andrés ärende var avslutad, skickade Titti e-post till André ”bara för att kolla hur det går”. (FA 0816)

Andrés berättelse efter elva månader visar att en del av den osäkerhet som fanns om samordnaren vid första intervjun har försvunnit. Han berättar att han vet vad samordnaren gjort och lyfter fram det positiva med samordnaren. Hans berättelse om samordnaren och de andra aktörerna genomsyras av glädje och uppskattning. Den osäkerhet som han förmedlade under den första intervjun och som sedan, med tiden, förändrats till uppskattning kan ses som Andrés sätt att ge samordnaren erkännande i dennes roll. Erkännandet kan utläsas när André säger ”hon var mer insatt än de andra, hon förstod bättre än socialen, hon visste hur allt ska läggas upp”.

Ingen kontakt på institutionen, ingen kontakt efteråt

Cassandra som jag träffat på en behandlingsavdelning berättade att hon efter vistelsen på institutionen flyttat hem till sin mamma, att hon går i skolan nu och att ”det går bra” för henne. Cassandra berättar att hennes samordnare ”aldrig har ringt under hennes tid på institutionen”, att samordnaren ”närvarade på det första mötet – fick jag höra” (observera att ungdomarna inte närvarar under hela mötet på den institutionen). Efter det har Cassandra aldrig sett sin samordnare eller hört någonting av henne igen, säger hon. Vid hemkomsten berättar Cassandra ”blev det på tal att hon (samordnaren) ska närvara på mötet och det ville vi inte”. (FA 0818) Jag undrade vem det var som inte ville att samordnaren skulle vara med på mötena:

Cassandra: Mamma och soc, de sa att det är onödigt att blanda in en till vuxen.

Goran: Vad ville du, du är också viktig i det hela?

Cassandra: Jag var inte heller för att hon ska vara med, det är ingen nytta av henne.

Goran: Vad heter din samordnare?

Cassandra: Jag vet inte det var länge sen, hon var (fysisk beskrivning som stämmer in på samordnaren Sandra).

Berättelse om ouppfylld förväntan

På en utredningsavdelning samtalade jag med Leonardo. Hans samordnare är Elisabet och han hade pratat med henne några gånger per telefon. De träffades aldrig och enligt honom ska Elisabet komma på besök med hans socialsekreterare nästa vecka. Han berättar hur personalen på en annan SiS-institution kallade honom ”blatte” och att han anmälde detta till institutionschefen där men att ingenting hände. Han berättar och skrattar samtidigt när han beskriver hur institutionspersonalen en gång på fråga om hans permis-

sion sa: "kontakta socialsekreteraren för detta" och socialsekreteraren sa att det är "institutionspersonalen som fattar beslut om detta". (FA 0804) Under placeringen, då vi träffades, hade Leonardo vissa förväntningar på den samordnare som han inte träffat:

Goran: Har Elisabet nån gång förklarat för dig vad det är hon ska göra?

Leonardo: Jag snackade med henne en gång och då förklarade hon, skickade papper om MVG som jag skulle läsa.

Goran: Mmm. Vad sa hon, kommer du ihåg?

Leonardo: Att jag ska va på soc mötet typ, "jag hjälper ... försöker ...", såna grejer typ.

Goran: Hjälper ...

Leonardo: Hon snackar med soc, hon är typ på min sida ... inte på soc sida.

Goran: Har du sett nånting av detta som hon berättade i verkligheten?

Leonardo: Vi har inte haft möte ännu, nej ... vi får se nästa vecka.

Goran: Hur låter detta med MVG-samordnare för dig?

Leonardo: Om det funkade då låter det bra.

Efter åtta månader är Leonardo hemma och vi pratar med varandra i telefon. Han berättar att han träffat MVG-samordnaren Elisabet på två möten, en gång på --- (det särskilda ungdomshem där jag träffat honom första gången) och en gång på HVB-hemmet. De hade inte pratat innan eller efter mötet. Under sin tid inom MVG-projektet hade samordnaren inte ringt honom en enda gång, varken under placeringen på SiS, HVB-hemmet eller senare när han flyttat hem (Leonardo var placerad från oktober 2007 till juli 2008). Leonardo uppger att han själv aldrig ringde Elisabet, han sa "det skulle kännas jättekonstigt om jag ringer henne". Enligt Leonardo har Elisabet inte heller ringt hans föräldrar. (FA 0815) Leonardo svarar på frågan "vad gjorde Elisabet under de två möten där hon närvarade?"

Leonardo: Hon (samordnaren Elisabet) bara satt där.

Goran: Sa hon nånting under mötet?

Leonardo: Nej, hon bara satt.

Leonardo beskriver samordnarens korta medverkan med en implicit kritik. Leonardo upplevde det som att hans samordnare inte gjorde något under hans vistelse på institutionen och därmed har hans förväntningar förblivit ouppfyllda. Detta såg ut att försvåra en framtida interaktion emellan honom och samordnaren.

När jag gjorde min uppföljningsintervju med Leonardo bodde han hos sina föräldrar och arbetade. På min fråga om han ville ha fortsatt kontakt med Elisabet svarade han "jag känner inte att Elisabet hjälpte mig nånting och jag vill inte ha henne i fortsättningen". (FA 0815)

”Vad skulle hon göra?”

Det tidigare samspelet mellan ungdomen och samordnaren tycks ha betydelse för den framtida interaktionen och ungdomarnas beskrivning av denna.

Under min första intervju med Adam, som jag intervjuade på en behandlingsavdelning, uppvisade han osäkerhet om vad hans samordnare skulle göra i vårdkedjan. Under den första intervjun var Adams ton negativ när han talade om institutionspersonalen och han menade att personalen gärna demonstrerade sin makt i förhållandet (FA 0731). Efter tio månader gjorde jag en uppföljningsintervju med Adam per telefon och hans beskrivning av samordnaren präglades av hur obetydlig denne ansågs vara.

Adam berättar att han för fyra månader sen skrevs ut från institutionen och att MVG-samordnaren Sandra inte ringt honom sedan dess. Adam berättar vidare att Sandra varit på de flesta mötena under hans tid på institutionen men att hon aldrig brukade ringa honom innan mötet. På min fråga ”vad gjorde Sandra på mötena?” svarade Adam: ”Hon bara satt där och skrev, hon diskuterade ingenting”. (FA 0817)

Adam beskriver också personalen på --- (det särskilda ungdomshemmet där vi träffades första gången) med termen ”maktmissbrukare”. Han berättade följande om förhållandet på ungdomshemmet: ”personalen misshandlar elever, jag menar de slår elever i huvudet”. (FA 0817) Diskussionen om personalen på det särskilda ungdomshemmet fortsatte:

Adam: Om du sitter fel på stolen slår personalen dig i bakhuvudet.

Goran: Har ni klagat hos institutionschefen?

Adam: Nej, vi sa ingenting. Ingen vågar säga nånting.

Goran: Har du berättat för Sandra att personalen slår elever?

Adam: Nej, vad skulle hon göra?

Här ovan ser vi hur samordnaren som framställs som obetydlig för Adam, som någon som inte kan påverka sammanhanget. Den interaktiva dynamik som Adam utsatts för under tiden på institutionen tycks påverka hans berättelse. De omtalade upplevelserna ger oss även en inblick i Adams framtida förväntningar. Adams svar på frågan om han skulle vilja ha kontakt med samordnaren Sandra i framtiden är: ”Det spelar ingen roll för mig, hon är inte viktig för mig.”

”Han bara försvann”

När jag träffade Fadil under hans vistelse på en behandlingsavdelning gjorde han mig uppmärksam på att han inte fått veta vad en samordnare gör i vårdkedjan och han berättade sedan om det som en samordnare ska göra så som att hjälpa hans föräldrar och ”påskynda processen”. Nio månader senare är Fadil på ett HVB-hem och jag telefonintervjuar honom.

Fadil berättar att han placerades på HVB-hemmet i slutet av sommaren 2008. Under tiden på det särskilda ungdomshemmet, där vi träffades första gången, säger Fadil att MVG-samordnaren Tobias varit med på mötena och Fadil beskriver hans insats: "han var med och bollade idéer men jag vet inte vad han hjälpte med". (FA 0810)

Beskrivningen ovan har inte förändrats så mycket från hur samordnarens insats beskrevs när jag träffade Fadil första gången på det särskilda ungdomshemmet. Samordnaren framställs av Fadil som en obetydlig aktör som är med utan att Fadil kan peka på de områden där samordnaren faktiskt "hjälp" till.

Fadil berättar även att samordnaren Tobias inte har ringt honom någon gång efter placeringen på HVB-hemmet, han har inte kommit på besök eller varit på mötena. (FA 0810) Jag frågar Fadil om samordnaren sagt till honom att han avslutat sin kontakt eller att projektet närmade sig sitt slut och att han därför drar sig tillbaka? Fadil svarar:

Fadil: Nej, han bara försvann.

Goran: Har någon på mötena undrat vad som hände med honom?

Fadil: Nej ingen undrade, ingen frågade ... han bara försvann.

Cynism i berättelsen om samordnaren

Många av ungdomarna som inte deltog på möten under placeringstiden har kommit att framställa sina samordnare med kritiska termer. Detta förhållande verkar inte skapa förutsättningar för ett framtida samspel mellan ungdomen och samordnaren. Jag fick se en sådan negativ framställning i samtalet med Sara som berättade om sin medverkan vid mötena och hur hon upplevda sin samordnare (se avsnittet "Jag ser henne som nån som inte gör nånting och får pengar gratis").

Jag träffar Sara efter nio månader, hon är hemma hos sina föräldrar och går i skolan. Vi sitter på ett kafé och pratar om tiden som gått sedan vårt senaste möte. Sara berättar att hon började närvara på mötena cirka fem månader efter att vi träffades första gången (det var hennes pappa som krävde detta under ett möte). Samordnaren Kristina var också med på mötena men Sara lade inte märke till att samordnaren gjorde någon nytta på de mötena. Sara säger att hon bara träffade samordnaren Kristina under själva mötet och att Kristina ringde henne efter mötet och ibland inför mötet. (FA 0820) Sara berättar självmant om tiden efter vistelsen på det särskilda ungdomshemmet:

Sara: ... men sen, nu när jag har kommit hem, så jag har haft möten också men då har hon (samordnaren Kristina) inte ringt och frågat mig om vad vi ska ta upp på mötet. Det gjorde hon bara på --- (särskilda ungdomshemmet). Hon har varit med på mötet.

Goran: Hon har varit med på mötet?

Sara: Ja, jag hade ett möte.
 Goran: Ok.
 Sara: Förra veckan, tror jag.
 Goran: Här på socialen?
 Sara: Ja ... och så ringde hon mig inte innan och frågade vad vi ska ta upp på mötet.
 Goran: Vad gjorde hon på mötet?
 Sara: Hon var med.
 Goran: Ja, ja men, sa hon nånting, diskuterade ...
 Sara: Nej.
 Goran: Ja precis. Men vilken roll spelar samordnaren i din tillvaro nu?
 Sara: Mmm, jag vet inte ... Jag tycker inte hon gör nåt speciellt nu, alltså mina möten hade sett likadana ut utan henne också. ...
 Goran: Du ringer inte henne?
 Sara: Nej.
 Goran: Hon ringer inte dig?
 Sara: Nej.
 Goran: Hur många gånger har ni pratat sen du blev utskriven?
 Sara: Två möten har jag haft, då har jag träffat henne.
 Goran: Men har hon ringt dig innan?
 Sara: Nej.
 Goran: Innan mötena?
 Sara: Nej.
 Goran: Efter mötena då?
 Sara: Nej.
 Goran: Utan hon bara kom på mötet?
 Sara: Kom på mötet och sen när det var klart så gick hon. ... Jag tycker att hon ringde innan bara för att de från institutionen sa, typ "ooo vad bra hon är, hon ringer innan mötet" sen när man har flyttat hem ringer hon inte.

Saras berättelse om den egna samordnaren är full av cynism som inte tycks ha minskat ens efter Saras vistelse på institutionen. De gamla minnena verkar prägla nutiden och detta kan skönjas i hennes berättelse. I berättelsen presenteras även olika förklaringar till det upplevda, exempelvis resonerar Sara kring det faktum att samordnaren ringde henne under tiden hon var placerad till skillnad från nu då samtalen lyser med sin frånvaro.

Betydelsen av kön

Den övergripande referensramen för genusforskningen är att den ser könet, etniciteten och maktförhållandet mellan kvinnor och män som en avgörande samhällelig organisationsprincip. För att kunna förstå och tolka den sociala verkligheten är det, enligt genusforskare, av stor vikt att se vad kön och social ojämlikhet som grundas på kön, innebär för allomfattande samhällsstrukturer och för de enskilda människornas handlande.⁴³

⁴³ Jfr Hägerström (2002), s. 275–298; de los Reyes (2002), s. 31–48.

Under uppföljningsintervjuerna frågade jag en del ungdomar om MVG-samordnarna borde ta hänsyn till om deras klient är pojke eller flicka. Meningarna bland ungdomarna går isär. En del av de tillfrågade svarade att en samordnare ska arbeta på samma sätt oavsett om klienten är pojke eller flicka. En flicka kallad Linda gav ett nyanserat svar:

Goran: Vad tycker du om att MVG-samordnarna när de gör sitt jobb måste ta hänsyn till om klienten är en pojke eller en tjej?

Linda: Alltså, om de gör likadant som hon (samordnaren Annika) gjorde med mig då spelar det inte så stor roll, alltså bara om det fungerar så tror jag alltså, nej det spelar ingen roll. Det är liksom samma jobb ... det gör ingenting speciellt om det är en kille eller en tjej, det är nästan samma intriger det handlar om oavsett om det är en kille.

Linda anser, liksom många andra ungdomar att samordnaren under sitt yrkesutövande stöter på samma "intriger" oavsett om det handlar om en pojke eller en flicka. För att detta resonemang ska hålla i Lindas beskrivning skapar hon en förutsättning för sitt resonemang. Sammanhanget måste uppfylla ett krav för att det ska gälla i Lindas beskrivning, de andra samordnarna måste göra "likadant som hon (samordnaren Annika)" eller med andra ord måste de andra samordnarna vara lika duktiga som Annika alternativt upplevas som sådana av sina ungdomar.

Sara påpekar att en samordnare måste kunna ge olika typer av hjälp till en flicka respektive en pojke. Hon berättar:

Sara: Alltså, jag tycker det för att ... tjejerna, med en tjej fungerar det olika och även för att vi säger att det är en tjej och en kille och de har gjort samma sak och de blir placerade för samma problem men då har tjejen tänkt på ett sätt, killen har tänkt på ett annat sätt.

Goran: Mmm, mmm.

Sara: Killen har kanske tänkt "oj jag måste göra det för att jag är kul för mina kompisar" eller jag vet inte vad, och tjejen har det gjort för nånting annat. Då måste MVG eller samordnare tänka på att "ja men han är sån som vi, inte så som hon som agerar på ett annat sätt". Om tjejen är helt lugn och så, då måste hon jobba på ett annat sätt och ... man måste behandla personerna beroende på hur de är.

Goran: Och för att göra det måste man ...

Sara: Träffa en och lyssna, det räcker inte att man träffas en gång.

Sara uppmärksammar i sin berättelse någon typ av bakomliggande anledning till ungdomens placering eller som en förklaring på en viss abstrakt händelse som hon gjort viktig i sammanhanget. Samordnarna ska enligt henne ha den bakomliggande anledningen i åtanke när de planerar för ungdomarna. Hela den beskrivna processen tar tid och Sara påpekar detta när hon säger: "det räcker inte att man träffas en gång".

Betydelsen av etnicitet⁴⁴

Enligt Hylland Eriksen (2000) är etnicitet en aspekt på sociala förhållanden mellan aktörer som betraktar sig själva som kulturellt avskilda från medlemmar av andra grupperingar med vilka de har ett minimum av regelmässig interaktion. Allmänt sett blir en social identitet mest väsentlig när den tolkas som hotad. Etniska identiteter, som gestaltar ett fortlöpande sammanhang med dåtiden, kan på detta sätt fungera psykologiskt lugnande för enskilda människor i disharmoniska tider. Sociala identiteter är, enligt Hylland Eriksen, inte bestående och det finns ett nära samband mellan identiteter och sociala omständigheter.⁴⁵

En del av de ungdomar som jag uppföljningsintervjuade tillfrågades även om det fanns behov av att invandrarungdomar fick en annan typ av service av sina samordnare? Sara, som varit kritisk mot sin samordnare under två intervjuer svarar nedan på min fråga: "Tycker du att en MVG-samordnare behöver ge en annan typ av hjälp, en annan service till en invandrarungdom?"

Sara: Nej alltså, ... jag tycker inte de behöver ge en annan service, men de måste, den samordnaren ha lite koll på om man är från ett annat land, då har man en annan kultur och så är det, alltså, de behöver inte behandla personen på ett annat sätt utan vara lite lyhörda.

Goran: Mmm.

Sara: ... den är från ett annat land och ...

Det som efterfrågas av Sara är en önskan om att samordnarna tar hänsyn till vem ungdomen ifråga är och från vilken kulturell bakgrund den unge kommer, utan att det blir en särskiljande behandling av ungdomen. Sara beskriver begreppet etnicitet tydligare i ett sammanhang när ett visst praktiskt problem diskuteras. Hon skapar två kategorier under sin beskrivning, den första kategorin är "barn" den andra är "invandrare". Sara berättar om en fråga i enkäten som hon och hennes föräldrar fick av samordnaren Kristina som de tyckte var för svår.

Goran: Ok, och vilken fråga var svår?

Sara: Eee, vad har du ändrat i ditt pro-sociala beteende?

Goran: Ok, vad har du svarat på den frågan?

Sara: Att jag tycker att de skulle göra lättare frågor till oss barn. (skratt)

Goran: (skratt)

Sara: Vad ska jag skriva annars? Jag vet inte vad de vill. (...) Inte ens min mamma fattar frågorna så ... De borde ha någon annan enkät för invandrare, så, lite finare, lite lättare.

Goran: Mmm.

⁴⁴ Se vidare analys av etnicitetens betydelse i ungdomsvården i Basic (2009).

⁴⁵ Hylland Eriksen (2000), s. 22; 81–89.

Sara: Om jag frågar nån invandrare nu på stan "vet du vad det pro-sociala är", hur många ska svara rätt?⁴⁶

2.3 Avslutning

Projektet Motverka Våld och Gäng (MVG) startades efter att SiS fick i uppdrag av regeringen att utveckla en förstärkt vårdkedja inom ungdomsvården. I projektet anställdes 24 samordnare som ett stöd och en länk mellan den unge, familjen, socialtjänsten och institutionen samtidigt som de deltagande kommunerna i projektet fick subventioner av staten för ungdomar placerade på särskilda ungdomshem. Syftet med denna studie har varit att utifrån mitt empiriska material kartlägga och beskriva hur ungdomarna upplevde, definierade och tolkade projektet och samordnarna i relation till de andra aktörerna i vårdkedjan genom kategoriseringar i den språkliga diskursen.

Ungdomarnas beskrivningar av projektet och samordnarna är fyllda av *uppskattning*, *kritik* och *framtidsförväntningar*. Projektet som sådant likställs i huvudsak med samordnarna av de intervjuade ungdomarna.

En del ungdomar förklarar att de inte tyckte om sin samordnare vid de första kontakterna men att relationen förbättrades efter en tid. Ungdomarnas tidigare konflikter med myndighetsutövare gjorde att samordnaren, vid första kontakten, uppfattades som "en farlig vuxen".

Ett återkommande tema i ungdomarnas berättelser om uppskattade samordnare handlar om permissioner och telefonkontakt under vistelse på ungdomshemmen. Många ungdomar lägger stor vikt vid den praktiska hjälp de fick av samordnarna i fråga om permissioner men de visar även hur mycket de uppskattar telefonkontakten med samordnaren under placeringstiden.

Ungdomar som berättar om sina samordnare i positiva ordalag målar fram olika bilder av en engagerad samordnare. Det kan handla om en karismatisk samordnare, samordnaren som advokat eller en samordnare som "sätter press på socialen". Samordnaren beskrivs även som en aktör som arbetar för ungdomen, "pratar bra och tydligt" så att ungdomen "förstår", "bryr sig om en" samt en som "tar hand om mötet". Flertalet av de nöjda ungdomarna berättar även att samordnarna har fortlöpande kontakt med deras förälder/föräldrar.

De berättelser där ungdomarna ger en uppskattande bild av samordnaren genomsyras av en koalitionsbeskrivning av relationen samordnare–ungdom, en form av omtalad allians, där relationen med socialsekreteraren och/eller

⁴⁶ Enligt projektledningen fick samordnarna direktiv att i muntlig och i förenklad form ställa enkätfrågorna till ungdomar och föräldrar och fylla i enkäten själva. Tanken var att inte använda svåra begrepp såsom "pro-socialt beteende" utan anpassa frågan så att ungdomar och föräldrar förstår vad som menas med sådana svåra begrepp. Projektledningen säger vidare att en samordnare inte följde direktiven utan skickade enkäten till de berörda per post. I vårt empiriska material ser vi att flera samordnare inte följde direktiven utan skickade enkäten per post eller gav den personligen till ungdomarna och föräldrarna.

institutionspersonalen beskrivs genom en vi och de-dikotomi. Genom denna skildring av förhållandet pekar en del av de intervjuade ungdomarna på den makt som samordnarna förfogar över, en kontrollmakt över socialsekreterarnas åtgärder.

En del ungdomars berättelser om samordnaren har en kritisk ton. Den uttryckta kritiken i dessa berättelser kan delas in i två grupper, *implicit* kritik och *explicit* kritik. Den implicita kritiken kan kopplas till de kritiska berättelser som tar upp en viss kontext i vilken samordnarna ingår. Här kan vi bland annat ge de exempel där ungdomarna gör oss uppmärksamma på några av ungdomshemmen där det finns en mötesrutin som innebär att de unga själva bara medverkar under en del av mötet och där det finns brister i eftervårdsplaneringen där samordnaren deltar.

Den explicita kritiken riktar sig direkt mot samordnarna och deras yrkesutövande. I berättelserna förmedlar en del ungdomar sin *besvikelse* och *cynism* i förhållandet till samordnarna. Kritiken framställs ofta genom att ungdomarna berättar om praktiska saker som samordnarna gjort eller inte gjort i deras givna sammanhang. Det kan handla om en kontakt med samordnaren som avbrutits stegvis eller plötsligt, känslan av utebliven hjälp eller en specifik händelse.

En del av de intervjuade ungdomarna som beskrev sina samordnare på ett kritiskt sätt uppvisade en osäkerhet kring definitionen om vilka en samordnares uppgifter egentligen var. I dessa berättelser framställs samordnarna som rollösa, obetydliga, maktlösa och oanvändbara i det egna ärendet. Genom saknaden av en klar definition på vad deras samordnare gör i vårdkedjan skapar några av ungdomarna egna definitioner. De kan då se på samarbetet mellan samordnaren och socialsekreteraren som en allians som är riktad mot den unge.

Ungdomarna som beskrev sina samordnare i en positiv ton under institutionstiden förväntade sig ofta en fortsatt kontakt även efter institutionsvistelsen. De ungdomar som däremot uttalade sig kritiskt om sina samordnare under vistelsen på institutionen, ville vanligtvis inte ha någon kontakt med dem i framtiden.

En del ungdomar som varit positiva till samordnarnas insatser bekräftar dessa insatser när de berättar om sina framtida förväntningar på sin samordnare. Ungdomarna uppmärksammar i sina berättelser det fördelaktiga med en samordnare jämfört med en socialsekreterare. Samordnaren framställs som en aktör som även i framtiden ska kontrollera de andra inblandade aktörerna i vårdkedjan. De ges en bevakande roll. De ungdomar som däremot är kritiska avseende sina framtida förväntningar på samordnarna lyfter fram den uteblivna hjälpen och det tvångsmässiga i relationen (ungdomarna är tvingade att ha en samordnare kopplad till fallet). En del ungdomar ser det inte som något negativt om samordnare är med i vårdkedjan men de kan ändå inte se vad en samordnare skulle kunna tillföra dem i framtiden.

De ungdomar som talade om sina samordnare i kritiskt tonfall berättade ibland hur de ansåg att samordnarens insats skulle ha utformats i kontakten med den unge och de andra aktörerna. Denna framställning skulle kunna ses som en instruktion till samordnaren avseende ett samspel som lägger vikt vid den personliga aspekten.

Efter avslutad vistelse på de särskilda ungdomshemmen beskriver flera av ungdomarna sina samordnare både med uppskattning och kritik. Oftast följer upplevelsen av samordnaren på ungdomshemmet med och håller i sig även efter att SiS-institutionen lämnats. Med andra ord behåller ungdomarna sina positiva eller negativa bilder av samordnaren från institutionstiden till efter utskrivningen.

En del av ungdomarna beskriver sina samordnare under institutionsvistelsen med superlativer och skapar på så sätt bilden av en perfekt samordnare. Telefonkontakten mellan ungdomarna och samordnarna lyfts fram som viktig av ungdomarna och här avses även kontakten efter avslutad institutionsvistelse. Betydelsen av samordnarnas arbete knyts oftast inte till någon enskild insats vid en planering utan det är relationen i sin helhet som bedöms.

Den personliga aspekten i relationen mellan ungdomar och samordnare framställs som viktig och det verkar som om den aspekten fyller en viktig funktion. Ett sådant samspel mellan samordnare och ungdom kan göra att samordnarens förutsättningar att påverka blir större under förutsättning att samordnaren accepteras av socialsekreteraren i ärendet. Om samarbetet mellan samordnare och socialsekreterare är bristfälligt kan socialsekreteraren komma att uppleva ungdomens uppskattning av samordnaren som en allians mellan ungdom och samordnare mot socialsekreteraren vilket kan komma att få negativa effekter på den unges vårdkedja.

Andra ungdomar beskriver efter institutionstiden sina samordnare som obetydliga aktörer som inte kan hjälpa dem, inte heller påverka vårdkedjan. I övergången mellan institution och eftervård beskrivs samordnarna ibland som frånvarande. Ungdomarnas berättelser om dessa samordnare genomsyras ofta av kyla.

Den bristande kontakten mellan samordnare och ungdom under institutionstiden verkar påverka interaktionen mellan samordnare och ungdom även efter placeringen. Ungdomarna uppvisar i dessa fall bristande vilja att interagera med sina samordnare. Ofta blir det så att ungdomen upplever samordnaren som en främling, någon som inte kan tillföra någonting.

En del av ungdomarna som inte deltagit på sina möten under tiden på de särskilda ungdomshemmen beskriver sina samordnare med kritiska termer både avseende tiden på ungdomshemmet och efteråt. Dessa omständigheter verkar inte skapa förutsättningar för ett lyckat framtida samarbete mellan ungdomarna och samordnarna vilket en del av ungdomarna gett uttryck för efter avslutad placering på institutionen.

Samordnarrollen enligt ungdomarna

Samordnare är uppskattade när de är tillgängliga för de unga, när de engagerar sig för deras sak, när de spelar rollen av advokat för de unga, när de vågar "sätta press på socialen".

En uppskattad samordnare lyssnar på de unga, tar sig tid, planerar deras fall, ringer dem och ordnar ("fixar") praktiska saker för dem.

Samordnare uppskattas vidare om de är trovärdiga och förtroendeingivande, och detta tycks enbart inträffa om de samtidigt är personliga. En samordnare som intar rollen som ytterligare en distanserad och formell myndighetsperson blir sannolikt inte populär bland de unga. Samtidigt måste samordnaren behärska myndighetsperspektiven. En omtyckt samordnare är en som kan kontrollera och inspektera vad övriga myndighetsaktörer gör, han ska inte bara inta en kompisroll.

Samordnare uppskattas inte av de unga när de inte gör någon skillnad. En samordnare som inte ringer eller på andra sätt tar kontakt, som förblir okänd och anonym och som förefaller ha ett otydligt eller "dimmigt" uppdrag får ingen respekt. Samordnare uppfattas som obetydliga och oanvändbara om de inte framträder som tydliga personer i de ungas värld.

Om samordnaren enbart tar på sig rollen av ytterligare en person "på mötet", en person som "sitter med" utan att det märks, då löper samordnaren stor risk att bli föremål för kritik från de unga. Samordnaren måste, utifrån deras perspektiv, ta plats och aktivt tala för de ungas sak. Om detta inte sker väljer de unga en annan aktör i det persongalleri som omger dem alltmedan samordnaren förblir betydelselös, perifer och meningslös. Det spelar då ingen roll om samordnaren bedöms som "trevlig". Den personliga kontakt som de unga eftersträvar innebär inte att de har överseende med att "ingenting händer" genom denna kontakt; tvärtom tycks man då bli extra besviken och misstänksam.

En samordnare som helt ansluter sig till andra aktörer, framför allt socialtjänsten, blir inte uppskattad. Samordnaren måste uppträda relativt oberoende gentemot andra vuxenaktörer i detta sammanhang om han eller hon ska tillerkännas betydelse.

Sammanfattningsvis finns en stor variation på hur samordnare uppfattas. En gemensam nämnare är att uppdraget som samordnare och det sammanhang i vilket samordnaren agerar förefaller tillräckligt tånbart för att en enskild individ ska kunna spela rollen på vitt skilda sätt. Det är först när individen (den enskilde samordnaren) väljer en aktiv, pådrivande, självständig, personlig och relativt stark rollframställning som han eller hon har en chans att få betydelse i de ungas ögon. Det betyder i praktiken att det är först när den enskilde samordnaren överskrider de formella rollföreskrifterna som han eller hon blir uppskattad.

3 Mödrars röster om samordnare i ungdomsvården

Av Goran Basic

3.1 Inledning

Föräldrar till de ungdomar som ingick i projektet skulle, enligt projektplanen, utgöra en viktig del i planeringen av vården och i eftervård. Anhöriga betraktas som nödvändiga för att förstå ungdomarnas problem samt ses som en resurs. Resonemanget är bland annat att involverade anhöriga har lättare att motivera ungdomarna till behandling.⁴⁷ Samordnarna skulle därför "utgöra ett stöd för den unge samt vara en länk mellan den unge, familjen, socialtjänsten och institutionen".⁴⁸

Detta kapitel har sin utgångspunkt i det empiriska material som samlats in genom kontakter med de föräldrar vars barn varit aktuella inom projektet mellan juni 2007 och oktober 2008. De jag samtalade med blev enbart mammor, det var de som var mest synliga och involverade. De tillfrågades hur de såg på samordnarna och projektet, och sedan analyserades dessa muntligt gestaltade erfarenheter. I materialet ingår också fältanteckningar från behandlingsmöten och intervjuer under ovan nämnda period.

Syfte och frågeställningar

Syftet med studien är att utifrån det empiriska materialet beskriva och kartlägga hur de mödrar vars barn varit placerade på de särskilda ungdomshemmen upplever, tolkar, och definierar projektet och samordnarna i relation till andra aktörer inom ungdomsvårdkedjan (socialsekreterare, ungdomar, och personal på de särskilda ungdomshemmen) genom de kategoriseringar som formas, aktualiseras och markeras i den språkliga diskursen.

Mina frågeställningar är:

4. Hur beskriver mödrarna samordnarna och projektet?
5. Hur upplever mödrarna andra aktörer i vårdkedjan?

Jag vill i denna undersökning uppmärksamma *vad* som sägs eller uttrycks icke-verbalt, *hur* detta uttrycks, *när* det uttrycks samt i *vilka situationer* kategoriseringarna synliggörs implicit eller explicit.

⁴⁷ Se Bangura Arvidsson och Åkerström (2000), s. 56.

⁴⁸ <http://www.stat-inst.se/zino.aspx?articleID=6918>, 081201.

Metod

Studien bygger på material av kvalitativt slag, främst handlar det om inspelade intervjuer och observationer. Nedan redogör jag för hur materialet samlats in samt ger en beskrivning av mina iakttagelser under fältarbetet.

Intervjuer

Åtta föräldrar (mammor) vars barn medverkat i projektet intervjuades och jag analyserade hur de själva beskrev sina upplevelser och erfarenheter. Dessa föräldrar har jag tilldelat fiktiva namn. Fyra av dem är etniska svenskar och fyra har annan bakgrund.⁴⁹

Uppföljningsintervjuer genomfördes med fyra av dessa föräldrar efter cirka ett år. Min tanke med detta var att uppmärksamma eventuella skillnader och likheter i föräldrarnas berättelser om samordnarna och projektet efter ett år.

Under 2007 (juni–oktober) intervjuade jag fyra föräldrar, tre i Malmö och en i Stockholm. Under augusti och september 2008 gjorde jag en uppföljande intervju via telefon med de fyra föräldrar som jag intervjuat under 2007 samt telefonintervjuade fyra nya föräldrar, en från Malmö, två från Göteborg och en från Stockholm.

En intervju genomfördes tillsammans med en mamma och hennes son. De övriga intervjuerna genomfördes enskilt.

Kontakten med de första fyra föräldrarna förmedlades av samordnarna och kontakten med resterande fyra föräldrar fick jag genom informanter på socialtjänsten eller institutionen där deras barn varit placerade.

Föräldrarna fick garantier för att jag i publikationer och presentationer av undersökningens resultat kommer att avlägsna namn liksom andra uppgifter som skulle kunna användas för att identifiera de berörda (detta gäller alla namn som nämns). Jag var noga med att i alla mina kontakter betona att studiens intresse rörde erfarenheter och upplevelser av generella sociala fenomen som uppstod under projektets gång och att jag därför inte hade någon anledning att dokumentera personuppgifter.

Intervjuerna varade mellan 30 och 60 minuter och diktafon användes vid de intervjuer där föräldrarna och jag träffades personligen.⁵⁰ Transkribering av det inspelade materialet gjordes inte direkt efter intervjun utan efter några dagar vilket försvårade dokumentation av och möjligheten att kommentera detaljer. Denna negativa effekt försökte jag mildra genom de fältanteckningar jag fört. I dessa beskrev jag omständigheterna kring intervjuerna, alltså det jag upplevde som väsentligt under själva intervjun samt en kort sammanfattning av intervjun.

⁴⁹ Kön och etnicitet hos de intervjuade grundas på mina intryck, de intervjuades berättelser samt fältanteckningar före, under och efter intervjuerna. Jag nedtecknade även information om de intervjuades utseende, namn, uttal.

⁵⁰ Jag frågade först de medverkande om de godtog detta.

Under telefonintervjuerna samtalade jag med de berörda föräldrarna på ett informellt sätt om samordnarnas insats. Intervjuerna varade mellan 15 och 30 minuter. Under intervjuerna nedtecknade jag det sagda, i citatform, vilket senare sammanfattades i ett dokument.

Observationer

Fältanteckningarna som använts i denna studie är skrivna medan intervjuerna utfördes vid planeringsmöten som hölls av institutionspersonal eller socialtjänsten avseende ungdomar aktuella i projektet. Fältobservationerna genomfördes från juni 2007 till oktober 2008.

Vid fältobservationerna nedtecknade jag korta iakttagelser på papper eller på min hand och dessa använde jag senare för att vidareutveckla respektive anteckning. Detta gjorde jag vanligtvis samma dag och med hjälp av det nedtecknade och mina minnesbilder från observationstillfället skapades fältanteckningarna som en text.⁵¹ Att direkt skriva ner allt jag såg och hörde under observationen, för att på så sätt minimera fördröjningen mellan händelse och anteckning, fann jag för det mesta vara svårt. Ofta hade jag sällskap av en eller flera aktörer och jag försökte att skriva så lite (eller kort) som möjligt för att inte störa eller missa delar av händelsedynamiken som utspelades på fältet. Under analysen kodades fältanteckningarna⁵² för att skydda aktörernas identitet.

Strukturering och disposition

Studien använder sig av teknikerna intervju och observation. Under bearbetning av materialet gjordes en tematisering för att lättare definiera de kategoriseringar som skapas i den språkliga diskursen. Tematiseringen utgick från studiens syfte: att försöka beskriva och kartlägga hur föräldrar upplever, tolkar, och definierar projektet och samordnarna. De teman som lyfts fram i analysen är en abstrahering av de samtalsämnen som vanligtvis dök upp under själva intervjuerna. Samtal om aktörernas lokala och specifika förståelse av interaktionen analyseras och relateras till den studerade kontexten.

Studiens syfte och det empiriska materialet presenteras i rapportens *Inledning*. Rubriken *Föräldrarnas röster* innehåller analysen av hur de intervjuade föräldrarna beskriver projektet och samordnarna. Det kan vara i termer av uppskattning samt implicit och explicit kritik. I avsnittet *Om ett möte* skildras en samordnares förberedelse inför ett möte samt själva mötet där etnicitet, kön och maktförhållanden mellan aktörerna kom att synliggöras. Avslutningsvis återvänder jag under avsnittet *Avslutning* till studiens syfte och här diskuteras mina resultat.

⁵¹ Jfr. Emerson, Fretz, Shaw (1995), s. 17–65.

⁵² Datum och månadsnamn togs bort och kodnummer (01-99) lades till. Året (07 eller 08) stämmer överens med den ursprungliga versionen.

3.2 Mödrarnas röster

Mödrarna likställde i sina berättelser ofta projektet och vårdkedjans möten med samordnaren. De intervjuade beskrev projektet, i likhet med de intervjuade ungdomarna, genom att värdera samordnarens insats. Härigenom bedöms, dvs. uppskattas eller kritiseras samordnarna genom de olika bilder som visas upp. De uppvisade bilderna tolkas i analysen genom att sättas in i den kontext där de framställdes men beskrivningarna jämförs även i ett tidssammanhang (ex. mamma X sa en sak under projektets början men ett år senare säger hon något helt annat).

Av de åtta intervjuade var fyra i huvudsak positiva i sin beskrivning av samordnarna och fyra var kritiska. De fyra första intervjuades under 2007 (Vidia, Lida, Ann och Matilda) och jag träffade dem genom samordnarna. Tre av dem beskrev sina samordnare på ett positivt sätt medan den fjärde hade ett negativt tonfall. De fyra som intervjuades i slutet av projektet (Henrietta, Elina, Britt och Aida) kom jag i kontakt med genom mina kontakter på institutionen och socialtjänsten, tre av dem var negativa i sin beskrivning av samordnarna och en var positiv. Uppföljningsintervjuer gjordes med de fyra som intervjuats under 2007 (Vidia, Lida, Ann och Matilda) och vid dessa beskrev två av dem fortfarande samordnarna på ett positivt sätt medan de två andra var övervägande negativa i sina beskrivningar.

Först skall jag titta på mödrarnas synpunkter vid den första intervjun för att i nästa avsnitt beskriva föräldrarnas synpunkter från den andra intervjun.

Uppskattning och kritik

De som intervjuades vid ett tillfälle gav såväl uppskattande beskrivningar av samordnarna som kritiska synpunkter.

Uppskattande beskrivningar

Om samordnares makt

Enligt MVG-projektets ledning innehar MVG-samordnarna inte något formellt beslutsmandat och de ska använda sig av "frågans makt" när de agerar ordförande på mötena och genom detta påverka socialtjänsten och institutionerna. Under tiden den unge är inskriven på ett särskilt ungdomshem "skall samordnarna ligga lågt" men ändå delta i mötena. Projektledningen påpekade flera gånger att "fokus i projektet ligger på eftervården".⁵³

Vissa föräldrar beskriver ändå, liksom de intervjuade ungdomarna, samordnaren som en aktör med makt att övervaka socialsekreterarna. Deras uppfattningar överensstämmer inte med den beskrivning som projektledningen och samordnarna ger. Samordnaren beskrivs även som en aktiv aktör, någon som påverkar de andra aktörerna.

⁵³ FA 0726; 0730; 0725.

Efter ett socialtjänstmöte angående ungdomen André (efter hans vistelse på institutionen) intervjuade jag honom och hans mamma Matilda. Matilda var pratsam och mycket positiv till vårdkedjans alla insatser. André var inte negativ till någonting men inte lika glad och positiv som mamman. Vid några tillfällen reagerade mamman på Andrés lite likgiltiga attityd vid beskrivningen av aktörernas insatser. (FA 0719) Matilda berättar om samordnaren Titti:

Matilda: Jag tycker att det är jättebra att hon är med, ... MVG ... för hon (samordnare Titti) liksom, hur ska man säga? Hon kollar ju upp socialen så att de gör det de ska. Jag tycker att hon är jättebra. (...) Jag tycker också att det är bra att vi har såna möten, att vi träffas, att skolan är med och det är jättebra.

Goran: Upplever du att det är hennes förtjänst att det är så?

Matilda: Mmm. Ja, det gör jag lite faktiskt.

Matilda berättade om ett lyckat exempel på åtgärder där samordnaren beskrevs som en aktör som vann gehör. Hon konstruerar en aktiv aktör, någon som "kollar upp socialen" och har en positiv påverkan på andra aktörer. En annan mamma aktualiserar samordnaren ur skyddsaspekt.

Lida kom till Sverige för femton år sedan och hon är mamma till pojken Elvir som jag intervjuade på ett behandlingshem (se FA 0727). Intervjun med Lida genomfördes på hennes arbetsplats (Lida är egen företagare). Hon är en pratsam intervjuperson. Jag behövde nästan inte ställa några frågor till henne, hon berättade själv och jag kommenterade kort det hon sa. Hon var nöjd med samordnare Tomas insats och missnöjd med socialtjänstens insats. Hon berättade i positiva ordalag om behandlingshemmet där Elvir vistades. Om personalen på institutionen sa hon: "mycket bra och duktig personal". Lida har en äldre son som också missbrukar narkotika och i sin berättelse relaterade hon till honom. Hon exemplifierade hur socialtjänsten sparar pengar, hur de inte ville placera ungdomar som behöver hjälp, genom att relatera till sina söner. Under intervjun var hon upprörd flera gånger och hade tårar i ögonen. (FA 0735) Lida berättade om samordnarens framtidsroll utifrån sina tidigare kontakter med socialtjänsten:

Lida: Så verkligen, utan Tomas skulle vi ha ett riktigt bekymmer med socialen.

Goran: Var det så innan?

Lida: Så var det innan därför ...

Goran: Vad kan detta bero på, att ni hade bekymmer med socialtjänsten?

Lida: På ett sätt är de snåla med pengar och Tomas sa till dem ... 40 procent SiS betalar, förstår du?

Goran: Mmm.

Lida: (...) Jag märkte hur de gjorde innan för då tänkte de mycket på att spara pengar men sen Tomas ... projektet alltså, att det är 40% de får hjälp med. De måste göra mer nu. Därför kontaktar Tomas dom och så "Vad har ni gjort? Ska vi göra det? Ska vi göra det?" De säger "Ja, vi ska prata med chefen, vi ska prata med chefen. Vi ska fråga chefen?" men Tomas ringer dom hela tiden. (...) Så han gör så mycket, han kontaktar mycket socialen att de gör nånting.

Goran: Mmm.

Lida: Skulle inte Tomas vara med, Elvir skulle inte va' fortfarande på institutionen. För länge sen skulle de säga "det räcker med behandlingen".

Lida beskrev samordnaren som någon som ringer till socialsekreterarna och påverkar händelseförloppet med hänvisning till den rabatt som socialtjänsten får vid placeringar på de särskilda ungdomshemmen (se senare under avsnittet "Subventionen som kamprekvisita"). Hon – och hennes son – vill, till skillnad från utgångspunkten i projektet om korta vårdtider, ha en förlängd institutionsvistelse. Matilda liksom Lida pratade inte i termer av "frågans makt" utan hon framställde samordnaren som en aktör med makt, någon som kontrollerar och påverkar socialsekreterarna.

Om vikten att planera – framtidsförväntningar

Jag fick under mina samtal med föräldrarna en glimt av vad de planerade, önskade och förväntade sig av tiden efter barnens vistelse på institutionen. Några föräldrar uppmärksammade vikten av att planera ungdomens framtid, den del i vårdkedjan som ofta förknippades med samordnarna. Föräldrarnas beskrivningar låter oss se hur de upplever samordnaren men även de andra inblandade aktörerna. Lida jämför exempelvis samordnarens insats med socialtjänstens handlande. Hon berättade om samordnarens sätt att jobba:

Lida: De (samordnarna) jobbar för ungdomar och på ett annat sätt. Jag träffade honom (samordnare Tomas) fyra gånger. Han visade mig hur de ska jobba med min son till ... framtiden alltså. Och jag märkte faktiskt att det är mycket bättre eftersom de planerar mycket, de har sån planeringsbok och de kan snabbt se vad mamma tycker, vad skolan säger, hur Elvir vill och sen vad socialen säger till planering. Och också vad Tomas tycker, och till sist vad blir av det alltså. Socialen ville hämta min son tillbaka hem från institutionen och jag var inte alls med på detta, därför att jag vet att han kommer att hamna där igen ... Det är en stor grupp där min son tillhör, de är som maffia kan man säga. Mycket elaka, mycket ... De tar knark, de har mycket ... mycket dumma saker att hålla på ...⁵⁴

Lida uppmärksammade samordnaren och hon jämförde hans framtidsinriktade arbetssätt med socialtjänstens försummande. En annan mamma uppskattade samordnarens framtida närvaro genom att beskriva tryggheten som kunde försvinna om samordnaren eventuellt lämnade vårdkedjan. Matilda berättade följande på min fråga: "Förväntar ni er någon hjälp av samordnaren framöver?":

⁵⁴ Lida berättade att socialtjänstens plan stoppades när hon ringde till åklagaren, från Elvirs senaste rättegång, och berättade om socialtjänstens plan som enligt henne avvek mycket från den planering som en socialsekreterare framfört under själva rättegången. När åklagaren pratat med representanter från socialtjänsten ändrade sig socialtjänsten och Elvir fick stanna kvar på institutionen. (FA 0735)

Matilda: Ja. ... Jag vet inte vad men jag hoppas att både soc och samordnaren (samordnare Titti) finns med ett bra tag framöver. Det är en trygghet att ha dem, tycker jag.

Goran: Mmm.

Matilda: Om de slutar, så att vi ska klara oss själva, så tror jag att det kommer att kännas tomt, att inte ha någon som liksom frågar och ... Det är en trygghet att ha dem.

Goran: Men den rädslan finns hos dig ...

Matilda: Aaa.

G: Att man avbryter kontakten ...

Matilda: Ja.

Goran: Tidigare än du har tänkt dig?

Matilda: Att vi nu måste klara oss själva, att det blir så. Det är så skönt att ha dem omkring sig.

Goran: Mmm.

Matilda: Det är vårt nätverk som vi har här, SiS med MVG och soc.

Om en orolig mamma och en aktiv samordnare

Lida som omnämns i avsnittet ovan uppskattade samordnaren och i sin beskrivning visade hon upp olika bilder. De bilder som oftast dök upp i hennes berättelser handlade om en orolig mamma och om en engagerad samordnare. Bilderna sammanfogades i kontexten genom en gemensam näm-nare, sonen Elvir. Lida berättar om sin sons framtid:

Lida: Jag tycker att de skulle tänka lite på framtiden. De ska ge honom mer skoltid, de tänker inte så mycket på Elvirs skola just nu.⁵⁵ Jag sitter och tänker på skolan, jag vet inte ... Detta är ett stort bekymmer för mig, för Elvir också, att de inte har planerat skolan till honom. ...

Goran: Mmm.

Lida: Just nu planerar de att han ska leva där (en stad nära institutionen) och de på behandlingshemmet tycker att han måste ha kontakt med behandlingshemmet. Personalen som arbetar där och socialen och Tomas, alla tycker att det är mycket bra om Elvir får lägenhet där. Två gånger om veckan ska han ändå komma hit (till mammans hemstad).

Lida visade under intervjun att hon var orolig. Det fanns en planering för hennes son och alla inblandade verkade vara nöjda med den. Hon var också nöjd med planeringen men skolfrågan verkade skapa oro. Samordnaren uppmärksammas som en aktiv aktör, som en av de andra myndighetspersonerna. Sonens positiva syn på samordnaren verkade avspeglas på mamman:

Lida: Han tycker mycket om Tomas. Tomas kontaktar honom mycket mer än mig.

⁵⁵ På det behandlingshemmet är man mer fokuserad på behandling, skola har man en gång i veckan.

Goran: Mmm.

Lida: Han pratar mycket med Elvir. "Vad tycker du? Jag tänker på detta. Vad tycker Elvir? Tror du att ...". Elvir har berättat för mig att Tomas kontakter honom mycket, de har mycket kontakt i telefon eller sånt.

Lida var nöjd med samordnarens insats och anledningen till det verkade vara den goda relation som fanns mellan hennes son och samordnaren. Ungdomarna som var placerade på institution uppskattade att ha telefonkontakt med sin samordnare. Likadant var det för mamman ovan som uppskattade att sonen hade kontakt med sin samordnare under placerings-tiden.

Telefonsamtalens betydelse

Just telefonsamtalen med samordnarna verkade vara viktiga för de intervjuade mammor som uppskattade samordnarnas arbete. I Andersson, Lundström och Sallnäs (2009) rapport av projektet framgår att dessa kontakter var mycket sparsamma efter utskrivning från institutionen.⁵⁶ De uppskattande mödrarna lyfte emellertid fram de telefonsamtal då samordnaren och föräldern diskuterade framtida möten, frågor som ska lyftas upp, problematik som dykt upp, m.m. Hur ett telefonsamtal upplevs olika av en mamma och hennes son upptäckte jag när Matilda, André och jag diskuterade ett förspel till ett möte:

Goran: Så mest aktiv brukar hon vara (samordnare Titti) och en dag innan mötet frågar hon om ni vill lyfta upp någonting under själva mötet.

André: Det är typ det enda hon gör.

Goran: Mmm.

Matilda: Jag ... Jag har lite mer kontakt med henne. Visst hon ringer angående frågor på mötet men ibland kan hon ringa och höra om allting är bra med honom (med André) (...)

Goran: Brukar MVG-samordnaren ringa dig och fråga om du har några frågor innan mötet?

André: Aaa, det brukar hon göra. Det är den enda gången hon ringer mig.

Goran: Mmm. Skulle du önska att hon ringer lite oftare?

André: Nej.

Matilda: Men hon hälsar alltid ... hon hälsar alltid till dig och det har jag sagt till dig.

Bangura Arvidsson och Åkerström (2000) uppmärksammar i sin studie om familjearbetet att det finns skillnader i föräldrars och ungdomars upplevelse av hjälp och stöd som de får av institutionsanställda.⁵⁷

⁵⁶ Andersson, Lundström och Sallnäs (2009).

⁵⁷ Bangura Arvidsson, Åkerström (2000), s. 50–54.

Liknande kan urskiljas i citatet ovan men själva scenen utspelas på en annan plats (socialtjänstkontor). Mamman och sonen ser inte telefonkontakten som de har med samordnaren på samma sätt. Sonen refererar till tjänstesamtal när han berättar om arbetet som hans samordnare gör, en antydning till en professionell relation mellan honom och samordnaren. Mamman uppmärksammar emellertid telefonsamtalet som något som går utöver det vanliga tjänstesamtalet, samtalet tycks övergå till en mer personlig dimension. Mammans upplevelse av telefonkontakten kan ha varit sådan att hon kände en viss trygghet, något som omtalats i avsnittet "Om vikten att planera – framtidsförväntningar".

Hon fick pappan att vara med

Majoriteten av föräldrarna som jag träffade under mitt fältarbete var mammor. Papporna framträdde sällan. Jag träffade bara två pappor under de möten jag observerade.⁵⁸ Två mammor som jag intervjuade uppmärksammade och uppskattade samordnarnas insatser; en samordnare lyckades få ungdomens pappa att vara med i vårdkedjan, den andra samordnaren förbättrade relationen mellan en mamma och en pappa.

Telefonintervjun med Aida utförde jag mellan min första och andra intervju med hennes son Samir. Aida berättade i positiva termer om samordnaren Susanne, "hon är en underbar kvinna" var Aidas ord. Om Samirs upplevelse av Susanne berättade Aida: "Samir tycker mycket om henne"; "Samir tycker att hon är rättvis, inte som Paulina (socialsekreteraren)", "Han tror att han fick vara hemma fast han har LVU tack vare Susanne". (FA 0810) Aida specificerade hjälpen som hon fick av samordnaren Susanne:

Aida: Hon (samordnare Susanne) hjälpte hela vår familj, hon pratade med pappa (...)

Goran: Kan du beskriva vad hon gjorde som är bra?

Aida: När hon kom då pratade inte jag och pappa, så hon pratade med pappa och fick honom att va' med.

Aida beskrev samordnaren som en viktig aktör, någon som lyckas återföra den länk som saknats i vårdkedjan genom att engagera de aktörer som inte var engagerade. Liknande resonemang framfördes av Matilda som uppskattade både samordnaren och mötena som denne sammankallade. I slutet av intervjun sa hon:

Matilda: Mycket av de här mötena har faktiskt gjort att hans pappa och jag kan prata med varandra. Det har vi inte gjort förut. I början så pratade vi inte med varandra. I början var det också svårt på mötena här. (...) Nu går det jättebra. Vi måste också ha en kontakt, ringa till varandra. Det funkar jättebra nu.

⁵⁸ Någon enstaka pappa nämndes också under några intervjuer och fältanteckningar.

Subventionen som kamprekvisita

Några av de intervjuade föräldrarna lyfter fram subventionen på socialtjänstens placeringskostnad som något positivt för ungdomarna. Lida använder till exempel rabatten som ett argument mot besparingar inom socialtjänsten och därmed får subventionen en särskild betydelse i hennes berättelse. Lida berättade följande om hur en socialsekreterare letade efter en plats på institutionen för hennes son:

Lida: De (socialsekreterarna) sa till mig att vi måste kolla upp detta med institutioner ... "Vi ska kolla upp vad det kostar, vad det kommer att kosta socialen". De har ringt, alltså framför mig, de ringde till olika institutioner och frågade "Vad kostar det hos er? Ja, 1500 ... Ja, 40 procent, vi har rabatt av Tomas ...". De tar 40 procent av det här projektet du vet.

Goran: Mmm.

Lida: "Vad kommer det att kosta? Chefen måste veta!" Alltså man märker att de är mycket mer noggranna för pengar än för ungdomar. De jobbar inte för ungdomarnas skull, förstår du mig?

Goran: Mmm.

Lida: De tänker på vad det kommer att kosta, hur mycket kommer projektet att betala. "40 procent, aha, ok" ... Alltså jag mådde dåligt den dagen när jag kollat hur de ringer hit och dit om vilket behandlingshem är billigast. Jag mådde jättedåligt på grund av detta, bara att kolla hur de ringer.

Lida beskrev härovan hur sökandet efter en plats på institutionen gick till. Subventionen nämndes av Lida flera gånger under berättelsen. Å ena sidan jämfördes samordnaren och projektet med subventionen och å andra sidan användes subventionen som *kamprekvisita* i Lidas resonemang. Lida visade att hon hade kunskap om subventionen och hon lyfte gärna upp den liksom sin kritik om hur socialsekreteraren i sonens fall använde subventionen i sin kalkyl.

Denna framställning aktualiserade den ekonomiskt laddade verkligheten i den aktuella kommunen eftersom en placerad ungdom betydde att kommunens budget ansträngdes och rabatten på placeringskostnaden blev en ekonomisk lättnad som uppskattades. Lidas kontextuella resonemang tonade ned den ekonomiska betydelsen för kommunen, hennes strävanden var att få en så bra behandlingsplats för sin son som möjligt oavsett kostnaden för kommunen. Hon var kritisk till socialsekreterarens tillvägagångssätt och delade med sig av sina känslor i sin berättelse, "jag mådde jättedåligt på grund av detta". Genom att hon kritiserade socialtjänsten och delade med sig av sina känslor framställde hon sig som en bekymrad men situationsmedveten mamma.

Samordnare – ingen poäng nu, men en framtidsidé

Som tidigare nämnts betonade några föräldrar vikten av att planera för framtiden, dvs. det som skall komma efter ungdomarnas vistelse på institutionen. Dessa framställningar gjordes på olika sätt.

Ann är mamma till pojken Lars som jag intervjuade vid två tillfällen under hans vistelse på en institution. Hon var en pratsam intervjuperson som trots tidsbrist ville ställa upp på att intervjuas. Hon konstruerade samordnarens framtida betydelse genom att å ena sidan beskriva en framtidsidé med en samordnare och å andra sidan genom att bagatellisera den praktiska betydelsen av samordnaren i hennes sons fall. Framställan gjordes med hjälp av en balansering i beskrivningen. Ann berättade om samordnarens insats på det senaste mötet:

Ann: Han (samordnare Stefan) var med på mötet sist och han har gjort ett sånt kompendium och det har jag suttit och läst och sa så: "Ja visst, det är fint" men det är ändå deras regler (andra inblandade myndighetspersoner). Det är deras beslut som gäller, så är det. ...

Goran: Mmm.

Ann: Tyvärr. ... Han framför Lars önskemål om Lars inte säger det själv ... men sen händer det ingenting. Så är det ju.

Goran: Mmm.

Ann: Sen vet jag inte om några år, om man kan säga så, om det blir bättre om man fortsätter att ha såna här samordnare. För jag vet att folk inte vet vad det är, hur det fungerar. För att det är så mycket nytt.

Ann balanserar när hon beskriver samordnarens praktiska arbete. Två dikotoma framställningar kan urskiljas: å ena sidan pratade hon om de hinder som samordnarna stötte på i sitt praktiska arbete i form av "deras regler" (andra myndighetspersoner) som man arbetade efter och å andra sidan lyfte hon fram själva idén med samordnarna som något som skulle kunna bli bra i framtiden. Balanseringen synliggörs när Ann aktualiserade beskrivningar som kan jämföras i den explicita och tidsmässiga kontexten.

En explicit jämförelse skapas genom användandet av olika ord som innebär invändningar eller motsatsförhållanden exempelvis *men* och i något fall *sen* (se vidare avsnittet Projektet utifrån institutionspersonalens perspektiv). Dessa ord särskiljer men kan även förena olika verklighetsbeskrivningar. När det kommer till den tidsmässiga jämförelsen använder berättaren dåtid, nutid och framtid i sin beskrivning av samordnarna. Vanligast är att en negativ beskrivning av dåtiden neutraliseras genom en positiv beskrivning av nutid och positiva förväntningar på framtiden. Vi får genom berättelserna olika bilder av samordnarna vilka sedan jämförs och används som attribut för den *balansering* som uppstår. Genom den balansering som uppstår i framställningen avgränsas och förenas diametrala beskrivningar av samordnarna varmed balansen i framställningen av dem återställs.

Balansen i Anns berättelse synliggjordes genom den explicita jämförelsen när samordnaren Stefan omtalades. Han beskrevs som en aktör som gjorde sitt arbete, dvs. han använde samordnarnas arbetsverktyg, den så kallade överenskommelsen ("kompendium") och förde ungdomens talan. "Men sen händer det ingenting" enligt Ann och balansen i hennes berättelse kristalliseras.

De nutida svårigheterna balanserades i berättelsen genom en ljusare framtidssyn. Anns förhoppning var att framtiden skulle föra med sig en förändring, att okunskapen om samordnarna skulle minska och att den nya samordnarrollen skulle komma att accepteras. Samordnarens framtida praktiska betydelse gjorde sig gällande i Anns svar på frågan jag ställde: "Tror du att Stefan kommer att spela någon roll i vårdkedjan senare?":

Ann: Det tror jag. Jag tror att det kommer mer in i slutet faktiskt, på nåt sätt.

Goran: Mmm.

Ann: Att då kan han ju mera påverka, alltså insatser kanske och lite så. Jag tror att det är lite tidigt för han att komma in, jag tror mer i slutet.

Goran: Mmm.

Ann: Däremot tycker jag ändå att han ska va med från början.

Goran: Mmm.

Ann: Men jag tror att han påverkar mer vid slutet faktiskt. (...) Han är ju jättegullig, alltså Stefan. (...) Han är väldigt vänlig och jag hör på honom att han bryr sig väldigt mycket om Lars och att han är där ... Alltså ... Förstår du? Och det glädjer mig.

Goran: Mmm.

Ann: Jag är Lars mamma och det är så att man märker om folk bryr sig faktiskt eller om de bara pratar skit. Det märker jag med en gång.

Kritiska beskrivningar av samordnare eller rollen

Om samordnares bristande makt

Vissa föräldrar uppmärksammade bristen på beslutsmandat hos samordnarna. En mamma uppmärksammade exempelvis makt som en bristvara hos samordnarna där maktbristen i sig relateras till handlingar av andra inblandade aktörer.

Ann visade frustration och besvikelse när hon beskrev hur institutionspersonalen bemötte ungdomarna och hon gav beröm och uppskattning när hon beskrev sina kontakter med socialtjänsten. I Anns berättelse framställdes samordnaren som en trevlig person som bryr sig men som bara framför det som hennes son vill utan att något konkret händer. Enligt henne gör de andra aktörerna som de vill utan att bry sig om det som samordnaren framfört. Under intervjun var Ann upprörd flera gånger. Detta intensifierades särskilt när hon berättade om sin sons missbruk och då sa hon: "Jag kan inte låta honom knarka ihjäl sig". Vid detta tillfälle torkar Ann tårarna från kinden. (FA 0704) Nedan följer vårt samtal efter min fråga: "Vad kan du säga om samordnarens insats i det hela?"

Ann: Stefan menar du?

Goran: Ja.

Ann: Alltså jag måste säga ärligt att vi har träffats vid två eller tre tillfällen. Två tillfällen var mötet. Jag har egentligen bara pratat med Stefan en gång själv. Han är väldigt vänlig och väldigt go och så, men jag vet inte vad han gör. Vad har han gjort egentligen? ...

Goran: Fick du förklarat av honom vad det är som är tanken med ...

Ann: Ja, jo, ja.

Goran: Det hela?

Ann: Ja, ja. Om jag har förstått rätt så är hans jobb att se till att Lars sak kommer fram. ... Så har jag förstått det men, men sen tror jag att han är styrd efter dessa regler också faktiskt. Det tror jag. Han kan inte bara komma in och säga "jag tycker att Lars ska ..." så funkar det inte, utan han sitter mest med, tycker jag, och liksom försöker få fram vad Lars tycker men sen blir det inte mer. Han har inte den makten, faktiskt.

Ann beskriver samordnaren som "vänlig och go" men utan beslutsmandat som medför att han inte kan påverka. Genom en sådan framställning aktualiseras en positionering i relationen. Å ena sidan framställs samordnaren som underordnad de andra myndighetspersonerna på grund av sin mjuka stil, något som kan ses som ett resultat av hans avsaknad av formell makt. Å andra sidan framställs samordnaren som överordnad i den personliga relationen till mamman. Trots avsaknaden av beslutande makt uppskattar mamman samordnaren som person även vid den andra intervjun ett år senare (se senare i texten).

Implicit kritik – möte utan mamma

En mamma som intervjuades under 2007 var implicit kritisk i sin berättelse om samordnaren. Kritiken i sig fokuserade inte direkt på samordnaren utan på en viss kontext där samordnaren ingick. I detta fall handlade det om kritiska synpunkter på hur mötena genomfördes när mamman inte tilläts närvara eftersom dottern inte önskade det.

Intervjun med Vidia genomfördes i hennes lägenhet och innan jag samtalade med hennes dotter som vid tillfället var sjutton år gammal och placerad på en institution. Vidia har bott i Sverige i 24 år och är förtidspensionär. Hon var mycket negativ till alla inblandade aktörerna. Hon berättade allmänt kritiskt om socialtjänsten och institutionen och betonade att det var Mira, dottern, som fick igenom att Vidia förbjöds delta på mötena. Vidia framställde sin dotter som en manipulativ aktör som lurade de inblandade. Vidare berättade Vidia att hon inte visste vad samordnaren Patricia gjorde i vårdkedjan. Vidia såg henne som en ytterligare myndighetsperson som "tror på teatern som Mira spelar". (FA 0736) Vidia kommenterade det faktum att hon utelämnades från mötena som handlade om hennes dotter:

Vidia: Det ligger nu på Mira. Jag upplever som att alla, myndigheterna, att de mest, mest lyssnar på ungdomarna. Inte på föräldrarna.

Goran: Mmm. Och det upplever du som negativt?

Vidia: Ja (...) till exempel, jag önskade att vara på mötet med Mira. De hade ett möte för några veckor sen, eee, på institutionen och jag sa till dem att jag vill vara med. Jag ville veta vad det är som gäller. Vad de planerar, vad de tänker, vad Mira säger därför att hon manipulerar hela tiden och spelar teater. Så, så, så, jag ville vara med, jag är mamma men Mira sa nej.(...)

Goran: Vad sa Patricia?

Vidia: Patricia sa "Mira, mmm, ville inte att du ska va` på mötet och för hennes skull är det bra att du inte är med".

Alla de myndighetspersoner som ingick i Miras vårdkedja kan känna sig utpekade av Vidia. Anledningen till kritiken ovan verkar vara myndighetspersonernas benägenhet att ge efter för dotterns önskningar som i myndighetspersonernas ögon främjar barnets behandling. Detta går att utläsa i det Vidia berättar om samordnarens kommentar avseende anledningen till att hon inte fick medverka på mötena: "för hennes skull är det bra att du inte är med".

Missnöje med alla inblandade aktörer i vårdkedjan

En annan mammas kritik mot samordnaren aktualiserades i en strid ström av kritiska uttalanden om alla de inblandade aktörerna i ungdomsvårdkedjan. Mamman anförde en historik präglad av missnöje med alla de inblandade i vårdplaneringen och därmed också med samordnaren. Henrietta flyttade till Sverige för trettio år sedan och jag intervjuade hennes son på ett utredningshem (FA 0709). I slutet av projektet ville jag genomföra en uppföljningsintervju med pojken och trots att han sa att han ville träffa mig så lyckades jag inte med detta. Henrietta hade berättat för mig om hans dygnsvanor, något som även jag uppfattade, dvs. att han sov på dagarna och var vaken på nätterna (FA 0819).

Några dagar senare intervjuade jag Henrietta per telefon. I hennes berättelse framträdde ett missnöje med alla de inblandade aktörerna. (FA 0815).

Det är inte enbart vårdkedjans representanter som kritiseras. Om tiden före pojkens placering på det utredningshem där jag samtalat med honom berättade Henrietta att sonen blivit misshandlad av en lärare i årskurs sex och att han hade börjat skolka från skolan när han gick i åttan eftersom han inte vågade gå till skolan på grund av en konflikt han haft med några andra barn. (FA 0815) Henrietta berättade: I stället för att skolan springer efter honom sprang jag efter skolan. Henrietta meddelade att hennes son gärna ville byta klass men en lärare i skolan hade sagt: "ni måste skriva ansökan". Henrietta blev upprörd och pratade högtlutt (FA 0815)

Henrietta: Jävla hästar, ni tittar bara fram! Sätt en stol där och låt honom gå till skolan!

Att säga till någon "Jävla hästar, ni tittar bara fram ... (ett sydslaviskt uttryck som ordagrant översatts till svenska)" betyder i Henriettas kultur ungefär: "jävla dumskallar, ni är så fyrkantiga". Att förknippa en aktör med en häst som bara tittar fram ger en antydning att skolpersonalen i detta fall inte var flexibel avseende pojken önskan om att få byta klass utan man fastnade i den byråkratiska mallen som i vanliga fall skall följas när en elev vill byta klass.

Henrietta berättade vidare att efter det misslyckade klassbytet började sonen röka hasch. När hon upptäckte detta kontaktade hon socialtjänsten och bad dem om hjälp. Pojken placerades i enlighet med LVU på det utredningshem där jag träffade honom. Efter denna placering flyttades han till ett SiS-skolhem. På skolhemmet var pojken "mycket aktiv i skolan" enligt Henrietta och de som närvarade på mötena berömde honom och sa att han var "duktig i skolan". Detta skolhem hade ingen matematikundervisning under den tiden och Henrietta påpekade flera gånger under mötena att hennes son behövde ett betyg i matematik. "Ingen lyssnade på det" menade Henrietta. (FA 0815)

Samordnaren Clara hade ringt till Henrietta inför mötena på institutionen och frågat vad hon ville att Clara skulle ta upp. Henrietta sa att hon flera gånger sagt till Clara "att lyfta upp" detta om matematikundervisningen. Clara hade aldrig framfört detta enligt Henrietta utan hon fick själv ta upp det. (FA 0815)

Henrietta berättade dessutom om en episod på skolhemmet då hennes son haft ont i magen och inte kunnat gå till skolan under cirka en veckas tid. Personalen på institutionen antog att pojken simulerade menar Henrietta. Läkareundersökningen hade visat att pojken var laktosintolerant och att han verkligen haft ont i magen på grund av detta. (FA 0815)

Henrietta var kritisk när hon berättade om skolarbetet på institutionen, om personalen som arbetade där och om samordnarens insats i det hela. (FA 0815)

I början av 2008 kom Henriettas son hem från skolhemmet. Han fick inget skolbetyg från institutionen med motiveringen att skolan på institutionen inte kunde utfärda betyg mitt i terminen. Detta ledde i sin tur till att ingen gymnasieskola i kommunen kunde anta pojken. På det senaste mötet som hölls, tre veckor efter terminens början, berättar hon att personal från gymnasiet sagt att "vi ska ordna schema" för pojken men det hade inte hänt fram till den dag vi samtalade. (FA 0815)

När jag telefonintervjuade Henrietta hade hennes son varit hemma i cirka sex månader utan någon sysselsättning. Samordnaren Clara hade ringt fyra gånger under de sex månaderna, det var inför mötena och hon frågade vad pojken ville säga på mötet. Jag frågade om Clara hade frågat Henrietta vad hon ville lyfta upp på mötet och Henrietta svarade: "jag brukar lyfta upp luren och säga mitt (när Clara och sonen pratar)". Vidare berättade Henrietta att

Clara ringt inför de fyra mötena men att hon bara närvarat på två av dem. En uppgift som Clara hade tagit på sig var att ordna fram betyg från skolhemmet och Henrietta sa att detta inte gjorts. Hon var upprörd över detta och sade: (FA 0815)

Henrietta: Om vi ber om nånting, ingen gör nånting. Vad är det för skoj? Helt ointelligent folk, använd hjärnan ...

Henrietta var även kritisk till de olika frivårdsinsatser som hennes son fick efter institutionsvistelsen. Om ART⁵⁹ säger hon att "den behandlingen" utförs av personal som inte är utbildad till att utföra behandlingen. Hon menade att personalen på ART lärde hennes son att "svara artigt", något som sonen redan kan, men de hjälpte honom inte med hans aggressivitet. Vidare berättade Henrietta att socialtjänsten från kommunen köpte en tjänst av "en grupp som skulle hjälpa" sonen. Om den gruppen sade hon: "De gjorde ingenting, de bara tog pengar från socialen", "de bara kom några gånger och pratade med mig eller pojken en kvart". Efter två månader avbröt Henrietta deras insats. Upprörd frågar hon sig "Är de galna i huvudet?". Henrietta beskrev slutligen samordnaren Claras insats under mötena: (FA 0815)

Henrietta: Hon bara sitter och skriver. Hon som samordnare ska göra mycket mer. Jag är inte bara missnöjd med henne (samordnaren Clara), jag är inte nöjd med någon annan.

Man har kunnat uppmärksamma ambivalenta känslor hos föräldrar inför institutionen och socialtjänsten även i andra studier. Oftast handlar det om att föräldrarna upplever att de inte får den hjälp och det stöd som de önskar, varken från institutionen eller från socialtjänsten.⁶⁰ Henrietta ansåg att hon inte fått hjälp av skolan när hon uppmärksammat sonens första problem. Den hjälp som hon senare fått av socialtjänsten bestod av att sonen placerades på en institution vars personal kritiserades i deras yrkesutövande. Efter sonens vistelse på institutionen beskrevs de stödinsatser som kommunen betalat för som triviala. Samordnarens uteblivna hjälp i sonens fall demonstreras och en anvisning till samordnaren om hur denne borde genomföra sina insatser ges: "samordnare ska göra mycket mer".

Ingen kontakt på institutionen, ingen kontakt efteråt

En mamma var kritisk i sin berättelse om samordnaren på grund av dennes frånvaro under dotterns vistelse på institutionen. Argumentet för kritiken var förknippad med dåtid (dottern är hemma nu) men den användes fort-

⁵⁹ Aggression Replacement Training (läs mer om ART i Goldstein, Glick, Carthan & Blancero, 1994).

⁶⁰ Se till exempel i Bangura Arvidsson, Åkerström (2000), s. 51.

farande som en förklaring till varför samordnaren inte välkomnades efter dotterns institutionsvistelse.

I slutet av september 2008 ringde jag upp Britt som är mamma till Cassandra, som jag intervjuat två gånger, under hennes vistelse på en institution och efteråt när hon kommit hem. Britt berättade att Cassandra "mår bra nu" och att hon "fick en fantastiskt bra hjälp under tiden på institutionen och även efter ...". (FA 0810) Britt visste inte vad samordnaren i dotterns fall hette. Vi småpratar och hon beskriver samordnarens utseende och vi enas om att det nog är samordnaren Sandra. Om henne sa Britt följande: (FA 0810)

Hon dök upp efter tiden på institutionen och vi ville inte ha henne då. Hon var med på ett möte med socialtjänsten och hon ringde en gång men jag sa: "nej, tack" man kan inte dra nån nytta av henne.

Under uppföljningsintervjun med Britts dotter Cassandra berättade flickan att mammans och socialsekreterarens resonemang i frågan om samordnarens närvaro på mötena var "att det är onödigt att blanda in en till vuxen". Cassandra ville inte heller att samordnaren skulle aktiveras efter hennes institutionsvistelse, "det är ingen nytta med henne" sa hon.

Cassandras antydan om en allians mellan mamman och socialsekreteraren fanns med i bakhuvudet på mig när jag intervjuade Britt. Jag frågade henne om hon diskuterat sin ståndpunkt om samordnarens närvaro i vårdkedjan med dotterns socialsekreterare men Britt menade att så inte varit fallet. (FA 0810)

"Hon bryr sig kanske om projektet men inte om min son"

En mamma kritiserade både institutionspersonalen på institutionen där sonen tidigare varit placerad och samordnaren, men gav samtidigt beröm till socialsekreteraren i fallet. Beskrivningen ger å ena sidan en bild av en allians i relationen mellan mamman och socialsekreteraren och å andra sidan visas en motsättning upp i relationen till samordnaren och institutionspersonalen.

I mitten av september 2008 blev jag uppringd av en institutionschef som gav mig telefonnumret till socialsekreteraren som varit ansvarig för pojken Adam. Jag ringde upp och lämnade mitt telefonnummer på socialsekreterarens telefonsvarare och hon ringde upp mig efter cirka två timmar. När jag förklarade varför jag ringer fick jag direkt mammans mobilnummer.⁶¹ (FA 0817)

⁶¹ Att jag fick mammans telefonnummer direkt upplevde jag som ovanligt. Socialsekreterare och olika HVB-hem hänvisade vanligtvis till sekretessen när jag frågade efter ungdomar och deras föräldrar. De frågade ofta vem jag är, vad jag gör, mitt telefonnummer, e-postadress. När de bad om det så fick de information om MVG-projektledarens namn och om utvärderingsgruppledarens namn. Efteråt lovar de att de ska ringa tillbaka men vanligtvis händer ingenting, de ringer inte tillbaka. (FA 0817)

Jag ringde upp Elina på mobilen samma dag. Hon är mycket kritisk mot institutionspersonalen på den institution där sonen varit placerad. Elina berättade om Adams vistelse på institutionen: (FA 0817)

Under de nio månader som Adam var placerad utsattes han för fysisk och psykisk misshandel. Adam var chockad när han kom till institutionen. Att barn blir misshandlade där, att personalen är såna maktmissbrukare!

Vidare berättade Elina att hon anmält institutionen till länsstyrelsen. (FA 0817) Hon gav mig en sorglig berättelse om de andra placerade barnen:

Jag tycker synd om alla barn som är placerade på såna ställen. De rymmer för att de inte klarar tillvaron där! (Elina är upprörd, hon pratar högt).

Elina berättade vidare att Adam kommit hem från institutionen för fyra månader sedan och att han arbetade på en praktikplats. Elina var positiv i sin berättelse om socialsekreteraren som var "engagerad" och som ringde henne "ofta". Elina sa även "vi kommer så bra överens". Socialsekreteraren hade även hjälpt henne i hennes kamp mot institutionen då hon anmält den till länsstyrelsen. (FA 0817)

Samordnaren Sandra hade inte gjort så mycket i Adams fall sedan han kommit ut från institutionen enligt Elina. (FA 0817) Hon beskrev Sandras uteblivna insatser:

Hon (samordnaren Sandra) bryr sig inte, hon ringer inte Adam, hon ringer inte mig. Vi har haft fyra möten sen Adam kom hem från institutionen, hon har inte varit på ett enda. (...) Hon bryr sig kanske om projektet men inte om min son.

Under Adams placering på institutionen närvarade Sandra, enligt Elina, på nästan alla möten och på ett möte efter pojken institutionsvistelse frågade hon socialsekreteraren i fallet om samordnaren. (FA 0817)

Elina: "Vad har hänt med Sandra?" Och ingen av de närvarande visste vad som hade hänt med henne.

Elina ger oss i sin berättelse en bild av den allians som finns mellan henne och socialsekreteraren på sådant sätt att deras relation till samordnaren och inte minst institutionspersonal beskrivs som en *vi* och *de-dikotomi*. Socialsekreteraren framställs som en aktör som står på mammans sida, någon som är engagerad och ger stöd. På andra sidan finns samordnaren och institutionspersonalen.

Uppföljning – andra intervjutillfället

Även vid det andra intervjutillfället ges såväl uppskattande som kritiska synpunkter.

Uppskattande beskrivningar av samordnare

Mammans erkännande av vårdkedjan

Vid första intervjun med Matilda gavs en positiv bild av samordnaren och de andra inblandade aktörerna. Aktörerna framställdes av Matilda som hennes trygghet i disharmoniska tider. (Se under avsnittet Om vikten att planera – framtidsförväntningar). Denna berömmande beskrivning av alla inblandade aktörer höll sig levande även vid den andra intervjun. Insatserna kring hennes son var nu avslutade och allt fungerade bra kring honom nu vilket gör att vårdkedjans aktörer får erkännande.

Jag ringde upp Matilda i slutet av september 2008. Hon berättade då att socialtjänsten avslutat insatserna kring hennes son André i slutet av januari 2008. Sedan dess hade "allt gått bra för André, en gång har han varit full men det går bra i skolan nu, han har flickvän ...". (FA 0816) Matilda beskrev samordnarens insats:

Titti (samordnaren) brukade ringa till mig och André innan mötena på socialtjänsten och ibland också bara för att se hur vi mår. (...) Titti hittade även intensivstödjare Leo och rekommenderade honom till socialtjänsten. (...) Titti skickade e-post till oss efter att ärendet var avskrivet hos socialtjänsten. (...) Titti var jättebra, hon brydde sig verkligen.

Den ovanstående berättelsen beskriver mammans erkännande av samordnaren. Ett liknande tonfall kunde urskiljas när mamma berättade om de andra inblandade aktörerna. Om deras insats berättade Matilda följande:

De (andra inblandade aktörer) har engagerat sig jättebra allihop, socialtjänsten som placerade honom på institutionen när det var som värst, sen polisen också, Leo intensivstödjare.

I slutet av intervjun berättade mamman med en ledsen röst hur det sista mötet på socialtjänsten hade fortlöpt. Det intressanta är att urskilja att dessa olika professionella med tiden blivit viktiga som personer, de är inte längre enbart tjänstemän: (FA 0816)

Vi var på mötet och de berättade hur det ska gå till, det kändes tomt att alla bara försvann. André har blivit en bra kille igen, som innan, och det är förtjänsten av alla som har jobbat så bra ihop, polisen, socialtjänsten, Titti och Leo.

"Han är rätt person på rätt plats!"

Vid den första intervjun uppmärksammade Ann samordnarens begränsningar avseende beslutsfattande men hon beskrev ändå samordnaren i en positiv ton (se mer under avsnittet Om samordnares bristande makt). Vid den andra intervjun var hennes omdöme om samordnaren fortfarande positivt trots att samordnaren varit frånvarande under den senaste tiden.

Samordnaren hade enligt henne blivit "den enda positiva figuren" i hela vårdkedjan.

I mitten av september 2008 ringde jag upp Ann och eftersom hon frågade om det så berättade jag kortfattat vad jag hade gjort under det senaste året. Jag berättade om mitt fältarbete och antalet aktörer som jag intervjuat i projektet. Hennes spontana kommentar på det som jag hade berättat var: "Det behövs verkligen, jag håller på att bli galen i det hela". (FA 0815)

Ann fortsatte vårt samtal och berättade att hennes son Lars hade flyttat ifrån den institution där jag intervjuat honom till ett öppet HVB-hem som efter några månader lades ner (Ann sa "det var ändå inte rätt behandlingsform för Lars, det var mycket knark där"). Lars hade fått sin nya placering inom SiS för tre månader sen. (FA 0815) Om sina kontakter med samordnaren Stefan berättade Ann:

Sen Lars flyttade tillbaka till kommunen, tills nu, har Stefan (samordnaren) kontaktat mig en gång och det var för länge ... länge sen ... Men det spelar inte någon roll, vi är överens i allt.

Ann berättade att hon inte träffat Stefan den senaste tiden och att han sällan ringde upp henne. Till det senaste mötet som hölls på den nya institutionen kunde Stefan inte komma berättade Ann. Samordnaren verkade vara frånvarande men han fick ändå beröm av mamman: (FA 0815)

Han är duktig, han bryr sig, han är rätt person på rätt plats! Vi hade tur med honom, han är den enda positiva figuren av alla inblandade.

Kritiska beskrivningar av samordnare

"Jag vet inte varför hon finns överhuvudtaget"

Vidia var vid den första intervjun implicit kritisk i sin berättelse om samordnaren. Hon hade inte fått lov att närvara på mötena efter att dottern önskat så och detta verkade vara anledningen till att hon hade kritiska synpunkter om alla aktörer (se tidigare under rubriken Implicit kritik – möte utan mamma).

Under september månad 2008 intervjuade jag Vidia för andra gången och nu via telefon. Jag frågade henne om hur det gick med henne och dottern Mira. Vidia berättade att dottern nu var placerad på ett HVB-hem och att hon med tiden hade ändrat sig i frågan om mammans närvaro på mötena, "jag får närvara på mötena nu". Två av de fyra mötena ordnade MVG-samordnaren Patricia och två arrangerade personalen på HVB-hemmet. Vidia sa att på det senaste mötet närvarade "soc, jag, Patricia, Mira och personalen" och att vid det tillfället diskuterade man "Miras missbruksproblem, skolgång, permissioner". Vidare får jag veta att numera var Mira hemma hos Vidia över helgen och "det går bra" menade Vidia. (FA 0815) På min fråga: "Vad tycker du om Patricias insats i ert fall?" svarade hon:

Vidia: Ärligt talat så tycker jag att det är ingen hjälp av henne. Om man ringer henne så säger hon hela tiden "ring till soc".

Goran: Ok, men vad gör hon annars?

Vidia: Hon ordnar ... Ringer runt och frågar vad jag vill säga under mötet, sen skickar hon kallelse, vad vi ska ha på mötet. Om det handlar om problem som min dotter har eller nån information som vi undrar över, om institutionen till exempel, så säger hon "fråga socialen, fråga institutionen". Hon kan inte eller vill inte säga till oss.

Vidia berättade att samordnaren Patricia ringde henne bara inför mötena, aldrig utöver detta samt att Mira delade mammans negativa syn på samordnaren Patricia. (FA 0815)

Vi kan se i uttalandena ovan att grunden för Vidias kritiska beskrivning av samordnaren förändrades med tiden. Tidigare hade Vidia varit mer allmänt kritisk mot alla de inblandade aktörerna på grund av att hon förbjudits att närvara på mötena men med tiden förändrades detta. Efter att hon fått tillåtelse att vara med på mötena fick hon nu en inblick i vårdkedjans dynamik eller bristerna i denna. Nu blev samordnaren den enda aktör som kritiken riktas mot och grunden för kritiken var den bristande service som Vidia upplevde från samordnarens sida. Denna framställning aktualiserade frågan om behovet av en samordnare. Vidia berättade följande i slutet av intervjun:

Jag vet inte varför hon finns överhuvudtaget. Vad får hon pengarna för? För att skriva ett paper på mötet?

"Bara suttit och snackat skit"

Vid den första intervjun hade Lida varit nöjd med samordnarens insats. Hon berättade då om en aktiv samordnare som satte press på socialtjänsten och hade en bra relation med hennes son. Vid den andra intervjun kunde man utläsa en förändring i Lidas perspektiv. Samordnaren Tomas kritiserades liksom de andra aktörerna.

Jag ringde upp Lida i mitten av september 2008. Hon kom ihåg mig och hon berättade så här om aktörerna i Elvirs vårdkedja (FA 0820):

Lida: Tomas (samordnaren) och alla andra som var med på mötena har bara suttit och snackat skit, de har bara snackat, ingenting har hänt.

Elvir hade enligt Lida återvänt hem i början av 2008 och sedan dess hade det inte hänt någonting. Hon berättade att hon och hennes man hade fått kämpa för att Elvir skulle få börja på bilmekanikerutbildning och att "socialen bara sa: ingen skola i kommunen vill ha Elvir". (FA 0820)

Elvir hade börjat sin utbildning i en annan kommun och enligt Lida svarade socialen dem: "ni har hittat skolplats själva, så Elvir är ert ansvar nu". (FA 0820)

Vi kan påminna oss om hennes ursprungliga beskrivning av samordnaren, som effektiv och resultatinriktad: "Han visade mig hur de ska jobba med min son till fra ... framtiden alltså. Och jag märkte faktiskt att det är mycket bättre eftersom de planerar mycket, de har sån planeringsbok och de kan snabbt se vad mamma tycker, vad skolan säger, hur Elvir vill och sen vad socialen säger till planering. Och också vad Tomas tycker, och till sist vad blir av det alltså."

Lidas sista kommentar "till sist, vad blir av det" pekar på att uppföljning och ansvarstillskrivning gjordes, som hon uppskattade såg det, via planeringsboken ("överenskommelsedokumentet"). Nu har det emellertid inte blivit så mycket av ... De löften kring inte bara planering utan också om uppföljning, som samordnaren tycktes utlova, har grusats.

Lida berättade vidare att hon inte klarade den ansvarsbörda som förflyttades från socialtjänsten till henne. Hon hade sålt sitt företag och var nu arbetslös (FA 0820). Lida berättade också att sonen behållit sina vanor från institutionen och att hon hade svårt att uppfylla hans förväntningar (FA 0820). Hon sa:

Lida: Elvir har förändrats mycket, han vill hela tiden att jag kör honom nånstans ... som en taxi. Personalen på institutionen körde hela tiden.

3.3 Om ett möte

I detta avsnitt analyseras ett möte, där en manlig förälder framträder. I Bangura Arvidsson (2003) studeras bland annat hur socialsekreterare ser på sitt arbete vad gäller pappor i ungdomsvårdkedjan. De bilder som framträder under intervjuer med socialsekreterare är dikotoma. Antingen framställs papporna som ansvarsfulla och närvarande eller så framställs de som frånvarande, oansvariga och våldsamma.⁶²

Jag träffade inte så många pappor under mitt fältarbete som jag nämnt tidigare. När jag följde en samordnare, före och under ett möte, uppmärksammade jag samordnarens engagemang för att aktivera en styvpappa, en aktör som tidigare varit frånvarande. På mötet var samordnaren ordförande och hans engagemang före och under mötet gav bilden av en aktiv aktör som vann gehör. Analysen av detta möte visar hur kön, etnicitet och maktförhållandet mellan de inblandade aktörerna synliggörs.

Fältanteckningarna är kronologiskt presenterade, dvs. de följer tidsmässigt händelseförloppet vid det observerade tillfället. Först analyserar jag ett telefonsamtal från början till slut och sedan ett möte på samma sätt. Huvudämnet i kontexten är en flicka som var avviken från ett HVB-hem och som diskuterades bland aktörerna.

⁶² Bangura Arvidsson, Maria (2003), s. 143–174.

Telefonförspel

I Bangura Arvidssons intervjuer med socialsekreterarna urskiljs tre kännetecken för gott faderskap. Ett gott faderskap innebär pappans närvaro, ansvar och "gränssättning" i relationen till sina barn. En del av socialsekreterarna uppmärksammade även att barn har behov av sina pappor för att på så sätt kunna knyta an till en manlig förebild.⁶³

Under ett telefonsamtal före mötet på socialtjänsten försökte samordnaren Marcus uppmuntra en styvpappa att engagera sig i styvdotterns vårdkedja.

Den 16 november 2007, runt klockan nio ringde samordnaren Marcus upp Viktor som är Hollys man och styvpappa till Maya, som var på rymmen från ett HVB-hem. (FA 0701) Vi är på Marcus kontor, jag sitter bakom honom i en hörna, dricker te och antecknar. Marcus inleder samtalet med Viktor med att ställa en fråga: "Har du möjlighet att prata nu?". (FA 0701)

I början av telefonsamtalet berättar Marcus om vad morgondagens möte kommer att handla om: "Mötet handlar om hur man ska göra en planering så att det funkar". (FA 0701)

I den första delen av samtalet var samordnaren Marcus mestadels tyst och han sa ord som: "Mmm, just det, ja, ja, ok". Viktor verkade vara pratsam och Marcus var positiv till det som Viktor sa, "Jag vill att du och Holly säger detta imorgon så att det blir ett tydligt uppdrag". (FA 0701)

Vidare säger Marcus att "det är viktigt att man lyfter upp idéer om hur man vill att det ska bli när Maya kommer hem så att det blir lite hopp inför framtiden". Marcus berättade vidare om målet för mötet: "Att skolan funkar vid hemkomsten, att det finns en sysselsättning för Maya". (FA 0701) Marcus säger vidare: "Det måste finnas hopp att det ska funka, du och Holly ska diskutera det och skapa tydlighet för oss andra. Det är viktigt att du är med på mötet. Det sägs och beslutas saker som du inte är för". (FA 0701)

Telefonsamtalet mellan samordnaren och styvpappan ger en bild av samordnarens försök att engagera styvpappan. En rad argument som kan övertyga styvpappan om behovet av hans närvaro kan urskiljas i samordnarens berättelse ovan, exempelvis "Det sägs och beslutas saker som du inte är för". Samma argumentflöde pekar på styvpappans ansvar, det är han och hans fru som ska diskutera ämnet före mötet och "skapa tydlighet" för de andra inblandade.

I slutet av samtalet säger Marcus: "Då blir det inläsning". (FA 0701)

Jag kunde inte höra Viktor under hans samtal med samordnaren, men samordnarens svar och den aktuella kontexten gav en antydning om vad de pratade om. Den enda aktör i sammanhanget som kan låsas in är Maya som var på rymmen från ett öppet HVB-hem. Genom sitt påstående (eller svar till Viktor)

⁶³ Ibid.

påpekar samordnaren att socialsekreterarna förfogar över vissa maktmedel, det är de som kan placera ungdomar på institutioner.⁶⁴

Efter samtalet vände sig Marcus till mig och vi samtalade om familjen i fråga. Han berättade att Viktor är svensk och Holly kom till Sverige med sin dotter från Indien för ett visst antal år sen och att man under tidigare möten använt tolk. Marcus berättade att Viktor inte hade varit delaktig tidigare fast "han har mycket att säga (sagt med allvarlig ton, inte ironiskt)". Holly beskrivs av Marcus som problematisk på grund av "hon går på sin datters linje, bakom ryggen på institutionen och socialtjänsten". Exempelvis så vet Holly att "Maya är i Norrköping hos sin pojkväns familj" och att hon kommer att återvända till institutionen lördagen den 21 november efter en födelsedagsfest. Vidare påpekar Marcus att "det viktigaste är att Viktor är med på tåget". (FA 0701)

I Bangura Arvidssons studie konstruerar en del socialsekreterare etnisk tillhörighet som något betydelsefullt, likaväl som kön, i ungdomarnas kontakt med sina fäder.⁶⁵ Efter telefonsamtalet ovan aktualiserar samordnaren etnicitet och kön i sin berättelse. Sammanhanget framställs som dualistiskt. Samordnaren infogar en etnisk skiljelinje mellan styvpappan och mamman, styvpappan är svensk och mamman är det inte. Vidare skildras mamma och dotter som ett bekymmer, de ses som allierade mot de andra aktörerna.

Förmötet

Den 17 november 2007, innan mötet började, samlades några av aktörerna i vårdkedjan i mötessalen. Detta sällskap bestod enbart av myndighetspersoner, styvpappan och mamman var inte med. Sättet på vilket sällskapet samlades i mötessalen gav en bild av spontanitet, alla myndighetspersonerna kom cirka 30 minuter tidigare till mötet. Föräldrarna kom in i mötessalen i exakt rätt tid (eller kanske släpptes de in förbi receptionen i exakt tid). Inför och under förmötet aktualiserades kön och etnicitet som särskilt viktiga och samordnarens inflytande i vårdkedjan synliggjordes. Styvpappans planerade närvaro på mötet diskuterades flitigt bland de närvarande och stämningen tycktes vara förväntansfull. Nedan återfinns fältanteckningar från den dagen, dvs. från den stund då Marcus och jag kommer in på socialtjänstkontoret.

I väntrummet

Socialtjänsten är placerad i kommunhuset som är nybyggt och det krävs både entrékort och nycklar för att komma in. Allt verkar vara låst som på alla institutioner och socialtjänstkontor som jag besökt. Marcus berättar att

⁶⁴ I en del kommuner är det bara enhetschefen som har delegationsrätt att placera ungdomar på institutioner, socialsekreterarna saknar denna rätt.

⁶⁵ Bangura Arvidsson, Maria (2003), s. 143–174.

han tidigare arbetat i denna kommun som socialassistent och att han känner en del av de anställda.(FA 0716)

Vi anmäler oss i receptionen och väntar i väntrummet. Marcus uppprepar (för mig) en del information om familjen. Maya är sexton år gammal och placerad för "vagabonderande", hon varken dricker eller knarkar. Just nu är hon på rymmen. Förra gången när hon flydde från institutionen var hon nästan en månad i Finland hos pojkvännen. Marcus berättar igen att Viktor är svensk och att Holly och Maya är invandrare till Sverige. Han säger vidare att Holly och Maya pratar "dålig svenska" och att en tolk var med på förra mötet. Tolkens kunskaper i svenska beskrivs som dåliga, "han pratar dålig svenska ungefär som Holly". Marcus säger även att Holly inte verkar förstå vad tolken säger när han pratar indiska. Jag berättar då att man kan kräva av tolkförmedlingen att skicka en mer kompetent tolk, att tolkförmedlingarna ibland skickar utbildade och okunniga tolkar med flit för att förmedlingen då tjänar bättre på denna tolk. Marcus svarade att "det är svårt" att kräva ny tolk från förmedlingen med tanke på att "den tolken (från förra mötet) är så rar". (FA 0716)

Hylland Eriksen (2000) beskriver etnicitet som ett synsätt på de sociala förhållanden som uppstår mellan aktörer som betraktar sig själva som kulturellt avskilda från andra grupperns medlemmar med vilka de anser sig ha ett minimum av regelmässig interaktion.⁶⁶ En vanlig skillnad mellan olika grupper är språket,⁶⁷ denna markör uppmärksammas av samordnaren ovan. Holly, Maya och tolken placeras i kategorin *de som pratar "dålig svenska*. Deras bristande kunskaper i svenska och inte minst i deras hemspråk illustrerar de besvär som kan uppstå under mötena.

Mammans deltagande på mötet är beroende av hennes möjlighet att förstå vad de andra inblandade aktörerna pratar om men även att själv kunna uttrycka det hon känner. Samordnaren verkade bli ställd inför ett dilemma när jag berättade för honom att han kunde kräva en kompetent tolk av tolkförmedlingen. Å ena sidan ser samordnaren en problematisk mamma som motarbetar vårdkedjan, å andra sidan finns en "rar" men okunnig tolk. Samordnaren valde i detta fall att skydda tolkens intressen istället för mammans.

Samtal med socialsekreterare – alliansen

Marcus berättade också att socialsekreteraren i fallet var nyanställd och tacksam för den hjälp hon fått av Marcus. Efter en tid i väntrummet träffade vi socialsekreteraren där. Hon släppte in oss. Vi satt i ett mötesrum och Marcus läste upp den tänkta dagordningen för socialsekreteraren som verkade positiv till den. Tolk från det förra mötet (som pratade "dålig svenska") näm-

⁶⁶ Hylland Eriksen (2000), s. 22; 81–89.

⁶⁷ Ibid, s. 47.

des i diskussionen och socialsekreteraren talade då om att hon glömt att boka tolk för detta möte. (FA 0716)

Den uteblivna tolken som mamman behövde för att fullt kunna delta på mötet diskuterades inte vidare av vare sig Marcus eller socialsekreteraren. Det verkade som om detta inte upplevdes som ett hinder för mötets genomförande.

Under samtalet mellan samordnaren och socialsekreteraren fick jag en känsla av att samordnaren ville påverka socialsekreteraren utifrån den diskussion som han hade haft med styvpappan. En annan möjlighet är att samordnaren hade kunskap om socialsekreterarens planer när han samtalade med styvpappan. Under diskussionen om dagordningen sa Marcus följande till socialsekreteraren:

Jag tycker att det är bra om du i en separat punkt, i början av mötet, säger vad det är som gäller i fall Maya inte återvänder till institutionen. Att nästa steg kan bli låst avdelning". (FA 0716)

Socialsekreteraren sade att detta var "en bra idé". (FA 0716)

Samordnarens förslag till socialsekreteraren är i linje med det samordnaren lagt fram i samtalet med Viktor, "Då bli det inlåsning". Bilden ger en aktiv samordnare som försöker påverka andra deltagare. Han verkar sträva efter konsensus med socialsekreteraren i fråga om mötets innehåll. På detta sätt försöker samordnaren bygga upp en dold allians med socialsekreteraren inför det kommande mötet. Målet med alliansen tycks vara att övertyga de andra aktörerna om allvaret i situationen,⁶⁸ det vill säga att Maya löper risk att hamna på låst avdelning. Kanske tänks denna "allvarlighetsmarkör" också användas som påtryckning i syfte att involvera styvpappan.

Något senare kommer Mayas kontaktperson från HVB-hemmet in i möteslokalen. (FA 0716)

I diskussionen som följde recenserade Marcus Mayas föräldrar, aktörer som inte var närvarande för stunden: "Maya och mamma håller ihop" och "Viktor är välartikulerad. Han kommer idag". (FA 0716) Socialsekreteraren verkade lyssna på samordnarens berättelse om styvpappan med stort intresse utan

att kommentera så mycket. Hon gav egna synpunkter på relationen mellan Viktor och Holly: "De är överens om att de inte är överens". (FA 0716)

Rodney M. Coe och Christine G. Prendergast (1985) visar i sin analys av interaktionen mellan en läkare, en patient och en anhörig att varje interaktion under ett möte kan innehålla fler allianser som varierar i varaktighet, tema som diskuteras och mål som aktörerna vill uppnå.

⁶⁸ Se i Hedberg, Cederborg och Johanson (2007). Alliansen mellan en socialsekreterare och en sjuksköterska uppmärksammas som ett övertalningsredskap i relationen till en patient (angående patientens matvanor).

Vi kan här urskilja en allians mellan samordnaren och socialsekreteraren som tar sig uttryck i deras beskrivning av alliansen mellan mamman och dottern. Samordnarens och socialsekreterarens agerande visar två aktörer som är samkörda i sitt framträdande, de diskuterar styvpappan, dottern och mamman fast de är inte närvarande i möteslokalen. Mamma och dotter framställs som allierade, som att de håller ihop mot de andra aktörerna. Samordnaren och socialsekreteraren ger snarare stöd åt varandras redogörelser än att argumentera mot varandra. Samordnaren verkar vara förväntansfull inför styvpappans deltagande på mötet. Styvpappan likställs med de andra aktörerna, han står också utanför Mayas och mammans allians.

Kontaktpersonens beskrivning av Mayas öde

Förmötet fortsätter och socialsekreteraren frågar kontaktpersonen om Mayas tid på HVB-hemmet. Hon intresserade sig särskilt för "Om relationen mellan mamma och Maya har förändrats?" Kontaktpersonen svarade:

Maya har förändrats men inte i sin relation med mamma. Hon befinner sig i en period där hon söker sin identitet, hon är mycket inriktad mot Indien. Hon vill inte prata om pappa Viktor, hennes pappa finns i Indien. Det är inte så att hon är arg på Viktor, utan pappa som gäller finns i Indien.

Vidare berättar kontaktpersonen att "Maya är duktig i skolan". Skolgången är mycket fokuserad på inläring av det svenska språket. (FA 0716). Språkundervisningen aktualiseras som särskilt viktig i kontaktpersonens berättelse. Framställningen kan tolkas som kontaktpersonens försök att visa upp det arbete som görs för att hjälpa Maya att förbättra sitt språk.

Socialsekreteraren nämner att en utredning tidigare gjorts på en SiS-institution och att den visade att Maya är underbegåvad. Kontaktpersonen motsätter sig denna formulering och säger: "Vi har gjort ett antal tester och vi hittade ingen brist i begåvningsnivå. Det gamla resultatet kan bero på brister i språket." (FA 0716)

Under mitt fältarbete fick jag ta del av kritiska synpunkter om de utredningar som görs på SiS särskilda ungdomshem. En del socialsekreterare kritiserade till exempel sättet som utredningar görs på och de påpekade att olika tester kan ge olika resultat avseende en och samma ungdom. En del ungdomar säger också att de vid utredningen vägrade att delta i testerna vilket i sin tur orsakade felaktiga resultat.

Socialsekreteraren berättade då att Maya hade placerats i en "normal" klass i grundskolan, för ett år sedan, och hon påstod: "Det är självklart att det tidigare inte gått bra i den kommunala skolan eftersom hon först nu lär sig svenska". (FA 0716)

Mötet

Förmötet pågick i cirka en halvtimme och diskussionen avbröts när Viktor och Holly kom in i mötesrummet. De närvarande i lokalen gjorde en kort presentation och mötet började. (FA 0716)

Samordnare Marcus var ordförande på mötet. Socialsekreteraren började med att informera om att Maya var under LVU och att hon på grund av sitt avvikande från HVB-hemmet var efterlyst. (FA 0716)

Vid sina tidigare kontakter med de inblandade aktörerna hade samordnaren försökt aktualisera tanken om att en låst avdelning var nästa steg om Maya inte återvände till HVB-hemmet. Dels berättade samordnaren för Viktor att inläsning kunde bli nästa steg, dels tyckte han att socialsekreteraren skulle nämna detta under mötet. Socialsekreteraren sa dock ingenting om detta. Den låsta avdelningen nämndes inte av de närvarande aktörerna under den resterande delen av mötet.

Framträdande av en engagerad styvpappa

Viktor ifrågasatte HVB-hemmets säkerhetsrutiner och ställde en del frågor till kontaktpersonen, bland annat om hur det gick till när HVB-hemmets personal gjorde bedömningen att Maya inte skulle avvika från permissionen. (Maya avvek från hemmet i samband med permission). Kontaktpersonen svarade att personalen gjort "en felbedömning". (FA 0716)

När styvpappan kritiserar och ställer krav på kontaktpersonen framstår han som en engagerad aktör. Han verkar vara förberedd inför mötet, han är dynamisk och utstrålar närvaro och ansvarskänsla. Han ställer HVB-hemmet som ansvarigt för Mayas avvikande.

Stämningen på mötet verkade ansträngd och samordnaren Marcus tycktes försöka lätta på stämningen när han föreslog att kontaktpersonen skulle berätta om den verksamhet som bedrivs på hemmet och som är knuten till Maya. (FA 0716)

Om Maya på HVB-hemmet, språket och tabuämne

Kontaktpersonen delade först ut ett häfte med en beskrivning av hur verksamheten på HVB-hemmet bedrivs. Hon berättade också att på Mayas avdelning fanns flickor från 14 till 18 år. Kontaktpersonen berättade vidare att Maya varit tillbakadragen i början av sin vistelse på institutionen, att "hon efter maten gick direkt till rummet" men att hon senare "öppnade sig för personalen". (FA 0716)

Kontaktpersonen försökte beskriva det förtroende som skapades mellan personalen på hemmet och Maya. Framställningen gjordes med en tidsmässig jämförelse, i början var Maya "tillbakadragen", men med tiden "öppnade" hon sig för personalen.

Vidare berättade kontaktpersonen att Maya går på ART och att personalen på grund av hennes "språkbrister" brukade gå igenom arbetsmaterialet med henne före lektionen. Vid de ART-tillfällen då man inte gått igenom arbetsmaterialet före hade Maya bara sagt "jag vet inte" och kontaktpersonen förklarade detta med "språkhinder". (FA 0716)

Under denna del av mötet aktualiserar kontaktpersonen dels etnicitetsmarkören – språket, dels kompetensen hos personalen på HVB-hemmet. Strävan efter att normalisera Mayas tillvaro kan utläsas genom de insatser som görs på hemmet (ART). Språkbristerna ses som ett hinder som överbryggas av personalen som arbetar extra med Maya.

Vidare berättade kontaktpersonen att Maya skulle komma att återplaceras på Introduktionsfasen när hon återvände till hemmet. Detta skulle medföra att hon under cirka två veckor inte skulle få permissioner. Kontaktpersonens berättelse sker med hänvisning till det häfte som hon delade ut i början av mötet. I häftet finns de krav formulerade som en ungdom måste uppfylla för att få flytta från en lägre till en högre fas och jag uppfattade att flera av dessa var dåligt anpassade för de ungdomar som inte talar så bra svenska. Till exempel ska en ungdom kunna "föreslå en acceptabel kompromiss" och "kunna uttrycka önskan om specifika förändringar" för att flyttas upp till en högre fas. (FA 0716)

Under det fortsatta mötet reflekterade Viktor över språkets betydelse för Mayas placering på institutionen. Han menade att "allt började gå snett" när Maya placerades i en vanlig klass i skolan utan att kunna svenska språket. Även Holly uppmärksammade språket men då gällde det hemspråket, indiska, språket som Holly har gemensamt med sin dotter men som Maya börjat glömma ("indiskan är borta nu"). (FA 0716)

Språket och språkhindren var ett återkommande tema under mötet. Även Viktor och Holly hade sina perspektiv på Maya i förhållande till språket. Bådas synpunkter fokuserade på historiebeskrivning, Viktor försökte hitta en anledning till varför "allt började gå snett" med Maya och Holly var ledsen över att det indiska språket, den gemensamma nämnaren som hon hade med sin dotter, nu var "borta".

Även socialsekreteraren relaterade till Mayas språkkunskaper. Hon refererade till kontaktpersonen och upprepade det som kontaktpersonen nämnt på förmötet, det hade gjorts en utredning av Maya på --- (namn på ett SiS-utredningshem) och man hade kommit fram till att "de psykiska problemen som visades i utredningen" berodde på språket. (FA 0716)

Socialsekreteraren ovan gör en anknytning till denna diskussion om språket och i framställningen kritiserar hon ett utredningshem inom SiS. Kritiken grundar sig på kontaktpersonens resonemang kring frågan på förmötet. Den delen av mötet missade Viktor och Holly och den presentation socialsekreteraren gör nu kan de uppfatta som en representativ sanning som accepteras

av alla närvarande på mötet. Ingen av de närvarande på mötet motsäger sig socialsekreterarens ståndpunkt att utredningen är bristfällig och att resultaten "berodde på språket".

Därpå frågade Viktor kontaktpersonen om Maya pratat med personalen på institutionen om sin systers död, ett ämne som hon "aldrig vill prata om". Kontaktpersonen svarade att Maya "pratade lite om detta med personalen". (FA 0716)

Styvpappans fråga om styvdotterns tabuämne förstärker bilden av en engagerad styvpappa som bryr sig. Kontaktpersonen visar upp det förtroende som Maya känner för personalen på institutionen, genom att ämnet som Maya "aldrig vill prata om" tagits upp med personalen på institutionen. Kontaktpersonens framställning sätter igång en diskussion om varför Maya inte vill diskutera ämnet med sin mamma. Kontaktpersonen: "Hon vill kanske inte oroa mamma?" (FA 0716)

Om Maya och mamma

Mötet fortsätter med att Holly, på en bristande men begriplig svenska, berättar att hon i Indien hade arbetat i en storstad och varit tvungen att lämna Maya hos sin mamma på landsbygden. (FA 0716) Om den tiden sade hon:

Telefonerna fanns inte som idag så jag pratade med henne en gång på sex månader. Maya var elva år när vi kom hit och jag ville krama henne då (Holly sätter sina händer i kors på sina bröst) men hon vill inte. Hon sa: "jag är stor nu mamma (händerna placeras parallellt rakt ut som för att markera avstånd.)" (FA 0716)

Alla närvarande på mötet verkade bli berörda av Hollys berättelse. Dåtidens dynamik och dess betydelse för det nästkommande kan utläsas i mammans framställning. Mamma beskriver de svåra förhållandena i hemlandet och längtan efter sin dotter. Förhållandena blev bättre efter att hon och dottern kom till Sverige men längtan till dottern permanentades, hon hade vuxit upp. Förutom språket använder mamman handrörelser för att visa sina känslor och för att illustrera distansen som nu finns mellan henne och dottern.⁶⁹

Den av samordnaren framställda alliansen mellan mamma och dotter kunde inte utläsas i denna del av mötet. Mamman berättade om en distans mellan henne och dottern där utrymmet för en allians verkade vara marginellt.

Vidare frågade Viktor om de tester som gjorts på Maya på HVB-hemmet hade visat tecken på droganvändning. Kontaktpersonen svarar nekande. Viktor frågade även om Maya röker och kontaktpersonen svarade att det gjorde Maya. Holly sa att hon kände till detta men påpekar "att hon (Maya) inte vill röka framför mamma". (FA 0716)

⁶⁹ Jfr. i Berger och Luckmann (1966), s. 34.

Styvpappan ställer många frågor under mötet och detta skapar bilden av en engagerad styvpappa. Han framställs som närvarande i styvdotterns liv och som en ansvarstagande aktör. Hans fråga om dotterns rökning och mammans kunskap om detta ger en bild av bristande samarbete dem emellan. Styvpappan är till skillnad från mamman okunnig om att Maya röker.

Marcus ställde nu frågan till Holly om vad hon tänkte om Mayas framtid. Holly berättade att "Maya hälsar att hon kommer tillbaka den 21 november". Holly berättade vidare att hennes önskemål var att Maya skulle komma hem från institutionen i januari eller februari 2008 och att hon skulle börja skolan igen. Hon förklarar varför: det kommer hela tiden nya ungdomar till institutionen och att dessa kontakter inte var så bra för Maya. Holly sa också att det viktigaste var att Maya började känna tillit för henne igen. Tilliten skadades efter den förra avvikelsen till Finland när hon "tipsade socialen och polisen vid Mayas hemkomst". (FA 0716)

Om nätverksarbetet på HVB-hemmet

Vidare berättade kontaktpersonen att det på hemmet fanns ett nätverksarbete som fokuserade på relationen föräldrar – barn. Viktor reflekterade över den familjerådgivning som familjen tidigare fått av socialtjänsten. Om familjerådgivningen sade han: "Bortkastad tid. Jag kunde hellre tillbringa tiden med att titta på fotboll". (FA 0716)

I diskussionen som följer säger Marcus: "Det viktigaste nu är att familjen och kontaktpersonen samarbetar och att alla drar åt samma håll". Viktor säger: "Maya kan bli mycket manipulativ och jag hoppas att hon kanske mognat lite". Kontaktpersonen berömmar åter nätverksarbetet och säger "alla som provat det är nöjda". (FA 0716)

Samordnaren försökte i fallet ovan ge ett allmänt råd, vikten av "att alla drar åt samma håll". Kontaktpersonens berättelse skulle kunna ses som ett försök att marknadsföra nätverksarbetet på HVB-hemmet. Styvpappan ger emellertid inte upp sin skeptiska linje och inget beslut fattas kring deltagande i nätverksarbetet.

Efter denna diskussion föreslog samordnaren att vi skulle ta en paus på cirka tio minuter. (FA 0716)

Att återvända till HVB-hemmet

Under andra delen av mötet diskuterades Mayas återvändande till HVB-hemmet. Kontaktpersonen sa: "Tågbiljetter fixar vi om Maya kontaktar oss". Holly menar: "Hon kommer 100 procent att kontakta institutionen" och Holly återberättar det som hon sagt till Maya: "Det är tio personer som jobbar för dig som flyr runt, vet du hur mycket detta kostar?". Kontaktpersonen frågade om Maya klarar av att resa själv eller om någon från institutionen

behöver eskortera henne. Samordnaren Marcus kommenterade: "Neej, Maya är bra på att resa" (alla i rummet skrattar förutom Holly). (FA 0716)

Under denna del av mötet visade Holly knappast upp den av samordnaren antagna alliansrelationen, utan snarare sin samhällsorienterade medborgaridentitet: hon var medveten om de stora kostnaderna och meddelar också att hon uppmärksammat sin dotter på detta. Holly skrattade inte åt samordnarens skämt om "vagabonderandet" och anledningen till detta kan å ena sidan vara att Holly inte förstår skämtet och å andra sidan att hon inte finner sin dotters öde som ett lämpligt ämne att skämta om.

Efter institutionen

Därpå diskuterades Mayas återvändande till hemkommunen. Viktor var mycket aktiv. Han sa bland annat att "det är inte bra att Maya återvänder till gamla skolan" med motiveringen att hon senast hamnade i en "stökig klass" och att hon var "chockad efter första dagen i skolan". Nu kan Viktor sägas konstruera en jämförelsevis respektabel och ambitiös ungdom. Kontaktpersonen sade då att det är viktigt med en "bra överlämning" från HVB-hemmet till socialtjänsten, "att allt blir klart innan hon kommer hem". (FA 0716)

Viktor fortsatte att visa upp sitt engagemang under resten av mötet. I diskussionen gör han återblickar och påpekar tidigare felaktigheter samt ger råd som kan underlätta styvdotterns återvändande till hemkommunen.

Kontaktpersonen aktualiserade vikten av att Mayas övergång från institutionen till hemkommunen planeras väl. Socialsekreteraren och samordnaren kommenterade inte övergången, de var tysta under diskussionen.

"Ingen bra idé att göra någonting förhastat"

Vi närmade oss mötets slut och Marcus ställde frågan: "Vad gör vi om Maya inte kommer tillbaka nu den 21:a?". Holly svarade: "Hon kommer tillbaka, 100 procent". (FA 0716) Socialsekreteraren sade då:

Vi vet var hon är och att hon har det bra och det är ingen bra idé att göra någonting förhastat och skrämma henne att fly. (FA 0716)

Samordnarens fråga till mötesdeltagarna kan ses som ett försök att skapa en back-up-plan i det fall Maya inte återvänder till institutionen.

Att göra "nånting förhastat", som socialsekreteraren säger, innebär i detta fall att gå med polisen till adressen där Maya uppehåller sig och ta henne med tillbaka till HVB-hemmet. Maya var, som socialsekreteraren upplyste om i början av mötet, efterlyst och ett sådant "förhastat" scenario hade övervägts. Alla mötesdeltagare var överens om att inte blanda in polisen i detta skede.

Mammans förslag

Mayas mamma, Holly, satt tyst under större delen av mötet. Vid något tillfälle gav hon mycket korta svar på någon fråga eller en kort kommentar på ämnet som diskuterades.

Holly verkade vara säker på att Maya skulle återvända till HVB-hemmet själv. Trots detta vände hon sig plötsligt till Viktor och sa: "Viktor, kan vi åka till Norrköping och träffa den familjen, prata med dem och köra Maya tillbaka?". Kontaktpersonen svarade då: "det är en jättebra idé med tanke på att man då kommer att visa ett enat vi hos er föräldrar". Marcus och socialsekreteraren var också positiva till förslaget. Viktor sa: "Ok, vi ska köra och hämta Maya". (FA 0716)

Ovan kan vi se en oväntad förändring i planen för Mayas återvändande till HVB-hemmet. Hela mötet har tidigare präglats av följande återvändningsscenario: Maya kontaktar institutionen – Institutionen skickar tågbiljett – Maya återvänder själv. Alla verkade vara nöjda med den planeringen.

Den fråga som Holly ställde till Viktor ("kan vi köra Maya tillbaka?") var på något sätt en familjeangelägenhet, det verkade som att det bara var Holly som kunde ställa den. Frågan kan ses som en koalitionsökande akt från Hollys sida, ett försök att skapa en koalition med Viktor. Viktors bekräftande svar kan även ses som ett bekräftande av koalitionen som visar upp "ett enat vi" hos föräldrarna.

Slutet av mötet – utvärdering och bokning av nästa möte

I slutet av mötet sammanfattade Marcus mötet. Han gick igenom de ämnen som diskuterats. Efter detta bad han deltagarna att utvärdera mötet. Alla verkade vara nöjda och gjorde sina korta tillägg. (FA 0716)

Viktor sa: "Det värsta innan var att man beslutade saker men ingenting av detta gjordes". Holly berättade: "Jag är säker att det kommer att bli bra denna gången" och hon upprepade detta som hon sagt till Maya om kostnader: "Vet du hur mycket detta kostar kommunen?". Socialsekreteraren sa att det är positivt att Viktor var med nu. (FA 0716)

Det sista som de närvarande gjorde på mötet var att boka tid för nästa möte. Alla tittade i sina almanackor men inte Viktor. Han sa: "När man är företagare då gäller det bara att avboka någonting annat den dagen". (FA 0716)

Avslutningen av mötet aktualiserade åter bilden av det som hänt tidigare och dess betydelse för nuet. Viktor verkade vara särskilt fokuserad på tidigare begångna felaktigheter.

Hans framträdande under detta möte gav bilden av en närvarande och ansvarsfull styvpappa som vågar sätta gränser för sin styvdotter. Socialsekreteraren och Holly framstod som marginaliserade aktörer under mötet, de hade lite talutrymme under mötet. Kontaktpersonen framträdde som en expert och hade mycket att säga i frågan om Mayas behandling och de olika

behandlingsalternativ som fanns på HVB-hemmet. Samordnaren framträdde som en koordinerande aktör, en som kunde aktivera viktiga aktörer och som var medveten om planens betydelse för en lyckad händelseutveckling.

Har planen följts?

Sju dagar efter mötet, den 24 november 2007 (Maya skulle återvänt till HVB-hemmet den 21 november) ringer jag Marcus och frågar om Maya återvänt till HVB-hemmet. Han svarar först ja, att Maya har återvänt till HVB-hemmet. Efter cirka en kvart ringer Marcus mig igen och säger att han först fått informationen av socialsekreteraren att Maya återvänt till HVB-hemmet men att personalen på HVB-hemmet säger att Maya inte har kommit tillbaka. (FA 0716)

Personalen på HVB-hemmet berättade för Marcus att Holly och Viktor fick förhinder att köra Maya tillbaka till HVB-hemmet den 21 november, så Maya kontaktade institutionen själv och fick tågbiljetter av dem. Fram till den dagen jag pratade med Marcus hade Maya inte återvänt till HVB-hemmet. (FA 0716)

3.4 Avslutning

Syftet med denna studie har varit att beskriva och analysera hur föräldrar vars barn var placerade på särskilda ungdomshem upplevde, definierade och tolkade projektet och samordnarna i relation till de andra aktörerna i vårdkedjan genom kategoriseringar i den språkliga diskursen. "Föräldrar" blir i stort liktydigt med mödrar, eftersom alla föräldrar som intervjuats i denna studie är kvinnor dvs. mammor. Under ett möte som ägnades ett analysavsnitt, är emellertid en styvpappa närvarande (avsnittet om Maya och mamma).

De mammor som berättade om samordnarna målade upp olika bilder av uppskattade samordnare. Det kunde handla om samordnare som hade makt att exempelvis "kolla upp socialen" men även om samordnare utan makt som trots det ändå uppskattades. Samordnare som beskrevs på ett positivt sätt sågs även som aktörer som var engagerade och tog en aktiv roll. Denne ringde ofta till mammorna, kämpade för deras barn och var framgångsrik i att engagera frånvarande pappor. Den positiva samordnaren sågs som en "trygghet" som trots sina begränsningar fick ett erkännande i sin roll. De ansågs framtidsinriktade till skillnad från socialtjänsten, de "bryr sig" och detta visade de genom sin omsorg för detaljer och i själva interaktionen.

De mammor vars berättelser om samordnaren innehade en kritisk ton var ofta även kritiska till de andra inblandade aktörerna. Kritiken i sig fokuserade inte bara på samordnaren utan på en viss kontext där samordnaren ingick. I de fall samordnaren kritiserades explicit ger beskrivningen dels bilden av samordnaren som frånvarande från vårdkedjan, dels ges bilden av allianser

som skapats som motpol till samordnaren. I några fall ligger mammornas ouppfyllda förväntningar till grund för kritiska berättelser om samordnarna. Det kan handla om bristande service från samordnarens sida eller som i en mammas fall som upplevde att samordnaren "bara pratar", "sitter med", "men sen blir det inte mer". Det kan också handla om att känna sig utestängd som förälder.

Det självklara sättet att betrakta ett möte är att se det som ett forum där problem diskuteras, beslut fattas, frågor behandlas m.m. Detta sätt att beskåda ett möte har jag delvis kringgått.⁷⁰ Det som är viktigt att uppmärksamma är att under detta projekt utspelades många möten. Mötesdynamiken kan förstås vara annorlunda på andra möten som inte har berörts av denna studie. Samtidigt visar min analys åtminstone en del av den sociala mötesverkligheten och sannolikt pekar den på några allmänna tendenser.

En samordnare lyckades engagera en styvpappa, en aktör som tidigare varit frånvarande. Hur de olika mötesaktörerna framträder (styvpappan, mamman, samordnaren, socialsekreteraren och kontaktpersonen) konstruerar kön, etnicitet och maktförhållanden mellan de inblandade aktörerna.

Mammans framträdande gav bilden av en marginaliserad aktör som inte sade så mycket under mötet. Detta kunde bero på hennes bristande kunskaper i det svenska språket. Språket och språkhindren i relationen mellan mamma och dotter var ett återkommande tema under mötet. Mamman var i behov av en tolk, vilket socialsekreteraren inte hade bokat till detta möte och ingen av aktörerna på mötet opponerade sig, ingen kommenterade detta. Samtidigt har hon ett visst inflytande: det är hennes förslag till konkret lösning, som accepteras (även om denna sedan inte realiserar).

Styvpappan uppträdde under mötet som en aktiv aktör, både närvarande och ansvarsfull i relationen till sin styvdotter. Han verkade vara förberedd inför mötet, han var dynamisk i sitt framträdande och ställde krav på mötesaktörerna.

Samordnaren visade under mötet upp sig som en aktiv aktör. Hans framträdande kristalliserar olika alliansformer: dels framställde han mamma och dotter som allianspartners i sin berättelse, dels visade han genom sitt uppträdande på mötet upp alliansen mellan sig själv och socialsekreteraren.

Samtidigt havererade, efter all denna mötesverksamhet, själva den tänkta åtgärden: hämtning av den flicka som var på rymmen ...

⁷⁰ Jfr i Schwartzman (1989).

4 Projektet utifrån institutionspersonalens perspektiv

Av Goran Basic

4.1 Inledning

Syftet med föreliggande delstudie är att beskriva och kartlägga hur personer som arbetar på de särskilda ungdomshemmen upplever, tolkar, och definierar projektet i sin helhet. Särskilt uppehöll sig de anställda i intervjuerna vid samordnarna, men tolkade och aktualiserade också hur andra aktörer i ungdomsvårdkedjan (socialsekreterare, ungdomar och föräldrar) uppfattade projektet.

Mina frågeställningar är:

6. Hur beskriver de anställda på de särskilda ungdomshemmen samordnarna och projektet?
7. Hur upplever personalen på de särskilda ungdomshemmen de andra aktörerna i vårdkedjan, som socialtjänstens anställda?

Metod

Nedan följer en redogörelse för hur jag samlat in materialet samt en beskrivning av det som jag uppmärksammat under fältarbetet.

Intervjuer

Kvalitativt orienterade intervjuer genomfördes med tjugotvå personer som arbetade på de särskilda ungdomshemmen och träffade samordnarna under sitt yrkesutövande. Intervjugruppen utgjordes av tolv behandlingsassistenter, sex utredningssekreterare och fyra avdelningsföreståndare, tretton av dem var män och nio kvinnor (alla var mellan 25 och 65 år gamla). Av de intervjuade var nitton etniska svenskar och tre hade annan bakgrund.⁷¹ Fördelningen mellan kön och etnicitet i grupperna var som följer:

Behandlingsassistenter: 10 män, 2 kvinnor, 2 med annan bakgrund än svensk.
Utredningssekreterare: 0 män, 6 kvinnor, 0 med annan bakgrund än svensk.
Avdelningsföreståndare: 3 män, 1 kvinna, 1 med annan bakgrund än svensk.

⁷¹ Bakomliggande fakta, som kön och etnicitet hos de intervjuade, grundas på mina fältanteckningar före, under och efter intervjuerna. Jag nedtecknade information om intervjupersonernas utseende, deras berättelse, deras namn och deras uttal.

Under 2007 intervjuade jag åtta behandlingsassistenter, fem utredningssekreterare och tre avdelningsföreståndare och under 2008 fyra behandlingsassistenter, en utredningssekreterare och en avdelningsföreståndare. En intervju genomfördes med två utredningssekreterare tillsammans. De övriga intervjuerna genomfördes enskilt.

Samtliga som tillfrågades var villiga att ställa upp för en intervju. Jag brukade ringa institutionscheferna med en förfrågan om de kunde hjälpa mig att få möta institutionspersonal som under sitt yrkesutövande träffade MVG-samordnare. Jag bad institutionschefen att vidarebefordra informationen om syftet med studien till möjliga intervjupersoner och talade om att anonymitet garanterades liksom möjlighet att när som helst avbryta sin medverkan. Efter den inledande kontakten brukade institutionschefen kontrollera om det fanns någon som hade samarbete med samordnarna och utifrån detta fick jag kontakt med den aktuella avdelningen där ungdomar och personal som träffade samordnarna fanns.

När jag sedan träffade institutionspersonalen personligen berättade jag åter om syftet, anonymiteten och att deltagandet var frivilligt liksom deras möjlighet att när som helst avbryta sin medverkan.⁷²

Intervjuerna var mellan 20 och 60 minuter långa och de genomfördes på intervjupersonernas arbetsplatser, dvs. på de olika särskilda ungdomshemmen. Jag strävade efter att ge de intervjuade utrymme att ta upp närliggande ämnen som de själva fann relevanta samt att själva intervjun skulle utspelas i en samtalsorienterad stil där jag som intervjuare tog på mig rollen som samtalspartner.

Diktafon användes vid alla intervjuer och de intervjuade tillfrågades först om de gick med på detta. Transkribering av inspelat material gjordes inte direkt efter intervjuernas slut utan några dagar efteråt, vilket minskade förutsättningarna för att dokumentera och kommentera detaljer. Denna negativa effekt försökte jag minska med hjälp av mina fältanteckningar i vilka jag beskrev kontexten där intervjuerna utspelades samt det väsentliga som jag antecknade under intervjuens gång.

⁷² Institutionspersonalen fick garantier för att jag i publikationer och presentationer av undersökningens resultat kommer att avlägsna namn liksom andra uppgifter som skulle kunna användas för att identifiera de berörda (detta gäller alla namn som nämns). Över huvud taget försökte jag i alla mina kontakter betona att studiens intresse rör erfarenheter och upplevelser avseende generella sociala fenomen som gör eller gjort sig gällande under projektets gång och att det därför inte fanns någon avsikt att dokumentera personuppgifter. I min analys har jag förutom personers namn tagit bort eller förändrat andra identifikationsmoment så som färger, namn på länder, landsdelar, kommuner, veckodagar och stadsdelar.

Observationer

Under studiens insamlingsfas har jag vistats på många ställen och mött olika aktörer. Samordnarna har rest runt och följt efter ungdomarna som placerats på olika ställen, ibland en bra bit från hemkommunen. Jag har därmed också fått följa ungdomarna, samordnarna och de andra involverade i projektet. Mycket av tiden har jag fått tillbringa ute på "fältet" som varit stort och brett, jag har alltså inte följt en och samma arbetsgrupp eller institution.

För att genomföra studiens intervjuer besökte jag femton av de särskilda ungdomshemmen.⁷³ Tjugotre olika avdelningar besöktes, ibland flera avdelningar inom en och samma institution. Jag besökte behandlingsavdelningar vid femton tillfällen, utredningsavdelningar vid sju tillfällen och vid ett tillfälle var jag på en akutavdelning. Under 2007 besökte jag behandlingsavdelningar elva gånger, utredningsavdelningar fyra gånger och en akutavdelning en gång. Under 2008 besökte jag fyra behandlingsavdelningar och tre utredningsavdelningar.

Fältanteckningar är skrivna i samband med besöken på de olika särskilda ungdomshemmen. Olika situationer som jag bevittnat har nedtecknats i fältanteckningar. Det kan röra sig om beskrivning av miljön på någon institution eller kortare sammanträffanden före, under och efter intervjuerna. Iakttagelserna under fältobservationerna nedtecknades på papper och användes senare för att vidareutveckla respektive anteckning. Vanligtvis gjorde jag detta samma dag och med hjälp av det nedtecknade och mina minnesbilder från observations-tillfället skrevs fältanteckningarna ner som en löpande text.⁷⁴ Under analysen kodades fältanteckningarna⁷⁵ för att skydda aktörernas identiteter.

Under min bearbetning av materialet gjorde jag en tematisering för att lättare definiera de kategoriseringar som skapas i den språkliga diskursen. Tematiseringen utgick från studiens syfte: att försöka beskriva och kartlägga hur personalen på de särskilda ungdomshemmen upplever, tolkar, och definierar projektet och samordnarna. De teman som jag lyfter fram i analysen är en abstrahering av de vanliga samtalsämnen som dök upp under intervjuerna. Samtal om aktörernas specifika förståelse av interaktionen analyserades och sattes i relation till den studerade kontexten.

Disposition

I rapportens *Inledning* presenteras studiens syfte och empiriska material. Under avsnittet *Synpunkter på projektet* skildras hur de anställda på de särskilda ungdomshemmen framställer projektet i relation till de andra aktö-

⁷³ Det handlar om 15 administrativa enheter, men rent geografisk besökte jag 18 institutioner placerade på olika orter.

⁷⁴ Jfr. Emerson, Fretz, Shaw (1995), s.17–5.

⁷⁵ Datum och månad togs bort och kodnummer (01-99) lades till. Året (07 eller 08) stämmer överens med den ursprungliga versionen.

rerna. Här diskuteras, bland annat, projektets titel och ekonomi. Under rubriken *Synpunkter på samordnarna* analyseras hur de intervjuade beskriver samordnarna. De formulerar såväl uppskattning som kritik. Under avsnittet *Synpunkter på socialsekreterarna* formulerar de institutionsanställda sin kritik mot socialsekreterarna i relation till samordnarna och ungdomarna. Studien avrundas med rubriken *Avslutning*. Här återvänder jag till mitt syfte och diskuterar mina resultat.

4.2 Synpunkter på projektet

Undersökningar har visat att tiden på behandlingsinstitution ofta inte leder till bestående förbättringar eftersom återfallsfrekvensen är hög.⁷⁶ Efter tiden på ungdomshemmet återvänder ungdomarna ofta till en situation liknande den som var orsak till att man hamnat inom samhällets vård.⁷⁷ Denna bakgrund skisseras ofta både som en förklaring och som ett anammande av projektet bland de institutionsanställda.

”Det är bra att det finns nån som följer upp”

Några av de intervjuade uppmärksammade brister hos socialtjänsten innan projektet startades. Vårdinsatserna vid de särskilda ungdomshemmen framställdes ofta som lyckade i kontrast till misslyckandet med eftervården i hemkommunen. De fall där socialtjänsten utpekades som mindre kompetent i hanteringen av vården som ungdomarna fått efter institutionsvistelsen, tycktes bidra till ett erkännande av projektets värde.

En utredningssekreterare talade exempelvis om projektet i positiva termer genom att hänvisa till sin tidigare arbetslivserfarenhet inom socialtjänsten och de brister som finns i eftervården (FA 0722). När jag frågar henne om projektet och om samordnarna beskriver hon idén med projektet så här:

Jag tycker det är en jättebra idé därför att, som jag sa tidigare, så är det en helt okvalificerad gissning men det kändes som att tidigare var det så: från socialtjänsten fick man, aaa, ”vi skickar ungdomen runt på behandlingshem”, eee, ”och där kan man göra en hel del”. Det kan man ju faktiskt göra men sen kom ju ungdomen tillbaka till sin vanliga miljö och hamnade i samma sorts liv som hon hade innan. Även om man tar till sig mycket från behandlingshemmet så är det ju lätt att man går tillbaka kanske till sina gamla kompisar, eee, allt vad det kan va, man kanske har nätverk kring sig som inte är så starka och det gör ... då faller man igenom en gång till.

Målet för projektet som det formuleras i regeringsuppdraget är att de ungdomar som ingår i projektet ska uppnå positiva och bestående förändringar

⁷⁶ Sallnäs, Vinnerljung, Kyhle Westermarck (2004); Armelius, Bengtson, Rydelius, Sarnecki & Söderholm Carpelan (1996), s. 13; Arneng (2006), s. 3, 25.

⁷⁷ Sluten ungdomsvård – En uppföljning, (2002), s.120.

i sin livssituation samt att de ska bryta umgänget med kriminella kamrater. Vidare ska familjens och nätverkets möjligheter att fungera stärkas och det ska även ske en förbättring i den unges skolgång och/eller chanser till arbete. Slutligen ska projektet bidra till att skapa fungerande modeller för samarbete mellan SiS och socialtjänsten.⁷⁸ Dessa målsättningar upplevdes som positiva av ovanstående utredningssekreterare och hon hänvisade till samordnarna:

Utredningssekreterare: Därför tycker jag att det är bra att det finns nån som följer upp, som finns mellan institutionen och socialtjänsten och familjen, som håller ihop det här. Vad det är vi ska jobba med när ungen kommer hem så att man inte missar det och inte tappar bort det. /Mmm/ Så därför tror jag det är bra med MVG-samordnarna.

Goran: Mmm, och du ... det som du säger, du går lite efter din arbetslivserfarenhet?

Utredningssekreterare: Mmm.

Goran: Inom socialtjänsten?

Utredningssekreterare: Aaa.

Goran: Du kände att det gick till så, ibland, innan?

Utredningssekreterare: Ja, ja ibland kan det bli så att man ... ja, det finns inga stora behov när, när ungdomen kommer ut efter behandlingshemmet ... så, det finns inget missbruk, det finns ingen kriminalitet eller nånting, ja, då har det visat sig att på soc har man inte lyckats jobba med det. Då tänker man att det här fungerar tills, ja, det kommer in anledningar och sånt.

Goran: Mmm.

Utredningssekreterare: Och då har vi inte koll på vad som egentligen händer.

Goran: Mmm.

Utredningssekreterare: Så därför är det bra att man gör ett eftervårdsarbete med ungdomarna så att man inte bara släpper ut dom som att de är ... färdigbehandlade.

Utredningssekreteraren beskriver en lyckad vårdinsats under ungdomarnas placering på det särskilda ungdomshemmet ("det finns inget missbruk, det finns ingen kriminalitet") men även det misslyckande som sker efter att ungdomarna återvänder till hemkommunen. Ungdomarna beskrivs som icke "färdigbehandlade" efter institutionsvistelsen och det nödvändiga med ett bra "eftervårdsarbete" aktualiseras. Olika anledningar till att ungdomarna får återfall, efter att de återvänt till hemkommunen, framställs av utredningssekreteraren som svåra att kontrollera och därför välkomnas projektet och samordnarna.

Ungdomar som "utsatta" för olika projekt

Några av de anställda på de särskilda ungdomshemmen gör mig uppmärksam på att många projekt påbörjas och avslutas med de placerade ungdo-

⁷⁸ <http://www.stat-inst.se/zino.aspx?articleID=6918,081201>.

marna. Ungdomarna beskrivs som *utsatta* för projekt. De placerade ungdomarna framställs som offer utsatta för många nya aktörer i vårdkedjan.

En behandlingsassistent, som jag träffade på en behandlingsavdelning, var inte så pratsam under intervjun. Hans beskrivningar är korta och han verkade vara trött under intervjun, han berättade att samordnaren Patricia gör ett bra arbete men att det är "överflödigt" men tanke på att behandlingsavdelningen redan arbetar enligt den modell som Patricia använder sig av. (FA 0713) I slutet av intervjun frågar jag: "Har du någonting mer som du vill tillägga innan vi avslutar? Nånting som är värt att nämna men som vi missade?". Behandlingsassistenten gör följande tillägg:

Behandlingsassistenten: Ja, det är ett projekt, det här, och jag blev lite granna tagen. Vad händer sen? Om det ska permanentas och utifrån den möjligheten, för de elever som var med 21 månader och sen efter det ...

Goran: Ja.

Behandlingsassistenten: Till vilken nytta? Men det är det lite grann med projekt, och många klienter har varit utsatta för det, rätt många projekt. Nu kommer nånting som kommer att bli väldigt bra och det blir inte för alltid. Sen försvinner de personerna, när pengarna tar slut, så det är en sån tanke som jag har haft i detta ärende (där samordnaren Patricia är inkopplad).

Placerade ungdomar framställs i uttalandet ovan som en utsatt kategori, de är utsatta för "rätt många projekt" och därigenom utsatta för många nya personer som träder in och ut ur vårdkedjan. Denna beskrivning av ungdomarna som offer skapas genom den nya aktörens närvaro, eller rättare, när de försvinner från vårdkedjan. Behandlingsassistenten ovan berättar att med ett projekt och nya aktörer skapas förutsättningar för någonting "väldigt bra" som vid projektets slut försvinner. Aktörerna som drabbas vid projektets upphörande är ungdomarna vilket den intervjuade behandlingsassistenten ogillar.

"Missvisande projekttitel"

En del av de anställda på de särskilda ungdomshemmen uppvisade en osäkerhet i fråga om vad projektet handlar om. Denna osäkerhet i beskrivningen fanns kvar en lång tid efter projektets början. Vi finner den i observationer och intervjuer till början av år 2008. Kanske dröjde den kvar ännu längre? Fältanteckningen nedan ger en inblick i den osäkerheten.

Vid min ankomst till behandlingsavdelningen möts jag av två behandlingsassistenter, en av dem är en vältränad man c:a två meter lång med tatueringar på armarna och den andre mannen är kraftigt byggd c:a 190 cm lång. Vi hälsar på varandra och under tiden vi väntar på avdelningsföreståndaren samtalar vi om MVG-projektet. Den kraftiga mannen är nyfiken och vill veta mer om MVG-projektets mål och MVG-samordnarnas arbetsuppgifter med anledning av att han ska träffa sin "första samordnare nu på onsdag". Han verkar vara ovetande

om projektet och om det som samordnarna gör och han försöker få information om projektet och samordnarnas arbetssätt av mig. Jag har medvetet undvikit att ge honom information (jag bytte samtalsämne) för att eventuellt inte försvåra någonting för samordnaren Martin som ska besöka institutionen på onsdag. (FA 0731)

Samordnarna som besökte de särskilda ungdomshemmen brukade själva beskriva tanken bakom projektet och sitt arbetssätt. Beskrivningen förknippades ibland med projektets titel, "Motverka våld och gäng" och därigenom med projektets mål, en kamp mot gäng och våld. En del samordnare tog å andra sidan avstånd från projektets titel och projektets mål när de beskrev det för institutionspersonalen. En behandlingsassistent berättade följande om vad projektet handlade om, utifrån den beskrivning av projektet han fått av samordnaren:

Goran: Vad fick du veta om MVG-projektet av dom (samordnarna), vad berättade de om projektet och deras jobb?

Behandlingsassistenten: Det de berättade var ... det de berättade för mig var för det första att titeln "Mot våld och gäng", att den är lite missledande, att det inte är riktigt det de håller på med, för väldigt få av våra killar är huvudproblematiken våld och gäng. Det finns helt klart men det är inte det som är huvudbetonat.

Goran: Ok, (skratt).

Behandlingsassistenten: Men de tyckte det var missvisande, utan att det handlar mer om att de ska vara ett språkrör för eleven och vara till hjälp.

I behandlingsassistentens berättelse ovan kan vi å ena sidan se hur projektets titel och mål aktualiseras i beskrivningen: "Mot våld och gäng" och å andra sidan kan hans uttalande även ses som en fingervisning till projektets verkliga målgrupp och syfte, i synnerhet avseende samordnarnas perspektiv. Beskrivningen tonar ned betydelsen av titelns målgrupp, dvs. de ungdomar som är gängmedlemmar och håller på med våld, för att lyfta fram samordnarens alternativa förklaring – att vara "ett språkrör för eleven och vara till hjälp".

Reflektioner kring ekonomiska begränsningar

MVG-projektet – en "jättegod" tanke men ...

De ekonomiska medlen framställdes som viktiga i diskussionerna med de anställda vid institutionerna vid våra allmänna samtal om ungdomsvården. Deras berättelser genomsyras av beskrivningar om hur kommunernas påfrestade ekonomiska situation styr vården och eftervården som ungdomarna får. En intervju med en behandlingsassistent ger exempel på en sådan framställning.

Behandlingsassistenten var positivt inställd till den enda samordnare som han träffat, samordnaren Patricia. Hans positiva argumentation för samordna-

rens roll är som han själv säger "egoistisk", detta på grund av att han ogärna är ordförande under mötet. Han är positiv till att någon annan kommer och håller i klubban under mötet så att "han kan koncentrera sig på ungdomens behandling" under mötet. Han berättar också att han ryktesvis fått höra negativ kritik om samordnarnas arbetssätt av andra anställda. (FA 0710) I slutet av intervjun anknyter behandlingsassistenten till tanken med projektet:

Behandlingsassistenten: Tanken är jättegod. Att det finns någon som, någon som hänger i när man (ungdomarna) flyttar från institutionerna. Det tycker jag är jättepositivt. /mmm/ Och jag hoppas att det finns ekonomi hos kommunerna för att det ska bli bra för ungdomarna. Tyvärr, oavsett hur många som vill väl, om det inte finns pengar så spelar det ingen roll.

Goran: Visst, visst. Det blir tomma ord ...

Behandlingsassistenten: Precis. Vi kan sitta och planera hur mycket vi vill.

Goran: Ja, ja.

Behandlingsassistenten: Då spelar det ingen roll. För att om det inte finns pengar till insatserna så kvittar det.

Den bristande ekonomin sägs kunna sätta käppar i hjulen för socialtjänstens verksamhet och dess genomförande (Se avsnittet Röster från socialtjänsten). Detta perspektiv var framträdande under intervjuerna med de institutionsanställda.

Subventionen

Subventionen skulle ge kommunerna en ekonomisk reduktion av kostnaden för ungdomar placerade vid de särskilda ungdomshemmen, en rabatt på 40 procent.⁷⁹ Den besparing av kostnaden som gavs skulle ge en möjlighet att satsa mer på den eftervård som redan fanns i kommunen eller att bygga upp en helt ny eftervård. Det var just den form som efterlystes i citatet ovan. Berättelserna kring rabatten relaterade oftast till de ekonomiska förutsättningarna i kommunerna eller till stigande antal placerade ungdomar efter projektets start.

Subventionen för kostnaden av vårdavgifterna för de ungdomar som placerats på institutioner som ett led i projektet nämndes av några av de anställda på de särskilda ungdomshemmen och den delen av projektet beskrevs med ett positivt tonläge.

En avdelningsföreståndare som jag träffade på en behandlingsavdelning hade klara synpunkter om MVG-projektet och om MVG-samordnarna. Han ansåg att idén med projektet var bra och att en sådan insats behövs. De flesta samordnarna som han träffat är "duktiga och pålästa" men på grund av att ett bra samarbete "redan finns" mellan hans institution och olika socialtjänst-

⁷⁹ Från och med den 1 april 2008 justerades MVG-subventionen till 30% av den fakturerade dygnsavgiften.

kontor "behövs de inte". Han beskrev hur två av de tre samordnare som han träffat försökt vara ordförande på mötet men att han till slut fick "ta över mötet" eftersom mötet handlade om ungdomens behandling. Den tredje samordnaren beskrivs av avdelningsföreståndaren som "så pass smart" att han inte krävde ordförandeskapet under mötet. (FA 0705) Han är uppenbarligen inte helt förtjust över samordnarnas tillkomst i den s.k. vårdkedjan, däremot anser han att subventionen kan "användas till något vettigt":

I min roll anser jag MVG-projektet och samordnarens roll är att se till så den rabatt som kommunen får, att de pengarna ska användas till nånting vettigt. Inte bara för denna unge, utan för flera ungar och att MVG-samordnarna kan och är lämpliga att jobba med det, det ser vi inte mycket av. De är glada i hemkommunen att få en billigare plats.

Det som efterfrågas ovan är en aktiv samordnarroll som ska "trycka på" kommunerna att använda de pengar som blir över efter subventionen. Han framhåller svårigheterna med att använda rabatten till ungdomarnas eftervård och ger själv en förklaringsmodell till hur rabatten skulle kunna användas med hjälp av samordnarnas påverkan. Även en annan avdelningsföreståndare uppmärksammade ökningen av antalet placerade ungdomar efter projektets början.

Avdelningsföreståndaren var både kritisk och uppskattande till samordnarnas arbete men ville gärna påpeka att fokus för deras jobb ska ligga på tiden efter ungdomens placering på SiS-institutionen. (FA 0706) I början av intervjun, när jag frågade honom: "Har du några spontana tankar om MVG-projektet?" berättade han följande:

Avdelningsföreståndaren: Tanken är ju att staten tar större ekonomiskt ansvar för, för ungdomarna i och med att de ger en rabatterad avgift till kommunerna. Så vi har märkt att vissa kommuner går in och omhändertar fler ungdomar nu ... och, eee, jag tror att det är en av skillnaderna – att de har fått det rabatterat. Jag tycker att det är nödvändigt. Som till exempel --- (en kommun).

Goran: Mmm ... Detta med ekonomin, du menar att detta har styrt lite grann hur de placerar.

Avdelningsföreståndaren: Helt klart, absolut. (suckar) Det är lustigt, man ser till exempel en stor kommun som --- (en kommun) här i närheten, de har omhändertagit helt klart fler ungdomar nu än de gjorde innan ... Jag kan inte säga att det är så, men man behöver inte vara påläst för att förstå att det handlar om ekonomi.

Avdelningsföreståndaren beskriver subventionen genom att nämna andra kategorier: "stat", "kommuner" och "ungdomar". Kommunerna har fått subventionen från staten vilket gjort det billigare att placera och resultatet i en del kommuner är att fler ungdomar omhändertas. Avdelningsföreståndaren bejakar även att "det är nödvändigt" att staten tar större ekonomiskt ansvar

vilket pekar på att han bejakar fler placeringar och att subventionen är en välkommen åtgärd.

Vi är också i behov av MVG-resurser!

Bristande ekonomi i kommunerna och det positiva med subventionen är ett återkommande tema under intervjuerna med de anställda på de särskilda ungdomshemmen. De två ekonomiska aspekterna upplevs av de institutionsanställda, bland annat, som betydelsefulla för antalet placerade ungdomar och därmed även för det praktiska genomförandet av det dagliga arbetet på institutionen.

En behandlingsassistent uppmärksammade förändringar på sin institution efter MVG-projektets påbörjan. Jag samtalade med behandlingsassistenten efter att ha intervjuat en ungdom som var positiv till samordnarens insats. Behandlingsassistenten är inte så positiv i sin beskrivning av samordnaren eftersom samordnarnas närvaro sägs ha skapat mer arbete för behandlingsassistenten. I slutet av intervjun frågar jag: "Är det nånting som du vill tillägga, nånting som vi missat nämna?". Behandlingsassistenten gör följande tillägg:

Behandlingsassistenten: Jag tycker att, eee, när man har satsat så mycket pengar på de här MVG-samordnarna, alltså med det här MVG överhuvudtaget så skulle man också haft pengar till institutionerna. Att vi skulle haft en person som skulle fått nån form av, eee ... för att det här tar väldigt mycket av min arbetstid, väldigt mycket liksom av min arbetstid, eee, telefon, möten, i och med att det är hela Sverige. Imorgon går hela min dag. ... Jag tycker att det skulle vara bra om vi haft en på vår institution som har MVG-ansvaret, eee.

Goran: Du menar att din tid för behandling minskas?

Behandlingsassistenten: Ja. Vi har tre stycken MVG-killar här och, eee, ju fler MVG-killar vi har här desto mer behandlingstid tar det. (...) Vad jag tänker är när man har satsat så mycket pengar så skulle man kanske gett till institutionen, eee, en 25 procents tjänst eller liknande.

Konkurrens om de ekonomiska resurserna som investerats i projektet kan utläsas i citatet ovan. Behandlingsassistenten åberopar i sin berättelse resurserna som satsats i projektet som legitima för användning på de särskilda ungdomshemmen. Den intervjuade använder sig av retoriska redovisningar när han berättar om vikten av att satsa ekonomiska medel inom de särskilda ungdomshemmen. Han menar att det merarbete som uppkommit i och med projektet medfört en minskning av behandlingstiden vilket påverkar arbetet med ungdomarna negativt.

4.3 Synpunkter på samordnarna

Institutionspersonalens berättelser om samordnarna förevisar en blandning av *uppskattning* och *kritik*. Olika samordnarbilder jämförs i institutionspersonalens berättelser och används därmed som verktyg för *balansering i framställningen*.

Uppskattande beskrivningar av samordnare

Att vara insatt

Samordnarnas arbetsuppgift gestaltas som komplicerad av en del institutionsanställda och samordnarna som lyckas med den komplicerade uppgiften uppskattas och får därigenom ett erkännande i sin yrkesroll. De uppskattade samordnarna framställs ofta som insatta eller åtminstone som en "påläst" aktör som har en övergripande syn på de övriga inblandade.

En ungdom var mycket positiv till samordnaren Tomas insats. (FA 0720) Nu träffar jag den unges behandlingsassistent, som också uttalar sig uppskattande. Han berättar följande om samordnaren Tomas, den enda samordnare som han träffat:

Behandlingsassistenten: Han är ordförande under mötet och ... det som är viktigt just för samordnare är, att va bra påläst i varje ärende.

Goran: Mmm.

Behandlingsassistenten: Därför att om han ska, eee, flika in, om han ska stoppa någonting, om han ska så att säga förtydliga så måste han veta vad själva ärendet handlar om annars blir det lite löjligt.

Goran: Mmm.

Behandlingsassistenten: Och jag tyckte att Tomas gjorde det bra, väldigt bra, jag var lite förvånad, att han var så pass inne i ärendet.

Även behandlingsassistenten är alltså berömmande. Det han framförallt anser vara föredömligt är samordnarens insyn i fallet: är man inte det "*blir det lite löjligt*". Att han uttrycker förvåning över att samordnaren lyckats "väldigt bra" kan tyda på ett motvilligt erkännande – men samtidigt en viss respekt.

Att strukturera möten

Samordnarnas ordföranderoll under möten på institutionerna och den förbättrade strukturen på dessa uppskattas av en del av institutionspersonalen. Rollen som ordförande tycks ge samordnarna utrymme att skapa struktur under mötena och därmed framställs de som strukturgynnande aktörer.

En behandlingsassistent uppskattar att någon annan "håller i klubban" under mötet. (FA 0710) Han berättar om sina kontakter med den enda samordnare han träffat. Hon "tar gärna ordförandeklubban".

Behandlingsassistenten: Det är också skönt kan jag tycka, vi behöver inte ... annars har det ofta fallit på institutionen att liksom hålla mötet och så. Så jag kan tycka, det är skönt.

Goran: Kan du komma på nåt exempel då nånting lyfts upp som du tyckt var bra på såna möten?

Behandlingsassistenten: Alltså det är svårt att hitta ett specifikt men, men just den rollen som, som ordförande gör att en annan ... att man ... man kan koncentrera sig på andra saker än vem som begär ordet och ...

Att samordnaren är ordförande under mötena anses som viktigt av behandlingsassistenten som gillar att slippa göra det praktiska under mötet: hålla reda på vem som ska få ordet. Under intervjun framkom att ett ämne där assistenten ansåg sig behöva extra koncentration under mötet var frågorna kring ungdomarnas behandling. Samordnarnas ordförandeskap under mötena beskrevs även som strukturfrämjande.

Efter flera intervjuer med olika ungdomar träffar jag en behandlingsassistent vars två elever⁸⁰ ingår i MVG-projektet. Detta är anledningen till att han träffat två samordnare. Hans syn på samordnarna är positiv. Han berättade uppskattande om en särskild episod då en samordnare satte press på en socialsekreterare angående någonting som inte blivit av. (FA 0804) Hans beskrivning av en av de två samordnarna han träffat handlade framförallt om den administrativa strukturen:

Den ena är strukturerad under hela mötet med socialtjänsten och hade en dagordning, ååå, och punkter som vi följde. Det tycker jag var kanon, det var väldigt strukturerat och så...

Behandlingsassistenten beskrev samordnaren som strukturgynnande under mötena. Han beskrev vilka de minimala förutsättningarna var för att ett möte skulle genomföras – att få ut en dagordning i samband med mötet och att arbeta i enlighet med den.

Att ge praktisk hjälp

De institutionsanställda som är nöjda med samordnarnas insatser berättar ofta om samordnarnas praktiska hjälp. Samordnarna framställs som aktörer som har "övergripande koll" och som hjälper socialsekreterarna, institutionspersonalen, ungdomarna och föräldrarna. Ibland ges en koalitionsbeskrivning av relationen behandlingsassistent – samordnare där relationen mellan dem gentemot socialsekreteraren beskrivs som gemensamt kritisk.

Nedan följer en del av en intervju med en behandlingsassistent som jag samtalade med inför min intervju med en placerad pojke. Behandlingsassistenten är positiv till samordnaren och beskriver honom som trevlig och vars funktion i fallet är positiv. Det är institutionen som sammankallar till möten och eleverna närvarar endast under slutet av mötet när socialtjänsten, institutionspersonalen, föräldrarna och MVG-samordnarna har diskuterat klart. (FA 0708) På min fråga om den nya aktören i ungdomsvårdkedjan, samordnaren Tobias, svarar han:

Behandlingsassistenten: ... han är med på mötena, eee, men inte delaktig utan, eee, lyssnar mycket och kollar. Han kommer med tankar, framför allt så frågar han men ger även reflektioner om vad som sagts och kan även gå tillbaka till andra möten "så här sa vi på det mötet faktiskt", eee, aaa, han kollar upp det liksom.

⁸⁰ Ungdomar placerade på särskilda ungdomshem benämns ofta som "elever".

Goran: Ok.

Behandlingsassistenten: Så det är positivt, det tycker jag.

Goran: Har ni kontakt innan mötet?

Behandlingsassistenten: Det är framför allt han och socialsekreteraren som har kontakt.

Goran: Ok.

Behandlingsassistenten: Men han ringer även hit och (otydligt) och så där. Sen har han hjälpt till, eee, hämtat mamma nån gång och så där och kört. Aaa, han har varit en resurs helt enkelt.

Behandlingsassistenten säger att samordnaren är en aktör med "övergripande koll", någon som hjälper socialsekreterarna och institutionspersonalen samt ungdomens mamma. Samtalen fortsätter och behandlingsassistenten ger ett mer detaljerat exempel på samordnarens hjälp:

Behandlingsassistenten: Under ett möte diskuterade vi en fortsatt placering med socialsekreteraren där socialsekreteraren, eee, har glömt en sak som vi sa förra mötet. Vi planerade en sak på mötet innan, men nästa möte så var det liksom "nej" (...) och där sa Tobias att, ja, "så var det faktiskt ... det här sa vi då och det här har vi tagit med mamma", eee, och så sa han liksom att det blir väldigt konstigt om vi helt plötsligt ändrar den planeringen och inte ens diskuterar saken med mamma eller pappa och inte med pojken heller.

Goran: Mmm.

Behandlingsassistenten: Han hade också den uppfattningen att, eee, vi hade lagt den planeringen ...

Goran: Mmm.

Behandlingsassistenten: Som helt plötsligt ändrades, så han stöttade oss i det läget. /Ok/: Så det var ju jätteskönt att ha honom med liksom.

Behandlingsassistenten berättar att under det tidigare mötet hade socialsekreteraren tänkt placera pojken hos mamman, vilket institutionspersonalen, den unga omhändertagna pojken och hans mamma, antagit och arbetat efter under de sex veckorna tills nästa möte.

Så på nästa möte så blev det en jättevändning och då sa socialen att det var ... "det här har aldrig varit min tanke, det har jag aldrig sagt utan det har varit familjehemsplacering som jag har pratat om hela tiden". Eee, så där ändrades det helt plötsligt, eee, (skratt) och det blev väldigt konstigt för oss och för pojken och för mamman liksom, eee. Sen om det var rätt eller fel ... Det är en bra grej, kanske. Det som är dumt är att vi på första mötet sa till mamma det som är planerat. Och då hjälpte Tobias oss, eee, han kunde gå tillbaka liksom, aaaa, men så var det faktiskt "det sa vi och det har jag skrivit upp här" så det var bra.

Behandlingsassistenten beskriver samordnarens hjälp genom att påpeka att han och samordnaren tolkat den tidigare planeringen på samma sätt. Deras minne från vårdplaneringen skilde sig från socialsekreterarens. Genom denna skildring av förhållandet pekar behandlingsassistenten på ett samar-

bete, ett *vi* i kontexten mellan samordnare och assistent där den tredje aktören, socialsekreteraren, kritiseras för sina handlingar.

Samtalsinspelet tycks emellertid enbart vara en momentan interaktionsmässig hjälp. Bidraget handlade om att rädda ansiktet för behandlingsassistenten. Resultatet för ungdomens del sägs ändå ha blivit det som socialsekreteraren förordade.

Sen att det fortfarande är så att socialtjänsten bestämmer det, att det fortfarande blir en placering i familjehem, som inte är klar men så gott som klar.

I berättelsen ovan målar behandlingsassistenten upp en uppskattande bild av samordnaren där förhållandet mellan behandlingsassistent och samordnare beskrivs som en koalition, alltså en form av omtalad allians där relationen gentemot socialsekreteraren utformas genom en *vi* och *de*-dikotomi.

Att kontrollera socialsekreterarna

En del intervjuade behandlingsassistenter beskriver samordnaren som en aktör som ska kontrollera socialsekreterarna. De intervjuade verkar utgå utifrån sina egna referensramar där tidigare upplevelser i kontakten med socialtjänsten ligger till grund för en framtida definiering av samordnarens roll. Institutionspersonal framställer ofta aktuella och tidigare interaktioner med socialsekreterarna med kritiska termer. (se senare under avsnittet "Om socialsekreterarna") Ibland anses det som samordnarnas uppgift i sammanhanget att försvara ungdomarna inför socialtjänsten.

En behandlingsassistent som är kritisk till projektets namn men uppskattar idén med MVG-samordnarna, ser de senare som kontrollörer av socialsekreterarna: (FA 0804)

Behandlingsassistent: Att han (ungdomen) har någon hjälp också inför socialtjänsten, en samordnare som ska ta till vara hans rättigheter. ...

Goran: Tycker du att det är nånting som behövs?

Behandlingsassistent: Absolut det tycker jag.

Goran: Har du under dina år här varit med om att socialtjänsten har kört över elever?

Behandlingsassistent: Aaa, det har jag varit. Absolut. (...)

Goran: Kan du nämna ett exempel?

Behandlingsassistent: Jag har träffat de kränkande socialtjänstpersoner som tycker att eleven ska va där (på institutionen) för att han har ju ett beteende och bara va där.

Goran: Ingen direkt behandlingstanke i placeringen?

Behandlingsassistent: Nej, nej.

Goran: Utan för placeringens skull?

Behandlingsassistent: Aaa, precis. Och vad är tanken med att de vill ha en fortsatt låst placering efter --- (ett utredningshem) och det fungerade bra där. Det finns ingen anledning att ha eleven på fortsatt låst, det tillför ingenting.

Behandlingsassistenten tycks utgå från egna erfarenheter från tidigare interaktioner med representanter från socialtjänsten. Det är kanske mot denna bakgrund han beskriver samordnarens uppgift som att hjälpa ungdomen inför socialtjänsten och "ta till vara hans rättigheter".

Om möten utan elever

En del anställda på institutionerna och flertalet av de intervjuade ungdomarna uppmärksammade mig på att personalen på några av hemmen haft som *mötesrutin* att endast låta ungdomarna närvara under en del av mötet. Intervjuerna var informella så området berördes inte i alla intervjuer. När jag går igenom mina intervjuer visar det sig att åtta ungdomar av 40 och fem av 22 anställda spontant berättar om de mötesrutiner som sju av de särskilda ungdomshemmen tillämpar.

Denna brist på ungdomars medverkan under de möten där deras behandling planerades gick mot projektidén som betonade att ungdomarnas medverkan var en viktig del i själva projektet.

En av intervjuerna behandlade detta tema. Den intervjuade är en utredningssekreterare, som var relativt ung jämfört med många av dem som jag träffade på andra institutioner. Hon berättade att ungdomarna medverkade under hela mötet på detta behandlingshem men att de inte närvarade hela tiden på det s.k. uppdragsmötet när uppdraget diskuteras med socialtjänsten. (FA 0812) Utredningssekreteraren berättade om tidigare mötesrutiner och samordnarnas försök att förändra dem:

Goran: Märker du om ungdomarna fick mer utrymme att säga sitt sen MVG-samordnarna började jobba?

Utredningssekreteraren: Ja, jag vet inte om det har mer med MVG-samordnarna att göra och den nya organisationen. Det kan det vara, men vi har konstaterat, alltså, nu är eleverna mer med på mötena än de var förut, det kan jag säga. Förut hade man tradition att de inte ska vara på mötena eftersom de oftast ... Socialtjänsten begär oftast att sitta själva, att inte eleven ska spåra ur. Nu har det gått väldigt bra och det är flera av MVG-samordnarna som har framfört att de vill att eleven ska vara med på mötet.

Vissa möten kan emellertid vara känsliga för den unge att ta del av, säger hon, varför institutionen och socialtjänsten träffas separat:

... ibland på uppdragsmöten så har man diskuterat bakgrunden med eleven och vilka ... Varför är han här och vad de vill att vi ska utreda, så på det första mötet är eleven inte med hela tiden för då sitter vi bara och ålтар om det gamla, utredningar, varför vill socialtjänsten aktualisera och så vidare? Eee, det sägs bara det som han vet, då blir de bara arga och ledsna att lyssna på. Då tar vi det separat, sen får eleven komma och berätta om sig själv. Och på de andra två mötena är de med från början. Och ibland är eleven med från början på uppdragsmötet om sådant är önskat från socialtjänsten.

Utredningssekreterarens berättelse ger en inblick i de tidigare mötesrutinerna på institutionen. Hon säger exempelvis "Förut hade man tradition att de (eleverna) inte ska va på mötena". Samordnarna framställs som aktörer, som förordnat förändringen av denna tradition.

Beroende på vilken institution det handlar om kunde ungdomarnas rätt att närvara se olika ut, ibland fick de vara med sista kvarten, ibland under första halvtimmen. Den gemensamma förklaringen från personalen på ungdomshemmen till att de inte fick vara med under hela mötestiden var att ungdomarna inte skulle klara av påfrestningen som mötet innebar. En del av de anställda kritiserade dessa mötesrutiner och visade uppskattning för samordnarnas försök att förändra det traditionella sättet att genomföra möten.

Engagerad samordnare – en viss ambivalens

Samordnarnas medverkan vid mötet rörande ungdomarna handlade om att ställa frågor till mötesdeltagarna och genom dessa frågor uppmärksamma eventuella brister. Under förutsättning att socialtjänsten respektive institutionen gav sitt tillstånd skulle samordnaren fungera som ordförande på dessa möten. Sålunda gavs samordnarna inte något formellt beslutsmandat. Enligt projektledningen skulle samordnarna använda sig av "frågans makt" och genom denna påverka socialtjänsten och institutionerna. Under tiden den unge är inskriven på ett särskilt ungdomshem "skulle samordnarna ligga lågt". Projektledningen påpekade upprepade gånger under sammankomster med samordnarna att "fokus i projektet ligger på eftervården".⁸¹ Denna ambition översattes emellertid av samordnarna till att tidigt medverka i planeringen. En utredningssekreterare som är positiv till idén med MVG-projektet, anser emellertid att samordnarna inte ska vara med i ett för tidigt skede (FA 0722):

Utredningssekreteraren: Sen var det en annan samordnare som var väldigt aktiv som ville va med på första mötet, på andra mötet och, hmhm, som även tog kontakten med föräldrarna och som jag upplevde då i ganska tidigt skede och att det verkade lite konstigt kanske för föräldrarna också därför att han gjorde ungefär samma sak som jag skulle göra och det låter lite dubbelt.

Goran: Mmm.

Utredningssekreteraren: Men det berodde på att den här personen var väldigt engagerad, ville göra ett väldigt bra jobb.

En del av de intervjuade ansåg, som denne utredningssekreterare, att det var negativt om samordnarna engagerade sig för mycket. Sådana synpunkter bifogade ofta en "flaggning" om att det kunde vara ett arbete som skulle genomföras av någon annan aktör eller att det kunde ha negativa konsekvenser under vissa förutsättningar. Ett sätt att 'göra för mycket' tycks vara

⁸¹ FA 0725; 0726; 0730.

att ta egna kontakter med ungdomarna eller att alltför starkt ta ungdomarnas parti. I något fall utvecklades en tydlig konflikt kring samordnarens engagemang i en viss ungdom.

Kritiska beskrivningar av samordnare

”Jag var oförberedd på MVG-samordnarens funktion och syftet.”

Samordnarnas praktiska yrkesutövande, när de kopplades till olika fall beskrevs av en del institutionsanställda på ett kritiskt sätt. Det hänvisades ofta till bristande information om projektet och samordnarens första kontakt med vårdkedjan mitt under en pågående utredning eller behandling. Kritiken framställer samordnarna som besvärliga och svåra för samarbetet.

Två utredningssekreterare beskriver MVG-projektet som ett samverkansprojekt som behövs och välkomnas. Samordnarna som de träffat beskrivs emellertid som förvirrade och utredningssekreterarna säger att de i början inte visste vad samordnarna gjorde i vårdkedjan, ”sen har det blivit bättre och lättare”. Utredningssekreterarna berömde utredarnas och behandlingsassistenternas kompetens på utredningsavdelningen och uppmärksammade brister i samarbetet mellan socialsekreterarna och MVG-samordnarna. (FA 0724) Under intervjun ställde jag följande fråga till utredningssekreterarna: ”Har ni några spontana tankar, hur upplever ni mötena med samordnarna?”

US1: Jag var oförberedd på MVG-samordnarens funktion och syftet. Jag tror att jag har fått alldeles för lite information innan det startade.

Goran: Vad hände när ni träffades första gången?

US1: Mmm ... då så ringde MVG-samordnaren hit, då var vi mitt i en utredning på en flicka här så ringer hon och presenterar sig och talar om att hon ska vara med. (...) Man kan läsa om MVG på nätet men det har inte varit förankrat här. Vad är syftet? Hur kommer det att se ut, så på nåt sätt mitt i så dyker det upp en ny person i detta.

Goran: Mmm.

US1: Jag tycker att presentationen, som MVG-samordnaren sa till mig första gången i soc.mötet här, kunde varit mycket tydligare. Vi satt fortfarande med frågetecken efter presentationen. Det är också så här att när hon var med första gången då var det vår muntliga överlämning, när alla utredare träffas tillsammans med flickan, socialtjänst och familj och vi lämnar över utredningen. Det blev väldigt stökigt och bråkigt på mötet och det var ett irritationsmoment, ett orosmoment, för alla satt där och de funderade vem är det och vad gör hon här och meningen med detta? Så det var den allra första träffen med MVG. Sen har det blivit bättre och lättare efter, vi startade ändå lite i kaos kan jag tycka.

Utredningssekreteraren beskriver projektet och samordnarens praktiska yrkesutövande i relation till något hon rubricerar som kaos i början av projektet. Vad består detta ”kaos” av? Varför blir de störda? Enligt intervjun tillsattes en ny person dessutom ”mitt i en utredning” vilket relateras till den ytliga bild av projektet som de fått genom internet. Ordet kaos tycks

användas för att dramatisera sammanhanget. I fortsättningen av intervjun undrar jag: Hur gjordes presentationen? Vad är det som gjorde att det blev ett orosmoment?

US1: Mmm, aaa, det var en väldigt kort presentation. Flickan visste ju inte vem detta var sen tidigare och satt som ett frågetecken och det blev också ... Mamman brydde sig överhuvudtaget inte om att hon var med, MVG-samordnaren, då. Viss kylighet mellan socialförvaltning och MVG-samordnaren.

Goran: Mmm.

US1: Och det blev så "aha, hur gör vi nu och så" men vi försöker ju genomföra mötet som planerat och det gjorde vi men det var ändå lite störning i det hela.

US2: Det var kanske fel tajming, att komma in.

US1: Det var fel.

US2: Mitt i utredningen.

US1: Ja precis.

Utredningssekreteraren lyfter fram den tidpunkt då samordnaren trädde in i arbetet. Dessutom presenterar hon en bild av en brist i samarbetet mellan samordnarna och två viktiga samverkanspartners, socialförvaltningen och familjen. Varför är det ett problem att komma in "mitt i utredningen"? Triadliknande förhållande presenteras, i relationen socialsekreterare–ungdom–samordnare där framställningen genomsyras av en frånvarande koalition. Samordnarna kritiserar sitt samarbete med socialsekreterarna och ungdomarna där en explicit koalition mellan triadaktörer uteblir i kontrast till ungdomarnas och socialtjänstpersonalens berättelser där koalitionsframställningar är vanliga. Den beskrivna interaktionen ovan tycks ändå aktualisera motsättningar som i sin tur konstruerar bilden av samordnarna som besvärliga och svåra att samarbeta med i jämförelse med de institutionsanställda som snarare konstrueras som kompetenta och duktiga.

Med tiden har det dock fungerat bättre med samordnarna:

US1: jag tycker att de agerar annorlunda nu än de gjorde i början. De är mer med, de är mer på, på ett positivt sätt och, och delaktiga och jag tycker att det fungerar bra mellan MVG-samordnarna och oss.

Samtidigt är fortfarande många aktörer tveksamma till samordnarna:

US1: ... men fortfarande så är det så att eleverna fortfarande inte vet vad de är för människor, vad är det som är syftet? Och kontakten mellan MVG-samordnare och socialtjänsten tror jag är dålig eller rättare sagt det har varit dålig med dem som jag haft, aaa.

US2: Det är kanske fel att slå ihop dem för att de tycker kanske inte samma sak.

US1: Aaa.

US2: Socialtjänsten och MVG, jag tror att de har svårt att skilja på vad som är skillnaden.

US1: Aaa.

Om en ifrågasättande samordnare

En del institutionsanställda framställer samordnarna som ifrågasättande gentemot socialtjänsten och institutionspersonalen. Ibland framställs relationen mellan institutionspersonalen och socialtjänsten som en form av allians gentemot samordnaren.

En utredningssekreterare berättar om de ifrågasättande samordnarna genom att exemplifiera en av dem:

De (samordnarna) har varit ifrågasättande mot socialtjänsten så de kan bli väldigt ifrågasättande mot oss också. "Varför har ni reagerat som ni har gjort i den situationen?" Det var en elev som misshandlade en personal här tidigare och vi tog beslutet att vi inte har kapacitet att ha honom i och med att vi inte har den strukturen på den här institutionen, så vi flyttade honom till en annan institution som har mycket större möjligheter, mer struktur. Bättre för honom i största allmänhet och just för att personalen här har uttryckt att de inte kan kontrollera den eleven. Och det beslutet hade en samordnare svårt att ta, hon förstod inte varför.

Utredningssekreteraren ovan visar på en allians mellan dem själva och socialtjänsten när hon beskriver den gemensamma standpunkten i frågan om den förflyttade eleven. Samordnaren framställs som en utomstående aktör som behöver en förklaring och som sedan inte förstår den – underförstått ett av alla begripligt skäl: en våldsam ungdom. Här ramas den kritiska beskrivningen in genom en bild av en samordnare som strör kritik omkring sig: först ifrågasätts socialtjänsten och sedan institutionen. (Det kan tilläggas att såväl ungdomens som samordnarens version skiljer sig från denna återgivning.)

Beskrivningar av ett forcerat arbete

De institutionsanställda liksom de socialtjänstanställda som talar kritiskt om samordnarna påpekade sällan att samordnarna gjort för lite i ett ärende. Ibland kritiserades samordnarens alltför stora inblandning vilket upplevdes som ett störningsmoment. I en del av berättelserna beskrivs samordnarna som några som skapar stress. En behandlingsassistent som var ansvarig för en pojke, som var nöjd med sin samordnare Tomas, (FA 0727) berättade följande om samordnarens arbete i början av pojkens placering.

För en vecka sen hade killen (den placerade pojken) kommit hit. Han (samordnaren Tomas) skulle ha ett möte. MVG-mötet hade vi och man började prata framtiden, alltså efter --- (namnet på det särskilda ungdomshemmet vi var på) och det kändes inte rätt. Det var fel liksom, killen ville knappt vara här och man pratar vad vi ska göra efter --- (namnet på det särskilda ungdomshemmet vi var på). Aaa, det var så negativt, negativt liksom på det viset då. Sen hade vi ett annat möte här för ungefär två-tre veckor sen och det verkade väldigt hastigt. Vi åkte till --- (en MVG-kommun), mamman skulle va' med och soc skulle va' med och mötet var väldigt forcerat och sånt här. Det fanns ingen lugn och ro på det viset.

I intervjun ovan framställs samordnaren som ett störningsmoment i det arbete som en behandlingsassistent utför. Kritiken handlar om det som samordnaren gjorde som, om vi lånar behandlingsassistentens termer, kom för tidigt eller var "väldigt forcerat".

Avdelningsföreståndaren på en akutavdelning var både kritisk och gav beröm till olika samordnare han träffat och han påpekade gärna i sin berättelse att fokus för samordnarnas arbete ska ligga på tiden efter ungdomarnas SiS-placering. (FA 0706) Men även denne intervjuperson anser dock att samordnaren gått för fort fram: de "lägger sig i" för tidigt.

Avdelningsföreståndaren: De ringer till oss och tar kontakt, de berättar vem de är, eee, de kommer och presenterar sig. Vissa har gjort det på väldigt bra sätt andra har gjort det på mindre bra sätt. Vissa, ... kan jag tycka, går in lite väl hårt i detta tidiga skede, eee, och försöker att, inte styra uppdraget, men att de går in alltså... de går in, hur ska jag säga ... en del ... de är inte speciellt pålästa egentligen och det är inte så lätt för dem.

Goran: Mmm.

Avdelningsföreståndaren: De kommer in och tycker väldigt mycket, väldigt stort (otydligt ord), om du förstår hur jag menar, och pratar om saker som jag har uppfattat att de egentligen inte riktigt förstår, flera stycken av dem. Men det gäller att vara lite diplomatisk och försiktig där (skratt) att inte döma och så vidare men så har det varit, tyvärr.

Sedan fortsätter han sin kritik genom att förklara att samordnarna inte vet hur institutionerna arbetar:

Avdelningsföreståndaren: Och de förstår kanske inte heller, eee, hur en institution fungerar. Du kan förstå ... det måste man acceptera. Ja menar vissa av dem, MVG-samordnarna, kommer från socialtjänsten och de kan inte se de olika enheternas funktion inne på en institution. Så de kan komma och ha väldigt mycket åsikter om saker som (...) vi egentligen inte ska röra vid. Förstår du?

Goran: Ok. Kan du ge några exempel?

Avdelningsföreståndaren: En del av samordnarna har tyckt till om några ungdomar "varför åker ni inte ner till stan och går på teater" och såna saker va, och det kan handla, ungefär som att man frågar höjdhoppare varför hoppar du inte tre meter i höjdhop. De förstår inte vad det här handlar om. Och då hamnar man i en besvärlig situation och de, de får ungdomarna att trigga lös på det de tycker och det fungerar ju inte så.

Anledningen till det felaktiga handlandet är enligt avdelningsföreståndaren det faktum att en del av samordnarna tidigare arbetat inom socialtjänsten men att de inte har någon erfarenhet av hur institutionerna är uppbyggda och hur de fungerar. Förutom den praktiskt betingade kritiken avseende det *stresskapande* som en del samordnare sägs medföra, handlar kritiken implicit om andra inblandade aktörer. Genom det för tidiga och felaktiga agerandet, i citaten ovan, konstrueras en samling negativt påverkade aktörer. Hit hör

ungdomen, mamman och socialsekreteraren som implicit påverkas av samordnarens forcerade handlande. Avdelningsföreståndaren formulerar sig lite försiktigt, men när han ombeds ge ett konkret exempel framställer han samordnarna som en aning naiva. De kan lägga fram orealistiska förslag, som skapar en vilja ("triggar lös") hos ungdomarna, som institutionen sedan inte kan uppfylla. Tvärtom, läser vi in, skapar sådana initiativ besvikelse och en situation som institutionen (i onödan) tvingas hantera.

Kamp om mötet, kamp om eleven

Samordnarna framställs av en del institutionsanställda på samma sätt som av en del socialtjänstanställda – som en administrativ och organisatorisk börda. Dessutom kan denna person ställa till med problem under själva mötet genom sina initiativ. En avdelningsföreståndare beskriver tanken med projektet bra men urvalet av MVG-samordnare och det praktiska genomförandet var han negativ till. (FA 0731) Organisationers representanter kan vara ambivalenta inför nya projekt eller policyförändringar. Det nya kan upplevas som någonting positivt i teorin, när man pratar om "idé", men praktiska exempel kan ge en mer negativ bild.⁸²

När han gett uttryck för att han uppskattar projektets idé, exemplifierar han dess konkreta problem. Här talar han om en samordnare som ville förändra en mötestid:

Avdelningsföreståndaren: När han (samordnaren Stefan) ringer så att säga och vill ändra tiden så går det inte att ändra tiden för att första mötet är, eee, dagen efter. Det går inte att ... Det är flera, eee, personal som är inblandade, socialtjänsten är inblandad och det är det, som jag förklarade för honom, att han måste diskutera det med socialtjänsten och komma överens med dem om tiden.

Goran: Mmm.

Avdelningsföreståndaren: När jag förklarar för individen, eee, att ... hur ... att det finns ett nästkommande möte, då ville han att det mötet ändras och då säger jag "det är en tid som vi har kommit överens med socialtjänsten och du ska kolla med socialtjänsten, om socialtjänsten kan ändra sin tid då kan vi ändra den också."

Avdelningsföreståndaren tycks ha velat ha en mer ödmjuk samordnare, en som inordnar sig i gällande mötesstruktur och fullbokade kalendrar. Det räckte emellertid inte med tidskraven utan svårigheterna exemplifieras också via hänvisningar till otydliga roller och svårigheter att hantera "befälsordningen" beträffande kontakter med den unge:

Avdelningsföreståndaren: ... Det var första mötet, det var inte klart, rollerna vare sig för honom eller för avdelningen här. Trots att jag hade förklarat för honom så ringer han till avdelningen och säger: "jag vill prata med ungen" och personalen

⁸² Se i Åkerström (2006), s. 57–74.

hänvisar till avdelningsföreståndaren men han ... trots att jag hade pratat med honom innan.

Goran: Mmm.

Avdelningsföreståndaren: Då han återigen ringer till avdelningen så skapade det en så att säga ... en, eee, stämning av ovilja till samarbetet, så det blev svårt. Det är nånting som togs upp i deras, eee, samordningsorganisation, att det finns såna brister.

Den mjuka linjen avseende samordnarens initiativ i relationerna med andra aktörer som förespråkades av MVG-projekts ledning⁸³ går inte att se i ovanstående citat. Samordnaren beskrivs av avdelningsföreståndaren som en aktör som tagit olika initiativ men utan samordning med de andra aktörerna. För det första utvecklades en tydlig konflikt kring samordnarens engagemang i en viss ungdom som enligt avdelningsföreståndaren "skapade en stämning av ovilja till samarbete". Till samordnarens alltför många krav på deltagande adderades dessutom hans krav på att vara mötesledare.

Denna samordnare hade skickat en så att säga dagordning för mötet, att hon ska leda mötet och det är nånting som inte hade förankrats eller blivit diskuterat. Det är så att vi leder dom här mötena, det är inte någon annan.

Själva sättet att tala kring samordnarna eller att presentera sig själv kan också ge upphov till bevakandet av sin organisations särskilda kompetens. De fyra avdelningsföreståndare som jag intervjuade i denna studie var för det mesta positiva till projektets idé och för det mesta negativa till samordnarnas praktiska yrkesutövande. Ett liknande resonemang fördes av de enhetschefer inom socialtjänsten som intervjuades.⁸⁴ Avdelningsföreståndarna verkar skydda sina organisatoriska gränsrevir, medan behandlingsassistenterna som arbetar närmare samordnarna och ansvarar för den vardagliga hanteringen av ungdomarna, var mer positiva beträffande fördelarna med samordnarnas praktiska arbete.

Den skriftliga överenskommelsen

Somliga anställda på de särskilda ungdomshemmen kritiserade enstaka samordnare för att de försökte "ta över ett möte". Ett scenario som beskrevs av två behandlingsassistenter är att en samordnare, utan att informera de inblandade mötesaktörerna, tog över ordförandeklubban under mötet. Detta mötesövertagande beskrevs genom att samordnarnas arbetsverktyg, den *skriftliga överenskommelsen*, konstruerades som särskilt viktigt och jämfördes bland annat med ADAD-intervjuer.⁸⁵

⁸³ Se FA 0725; 0726; 0730.

⁸⁴ Fast då handlade kritiken både om MVG-projektets idé samt samordnarnas yrkesutövande, se i kapitel "Röster från socialtjänsten".

⁸⁵ Se: <http://www.stat-inst.se/zino.aspx?articleID=7145>, 081222.

I slutet av en intervju berättade en behandlingsassistent om en annan behandlingsassistent som upplevt samordnarens agerande under ett möte "på ett ganska negativt sätt". Den aktuella behandlingsassistenten arbetade dagen då jag besökte institutionen och han visade sig villig att samtala med mig. När han berättade om hur MVG-samordnaren "tog över hans möte", var han klart upprörd. Behandlingsassistenten ville vid detta möte diskutera med socialtjänsten om de hade ordnat skola och fritidsaktiviteter för pojken Fadil, som snart skulle flytta till ett familjehem. Samordnaren ville i stället diskutera punkter som fanns på överenskommelsen. Denna överenskommelse är samordnarnas arbetsverktyg som enligt behandlingsassistenten redan används i andra vårdmodeller så som BBIC⁸⁶ och vid ADAD-intervjuer. Under intervjun är behandlingsassistenten upprörd flera gånger, han blir röd i ansiktet och höjer rösten när han berättar om möteshändelserna. Enligt honom var alla mötesdeltagare, utom samordnaren Tobias, alltså assistenten själv, socialsekreteraren, pojken Fadil och hans mamma alla negativa till samordnarens agerande under mötet. (FA 0708) Vidare berättade behandlingsassistenten om överenskommelsen och en stridslysten samordnare:

Han ville verkligen strida för det, att det är nånting som MVG-samordnarna har tagit fram som arbetsredskap (skriftliga överenskommelsen). Men då sitter jag nu med en pojk som är på mötet, vi sitter ... soc ... handläggare, behandlingsassistenten, en mamma, socialsekreteraren, MVG-handläggaren och då tar han fram det dokumentet. "Det här vill jag att vi gör idag". Men det är ett läge där vi har en pojk som ska flytta till ett familjehem, ingenting är klart och vi vill ... Egentligen ska vi diskutera formaliteterna runt hans utflytt, när ska han flytta, eee, hur ska det gå till, eee, hur känner mamman och så vidare, och så vidare, men då kommer Tobias med sitt papper och säger "nej". Då tar han över hela mötet, nu är det detta som gäller idag och jag blir jävligt frustrerad över det. Jag tänkte "fan, det har inte med saken att göra". (...) Jag var helt oförberedd, jag satt där som ett frågetecken. Va fan? ... när ska han börja skolan i --- (kommunen), vem ska ta i det och hur ska det gå till och så vidare. Det var viktigt för mig, inte hans jävla papper det var helt oviktigt för mig. Han tog över hela mötet och det, eee, eee, tyckte jag var, eee, inte bra.

Isamverkansavtalet mellan Statens institutionsstyrelse och kommunerna står det att "vårdplaneringen regleras i en skriftlig överenskommelse mellan den unge/vårdnadshavare, socialtjänsten och det särskilda ungdomshemmet".⁸⁷ Den skriftliga överenskommelsen aktualiseras som särskilt viktigt i den ovanstående berättelsen om mötesövertagandet, som ett *heligt objekt* om vi lånar Collins begrepp.⁸⁸ Behandlingsassistenten beskriver överenskommelsen som ett dokument som redan används inom ungdomsvården och därmed bana-

⁸⁶ Se: http://www.socialstyrelsen.se/Amnesord/barn_ungdom/BBIC/, 081222.

⁸⁷ http://www.stat-inst.se/document/Samarbetsavtal_MVG.pdf, 081222.

⁸⁸ Collins (2004), s. 79–101, 150–151, 183–222.

liseras betydelsen av samordnarnas arbetsredskap. Samordnaren framställs som en stridslysten aktör som driver fram användningen av överenskommelsen och därmed marginaliseras det viktiga kring ungdomens övergång till ett familjehem och skolplacering.

Den praktiska hjälp som pojken behöver vid övergången aktualiseras av behandlingsassistenten som viktigare i jämförelse med samordnarens överenskommelse, denna ses mer som ett exempel på onödig rekvisita. I fortsättningen av intervjun utkristalliseras detta i jämförelsen mellan två dokumentverktyg. Behandlingsassistenten beskriver utgångspunkten i samordnarnas yrkesutövande:

Behandlingsassistent: Det är så här att MVG-samordnarna arbetar utifrån ett papperskoncept med frågor som egentligen, eee, vi redan använder. Ett sånt frågeformulär som går under namnet ADAD.

Goran: Mmm.

Behandlingsassistent: Och där är det precis likadant upplagt som i ADAD (...) nu kommer MVG-samordnaren med ytterligare ett dokument som bygger precis på samma sak och då säger jag först "det här är ju ADAD, du kan läsa i ADAD sen" eller "du kan titta i våran ... så här jobbar vi, fast vi har det inte här".

Överenskommelsen beskrivs som ett frågeformulär som institutionspersonalen redan använder vid ADAD-intervjuer. Härmed uttrycks institutionspersonalens arbetsverktyg som någonting positivt i motsats till samordnarnas som beskrivs som en kopia av ADAD-dokumentet, en kopia på något som redan finns. Det implicita i det ovanstående är att *vi* från de särskilda ungdomshemmen använder oss av kvalificerade arbetsverktyg jämfört med samordnarna, *de andra*, som dubblerar samma arbete.

De båda dokumenten, överenskommelsen och ADAD, får genom berättelsen en särskild betydelse och framställs därför som särskilt viktiga. De används av den intervjuade som *kamprekvisita* när han ska beskriva den egna yrkesstatusen. I denne behandlingsassistentens berättelse finns inslag av en byråkratisk, principfast, men "tom", orientering i samordnarnas arbete med ungdomen och hans aktuella angelägenheter.

Samordnaren som kontrollör – chef – behandlare

Institutionspersonalen beskriver också samordnarnas praktiska yrkesutövande i relation till olika förväntningar. I några av intervjuerna framkom motsättningar mellan förväntade samordnarroller och erfarenheterna av dessa. Dessa motsättningar blir aktuella både i institutionspersonalens beskrivningar av samordnarna avseende det förväntade, liksom när bilder ges av det faktiska skeendet under samordnarnas yrkesutövande. Samordnarna beskrivs ibland som kontrollörer, chefer och behandlare – roller som inte uppskattas av institutionspersonalen.

En avdelningsföreståndare som uttryckt sig kritiskt om samordnarnas sätt att arbeta säger i slutet av intervjun (FA 0731):

Avdelningsföreståndare: De (samordnarna) ska inte komma hit och ifrågasätta min personal. Det är det som jag tycker är märkligt för att vi har andra instanser som kommer och kontrollerar oss.

Goran: Ja, ja.

Avdelningsföreståndare: Samordnarens roll är inte att komma och kontrollera min personals arbetssätt utan de ska relatera sitt jobb till, eee, själva projektet.

I citatet ser vi en motsättning mellan en förväntad rollbeskrivning, att inte kontrollera institutionsanställda och "relatera sitt jobb till själva projektet", i kontrast till beskrivningen av det faktiska som händer, att kontrollera och ifrågasätta personalen på institutionen. Interaktionen ovan tycks aktualisera de motsättningar som i sin tur skapar bilden av samordnarna som kontrollörer. Somliga institutionsanställda framställer samordnarna som behandlare, även denna bild framställs i kritiska ordalag.

Jämförelser utgör en grund för bedömningar. En behandlingsassistent hade träffat två samordnare. Den ena var samordnaren Annika som beskrevs med beröm, medan den andra, samordnaren Stefan, beskrevs mer kritiskt (FA 0734). Behandlingsassistenten berättar nedan om samordnaren Stefans arbetssätt:

Behandlingsassistenten: Han (samordnaren Stefan) har ringt och frågat hur det gått och tyckt väldigt mycket om hur detta ärende ska skötas och hur vi ska göra med flickan i fråga och ... Om jag hade kommit och frågat honom "vad tycker du, hur ska man organisera", då är det ok om han tycker nånting och eventuellt ger ett råd men jag tycker att han gått in som: "Så här ska ni göra!"

Goran: Mmm.

Behandlingsassistenten: Som en chef ungefär, eee, ja han har inte haft klubban och bankat oss men han tyckte mycket i alla fall. (skratt)

Goran: (skratt)

Behandlingsassistenten: Han har också pratat med tjejen så att ... "så här ska ni göra". Ja, jag tycker att han betett sig mycket som behandlare.

Motsättningen aktualiseras både när behandlingsassistenten beskriver samordnaren Stefan i termer av det förväntade samt när han ger bilden av det faktiska som händer. Det kan också noteras att en markering görs av samordnarens samtal med flickan: här har han uppträtt som "behandlare", dvs. enligt behandlingsassistentens sätt att betrakta det, agerat utanför projektets ramar.

4.4 Balansering i framställningen – beskrivningarnas nyansering

Att jämföra sig med andra sociala kategorier är vanligt och ofta nödvändigt för att kunna se sig själv i förhållande till andra. Man kan säga att vi dagligen sysslar med ett kontinuerligt utarbetande av identiteter där sociala jämförel-

ser spelar en stor roll. Man jämför sig med sin egen grupp och med andra, granskar och utvärderar hur man själv har det, upplever tillvaron, och betar sig i kontrast till andra.⁸⁹

De intervjuade institutionsanställda i denna studie balanserar sina beskrivningar när de beskriver projektet och samordnarna. Balanseringen blir synlig när beskrivningar jämförs och jämförelsen i sig kan bli explicit, implicit eller tidsmässig.

Den explicita jämförelsen aktualiseras ibland med användning av ord som signalerar invändning eller motsats såsom *men* och i något fall *sen*, ord som skiljer ut (men även förenar) två motsatta verklighetsbeskrivningar.

Den implicita jämförelsen kännetecknas av två separata verklighetsbeskrivningar som ingår i samma kontext och kan jämföras. De intervjuade beskriver ofta samordnarnas handlande på mer än ett sätt i en och samma berättelse. Ofta får vi genom den ena verklighetsbeskrivningen en positiv bild av samordnarna, en form av socialt erkännande i yrkesrollen. Den andra framställningen verkar återställa balansen i berättelsen där samordnarna beskrivs i negativa ordalag.

I *den tidsmässiga jämförelsen* förhåller sig berättaren till dåtid, nutid och framtid när de beskriver samordnarna. Det vanliga är att en negativ dåtidsbeskrivning ofta neutraliseras med positiv nutids- och framtidsbeskrivning.

Olika bilder av samordnarna målas upp i institutionspersonalens berättelser, dessa bilder jämförs och används därmed som verktyg för en *balansering* av framställningen. Genom att "både och"-bilder presenteras i berättelserna konstrueras, avgränsas och förenas motsatta samordnarbeskrivningar och balansen i framställningen av samordnarna återställs.

Den explicita jämförelsen

Ett tydligt mål med projektet är att förbättra samverkan mellan de berörda aktörerna, särskilt triaden samordnare, socialtjänst och institution. Institutionspersonal gestaltar hur detta utspelas på fältet och genom detta aktualiseras två verklighetsbeskrivningar i en och samma berättelse – samordnarna som obetydliga och samordnarna som hjälpsamma.

En avdelningsföreståndare som jag träffade på en behandlingsavdelning har klara synpunkter om MVG-projektet och om MVG-samordnarna. Han berättar att idén med MVG-projektet är bra och att en sådan insats behövs. De flesta samordnare som han träffat "är duktiga och pålästa" men på grund av ett bra samarbete "som redan finns" mellan institutionen och olika socialtjänstkontor "behövs de (samordnarna) inte". (FA 0705) Han berättar om hur samordnarna upplevs av de andra avdelningsföreståndarna som han pratat med:

⁸⁹ Åkerström (2006; 2004); Snow och Anderson (1987).

Avdelningsföreståndare: Det upplevs av flera föreståndare här, att de MVG-samordnare som vi har träffat är mest i vägen.

Goran: Ok.

Avdelningsföreståndare: En institution som behöver stöd och hjälp i samarbetet med socialtjänsten och för att plocka fram den unges rättigheter och så, eee, då kan de göra väldigt mycket men om samarbetet finns ...

Goran: Mmm.

Avdelningsföreståndare: Då tror jag, då är det rätt jobbigt för dem att komma in.

Goran: Visst.

Avdelningsföreståndare: Vad är det då samordnarna ska ägna sig åt?

Goran: De ska inte förstöra det som fungerar i en vårdkedja? ...

Avdelningsföreståndare: Flera upplever att vi har en ytterligare människa att ta hänsyn till som stjälar tid från föräldrar och från socialförvaltning under ett möte och framförallt från eleven.

I citatet ovan kan vi utläsa att avdelningsföreståndaren vill visa upp den *samarbetskompetens* som finns i relationen mellan hans institution och olika socialtjänstkontor och som i sin tur marginaliserar betydelsen av samordnarna. Å ena sidan framställs det här som att socialtjänsten och institutionerna delar uppfattningen att samordnarna är obetydliga på grund av det samarbete som redan finns. Å andra sidan berättar avdelningsföreståndaren att det finns institutioner som behöver hjälp i sitt samarbete med socialtjänsten och detta kan tolkas som en form av erkännande av behovet av samordnare. Beskrivningen görs med hjälp av en explicit jämförelse ("men") där samordnarna alternativt konstrueras som hjälp som behövs i samarbetet på somliga institutioner och socialtjänstkontor.

Den behandlingsassistent som jämförde samordnaren Annika med samordnaren Stefan berättar att hon och hennes kollegor inte var nöjda med Stefans insats på grund av att han pratade för mycket under "soc-mötena" och därmed "tog över mötet". (FA 0734) Behandlingsassistenten beskriver det positiva med samordnarna, men förlägger detta till det personliga utförandet. Denna uppskattande beskrivning följs upp av en kritisk jämförelse.

Det som jag ser är att det är mycket mer ordning på soc-mötena. Det går inte att jämföra, allt är i god tid och det är dagordningar, inbjudan och Annika (samordnaren) håller också i soc-mötet, så det är väldigt strukturerat. Hon ser också till att det vi bestämmer att det genomförs också, sen vet jag att med den andra samordnaren (samordnaren Stefan) är man inte lika nöjda för att han lägger sig för mycket i behandlingen och det gör inte Annika utan hon liksom går genom dagordningen och håller ordförandet då och sen upprepar hon vad som har sagts och det som ska göras och sen. Hon lägger inga synpunkter på hur vi ska arbeta och så.

Behandlingsassistenten målar upp två olika bilder av samordnare i en och samma berättelse. Den ena bilden visar en kompetent samordnare, en struk-

turbärare i ungdomsvårdkedjan. Denna bild följs direkt av en motsatsbild ("sen vet jag att ...") som verkar användas som en balanseringsrekvisita. *Den explicita jämförelsen* av samordnarna konstruerar två motsatta samordnarbeskrivningar samtidigt som balansen i framställningen av samordnarna återställs.

Den implicita jämförelsen

I ett annat exempel har vi en avdelningsföreståndare som berättar om två olika samordnare utan att explicit jämföra dem: "två helt skilda samordnare, det går inte att jämföra dem". Först berättar avdelningsföreståndaren en berättelse om *den uppskattade samordnaren* och sen, efter en stunds tvekan, berättar avdelningsföreståndaren om den andra *icke uppskattade samordnaren*. Den uppskattande beskrivningen är betydligt kortare än den kritiska beskrivningen. Genom att separat berätta om de två samordnarna aktualiseras en jämförelse i kontexten, en implicit sådan där samordnarna jämförs indirekt (inte som i den explicita jämförelsen: samordnaren x gör på så sätt *men* inte samordnaren y).

Avdelningsföreståndaren berättar i superlativer om den första MVG-samordnare som hon träffat, samordnaren Tomas. Hon uppskattar den struktur som Tomas frambringade på mötet och de PowerPoint-presentationer som han gjorde. Hon ger också beröm för att han lyckades stimulera eleven "att sitta stilla" på mötets 2,5 timmar och engagera sig. (FA 0809) Avdelningsföreståndaren berättar om samordnaren Tomas:

Avdelningsföreståndaren: Han (samordnaren Tomas) var otroligt duktig, han skickade ut, eee, såna här kallelser till föräldrarna och till oss och till alla, så han gjorde dagordning, han samlade upp mina erfarenheter, föräldrarnas erfarenheter. Den killen var otroligt duktig att lyssna av, blandade sig inte i behandlingen, han bara såg till att vi följde, eee, dagordningen. Han hade alltihop på whiteboard, vad vi hade för mål, vad är delmålen, vem gör vad, vem har ansvar för att det görs, otrolig struktur (...) kanon, kanonbra var det.

--- När man var på mötet så fick man för sig att han var ganska osynlig men han var ju verkligen synlig i nätverket.

Goran: Mmm.

Avdelningsföreståndaren: Till att knyta ihop, plocka fram och, eee, fånga tillbaka igen och, aaa, och samlade in många i nätverket och han gjorde ett jättejobb att finna genomförandeplaner som gick in i vår klient.

Goran: Så du upplever honom som en stor hjälp?

Avdelningsföreståndaren: Mycket stor hjälp.

Avdelningsföreståndaren tvekade först när hon ombads att berätta om den andra samordnaren. Först efter min uppmuntran berättar hon om samordnaren Marianne och konflikten mellan aktörerna i en ungdoms vårdkedja. Under berättandet är avdelningsföreståndaren upprörd, hon höjer rösten

och tappar ord flera gånger när hon skall beskriva Mariannes handlingar. I sin berättelse ger avdelningsföreståndaren en bild av den konflikt som hon själv och socialsekreteraren i fråga hade med samordnaren Marianne och som spred sig till chefsnivå.⁹⁰ Efter intervjun frågade avdelningsföreståndaren mig vad ungdomen tycker om Marianne och jag svarade att jag inte får lov att berätta detta. (FA 0809) Avdelningsföreståndaren berättade om det första mötet med socialtjänsten och ungdomen där samordnaren Marianne närvarade:

Jag tar det från början. Det började så här och det var fullständigt katastrofalt. --- Efter detta möte så var vi fullständigt tillplattade i skorna. Vi såg ut som jävla guldiskar, vi bara satt och gapade, "vad är detta?". Jag har aldrig blivit så kränkt tror jag i min yrkesroll och, eee, och det var hemskt att, alltså det var hemskt ... Vi har pratat jättemycket om det, när jag ser att vi sitter fem stycken som jag tycker har massor med erfarenheter: två socialsekreterare, två föreståndare och en behandlingsassistent som har massor med erfarenheter, att vi blir total plattade, vi är inte värda någonting och ingen av oss säger nånting ... Jag förstår inte att den kvinnan kan komma in och få fem stycken erfarna människor att känna sig som skit. Det är för mig ofattbart vilken kraft denna kvinna har. Jag ... jag blev så förbannad, när jag tänker på det, att vi satt där, så här och ingen av oss säger nånting. Hon bara kör.

Avdelningsföreståndaren berättade att socialsekreteraren frågat samordnaren Marianne, när samordnarna presenterade sig i kommunen, om samordnarna är en tillsynsmyndighet och att samordnaren Marianne svarade: "Nej, men jag ska se till att du gör ditt jobb". Konflikten på mötet ovan handlade bland annat om planering efter institutionsvistelsen. Intervjun fortsätter med fokus på det praktiska som hände under mötet:

Mamman och Arash är med på mötet, så kommer hon (samordnaren) in och presenterar sig och säger, "här ska ni göra genomförandeplan och vi ska ha målsättning, vi ska ha mål, och målet är att Arash ska flytta hem till mamma". Aaaha "det har vi som mål", då gör socialsekreteraren "vauuu",.... "Men herre gud" säger socialsekreteraren "läser ni i MVG-handlingar och bakgrunden?". "Nej, det gör jag aldrig", "nehej"... "Nu ska vi göra genomförandeplan och målet är att Arash flyttar hem och nu ska vi se hur lång tid detta tar."

Avdelningsföreståndaren och socialsekreterarna upplevde målsättningen som felaktig och samordnarens sätt som provocativt. Stämningen på mötet återberättas som "frustrerande":

Det blev så frustrerande, så vi ville ju liksom avsluta detta så snabbt som möjligt, eee, med Marianne och på nåt sätt tygla det lite, jag tror att alla kände så, allihopa

⁹⁰ Kommunens socialchef, institutionschefen från det särskilda ungdomshemmet och MVG:s projektledare.

”nu måste vi ha väck Marianne” så att jag kan beskriva vad --- (avdelningens namn) är, vad det är jag behöver, eee, hur ser vårdplanen ut, att vi går igenom i lugn och ro, så som vi alltid brukar göra.

Efter det ovan beskrivna mötet utspelades några möten till och enligt avdelningsföreståndaren ”klankade” Marianne ofta på mötesaktörerna (myndighetspersoner i Arashs vårdkedja) om ”hur fel de gjorde”. Förutom i samband med mötena återspeglades konflikten enligt avdelningsföreståndaren genom inslag i institutionens oroliga vardag:

Hon (samordnaren Marianne) gick även över sina befogenheter tycker jag. Jag förstår henne, när jag tänker på det nu, hon ringde mycket till Arash, hon ringde mycket till hans mamma som ett stöd men det var alltså, eee, hon uppmanade mamman att klaga på oss, ... och så.

Avdelningsföreståndaren berättar om hur andra professionella, som socialsekreteraren, blivit upprörda: en mycket emotionell beskrivning. Även för pojken sågs det vara en fördel när Marianne inte är närvarande på möten som rör honom:

Det var inte bra för Arash, det var inte bra för hans mamma, det var absolut inte bra för oss som fick utstå magsår varje gång vi utsattes för detta. I alla fall i slutet blev det så här att socialsekreteraren ringde till mig ett par gånger per dag och grät och var helt uppgiven och, eee, tyckte att hon blev så körd och att Marianne var så elak mot henne, så hon ringde till Marianne och skällde ut henne och tyckte att hon var inkompetent och största idioten och sa en massa såna här fula ord.

Avdelningsföreståndaren ovan beskriver två olika samordnare i två separata berättelser. Den ena beskrivningen framställer en uppskattad samordnare, den andra en motsats till denna, någon som är oönskad i ungdomsvårdkedjan. Genom att separat berätta om de två samordnarna aktualiseras en jämförelse i kontexten och på så vis skapas en balans i framställningen. De positiva och negativa beskrivningarna verkar neutralisera varandra och berättelsen om samordnare balanseras därmed. Berättelsernas poäng tycks vara att samordnare dels kan vara *mycket* bra, men också ställa till mycket problem i institutionslivets vardag med dess samarbetande närbyråkrater.

Den tidsmässiga jämförelsen

De intervjuade institutionsanställda utvärderar samordnarna, ibland genom att förhålla sig till det som har hänt (dåtid), det som är aktuellt eller pågår (nutid) och det som förväntas hända (framtid). I deras berättelser kan vi utläsa att en negativ beskrivning av dåtiden ofta neutraliseras med en positiv beskrivning av nutiden och framtiden.

En behandlingsassistent är mycket nöjd med samordnarnas insats. I början av MVG-projektet var hon orolig men när hon träffade den första samord-

naren, Marcus, utformade de tillsammans ett arbetssätt, vilket senare också tillämpades med de andra samordnare hon träffade (hon träffade fem olika samordnare). Metoden grundar sig på att samordnaren är både ordförande och sekreterare på mötet. (FA 0807) Behandlingsassistenten berättar om samordnarna i dåtid och nutid:

Behandlingsassistent: Jag hade ju en del farhågor innan, eee, jag var lite skeptisk innan, att det ska bli en myndighetsperson till. Hur ska eleverna uppleva att det sitter här flera myndighetspersoner och att alla ska tycka och tänka och jag var orolig att de ska gå i allians med eleven, förstår du?

Goran: Mmm.

Behandlingsassistent: Men det var inte riktigt så, utan de är som ordförande under mötena, för agenda för alla och sammankallar för mötet och så. De jobbar mycket med utslussen efter vården här, vilken jag tror eller tycker brister.

Goran: Mmm.

Behandlingsassistent: Det tar tid att få upp utsluss och eftervård. Man måste jobba med det i ett tidigt skede för även om det känns att, ett år i vår behandling, att man har tid, så måste man diskutera det i ett tidigt stadium. Där var de god hjälp tycker jag.

Hon beskriver att hon i dåtiden kände oro över att ha en ny aktör i ungdomsvårdkedjan, en som eventuellt kunde "gå i allians" med ungdomen mot de andra aktörerna. I nutidsperspektivet lyfter hon fram samordnarnas praktiska hjälp, något som tycks ha dämpat hennes skepsis. Nutidsbeskrivningen grundar sig på en framtidsstanke, att planera tiden efter institutionsvistelsen. Det verkar som att behandlingsassistenten ovan, genom att jämföra över tiden, interaktivt balanserar sin framställning.

En annan behandlingsassistent berättar med ett positivt tonfall om samordnarna han träffat (FA 0709) när jag frågar honom: " Hur upplever du samordnarna?"

Eee, min första tanke när vi fick reda på att de skulle komma, samordnarna, tänkte vi "vad ska de samordna till"? Är vi inte många som ska samordna? Det undrade man, men ingen förstod vad det handlade om, för att det är ju faktiskt så att det är efter tiden här (på institutionen), som är viktigt att den här samordnaren är med. Man har sett nu att vi faktiskt kan ha nytta av dem (samordnarna). De kommer att se till att en hel generation av elever följs efter vistelsen här på institutionen.

Behandlingsassistenten ovan balanserar sin framställning genom en tidsmässig jämförelse, han förhåller sig till dåtid, nutid och framtid under sin berättelse. I dåtiden beskrivs farhågor med den nya samordnarfunktionen, rädslan för att olika samordnarfunktioner ska krocka med varandra. I nutiden aktualiseras framställningen om att "ha nytta" av samordnarna, som i sin tur neutraliserar farhågor från dåtiden. Det viktiga i nutidsbeskrivningen är att samordnarnas insatser ska fokusera på tiden efter ungdomens vis-

telse på institutionen. Behandlingsassistentens framställning av framtiden är genomsyrad av nutidens eftervårdstanke där samordnarna beskrivs som betydelsefulla för "en hel generation av elever".

4.5 Synpunkter på socialsekreterarna

Berättelserna från institutionsanställda är ofta kritiska mot socialsekreterarnas praktiska yrkesutövande och mot det motstånd som socialsekreterarna uppvisar i relation till samordnarna. Kritiken är särskilt stark på de utredningshem som jag besökte och kommer bland annat till uttryck genom att de institutionsanställda beskriver socialtjänsten i en del kommuner som ineffektiv vid beslutsfattande ("tröga") liksom när de berättar om rutinerna i kommuner vilka begränsar samordnarnas kontakter med de placerade ungdomarna.

"Motståndet finns hos socialtjänsten"

Projektet Motverka Våld och Gäng är planerat som ett samarbetsprojekt mellan socialtjänsten och Statens institutionsstyrelse. En del av personalen från de särskilda ungdomshemmen berättar att samordnarna stöter på svårigheter i samarbetet med socialsekreterarna. Det beskrivna störningsmomentet i samarbetet är intressant, bland annat i det avseendet att projektet ger socialtjänsten rabatt på den fakturerade placeringskostnaden hos SiS, vilket uppmärksammats av vissa institutionsanställda.

Två utredningssekreterare berättar att tanken med MVG-projektet är bra, att ett sådant samverkansprojekt behövs. Utredningssekreterarna vet inte vad MVG-samordnarna gör men de uppmärksammar den dåliga kontakten mellan socialtjänsten och MVG-samordnarna som ett tydligt tecken på att samarbetet som projektet ska främja inte fungerar. (FA 0724) Utredningssekreterarna berättar om brister i samarbetet mellan en socialsekreterare och en samordnare:

US1: Jag pratade med en socialsekreterare och då hamnade socialsekreteraren och MVG-samordnaren i en rätt så hetsig diskussion här efter ett möte (djupt andetag) där jag var med (skratt) och tänkte varför står jag här? (skratt) MVG-samordnaren menade att de skulle boka mötet, eee, längre fram, efter tiden här och socialsekreteraren ville inte detta (djupt andetag).

US2: Som ett uppföljningsmöte?

US1: Ja.

US2: Mmm.

US1: Och där så försökte ... Det var en man (samordnaren Stefan) och han försökte säga, "ja, men vi behövde gå genom vad ska hända framöver och så". Socialtjänsten säger "nej nu vet du, du har varit här, nu ska vi genomföra detta och vi kommer att ha mötet sen och då får du komma med", men han ville boka ett möte och hon ville inte boka ett möte (djupt andetag), så hon blev rätt så irriterad och mer eller mindre bara satt så.

US2: Det blev inget möte?

US1: Nej. (---)

Goran: Det kan gå till på så sätt också?

US1: Jag tycker att motståndet finns hos socialtjänsten inte hos MVG-samordnarna för jag tycker att de är väldigt vänliga, trevliga och positiva i kontakten. (...) Socialtjänsten är rätt så ... De tycker kanske att det är jobbigt att det kommer ytterligare en till som vill vara med och på nåt sätt ska ha lite tillsyn. Jag vet inte, det ... det fungerar inte jättebra kan man säga.

Utredningssekreterarna beskriver som observatörer att samarbetet mellan socialtjänsten och samordnarna inte är friktionsfritt. De pekar också ut varifrån motståndet härrör: "motståndet finns hos socialtjänsten", samtidigt som de visar på samordnarnas vilja till samarbete genom att säga: "de är väldigt vänliga, trevliga och positiva i kontakten". Genom denna framställning gestaltas utredningssekreterarna som samarbetsvilliga gentemot samordnarna i kontrast till socialtjänsten som framställs som samverkanshinder.

Ungdomarna "är inte djur, de är människor som behöver hjälp" – berättelsen om en "trög socialtjänst"

Ungdomarna som var placerade på de särskilda ungdomshemmen beskrevs av en del institutionsanställda som svävande "i ovisshet" på grund av socialtjänstens ineffektivitet vad gäller beslutsfattande. I dessa berättelser presenterades, förutom socialsekreterarnas ineffektivitet, de placerade ungdomarna som offer, de institutionsanställda som kompetenta och samordnarna som aktiva aktörer som ställer krav på socialsekreterarna.

En behandlingsassistent (på en utredningsavdelning) är kritisk till att ungdomarna vistas för lång tid på utredningsavdelningen. Behandlingsassistenten har haft kontakt med två MVG-samordnare och han är positiv till deras arbete. Han beskriver med glädje en MVG-samordnare som ställde krav på en socialsekreterare. (FA 0804) Han berättar om det praktiska arbetet samordnarna gör:

Tanken med deras jobb verkar att vara elevens eller den unges språkrör i relation till socialtjänsten och, eee, den kvinnan (samordnaren) som jag innan pratade om, där blev jag ganska imponerad utifrån detta som jag såg.

Det handlar om en socialtjänst som är ganska trög, de har svårt att komma till beslut, de har svårt att uttrycka beslut, de har överhuvudtaget svårt att fatta beslut, de hela tiden ... Där var jag väldigt mycket och tyckte att det var viktigt att det fanns ett beslut, att vi har nånting att säga till eleven så att han slutar sväva i ovisshet och det hände inte mycket. Den MVG-samordnaren krävde av mig att ha samtal med honom (socialsekreteraren), krävde ett beslut av honom, krävde ett datum där beslutet ska fattas, det gjorde hon väldigt bra tycker jag.

Behandlingsassistenten uppmärksammar att samordnaren ställer krav på socialsekreteraren som är "trög" och därmed konstrueras en aktiv samordnare. Vidare berättar behandlingsassistenten om den för långa placeringstiden på utredningshemmet:

Behandlingsassistent: Sen kan jag tycka att det kan ta lång tid. En utredning ska va åtta veckor, så kan det va att socialsekreteraren blir sjuk eller åker på semester, då dröjer det fyra veckor till på utredningen, så är man uppe i 12 veckor och sen ska socialsekreteraren hitta en plats då. Vi kommer med förslag. Det kanske är sommar och socialsekreteraren har fyra veckors semester då blir ungdomen kvar fyra veckor till här. Man är uppe i fyra månader innan ... det tycker jag är ...

Goran: Inte bra?

Behandlingsassistent: Det är det verkligen inte.

Goran: Det är verkligen ett skrämmande scenario.

Behandlingsassistent: Aaa, och det förekommer. Det är ingenting som görs med flit utan det blir bara så. Semestrar, sjukdomar och arbetsgivare ersätter inte sina första timmar. De (ungdomarna) är inte djur, de är människor som behöver hjälp. Det här är ett § 12-hem, utredning inte behandling, detta är förvaring.

Ett mål i arbetet med ungdomarna har varit att förkorta institutionsvistelsen. Här har samordnarnas arbete vilat på forskning, som presenteras via föreläsningar och litteratur. Budskapet har varit att korta vårdtider är mer effektiva. Här handlar det dessutom om en utredningsverksamhet. Här applåderas denna strävan till att tydliggöra och förkorta en institutionstid, som enbart sägs utgöras av "förvaring". Socialtjänsten i en kommun med socialsekreteraren i spetsen framställs som långsam och otydlig vad gäller beslutsfattandet, medan samordnaren utgör en allians, som med kraft kan driva på den byråkratiska hanteringen.

Begränsad samordnare: dåliga förutsättningar för eleven

Socialtjänsten sägs i vissa fall ha begränsat samordnarens kontakter med ungdomarna. En utredningssekreterare kommenterar i en intervju dessa svårigheter som hon uppfattar som orimliga i samordnarens yrkesroll. Utredningssekreteraren framhävde den kompetens som fanns inom det besökta utredningshemmet och pekade på återkommande konflikter med socialtjänsten i en av MVG-kommunerna. Hon berättade att "den senaste konstigheten" som socialtjänsten i den kommunen gjort sig skyldig till var ett avbrott av en flickas utredning fast hon hade "allvarliga missbruksproblem". Den flickan var med i MVG-projektet och jag hade intervjuat henne innan jag träffade utredningssekreteraren. När intervjun med utredningssekreteraren avslutades släppte hon ut mig ur hemmet och frågade vad flickan berättat om sin socialsekreterare under intervjun. Jag förklarade då för utredningssekreteraren att jag inte får lov att sprida den typen av information. (FA 0706) Hon är kritisk till socialtjänsten som lägger hinder i vägen för samordnarens arbetet.

Utredningssekreteraren: De tillåter inte MVG-samordnarna att ha kontakt med eleven mer än precis timmarna före soc-mötet och det innebär att man väljer tidpunkter. MVG-samordnarna pratar med ungdomen när ångesten är som högst, orosmomenten som störst, förväntningar som störst och unge ... Vad som ska hända på socialtjänstmötet och jag tycker att det är ganska taskiga förutsättningar för ungdomssamordnare. (---)

Goran: Mmm. Om vi till exempel tar den flickan jag pratade med (flickan som jag intervjuade före utredningssekreteraren), eee, upplevde du att samordnaren hade kontakt med hennes mamma eller föräldrar?

Utredningssekreteraren: Nej, inte med tjejen heller, det accepterar inte socialtjänsten.

Goran: Socialtjänsten accepterar inte att ...

Utredningssekreteraren: Ungdomssamordnaren fick träffa flickan här en timme före socialtjänsten ... De fick inte ha telefonkontakt, ingen brevkontakt, ingen besökte henne över huvudtaget. ... Så jag vet inte hur mycket restriktioner den kommunen har förhandlat sig till? Det vet inte jag.

Goran: Så du upplever inte detta som positivt?

Utredningssekreteraren: Vad?

Goran: Detta att samordnare begränsas i sina kontakter med ...

Utredningssekreteraren: Jag tycker att detta är självklart att ungdomssamordnare måste ha kommunikation både med den unge och familjen, den unges nätverk också, att kunna väga samman och införliva samförstånd både med socialtjänsten och institutionen.

Samordnaren beskrevs som begränsad i sitt yrkesutövande som ett resultat av en speciellt förhandlad interaktionsmall i samordnarens kontakt med ungdomen, vilket kritiserats av utredningssekreteraren. Samordnarens roll kunde varit berikande för både samarbete och för ungdomarnas framtida behandling, om de bara fått arbeta enligt en tänkt plan. Vi kan således utläsa vissa förväntningar som aktualiseras om begränsningar upphör. Samordnarna förväntas "införliva samförstånd både med socialtjänsten och institutionen".

4.5 Avslutning

Syftet med denna studie är att utifrån mitt empiriska material kartlägga och beskriva hur de anställda på de särskilda ungdomshemmen tolkar, definierar, och upplever projektet *Motverka Våld och Gäng* och samordnarna genom kategoriseringar i den språkliga diskursen.

Institutionsföreträdare uppmärksammar olika brister hos socialtjänsten i en del ungdomsfall. Vården som placerade ungdomar får vid de särskilda ungdomshemmen beskrivs ofta som lyckad i kontrast till eftervården. Projektet tycks rättfärdigas genom berättelser där socialtjänsten pekas ut som långsam och otydlig avseende ungdomens eftervård.

En vanlig uppfattning är att kommunernas ekonomiska situation styr både vården och eftervården som ungdomarna får. Den omtalade subventionen

avseende kostnaden på vårdavgifterna (som en del av projektet) beskrevs vanligen i positiva ordalag. Subventionen sattes ofta i samband med kommunernas svåra ekonomiska förutsättningar och den faktiska ökningen av antalet placerade ungdomar under projektiden.

De flesta som jag intervjuade under denna studie var kritiska till socialsekreterarna de mötte i sitt arbete. Berättelserna var genomsyrade av kritik mot socialsekreterarnas praktiska yrkesutövande och mot motståndet som socialsekreterarna uppvisade i relation till samordnarna. Brister i samarbetet mellan socialsekreterare och samordnare omtalades ofta vilket skapade bilden av de institutionsanställda som samarbetsvilliga gentemot samordnarna i kontrast till socialsekreterarna som framställdes som samverkanshinder. De placerade ungdomarna framställdes i detta sammanhang som offer för otillfredsställande samverkan.

De nya aktörerna i ungdomsvårdkedjan, samordnarna, beskrevs av de institutionsanställda med en blandning av uppskattning och kritik.

Samordnarnas arbetsuppgift framställs av en del institutionsanställda som komplicerad och de av samordnarna som lyckades med den invecklade uppgiften uppskattades och erkändes i sin yrkesroll. De uppskattade samordnarna beskrevs som insatta i ärenden, som en "påläst" aktör, någon som främjar strukturen och som hjälper socialsekreterarna, institutionspersonalen, ungdomarna och föräldrarna.

En del av de intervjuade berättade att personalen på vissa av de särskilda ungdomshemmen haft som mötesrutin att inte låta ungdomarna närvara på hela mötena. Ungdomarna framställs av några av de intervjuade som svaga aktörer som inte klarar att närvara på hela mötet och därmed rättfärdigas rutinen att inte låta dem vara med. Andra kritiserar däremot mötesrutinen och uppskattar samordnarnas försök att förändra det traditionella sättet där ungdomarnas deltagande begränsas.

Samordnare och institutionsanställda beskrivs ibland som koalitionsparter där relationen gentemot socialsekreteraren gestaltas genom en "vi och de"-dikotomi. Nutida och dåtida interaktion med socialsekreterarna förklaras i kritiska termer och samordnarnas arbetsuppgifter beskrivs då som någon som kontrollerar socialsekreterarna och på så sätt försvarar ungdomarna.

Ibland beskrivs samordnarna som ifrågasättande mot socialtjänsten och institutionspersonalen, denna framställning genomsyras av en koalitionsbeskrivning av relationen mellan institutionspersonalen och socialtjänsten där samordnaren gestaltas som en utomstående aktör.

Institutionsanställdas berättelser om samordnarnas praktiska yrkesutövande aktualiserar motsättningarna mellan en förväntad samordnarroll och erfarenheter av hur rollen faktiskt gestaltas. I dessa beskrivningar framställs samordnarna som kontrollörer, chefer, behandlare, okunniga, krävande, ifrågasättande och som stresskapare. De samordnare som beskrivs med

dessas kritiska termer uppmärksammas sällan för att de gjort för lite, utan de framställs som en aktör som gjort för mycket.

Samordnarna som kritiserats återges ibland som stridande aktörer som försöker ta över möten och alltför starkt driva användning av sitt eget arbetsverktyg, den skriftliga överenskommelsen, under mötena. Den skriftliga överenskommelsen beskrivs av en del intervjuade som överflödigt.

Samordnarrollen och meningen med projektet

Samordnarens roll kan framstå tydlig på papperet. I direktiven från projektledningen framgår vad samordnarna bör göra (och inte göra) att till exempel tillämpa frågans makt och vara ett språkrör för eleven. Men i materialet för denna undersökning är otydlighet utgångspunkten.

De institutionsanställda känner inte till och är osäkra på samordnarens roll och projektets syfte. Vanliga frågor som ställs är: Vad är meningen med projektet? Vad är syftet? Varför kallas projektet Motverka Våld och Gäng?

Samordnarens utformning av arbetet växer fram under projektets gång och då får samordnaren en betydelse. Definitionerna och uppgifterna ges inte genom att man läser på i projektets dokument eller för att man frågar projektledningen utan det sker i samspel med konkreta samordnare som då visar vad de gör och kan göra. Projektets praktiska betydelse skapas i själva den sociala processen.

Genom dessa erfarenheter skapas en bild av en önskad respektive en oönskad samordnare. Den önskade samordnaren ger praktisk hjälp, är insatt, strukturerar möten, kan vinnas över i koalitioner. Den oönskade samordnaren är alltför engagerad, okunnig, forcerad, stresskapande, kontrollerande eller socialt klumpig.

Rollbeskrivningen beträffande samordnarna formas gärna av institutionspersonalen genom jämförelser där man balanserar mellan det positiva och det negativa. I den tidsmässiga jämförelsen finner vi exempel från dåtid, nutid och framtid i utvärderingen av samordnarna. Den negativa beskrivningen av dåtiden neutraliseras ofta genom den positiva beskrivningen av nutid och framtid. De olika beskrivningarna av samordnare jämförs och på så sätt återställs balansen i berättelsen.

I beskrivningen av samordnaren och dennes roll framställs samordnaren som en social skapelse och inte en produkt av projektets idé. Idén uppfattas snarare som *diskursivt otydlig* (när den uppfattas som vagt formulerad) och *organisatoriskt otydlig* (när man undrar vem som gör vad i vårdkedjan). De institutionsanställda formulerar ("ritar upp") en tydligare samordnarroll som de bygger på när de talar om sina "vanliga" akuta problem som exempelvis socialtjänstens tröghet.

5 Röster från socialtjänsten

Av Goran Basic och Malin Åkerström

5.1 Inledning

Socialtjänsten är den myndighet, som har beslutsmandat både beträffande placeringar på behandlingsinstitutioner och också den myndighet som skall bedriva eftervård när ungdomarna skrivs ut från institutionerna. I projektet betonades att samverkan mellan socialtjänsten och Statens institutionsstyrelse var väsentlig. I själva vårdkedjemodellen finns också en sådan samverkan inbyggd. Samordning av insatser var en bärande tanke.

Eftersom vi vet att sådan samverkan mellan organisationer kan utmana professionsgränser, rutiner och traditioner (Reitan, 1998), är det väsentligt att studera hur representanter för socialtjänsten uppfattade projektet.

Syftet med denna delstudie är att utifrån intervjuer och observationer beskriva och kartlägga hur personalen inom socialtjänsten upplever, tolkar, och definierar sig själva och samordnarna, i relation till andra aktörer i ungdomsvårdkedjan (ungdomar, föräldrar, och institutionspersonal), genom kategoriseringar som formas, aktualiseras och markeras.

Frågeställningar är:

8. Hur upplever socialtjänstens personal projektet?
9. Hur beskriver socialtjänstens personal samordnarna?
10. Hur upplever socialtjänstens personal sin arbetsuppgift inom vårdkedjan?

Metod

Intervjuer

Kvalitativt orienterade intervjuer genomfördes med 39 socialtjänstanställda. Intervjugruppen utgjordes av 13 enhetschefer (senare i analysen EC) och 26 socialekreterare (senare i analysen SS). Majoriteten är kvinnor och kommer från någon av de större städerna som ingår i projektet, dvs. Malmö, Göteborg eller Stockholm, och de återstående kommer från resterande kommuner i projektet. Det absoluta flertalet av de intervjuade är etniska svenskar.⁹¹

⁹¹ Bakomliggande fakta om de intervjuades kön och etnicitet grundas på mina (Goran Basic) iakttagelser före, under och efter intervjuerna i form av intervjupersonernas utseende, deras utsägelser, deras namn, deras accent.

Samtliga från socialtjänsten, som tillfrågats att samtala om projektet, var villiga att ställa upp för en intervju men svårigheter att få kontakt med de berörda och få deras samtycke för intervjuer gjorde sig särskilt gällande i kontakten med några av enhetscheferna. Fältanteckningar ger en bild av detta:

Efter många telefonsamtal fick jag tag på --- (namn av enhetschefen) (...). Jag uppfattade det som väldigt svårt att få telefonkontakt med henne. Flera gånger lämnade jag meddelanden på hennes telefonsvarare och till receptionisten som lovade att mejla henne men någon respons fick jag inte. Jag övervägde möjligheten att själv mejla henne men jag tyckte att det skulle vara bättre om jag fick prata med henne för att förklara mina önskemål. När jag slutligen fick tag på --- (namn av enhetschefen) var hennes första reaktion att hennes egna kunskaper om MVG-projektet mest låg på en teoretisk nivå och att de direkt inblandade cheferna hade bättre kunskap om projektet. --- I samband med detta förklarade jag vikten av den teoretiska kunskapen vid analysen av det praktiska. Först efter detta bokade vi in en tid för en intervju. (FA 0717)⁹²

Efter intervjun med --- (namn av enhetschef) (se FA 0717) satsade jag på att kontakta "de direkt inblandade cheferna" som hade en praktisk inblick i samordnarnas arbete (...). Flera gånger lämnade jag meddelanden på deras telefonsvarare och till receptionisten som lovade att mejla till dem men inte heller här fick jag någon respons. (FA 0728)

Första kontakten med personerna inom socialtjänsten skedde i allmänhet på de möten som observerades. Några intervjuer genomfördes i grupper men de flesta genomfördes enskilt. Dessa socialsekreterare arbetade med "MVG-ungdomar" och hade därmed kontakt med samordnarna.

Intervjupersonerna informerades om syftet med studien samt garanterades anonymitet och möjligheter att när som helst avbryta sin medverkan. De fick garantier för att vi i publikationer och presentationer av undersökningens resultat kommer att avlägsna namnen på personer liksom andra uppgifter som skulle kunna användas för att identifiera de berörda (detta gäller alla namn som nämns). Undersökningen rör erfarenheter och upplevelser avseende generella sociala fenomen som gjort eller gör sig gällande under projektets gång och det därför inte fanns något behov att dokumentera personuppgifter.

Förutom namn på personer har namn på länder, landsdelar, kommuner, stadsdelar och annat som skulle kunna förknippa individer och socialtjänstkontor tagits bort.

Intervjuerna var mellan 30 och 80 minuter långa och de flesta genomfördes på intervjupersonernas arbetsplatser, på olika socialtjänstkontor. (Två intervjuer genomfördes på telefon.) Diktafon användes vid alla intervjuer utom en

⁹² Under analysen kodades fältanteckningarna för att skydda aktörernas identitet. Siffror för datumen och månaden togs bort och kodnummer (01-99) lades till. Året (07 eller 08) stämmer överens med den ursprungliga versionen.

telefonintervju. Transkribering av inspelat material gjordes inte direkt efter intervjuernas slut utan några dagar efteråt, vilket minskade förutsättningarna för att dokumentera och kommentera detaljer. Denna negativa effekt försökte jag (Goran Basic) minska med hjälp av fältanteckningar i vilka jag beskrev kontexten där intervjuerna utspelades.

Observationer

Fältanteckningarna som använts i denna studie är skrivna i samband med besök på olika socialtjänstkontor, medan intervjuerna utfördes under möten som hölls av ledningen för projektet⁹³ samt vid planeringsmöten som hölls av institutionspersonal eller socialtjänsten avseende placerade ungdomar.

Vid fältobservationerna, före, under och efter intervjuerna, nedtecknades korta iakttagelser på papper eller på handen, dessa användes senare för att vidareutveckla respektive anteckning. Detta gjordes vanligtvis samma dag och med hjälp av det nedtecknade och minnesbilder från observationstillfället skapades fältanteckningarna som en text.⁹⁴ Under mötena nedtecknades iakttagelser samtidigt som mötesdiskussionen spelades in på diktafon. Väsentliga delar av mötesdiskussionen transkriberades noggrant och ordgrant.

Tillvägagångssättet vid observationerna i denna studie liknar till sin natur etnografisk forskning där forskaren studerar människor i deras vardag. Enligt Emerson et al genomför en etnograf sitt fältarbete under en lång tid (flera månader).⁹⁵ Fältet har emellertid i detta fall varit ett vittförgrenat sådant; det har inte handlat om att följa arbetet eller personerna i en arbetsgrupp eller på en institution.

Bearbetning och analys

Under bearbetningen av materialet gjordes en tematisering för att lättare definiera de kategoriseringar som skapas i den språkliga diskursen. Tematiseringen utgick från studiens syfte: att försöka beskriva och kartlägga hur personalen inom socialtjänsten upplever, tolkar, och definierar projektet och samordnarna. De teman som lyfts fram i analysen är en abstrahering av de vanliga samtalsämnen som dök upp under intervjuerna. Samtal om aktörernas lokala och specifika förståelse av interaktionen analyserades och sattes i relation till den studerade kontexten.

Inspirerad av Jaber F. Gubrium och James A. Holstein (1997, 1997/1998) har denna studie försökt finna svaret på *vad* det är som händer men också *hur* detta

⁹³ Projektets ledning och en referensgrupp ansvarade för övergripande policyfrågor medan tre regionala arbetsgrupper (syd, väst och öst) var ansvariga för lokala verksamhets- och samarbetsfrågor. En del av det som sades på mötena används i analysen.

⁹⁴ Jfr. Emerson, Fretz, Shaw (1995), s. 17–65.

⁹⁵ Emerson, Fretz, Shaw (1995).

händer.⁹⁶ Detta gör att analysen, som ytterst styrs av empirin, är dynamisk i det avseendet att den rör sig mellan interaktioniska och diskursiva ansatser.

5.2 Enhetscheferna: MVG som statens projekt

Socialtjänstens representanter gav relativt heterogena svar när de bedömde projektet. De enskilda socialarbetarna kunde redovisa såväl kritik som uppskattning. En tydlig skiljelinje fanns emellertid mellan dessa anställda, som arbetade direkt med samordnarna och deras chefer inom socialtjänsten. De sistnämnda var betydligt mer kritiska.

Ifrågasättandet uttrycktes i formuleringar av en dikotomi – ”vi/de” beträffande socialtjänsten och staten, ibland var staten liktydig med SiS, i synpunkter på projektet som en ekonomisk felsatsning samt ett ifrågasättande av tvångsvård.

Vi/De-resonemang

”Problemet ligger i monopolet som SiS har” (FA 0729)

Det ovan nämnda uttalades av en enhetschef inför ett möte när vi pratade om ungdomsvården i allmänhet. I en del intervjuer med socialtjänsten kan man utläsa att samordnarna inte är något som socialtjänsten önskat sig och att projektet anses ha kommit till dem ”uppifrån”. Vissa beskriver detta som något man får ”ta” som en del av arbetet, men som man inte är särskilt entusiastisk inför – projektet är något som får skademinimeras:

Enhetschef: Eh och det deklarerade ju jag tidigt i början också att vi har alltså inget specifikt behov av att fylla någon lucka för någonting, alltså i vår organisation, eller ... har behov av en samordnare på något sätt. Utan vi försökte skapa, fick skapa en roll som på något sätt inte störde vårt ... arbete, som var uppbyggt, i för stor omfattning --- liksom utgick ifrån att ”ja, nu har vi det här, vi har inte efterfrågat det men vi är en av dom kommunerna, och nu gäller det att göra det bästa möjliga av det och inte bli ett offer för nånting som man inte liksom tycker ... OK, då får vi väl ta stafettpinnen då”. Lite grann det resonemanget var det.

Vissa uttrycker sig mer tydligt kritiskt och för fram projektet som ”en börda”. Ett problem är att det implicerar ett underkännande av den egna verksamheten. En enhetschef och en socialsekreterare berättar i slutet av en intervju:

Enhetschef: det hela handlar om en attitydkonflikt mellan stat och kommuner och att det är synd att socionomer på låg nivå är tvungna att gå med den bördan (EC menar attitydkonflikten som en börda).

Socialsekreterare: ... och de (SS menar de som startade projekt) säger att vi gör ett dåligt jobb ... det är en dålig inledning av projektet.

⁹⁶ Gubrium, Jaber F. & Holstein, James A (1997); Holstein, James A & Gubrium, Jaber F (1997/1998).

I citaten ovan kan vi urskilja tre kategorier som aktualiseras i beskrivningen: stat, kommuner och enskilda socialsekreterare. Den framställda koalitionen gör sig gällande genom definiering av den tredje i triaden, en sorts motståndare. Genom att definiera motsättningen som en "attitydkonflikt mellan stat och kommuner" klargörs den egna positionen till det uttalade "problemet". Statens institutionsstyrelse, som styrs av staten, konstrueras explicit och implicit som statens allianspartner. Kommunen konstrueras som den tredje i relationen och kategorin "socioekonomer på låg nivå" framställs som offer i denna kamp, det är de som är "tvungna att gå med den bördan".

Intervjupersonerna anser att socialtjänsten genom projektets tillkomst pekas ut som inkompetenta avseende den vård som ungdomarna ges efter institutionsvistelsen. Uttalandet "och de säger att vi gör ett dåligt jobb" är å ena sidan en förklaring till påståendet att projektet inleddes på felaktiga grunder och å andra sidan en exemplifiering av "problemet" i monopolfrågan som gör sig gällande genom en *vi* och *de*-dikotomi.

Det är "de" som har inlett projektet och det är "vi" som måste implementera det, säger enhetschefen och socialsekreteraren ovan. En makt- och kontrollaspekt konstrueras genom positioneringen i den beskrivna relationen. Staten framställs som överlägsen i relationen och socialtjänsten som underlägsen.

Denna dikotomi gestaltades även i annan interaktion, inte bara i intervjuerna. Vid olika sammankomster formerades ibland kategorierna synligt och konkret. Denna tendens kan illustreras via ett möte – tendensen urskiljdes även vid andra möten – som skulle handla om hur kommunerna använder subventionspengar. De inbesparade medlen var avsedda att användas till öppenvårdsinsatser; något som projektledningen betvivlade hade realiserats.

Innan lunchen stod cirka sju enhetschefer från olika kommuner och väntade, de tas om hand av en konferensvärd, som för dem till restaurangen där lunchen ska intas. Två bord är reserverade av SiS. Vi som har kommit i tid sitter vid ett bord och äter. Det är representanterna från socialtjänsten och jag (Goran Basic) själv. En person från Socialdepartementet tillkommer. Ingen från SiS är närvarande.

Att mötets organisatörer uteblivit diskuteras flitigt av de närvarande vid bordet. Diskussionen är präglad av att man skämtar på SiS bekostnad. Någon säger: "har de kört vilse", "vi klubbar besluten så kan de skriva under när de kommer". (...) 12.15 kommer två personer från MVG-projektets ledning och tre institutionschefer från SiS. "SiS-gänget" hälsar på oss och sätter sig vid det andra bordet. Tvärs över, på andra sidan av restaurangen, sitter en samling människor, ca 20 stycken vid två hopsatta bord. Flera vid mitt bord diskuterar detta och en enhetschef kommenterar "om de ville så kunde vi sitta tillsammans, som de på andra sidan". (FA 0729)

Fältanteckningen från restaurangen ovan ger en bild av "vi/de-tudelingen" som är tydlig och som diskuterades av de närvarande vid mitt bord.

Socialtjänstens anställda som satt vid bordet under lunchen talade om *de andra* både innan och efter att de kom till restaurangen. Efter lunchen hölls mötet och placeringen upprätthålls även där via de skilda organisationskategorier.

Möteslokalen vi sitter i är ganska stor och vi sitter i tre rader, som i en skolklass, på följande sätt:

Projektledare (vid tavlan)

En från SiS		En projektled.
En från Soc	Två från Soc	En Socialdep.
Två från Soc	En Friv. Org.	Två Friv. Org.
Två från SiS	Två från Soc	
Jag (FA 0729)		

Bilden från mötet visar att om någon har sällskap vid bordet då är det av en medlem av *den egna* kategorin. Under mötet verkar de olika personalkategorier vara samtrimmade i sitt framträdande. Deltagarna kritiserar inte varandra utan stödjer snarare varandras inbördes redogörelser. Förekommande brister och fel placeras hos "de andra", medan "vi" jobbar professionellt. Interaktionen mellan mötesdeltagarna verkade vara ansträngd, vilket delvis kan ha berott på att frågan om hur kommunerna använt de medel som var tänkta att sparas in genom subventionerade placeringar var känslig.

Distinktionerna gäller emellertid inte bara mellan olika organisationer eller professioner, till exempel socialtjänsten och institutionerna, utan exempelvis också mellan olika regioner. Under det ovan nämnda mötet kommenterar projektledningen det bristande intresset och deltagandet i projektet, som socialtjänsten i en specifik kommun demonstrerat.

Subventionen

Tanken med att en subvention ingick som en del av projektet, var att ge kommunerna en ekonomisk reduktion av kostnaden för ungdomar placerade vid de särskilda ungdomshemmen inom Statens institutionstyrelse. (Subventionen var ursprungligen 40 procent, senare från 1 april 2008 utgjorde den 30 procent av dygnsavgiften, under december 2008 höjdes den återigen till 40 procent). Den besparing av kostnaden för sådana placeringar var att

kommunerna skulle ges möjligheter att satsa mer på den eftervård⁹⁷ som redan fanns i kommunen eller att bygga upp en helt ny eftervård.

Berättelser om hur bristande ekonomi sätter käppar i hjulet för verksamhetens genomförande är framträdande under intervjuerna med socialtjänstens personal. Oftast relateras detta till de finansiella medel som regeringen satsade i projektet. Två enhetschefer ger sin bild av den ekonomiska situationen i kommunerna:

Enhetschef: Jaa så tänker jag att det blir att vi är på fel sida, man förstärker tvångsvård, SiS vård och de delarna som alla ska försöka jobba ifrån alltså. Andra sätt att jobba är att inte hamna där, så man förstärker i fel ända. Ge oss rabatten att jobba mer förebyggande istället, det skulle bli mer stimulerande och uppiggande.

Enhetschef: Det är en ständig brist på pengar (...). Det finns inga pengar för grundläggande behov. Det är liksom ständigt prat om att det får du inte göra, det får du inte göra, det får du inte göra. Och just de här som kostar tre–fyra tusen kronor dygnet ju, det kommer mera resurser för dem och det finns massor med människor ute på tomterna, i lägenheterna, på fritidsgårdar, överallt, men de behöver bara lite grann liksom, för att det ska bli bättre för dem, och de får inte det på grund av det här.

Socialtjänsten präglas historiskt av idékonflikter som återspeglas i personalens berättelser om institutionsvård kontra öppenvård samt statlig styrning kontra kommunalt självstyre (se artiklar av Qvarsell, Edebalk, Swärd i "Villkorandets politik", red. Swärd och Egerö, 2008). Enhetscheferna ovan framställer regeringens satsning som felaktig, någonting som främjar den verksamhet som ska undvikas – tvångsvård. Möjliga satsningar konstrueras här som två separata verkligheter, *sluten vård* och *förebyggande arbete*. Den ena verkligheten framställs som ekonomiskt stabil men som felaktigt förstärks, "tvångsvård, SiS-vård och de delarna som alla ska försöka jobba ifrån". Den andra verkligheten konstrueras som ekonomiskt instabil, där det råder "en ständig brist på pengar" men den rättfärdigas dock som, "stimulerande och uppiggande". Även ungdomar konstrueras i ekonomiska termer genom att några nämns som de som redan "kostar tre–fyra tusen kronor dygnet" kontra de många ungdomar som bara behöver 'lite grann' för att få det bättre. När en enhetschef, en socialsekreterare och intervjuaren diskuterar rabatten, menar enhetschefen att politikerna anser att de kan använda pengarna som det passar dem och att det är svårt att följa upp hur de använts:

Enhetschef: ... Men tanken är och jag skulle bli överlycklig om staten säger att pengarna ska användas till de ungdomarna under redovisning.

⁹⁷ Användning av begreppet "eftervård" har kritiserats av några intervjuade och på några möten som jag observerade då begreppet för dem antyder att själva vården enbart sker på institutionen (FA 0726). I texten används begreppen eftervård och öppenvård för de insatser som är aktuella efter institutionsvistelsen (se mer under avsnittet Eftervårdsspöket).

Goran: Men vet du hur --- (stadsdel med många placerade ungdomar) använder sina pengar?

Enhetschef: Men de får inga pengar, de betalar mindre och ändå ligger de på minus. (skratt)

Goran: Så man vet redan nu att det blir minus.

Enhetschef: Det blir alltid (skratt)

Socialsekreterare: Som sagt en rabatt är inga pengar man får.

Stadsdelspolitikerna beskrivs som en aktiv kategori med makt, medan socialtjänstens personal framställs som en cyniskt genomskådande kategori, men utan dessa maktbefogenheter. Andra enhetschefer rättfärdigar stadsnämndspolitikernas handlande genom att framhålla svårigheterna med att binda subventionen till en viss individ. Detta kan ses som ett retoriskt knep eftersom rabatten inte är ämnad att följa en viss individs eftervård. En enhetschef förklarar rabatten med hjälp av en tänkt ungdom, "Pelle", när vi pratar om eftervården:

Pelle som (otydligt, alla närvarande pratar samtidigt) 2000 kronor per dygn under si och så lång tid, jaha då blev det 119 000. Vad kan vi göra med 119 000 som är bäst för Pelle? Det funkade inte så utan det blir så här att med de 119 000, det blir lite mindre underskott, men det går inte direkt till Pelle.

I diskussionen om subventionen aktualiserades även frågan om satsningen verkligen leder till en framgångsrik behandling, när man talar om rabattens negativa konsekvenser. En enhetschef berättar så här om subventionen:

Enhetschef: ... Dessutom vill vi undvika att ta bort vederbörande från hans familj alltså. (...) Det gör vi bara om det är starka skäl eller skyddsaspekten och här kommer då en rabatt på just tvång och institutionsplacering, det blev förvånande. (...) även en social rapport för 2006 (visar mig publikationen) visar att ungdomar som vistats länge inom SiS har dålig chans att lyckas i livet. Nu placerar man som aldrig förr på grund av rabatten.

Michael Lipsky (1980) beskriver närbyråkrater⁹⁸ som tjänstemän inom offentlig sektor som har personlig kontakt⁹⁹ med medborgarna och stor handlingsfrihet när det gäller utförandet av sina arbetsuppgifter. Exempel på närbyråkrater i Lipskys mening är anställda inom skolväsendet, socialtjänsten, polisen, rättsinstanser, sjukvården m.m. Interaktionen i den organisatoriska kontexten underlättas av att individen förvandlas till ett hanterligt ärende för organisationen – individen omvandlas till klient genom kategoriseringar

⁹⁸ En alternativ översättning av begreppet *street-level bureaucracy*, förutom *närbyråkrati*, är *gräsrotsbyråkrati*.

⁹⁹ Med personlig kontakt menas alla former av kontakt människor emellan så som öga mot öga, per telefon, via brevväxling samt under olika sammanträden (Lipsky, 1980, s. 3)

i språket och genom de dokument som används inom organisationen. Med andra ord ersätter *en byråkratisk identitet* den individuella identiteten.¹⁰⁰

Enhetschefen ovan tycks växla från ungdomens byråkratiska identitet till den individuella när förklaringen av ett högre ändamål kräver det, då blir 'klienten' "Pelle". Det negativa med subventionen lyfts fram genom att en idékonflikt dramatiseras med kategorierna "vederbörande – ungdomar" som huvudroll. Satsningen på "tvång och institutionsplacering" kritiseras jämfört med öppenvård som förespråkas genom berättelser i vilka man åberopar ungdomarnas och familjernas bästa.

Subventionen uppfattades emellertid av majoriteten av de intervjuade som ett positivt besked från regeringen men det praktiska genomförandet visade sig vara svårt. Det tycks som att förstärkningen av öppenvårdsinsatserna framställs som beroende av kommunernas vilja att investera de sparade pengarna och klart definiera vem som individuellt får pengarna/insatsen.

Fältanteckningar från mötet där socialtjänstens representanter från de olika regionerna bland annat redovisade hur deras kommuner använt de sparade pengar, som diskuterades ovan, visar att enhetscheferna bara knapphändigt kunde rapportera om de medel som skulle sparats genom rabatten. En kommun har tillsatt två tjänster inom "familje- och behandlingsenheten" och övriga kommuner definierar sina insatser som ett "försök att svara upp mot individen". Stämningen på mötet var laddad, redovisningsfrågan tycktes lätt minerad. Trots att mötesämnet var just subventionen verkar interaktionen under mötet fokusera på aktörer som kritiseras men som egentligen har marginell betydelse för användningen av subventionen i kommunerna, nämligen samordnarna:

Enhetschefen från en kommun berättar hur de i den aktuella kommunen förbereder placeringar, gör en bra eftervårdsplanering, har familjen med "i den här vårdkedjan" genom de här samordnarna, men ibland har vissa svårigheter då samordnarna kommer med förslag till bland annat eftervård. En institutionschef tar upp detta med "frågans makt"¹⁰¹ och "ingenting annat" som samordnarna ska uttala sig om angående vård eller eftervårdsinsatsen. (FA 0729)

Synpunkter kring felsatsningen

Tvångsvård kontra förebyggande verksamhet var ett tema, som diskuterades av flera enhetschefer. Under intervjuerna uttalades synpunkten att man istället för projektet borde ha satsat på andra ting. Områden som nämndes var skolan och ett förebyggande arbete under fritiden. En enhetschef berättar under tiden vi pratade om projektet, hur det skulle kunna fungera bättre:

¹⁰⁰ Lipsky (1980), s. 59–60.

¹⁰¹ Se längre fram under avsnittet Konstruktion av samordnare.

Enhetschef: Alltså som jag ser det så borde det inte finnas något MVG-projekt överhuvudtaget. Det är en väldig förlust för samhället att man måste placera så många ungdomar på institutioner. Alltså detta är en brist på och stor förlust för de resurser som uppenbarligen inte finns. Man skulle ha ett helt annat eeh, förebyggande arbete där man mycket tidigare fångar upp de här ungdomarna så att de inte utvecklar sin kriminalitet och sitt missbruk i den destruktiva riktningen att de måste placeras på institutioner (...) kommunerna har haft ont om pengar en lång tid tillbaka, sen 90-talet och framåt så har det inte varit resurser att satsa på det förebyggande arbetet ...

Idékonflikten beträffande slutenvård kontra öppenvård samt statlig styrning kontra kommunalt självstyre aktualiseras i enhetschefens berättelser. Citatet ovan kan ses som en retorisk redovisning av vikten att satsa förebyggande genom ekonomiska medel som socialtjänsten äskar, vilket förstärks genom återopande av ekonomisk förlust för samhället.

Alla analyserade intervjuer och fältanteckningar genomsyras av berättelser om bristande ekonomi, pengar som inte finns och chefer och politiker som sparar. Det förebyggande arbetet och skolan nämns som områden som tidigare varit oprioriterade och nu är i behov av ekonomisk satsning.

Projektet framställs som något som måste förklaras, som ett slags problem i sig. Att socialtjänstpersonalen ifrågasätter att projektet överhuvudtaget påbörjades och att de framhåller att det inte är "vi" utan "de andra" (SiS och staten) som är problemet konstruerar en bild av projektet som en felsatsning. Ansvaret för felsatsningen läggs hos staten och SiS eftersom projektet startats för att åtgärda problem och påstådda brister hos socialtjänsten.

Dokumentet

Ett arbetsverktyg för de myndighetspersoner som är delaktiga i ungdomsvårdkedjan är olika skriftliga dokument. Socialtjänstpersonalen använder sig av "vårdplanen", personalen på de särskilda ungdomshemmen arbetar med "behandlingsplanen" och samordnarna har tagit fram den så kallade "skriftliga överenskommelsen". En socialsekreterare berättar i slutet av intervjun, när hon tillfrågas om det finns något som hon vill tillägga, som vi kanske glömt nämna under intervjun:

Socialsekreterare: (...) ... Det behöver inte heta överenskommelse, det kan fortfarande ... men att använda samma koncept som överenskommelse för behandlingsplan och det är kanske inte så lätt eee att ta bort det inne på inst ... det är så lång tradition kring behandlingsplanen på institutionen.

Goran: Behandlingsplanen kan man ha som en bilaga för dem som vill läsa?

Socialsekreterare: Men behandlingsplanen förlorar då sin funktion om man har överenskommelse och om man ska följa överenskommelsen.

Goran: Mmm. Här kan man prata om kamp mellan dokumenten.

Socialsekreterare: Lite grann. Jag tycker att överenskommelser ... det är väldigt viktigt ... Behandlingsplanen ... vi har vårdplanerna.

Goran: Mmm

Socialsekreterare: Och vårdplanen ska övergripa. Vi gör dom så konkreta som möjligt. Behandlingsplanen ska va mer konkret och eee det är det vi ska följa sen och det ska också tagit ... det täcker samma områden och då har du alla parter. Jag tycker att det är dubbelt arbete.

Projektets överenskommelse framställs som ett dokument där berörda parter kommer överens om en mer långsiktig planering för den unges framtid, än den behandlingsplan som institutionerna använder. Socialtjänstens vårdplan framställs som övergripande och konkret, "vårdplanen ska övergripa. Vi gör dom så konkreta som möjligt". Härigenom aktualiseras en sanning där socialtjänstens vårdplan ses som någonting positivt i kontrast till institutionernas behandlingsplan som ses som något "traditionellt" men som kan förbättras med hjälp av projektets överenskommelse. Det implicita i det ovan sagda är att *vi* från socialtjänsten redan gör det *de andra* menar är nytt.

Dessa dokument: vårdplanen, behandlingsplanen och överenskommelsen laddas under berättelsen med en särskild betydelse och därmed framställs de som särskilt viktiga, som *heliga objekt* om vi lånar Collins begrepp.¹⁰² De används av den intervjuade som *kamprekvisita* i framställan av sin egen yrkesstatus. En "övergripande" vårdplan visar på en kapabel socialsekreterare samtidigt som en "traditionell" behandlingsplan beskriver de anställda på de särskilda ungdomshemmen som begränsade i sitt yrkesutövande på grund av omoderna verktyg. Överenskommelsen ses av socialsekreteraren ovan som ett uttryck för onödig rekvisita.

5.3 Socialtjänstens anställda om samordnarna

I projektet anställdes 24 samordnare vars huvudsakliga uppgift var att knyta samman alla de insatser som berör ungdomarna under och efter placeringen på institutionen med målet att på så sätt uppnå en hållbar och fungerande vårdkedja. Samordnarna skulle vid mötena rörande ungdomen medverka genom att ställa frågor till mötesdeltagarna och genom det uppmärksamma eventuella brister.¹⁰³ Samordnare har inget formellt beslutsmandat utan skulle istället använda sig av "frågans makt" och genom denna påverka socialtjänsten och institutionerna. Under tiden den unge är inskriven på ett särskilt ungdomshem "skall samordnarna ligga lågt" men ändå delta i de möten där tiden efter placeringen diskuteras. Projektledningen påpekade flera gånger att "fokus i projektet ligger på eftervården".¹⁰⁴ Diskussionen i detta avsnitt rör framförallt socialarbetarna, men vissa synpunkter från deras chefer kommer också att införlivas i diskussionen.

¹⁰² Collins (2004), s. 79–101, 150–151, 183–222.

¹⁰³ Under förutsättning att socialtjänsten respektive institutionen ger sitt tillstånd fungerar samordnaren som ordförande på dessa möten.

¹⁰⁴ FA 0725; 0726; 0730.

Såväl uppskattande element som kritiska röster beträffande samordnarna återfinns i vårt material. Ett slående inslag är variationen. En socialarbetare kunde relatera både positiva och negativa erfarenheter som länkades till skilda samordnares sätt att hantera sin yrkesroll. En annan variation rörde erfarenheter över tid; vissa var initialt starkt ifrågasättande men erfarenheter från ett fruktbart och smidigt samarbete med en samordnare förändrade deras inställning.

Samordnarnas yrkesutövande beskrivs av socialtjänstens anställda ofta i relation till olika förväntningar. Inte sällan innefattas en ambivalens i dessa beskrivningar. Socialsekreterarna bejakar och uppvisar en teoretisk acceptans av själva projektiden, men luftar på olika sätt ett antal tveksamheter; invändningar som har att göra med det praktiska utförandet av verksamheten. Detta är en inte helt atypisk hållning vis-à-vis nya policyimplementeringar (Åkerström, 2006).

I samband med en intervju skickade en socialsekreterare ett svar på ett e-postmeddelande där det framhålls först den otydliga samordnarrollen, sedan fylls argumentering på med en demonstration av att den skrivande inser det potentiella värdet av samordnarrollen, men en rad "men"-faktorer radas upp:

Tyvärr kan jag inte vara med då jag är på semester vilket är synd eftersom jag har vissa åsikter gällande samordnarrollen. Men du får gärna framföra följande:

Samordnare har en mycket otydlig roll. Trodde tanken var att personen skulle samordna själva uppföljningsmötena och inte som det ser ut i dagsläget dvs boka in egna möten med föräldrarna och ungdomen, på eget initiativ göra egna besök på institutioner/hvb-hem/skolor, på eget initiativ föreslå insatser på uppföljningsmöten när klient närvarar. Kan tänka mig att samordnare skulle kunna vara bra, som en länk, om samarbetet mellan soc och inst kör ihop sig fullständigt (vilken kanske inte är så vanligt) *eller* om det skulle visa sig att uppföljningsmötena är väldigt ostrukturerade och meningslösa *eller* om soc tj behöver hjälp med att formulera tydligare vårdplan eller nåt ... Men när vi redan är en så pass effektiv och resultatinriktad enhet med utbildning i forskningsbaserade metoder såsom SAVRY, ADAD, är det svårt att se vad samordnare skulle kunna tillföra ... Det känns inte heller rimligt att samordnare ska följa ärendet tills det avslutas, trots att §12-hemsplaceringen avslutas. Om tanken är sådan krävs en MYCKET tydligare beskrivning av vilken roll samordnaren ska ha. Det är inte hållbart att socialtjänsten regelbundet ska ringa och "rapportera" vad som sker i ärendet." (FA 0813)

I e-postbrevet ser vi en motsättning mellan en förväntad rollbeskrivning, att "samordna uppföljningsmötena" kontra en oro för att den faktiska rollen kommer att handla om att på olika sätt agera "på eget initiativ". Motsättningen aktualiseras både när socialsekreteraren beskriver samordnarna i termer av det hon säger sig ha förväntat och när socialsekreteraren

ger bilden av farhågor kring det som faktiskt kan inträffa: att samordnarna tar egna initiativ. Den ovan framställda interaktionen aktualiserar motsättningar som kan uppkomma om socialarbetarna förväntas "rapportera" till samordnarna. Samtidigt beskrivs samordnare som onödiga – organisationen är redan såväl effektiv som forskningsiniterad.

Nedan skall först den kritik som luftades redovisas, sedan den uppskattning som rapporterades diskuteras.

5.3.1 Kritik och farhågor

Kritiken eller farhågorna kring samordnarna eller samordnarrollen beskrevs i termer av att de skulle fungera som kontrollörer. Kontrollfunktionen relaterades i relation till farhågor kring att samordnarna skulle uppträda som ungdomarnas företrädare. Dessutom tycktes ungdomarna framträda som ett konkurrensobjekt – vem som bäst kände till ungdomarna lyftes fram som en fråga. Vidare kunde kritiken handla om att samordnarna var betydelselösa.

Samordnarna som kontrollörer

Att "fokus i projektet ligger på eftervården" och att "samordnarna skall ligga lågt" under ungdomens institutionsvistelse konstruerar en institutionell position där det finns brister i ungdomsvården hos socialtjänsten. Känslan av "utpekande" var framträdande under intervjuerna med socialtjänstpersonalen och det exemplifieras i beskrivningen av den nya yrkeskategorin, samordnarna. Ibland beskrivs kontrollfunktionen relativt neutralt samtidigt som man kan vara noga med att peka ut var det juridiska ansvaret egentligen är placerat, nämligen hos socialtjänsten.

Enhetschef: Socialtjänsten har det formella juridiska ansvaret för ärendet. Det är ingenting att diskutera om. Samordnarna har inget juridiskt ansvar överhuvudtaget utan samordnarna var mer en kontrollör som ska hålla koll ... som ska kontrollera att kommunen lever upp till sina (otydlig) vad gäller eftervårdsinsatser. Om dom inte gör det så ska samordnarna ta upp en diskussion med kommunen: "varför gör ni inte det ni lovat att göra" och det kräver en ödmjukhet både från samordnarna och från socialtjänsten (...)

Socialekreteraren nämner ibland rutiner som skapats tillsammans med andra aktörer som institutionspersonal. Ibland uppfattas denna fungera bra och man anser att ytterligare parter komplicerar arbetet. En del av denna inblandning är just kontrollfunktionen, vilken av de flesta intervjuade uppfattas som negativt. När en enhetschef och en socialekreterare diskuterar projektet frågar sig den senare retoriskt "hur många led av kontroll skall vi ha?":

Socialekreterare: Sen är jag lite skeptisk, att de (samordnarna) kommer och påtalar saker, vem ska kontrollera dem, hur många led ska vi ha? Man borde säkerställa detta i varje organisation. Man ska ställa såna frågor och diskutera kritiskt, inte ... hur många led (...)

Goran: Detta är känsligt?

Socialekreterare: Såna frågor måste varje organisation säkerställa det är ett minimikrav. En samordnare ska inte behöva komma för det. Det är farligt om vi inte har en dynamisk organisation själva. (...)

Enhetschef: Staten har för sig att detta inte görs och att de får återfall. Detta är grunden för MVG, återfallen. Och då säger man att ungdomen kommer hem och skolan vet inte det. Det är främmande för oss men det kan finnas kommuner som jobbar så ...

Att påpeka felaktigheter i en lättföränderlig interaktion kan påverka aktörernas relation. Under diskussionen var socialekreteraren upprörd (se intervjuarens kommentaren: "detta är känsligt") och ämnet lyftes upp mitt under den pågående diskussionen om förutsättningarna för en lyckad avslutning av projektet. "Sen är jag skeptisk" kan ses som en vändning som syftar till ett retoriskt skapande av ett ifrågasättande.

Enhetschefen slätar över socialekreterarens kritik genom att nämna att anledningen till att projektet startades var återfall och enhetschefen menar att dessa problem kan finnas i andra kommuner men inte i hans egen. Dessa problem kan i sin tur bero på att tiden efter institutionsvistelsen inte är förbättrad, till exempel att det inte har beretts plats på någon skola. Sådana brister kan enligt projektledningen ses som typexempel där samordnarna kan bidra genom att informera skolan inför ungdomens ankomst.

Samordnarna som stresskapare

Samordnarna framställs av en del av socialtjänstens personal som ett störningsmoment i arbetet, som till exempel när samordnarna beskrivs som stresskapare. Kritiken handlar inte om att samordnarna gjort för lite utan om det som samordnarna faktiskt gör. Flera av de intervjuade har, särskilt inledningsvis, nämnt att samordnarna skapade merarbete; oreda i rutiner, fler att boka in på möten, fler att informera etc. En enhetschef talade bekymrat å sina anställdas räkning:

Och sen upplevde socialekreterarna en ganska så stor stress, de blev nerringda av ... eee MVG-samordnarna att de måste liksom boka tider och så. Oooh, och samtidigt så har jag brist på personal så det var ju väldigt, det blev en väldigt stressig situation att de ringde liksom alla socialekreterare samtidigt, så visste jag att jag inte har tillräckligt med personal ...

En del av socialekreterarna tycks helt enkelt undvika det "stresskapande" som samarbetet med samordnarna kan medföra. En intervjuad har helt enkelt avhållit sig från att ta kontakt med samordnaren igen, efter den första kontakten:

Socialekreterare: Tomas (samordnare) ringde upp mig, och han var väldigt trevlig på så sätt, jag pratade ganska länge med honom, men när jag lade på luren

så kände jag så här; "Nej men jag orkar inte", alltså för då blev det nåt sånt där, början av kontakten innebar ju, men då ville han ha lite "Kan du skicka, kan du" liksom, och jag satt ju där med en unge som jag kände att jag måste liksom hålla i hela tiden, ska jag behöva skicka papper till honom, vad ska han göra nu? Alltså jag blev inte, han var jättebra och positiv och trevlig och så, men för mig blev det bara ytterligare en person. (...) Nu var han väldigt trevlig att prata med, men samtidigt så var det så här att egentligen så kände jag bara "Nej men du bara stör, nu hade jag annars haft en timme här, och kanske hunnit skriva nåt på den där LVU:n eller hunnit ringa nån eller så". (...)

Goran: Och Tomas är fortfarande inte med i spelet?

Socialsekreterare: Nej.

Goran: Är det nån idé för dig att kontakta Tomas och aktivera honom?

Socialsekreterare: Nej. (...)

Goran: Ok, det blir komplicerat så att säga? Har Tomas försökt att kontakta dig igen?

Socialsekreterare: Mm, det tror jag att han har gjort.

Goran: Ok.

Socialsekreterare: Jag tror att det är för att jag inte har ringt tillbaka, det kan va så illa.

Konkurrens om "ungdomens röst"

Konkurrens om ungdomarna kan utläsas i vårt empiriska material. Några socialtjänstanställda undrade vem som skulle företräda ungdomen i och med att projektet startade. Denna fråga var brinnande under projektets första år, 2007, men den diskuterades även under projektets andra år. En enhetschef berättar i första halvan av 2008 om sin första träff med samordnarna året innan:

Enhetschef: Jag blev ganska provocerad ...

Goran: Ok

Enhetschef: ... för att de uttryckte, så här att eee "vi är klientens röst" ... och då undrade jag vad vi är (skratt) så var det när det började (...) då blev jag ganska upprörd ooo och frågade dem om de skulle fundera på hur de presenterar sig för det var inget bra sätt (...) jag utgår från att mina socialsekreterare är klientens röst (...) jag blev ganska provocerad.

Senare i intervjun återberättar enhetschefen vidare hur hennes socialsekreterare reagerade starkt när samordnarna framförde att de ska vara "ungdomens röst". Samordnarna framställs av socialtjänsten som förtvivlade under sin interaktion, på grund av oklarheter i sin roll, vilket resulterar i den frustration som en del av socialtjänstpersonalen ger uttryck för. Förutom den praktiska *stresskapande* påverkan som samordnarna anklagas för, handlar kritiken om konkurrensen mellan de inblandade aktörerna om relationen till ungdomarna.

Om vi ska använda Caplows terminologi är det ett triadliknande förhållande som återberättas i relationen socialsekreterare – ungdom – samordnare.

Enhetscheferna ovan framställer en dyadisk interaktion mellan socialsekreterare och ungdomar där relationen riskeras genom uppkomsten av en tredje aktör i rollen som "ungdomens röst". Enligt Caplow präglas relationerna i triader av *den katalyserande verkan*, vilket innebär att antagonism i en relation kan öka sammanhållningen i en annan. Caplow menar att motsättningen i en relation medvetet kan skapas och framhävas av medlemmar vars mål är att öka solidariteten i en annan relation.¹⁰⁵ Den typen av katalyserande verkan kan exempelvis göra att statusordningen hos medlemmar i en organisation förändras.¹⁰⁶

Triadens lättföränderlighet gör att många olika varianter av koalitioner kan skapas. En existerande *dyadstillhet* kan lätt förändras till ett utanförskap för socialsekreteraren om det skapas en allians mellan samordnarna och ungdomen.

Samordnarna som betydelselösa

Ett tydligt mål med projektet handlar om att samverkan mellan de berörda aktörerna skulle förbättras, särskilt triaden samordnare, socialtjänst, institution. Socialtjänstens personal har sin syn på hur detta utspelas på fältet. Genom sin konstruerade bild framställs ibland samordnarna som ett hinder, om de är okunniga. En enhetschef, som beskrivit sin enhet som "extra kunniga" i fråga om ungdomsvården säger om samordnarna att "dom kan man överleva utan":

... Ska man va samordnare så måste man va kunnig om de två system man samordnar och samtliga anställda samordnare i --- (en kommun) är inte det (upprörd). Sen har jag också förstått att, eeh, att det inte är samtliga SiS-institutioner som omfamnar detta med hjärtat och då blir det också ett problem för att de, samordnarna måste vara förankrade i båda organisationerna (...) jag tycker det mest intressanta i detta projekt är inte bara samordnarna, dom kan man överleva utan, till och med rabatten utan det här att det blir öppenvård, att man använder pengarna produktivt, för syftet med rabatten är inte att kommunen ska spara pengar utan att den används till eftervårdsinsatser.

Den citerade enhetschefen beskriver kompetensen i sin egen enhet genom att jämföra sina som hon sagt tidigare i intervjun "otroligt duktiga" socialsekreterare med en del av samordnarna som framställs som okunniga om de organisationer de ska samordna. I fortsättningen utvärderas jämförelsen och behovet av en förklaring gör sig gällande. "Sen har jag också förstått att" kan ses som en vändpunkt i sökandet efter en förklaring som sedan aktualiseras, "det är inte samtliga SiS institutioner som omfattar detta med hjärtat". Enhetschefen ovan framställer en utgångspunkt, att socialtjänsten och insti-

¹⁰⁵ Sallerberg (1973), s. 87; Caplow (1968), s. 4.

¹⁰⁶ Caplow (1968), s. 4-5.

tutionerna är på samma spår vad gäller synen på samordnarna, vilket kan tolkas som en form av framställd koalition.

”Samordnarna, dom kan man överleva utan” kan ses som en banalisering av betydelsen som knyts till samordnarna. Kategorin *obetydliga samordnare* skapas genom en retorisk konstruktion av ett mål som finns utöver det vanliga ”att man använder pengarna produktivt”. En socialsekreterare och en enhetschef diskuterar samordnarnas arbete:

Socialsekreterare: De har inte så mycket att göra, verkar så ...

Enhetschef: Aaa. Sen det som är nästan knepigast för dom, är kontakt med institutionerna. Att de (samordnarna) har mer problem i kontakten med institutionerna än i kontakten med socialsekreterarna.

Socialsekreteraren ovan beskriver samordnarna som en kategori som i jämförelse med socialsekreterarna har ”inte så mycket att göra” och som har svårigheter i sina kontakter med institutioner. *De andra* (”institutionerna”) aktualiseras som problematiska för samordnarnas yrkesutövande och genom detta formas kategorin *Vi* som oproblematiska för samarbetet. Motivet till konstruktionen av *samordnarna och socialsekreterarna som oproblematiska* ges i form av denna förklaring om hur ett bra samarbete går till ”det underlättade att hon förde protokollet, att hon höll i mötet, det var hjälp”.

En interaktiv dynamik i triaden verkar vara anledningen till att verkligheten ovan gestaltas som mångsidig. Två verklighetsbeskrivningar gör sig gällande i en och samma berättelse – samordnarna som sysslolösa och samordnarna som hjälpsamma.

5.3.2 Uppskattande omdömen

Vissa socialarbetare uppskattade samordnarna, en del efter en initial tveksamhet. Några ansåg att det vissa ogillade, kontrollaspekten, var något eftersträvansvärt. Andra ansåg att samordnarna tillförde erfarenheter, någon att reflektera tillsammans med: ”bolla ärenden” eller någon som kunde ge idéer om olika öppenvårdsinsatser. Att samordnarna kunde administrera effektivt var också något som värderades.

Samordnarna som kontrollörer

Den betydelse som ibland tilldelades samordnarrollen var i allmänhet inte uppskattad. Vissa socialsekreterare ansåg emellertid att denna var till gagn för verksamheten. De ansåg att den kunde förbättra relationen till institutionerna (SiS institutioner). Underförstått ter det sig som om samordnarna kan bidra med att få socialtjänsten att ställa tydligare krav på institutionernas behandling:

Socialsekreterare: Det är bra att det finns någon annan, en tredje part som går in och tittar på, vi, socialtjänsten och institutioner har ju byggt upp vissa rutiner

kring detta men ibland har man bra ... vissa är bättre på det och vissa är sämre på det, vad det gäller socialtjänsten och institutionen, eeh, utifrån att vi kanske inte är tydliga med uppdragen till dem och inte riktigt alltid bra på att veta vad det är vi ska fråga efter (otydligt), och institutionen är naturligtvis i sin behandling kanske inte alltid, eller beskriver vad de gör ...

Socialsekreteraren är medveten om att brister finns och välkomnar att samordnaren "går in och tittar på" det man gör. Bilden av samarbetet mellan socialtjänsten och institutionerna beskrivs genom de "rutiner" som skapats tillsammans. Eventuella fel i hanteringen av arbetet fördelas mellan socialtjänsten och institutionen. Ansvar konstrueras genom att specifikt peka på var felet finns: "vi kanske inte är tydliga med uppdragen till dem" och "institutionen beskriver" inte vad de gör under behandling.

Samordnarna som en hjälp

En process där man trots viss initial skeptisk hållning ändå säger sig uppskatta samordnarnas arbete gör sig gällande under en del intervjuer och i fältanteckningar. Några hade fått hjälp med praktiska ting, administrativ hjälp m.m. Detta underlättades självfallet av att samordnarna tidigare arbetat som socialarbetare. Dessutom uttrycktes en uppskattning att gemensamt få dryfta hanteringen och besluten beträffande ungdomarna.

"Bolla ärenden"

Mycket av arbetet som socialsekreterare utför görs i enskildhet med klienter. Värderingen, dryftandet och redovisningen av arbetet blir emellertid till och utförs med kollegor (Pithouse, 1985). I detta sammanhang uppfattas samordnarna ibland som någon man kan reflektera tillsammans med. Detta gemensamma dryftande uttrycks exempelvis genom att man uppskattar att ha en s.k. medhandläggare. För oss utvärderare var detta något nytt, att denna dubbleringsfunktion fanns. Man påstod också att medhandläggare sällan fanns nu i ekonomiskt bistrare tider. Denna bild överensstämmer inte med våra fältobservationer. På de flesta av de möten med ungdomar vi observerade fanns två socialsekreterare närvarande; vi hade emellertid svårt att för ungdomarnas del urskilja något mervärde i denna dubbleringsfunktion.

Att de intervjuade uppskattade att ha någon, som man uttryckte det, att "bolla ärenden" med bekräftas i fältobservationer av olika slag. Två socialsekreterare berättar följande, när de pratar om att samordnarna kan avlasta socialsekreterarnas arbetsbörda:

Socialsekreterare 1: (...) Det är verkligen det man vill alltså, så att det är det man hade hoppats, eeh, men jag tycker nog inte avlasta, det tycker jag inte men jag tycker att, eeh, det är bra att man har nån och bolla, nån som kanske kommer utifrån alltså som ställer frågor liksom som tänker, "vad har du tänkt på detta, hur tänker de det, hur ser du på det" nån till som ställer frågor, det är alltid bra liksom.

Socialekreterare 2: Så det tycker jag skett en stor förändring, jag tycker att de har blivit bättre det tycker jag, för vi har tittat på (otydligt) eee men jag tycker att det finns en tredje part då. Man blir mer ... och så lär man sig nytt och så kommer nya idéer ... min omedelbara tanke var ju att aaa det är mycket som är krångligt och det blir det ju i vissa lägen att ha den tredje parten och eee i det hela, men i det stora hela tycker jag det är en bra idé.

Socialekreterarna aktualiserar en dualitet. I det första citatet ovan är inte samordnare någon "avlastare" utan istället någon man kan "bolla ärenden med" dvs. få en diskussionspartner. I det andra citatet görs "nya idéer" gällande som en kontrast till "krångel" som kan uppstå under arbetet med vissa ungdomar. Dualiteten mellan förklaringarna verkar uppfylla en utforskande funktion för socialekreterarna ovan. Presentationen av samarbetet mellan de inblandade aktörerna söks under samtalets gång, det skapas och bevaras i diskursen. Flera olika förklaringar på vad som menas med "hjälp" kan urskiljas och genom detta konstrueras samordnare som idégivare och strukturbärare.

Samordnare som extra resurs

Ibland tycks verkligen samordnarna ha fungerat som avlastare. Vid några tillfällen tycks de ha använts som extra eller vikarierande socialekreterare, något som uppskattats:

Enhetschef: Och då så sa jag: "så här är läget för oss eee att vi har jätteont om personal, vi har jättemycket sjukdom, jättemånga ungdomar placerade" eee "din personal ringer och jagar min personal och det blir bara värre, så jag har förslag om ni verkligen vill hjälpa till, det är så att vi har den här pojken på den och den institutionen och vi skulle verkligen behöva en planering men jag har ingen att skicka. Skulle du (samordnare Lotta) tänka dig att dina samordnare pratar med den här pojken så att vi hittar en planering framöver" (...) och sen pratade hon med sina samordnare och då blev det så. Det var väldigt positivt.

Goran: Mmm

Enhetschef: Och sen när jag hade socialekreterare så kunde det kopplas på så att säga ... det var en väldigt bra grej men det gick, de liksom ... de gjorde nånting utöver liksom.

Samordnarna som idégivare

De socialekreterare som är positiva till samordnarnas insats uppmärksammar samordnarnas betydelse för ungdomarnas eftervård. Samordnarna framställs som aktörer som har insikt om olika eftervårdsåtgärder och detta uppskattas av socialekreterarna. En socialekreterare, cirka 30 år gammal, som intervjuades efter ett möte är positiv till samordnarnas insatser (FA 0732). Hon berättade när vi diskuterade en samordnare:

... de (samordnarna) ser också säkert jättestor variation på eftervårdsmöjligheter, ja det är kanske nånting som vi saknar här liksom vad kan man då. Alltså just det här utbytet är jättebra, att man kan fånga idéer eller man kan komma på saker som vi kanske hade missat och så.

Socialekreteraren ovan uppskattar samordnarnas hjälp vid övergången från institutionen till eftervården. Socialekreteraren gör en positionering i relationen när hon framställer samordnaren som någon som "ser" olika "eftervårdsmöjligheter", samordnaren konstrueras som någon som har en övergripande inblick i eftervårdsinsatser. Socialekreteraren ovan tycks värdesätta den erfarenhet som samordnarna förfogar över samt det utbyte under interaktionen som aktualiserar nya idéer i planeringen av ungdomarnas behandling.

Samordnarna som möteshållare

En del socialekreterare uppskattar samordnarnas engagemang i samband med möten, vilket tycks avlasta socialekreterarna. En del som inledningsvis var skeptiska har senare värderat just denna administrativa hjälp:

Socialekreterare: Jag kan säga att jag har inga som helst problem i kontakten med dem idag. Det var initialt, tänkte: nej, en till!

Goran: Så i vissa fall kan det uppfattas som en vuxen till?

Socialekreterare: Det underlättade att hon (samordnares namn framkom inte under intervjun) förde protokollet, att hon höll i mötet, det var hjälp, verkligen.

Goran: Det gör du vanligtvis?

Socialekreterare: Ja och det uppfattade jag som hjälp. Det tycker jag var bra. Men jag har haft väldigt mycket att göra så vi hade ...

En av de få enhetschefer som är positiv till alla inblandade i ungdomsvårdskedjan berättar att hon i början var skeptisk till projektet. Tveksamheten grundade sig i resonemangen att samordnarna skulle bli en börda, till exempel att yrkeskategorin skulle ge upphov till ännu en person de skulle ta hänsyn till när de bokade möten. Efter samtalen med sina socialekreterare beskriver enhetschefen samordnarnas insatser med en positiv vokabulär (FA 0814):

Enhetschef: Socialekreterarna som har träffat MVG-samordnarna ute på institutionerna mer har berättat om vad de gör och så, och de är ju, jag kan ju säga att de är nöjda, faktiskt, socialekreterarna, att de finns, ja att de är just samordnare, att de liksom, de har inte blivit ytterligare en börda som man ska ha med sig och komma överens med och så, utan de verkligen är samordnare och de håller i saker och ting, de håller i mötena, de samlar till möten, de får liksom ihop alla, så de har ju snarare, tycker jag vad jag hör, avlastat alltså socialekreterarna.

Goran: Ok. Så det är rent praktiskt från er sida, att det verkar vara något som någorlunda avlastar socialtjänsten vad gäller jobb och sånt? Vad är det rent praktiskt som de gör för att underlätta för socialekreterare så att säga?

Enhetschef: Ja det som jag vet att de praktiskt har gjort och gör, det är just det här att de samlar till möten och att de också håller i mötena när mötena är på institutionen med alla inblandade, och att de är lite utanför och liksom styr, håller i mötena.

Enhetschefen ovan beskriver den hjälp som hennes socialsekreterare berättat om. Hjälpens exemplifieras med samordnarens insatser i anknytning till möten. Samordnare framställs som en aktör som "styr" och "håller i mötena" vilket uppfattas som avlastande för socialsekreterarna.

Samordnarna som strukturbärare i vårdkedjan

En del socialsekreterare framställer samordnarna som erfarna och kunniga, särskilt i relationen med ungdomarna, deras föräldrar och personalen på särskilda ungdomshem. Den framställda samordnarkunnigheten ger en bild av samordnare som strukturbärare där samarbetet mellan socialsekreterare och samordnare underlättas om det finns en personlig relation dem emellan. Intervjun med en socialsekreterare och fältanteckningar i samband med den ger exempel på detta.

En socialsekreterare är generellt kritisk till samordnarnas arbetsinsatser. Kritiken i beskrivningen tycks grunda sig i samarbetet med en speciell samordnare. Samordnaren framställs som en belastning, "en ytterligare person som man hela tiden måste tänka på att hålla informerad" och "en kontrollfunktion gentemot oss (socialsekreterarna)". Socialsekreterarens berättelse är samtidigt fylld av beröm beträffande en annan samordnare. Socialsekreteraren sammanfattar hur hon anser att en kompetent samordnare ska fungera:

... kanske det också att MVG-samordnaren i de här mötena ska vara som någon form av ordförande som för dagordning, och det har också varit bra tycker jag, för då har man alltid fått ut ett protokoll, vad sades, vad beslutades, vem skulle göra vad, och det är inte alltid att man kanske för upp det själv i sina anteckningar, så att det har varit rätt skönt att få. Och då har också MVG-samordnaren sett till att det har kommit ut kopior till alla som är inblandade i ärendet.

Socialsekreteraren ovan framställer en strukturbärande samordnare under och efter mötena i ungdomsvårdkedjan. Ordföranderollen som samordnaren förfogar över under mötena uppskattas av socialsekreteraren. Hon beskriver hur de minimala förutsättningarna för ett möte lättare uppfylls då en samordnare deltar, såsom att få ut en dagordning och ett protokoll i samband med mötet. När samordnaren deltar uppnås även de optimala förutsättningarna för ett möte, berättar socialsekreteraren. Att få på papper "vad sades, vad beslutades, vem skulle göra vad" under och efter mötet kan ses som socialsekreterarens framställning av det maximala som kan uppnås med hjälp av en samordnare.

Framställningen genomsyras även av den personliga aspekten i relationen. Socialsekreteraren berättar om "många träffar", telefonsamtal och samåkande med samordnaren och detta verkar skapa en personlig relation dem emellan som verkar underlätta samarbetet. Socialsekreteraren berättar om samspelet med samordnaren:

I båda dom (ärendena) är Susanne samordnare. Vilket jag alltså tycker är bra för jag har ju lärt känna henne nu och vi kommer väldigt bra överens, så vi har ju rätt kul ihop också hon och jag. Jag gillar att samarbeta med henne ...

Medlare – kontakt med ungdomar och familj

Efter ett tvångsingripande kan relationen mellan ungdomar och deras familjer vara frostig i relation till socialtjänsten. I triaden socialtjänsten, ungdomar/familj och samordnare, kan den senare fungera som en medlare. Vissa socialsekreterare påpekade detta som en fördel. Berömmet de ger vissa samordnare handlar om att de kan få en mer förtroendefull kontakt med föräldrarna och ungdomarna, särskilt när dessa är arga på socialtjänsten. En socialsekreterare beskriver den hjälp hon fått av en samordnare som både kunskapsmässig, men också beträffande relationerna med föräldrar och ungdomar:

Och då var ju Susanne bra att ha med, dels så har ju hon också erfarenhet av att arbeta på institution tidigare, så hon är väl kunnig (ohörbart) vilket inte jag är, så hon kunde ställa mycket bra frågor till institutionen som inte jag skulle ha kommit på. Hon fick en bra kontakt med ungdomen, hon fick en bra kontakt med vårdnadshavaren, som i det här fallet är mamman då, också. Så att när det var mycket upprörda känslor och så, så kunde hon vara med och liksom, ja ringa och ha lite så där lugnande samtal som kanske inte jag skulle ha hunnit med. Och också barnet och mamman fick komma med synpunkter som hon kunde ta med sig och ställa frågor till mig om det fanns något som jag kunde ändra på eller göra annorlunda och likaså institutionen. Sen kunde hon också vara med att tänka kring vad som händer efter, vad som händer efter han hade varit på låst institution. De gjorde ju en väldigt bra utredning på den här pojken där vi fick rekommendationer, men där kunde ju också Susanne vara med att, ja med sin erfarenhet tycka och tänka, så att det blev så bra som möjligt för killen.

Socialsekreteraren ovan framställer en samordnare som är aktiv på ett övergripande sätt. Samordnaren framställs av socialsekreteraren dels som erfaren och kunnig i sina kontakter med de särskilda ungdomshemmen, dels som behandlare i relationen till ungdom och förälder. Genom samordnarens deltagande kom ungdomen och mamman till tals och det blev, som socialsekreteraren uttrycker det, en "så bra som möjligt" planering för ungdomen.

5.3.3 Balansering – det positiva nyanseras av ett ”men”

När socialtjänstanställda beskriver det positiva med samordnarnas hjälp i ungdomsvårdskedjan följs detta inte sällan av en balansering som ibland lyfter fram socialtjänstens fördelar, ibland luftar viss kritik mot samordnarna. Detta görs på lite olika sätt. Nedan berättar två socialsekreterare om samordnarnas relationer med ungdomar. Dessa värderas – man talar om hur ungdomarna kan ha lättare att få kontakt med samordnarna, eftersom det är socialsekreterarna som varit med om att placera ungdomarna på institution. Sedan framhålls emellertid att beträffande föräldrarna är det socialtjänsten som har korten på handen:

Socialsekreterare 1: Eee nu som i detta fall så finns det ingen konflikt mellan mig eller mamma eller pojken liksom. Jag kan tänka mig att hade det varit en sån där man är jättearga på socialtjänsten så Tomas (samordnare) är jättebra kanal att nå dem genom ungdomssamordnare i stället, jag tror att det kan bli jätteviktigt.

Socialsekreterare 2: Jag tror faktiskt eee ungdomarna är positiva till det tror jag faktiskt. En av fördelarna med MVG är just att ungdomarna känner sig ... att det de har att säga kommer fram och känner sig sedda ... extra. Det märks när man placerar och det är socialsekreterare som placerat mig där och ... även om man oftast får en god relation med ungen som socialsekreterare men det är bra med en extra person som försäkrar att folk faktiskt hör mig. Eee så jag tror faktiskt ungdomarna är faktiskt positiva till det att det börjar göras på det sättet i de flesta fallen.

Goran: Mmm

Socialsekreterare 2: Eee och föräldrarna ... de är, de har, jag har varken fått det ena eller det andra. Föräldrarna ... de har accepterat den rollen, de finns där och så var ... och är med och hjälper till. Jag har inte hört nåt att ... för att ändå vill föräldrarna att föräldrarna vänder sig till socialsekreterare ändå. Jag tror att det har blivit viktigare för ungdomen än föräldrarna i första hand i och med att de är här eee det är för lite utbud att komma och säga utifrån alla men det jag vill säga. Föräldrarna vänder sig ändå till socialsekreterare mycket men för ungdomen blir MVG-samordnaren rätt viktig faktiskt. Det har blivit det.

Sättet socialsekreterarna ovan beskriver nyttan av samordnarens insatser kan ses som ett erkännande av alliansen mellan ungdomarna och samordnarna. Socialsekreterarna modifierar emellertid erkännandet av alliansen genom en balansering. I det första citatet erkänner socialsekreteraren koalitionen i abstrakta termer, samordnare kan hjälpa till ”där man är jättearga på socialtjänsten” genom att jämföra med det praktiska ”fallet” där det ”finns (...) ingen konflikt mellan mig eller mamman eller pojken”. I det andra citatet utför socialsekreteraren en balansgång genom att å ena sidan framhäva att ”för ungdomen blir samordnaren rätt viktig” och å andra sidan föräldrarna ”vänder sig ändå till socialsekreterare”. Genom balansgången påvisar socialsekreterarna sin ställning i triaden.

Den beskrivna alliansen mellan ungdomar och samordnare kan av socialsekreterarna upplevas som det Caplow kallar för en *revolutionär koalition*,¹⁰⁷ dvs. en interaktion som hotar den aktuella statusordningen i ungdomsvårdskedjan. Samordnarfunktionen är någonting nytt i ungdomsvårdskedjan och det är ett känt fenomen att organisationsföreträdare kan ha en tendens att ställa sig avvaktande inför det som är nytt.¹⁰⁸ Balanseringen aktualiseras ofta med användning av konjunktionen *men*. Intervjucitaten ger en inblick i hur en förklaring konstrueras:

Ex 1:

Socialsekreterare: (...) såå det som var bra var att hon (samordnarens namn framkom inte under denna intervju) tog på sig rollen att vara oberoende ordförande, skrev ner, anteckna, det var mycket skönt men ändå så är det en person till som man ska meddela och det är mycket folk inblandat (vår betoning).

Ex 2:

Goran: Hur gick det till på mötet?

Socialsekreterare: I det mötet där Tomas (samordnare) hade en ordföranderoll så eee, han höll koll på tiden och han eee vad gjorde han egentligen?(skratt) eee därav han ... vi gick och presenterade oss från början ... träffats tidigare och sen ... det blev lite strukturerat. Mer strukturerat än vad det skulle kanske varit annars. (...) Personligen så, så tycker jag att deras roll egentligen är väldigt bra men på nåt sätt så känns det lite överflödigt ... eee eftersom om jag utgår från mig själv så, jag är sån som vill ha kontakt med institutionen själv, i direkt kontakt. (vår betoning)

Ovan har vi några exempel där två *men* skiljer (men även förenar) två motsatta verklighetsbeskrivningar. I exempel 1 säger socialsekreteraren "det var mycket skönt *men* ändå så är det en person till som man ska meddela". I exempel 2 nämner socialsekreteraren det positiva med den struktur som samordnaren skapat på mötena *men* påpekar även det "överflödiga" i sammanhanget.

Den ena verklighetsbeskrivningen får vi genom den positiva bilden av samordnarna, en form av socialt erkännande i yrkesrollen. Genom att aktualisera ett erkännande tycks socialsekreterarnas status i triaden påverkas negativt. Den andra framställningen verkar återställande för statushierarkin i triaden och samordnare transformeras till en i mängden, någon som trots allt inte är så betydelsefull.

5.3.4 Att presentera samarbetet – alliansen

Socialtjänstpersonalen ger sina recensioner av samordnarna, "den samordnaren är bra" medan någon annan inte alls är bra, varigenom de skapar en

¹⁰⁷ Caplow (1968) s. 50–51.

¹⁰⁸ Jfr. Åkerström (2006), s. 57–74.

bild av den ideala samordnaren. Ibland framställs samordnaren som en "allierad i ärendet" av socialsekreterarna. Detta illustreras bland annat i ett möte som handlade om samarbetet mellan samordnarna och socialtjänsten i några kommuner. Mötets aktörer är några samordnare och enhetschefer, en socialsekreterare, en person från MVG-projektets ledning och en anställd på ett särskilt ungdomshem. (FA 0721) Interaktionen under ett lokalt arbetsgruppsmöte ger bilden av ett pågående samarbete mellan en socialsekreterare och en samordnare. Bland annat sades detta på mötet:

Presentationsrunda c:a kl 9, socialsekreteraren presenterar sig: "Anledningen att jag är här idag, det var att Erica (MVG-samordnare) skall prata lite om hur vårt samarbete har blivit, så att säga. Så jag ska inte närvara jämt mmm"(...)

Runt 9.20 säger socialsekreteraren som fram tills nu för det mesta varit tyst: "Jag vet om vi skulle säga alltså, jag vet inte om jag ska va med alltså utifrån de frågorna, att vi ska prata lite om hur Erica och jag samarbetar."

Mötesordförande: "aaa"

Socialsekreteraren: "eller ? (skratt). Erica och jag har två ärenden ihop och vi har jobbat ganska länge ihop nu eee faktiskt, sen tidigt ..." .

MVG-samordnare Erica: "tidigt i våras, ja".

I fältanteckningen ovan initieras berättelser om samarbete mellan yrkesgrupperna på ett möte. Efter tjugo minuters väntan lyfter socialsekreteraren fram punkten om samarbete på mötet. En gemensam historia tas fram som kan skapa förutsättningar för samarbete. Socialsekreteraren fortsätter att berätta under mötets gång:

"vi jobbar så tätt ihop, gör besök tillsammans på institutionerna. Vi planerar också eee alltså behandlingsalternativ eee överenskommelser med familjer (...) vi är överens om vad som ska stå, vi överlappar varandra under uppdrag (...) när jag fattar beslut då pratar jag alltid först med Erica så vi är informerade om vad vi sysslar med så där. Så kan man säga".

Samordnare Erica berättar vidare om samarbetet med socialsekreteraren i liknande termer som socialsekreteraren gjorde. Två dagar tidigare under en kaffepaus berättade samordnare Erica att socialsekreterarna i den aktuella kommunen "förväntar sig en allierad i ärendet" och att hon "inte går i denna fälla". (FA 0716). Sådana synpunkter luftas självfallet inte publikt, här framstår man istället som ett team, den allians samordnaren inte ville ingå – men då gällde det ungdomen, här gäller framträdandet en tjänstemannapublik:

Erica: "vi är överens om planeringen (...) hur vi ska jobba eller hur vi tänker (...) jag går inte in i dina ärenden, i ditt jobb, men vi diskuterar planeringen".

Socialsekreteraren säger med hög röst: "det går så bra". (...) "för mig är MVG-samordnaren ett oerhört bra komplement alltså om man kan säga så eee som är en bra viktig person som har jobbat länge eee vi diskuterar mycket och så ... är det här rimligt, det är svårt att beskriva. Vi hörs i telefon vi ses inte varje dag men vi ses på alla uppföljningsmöten, det gör vi. Nästa vecka ska vi till --- (ett landskap i Sverige) till exempel."

I avsnittet ovan dramatiseras samarbetet mellan yrkesgrupperna genom att socialsekreteraren och samordnaren beskriver det praktiska genomförandet av jobbet. "Vi (...) planerar (...) behandlingsalternativet" och "vi är överens om planeringen (...) hur vi ska jobba eller hur vi tänker" skapar bilden av ett starkt *Vi*, ett samarbete, en koalition. Under fortsättningen av mötet undrar en enhetschef:

Enhetschef 1 frågar socialsekreteraren: "har det gett dig bättre kontakt med institutioner det att Erica finns om du tänker tillbaka?"

Socialsekreteraren: "(...) det vet jag inte, svårt att säga (tyst)".

Samma Enhetschef 1 frågar igen socialsekreteraren: "Har det blivit bättre samarbete mellan institutionen och socialtjänsten med Erica?"

Socialsekreteraren svarar: "det har blivit fler möten tror jag aaa det kan hända ..."

Enligt Enhetschef 1 ett bra resultat av projektet är "bara om samarbetet mellan socialtjänsten och institutioner förbättras".

I detta sammanhang kan det vara svårare att prisa samarbetet: socialarbetaren kan tänkas vara medveten om sin chefs skeptiska inställning till projektet. Enhetschefen reflekterar ovan över projektets mål. Att förbättra "samarbetet mellan institutionen och socialtjänsten" lyftes upp och på så sätt verkar han vilja neutralisera bilden av ett starkt *Vi* från tidigare. Bilden av det övergripande målet skapas i kontrast till det perifera i form av ett starkt *Vi*. Den andra enhetschefen efterfrågar en avgränsning mellan samordnarens och socialsekreterarens roller:

Enhetschef 2 säger: "det låter ju väldigt positivt, det ni beskriver och så, men det du tycker är att du får en att reflektera med så att säga och jag vill inte låta kritisk men jag vill bara lyfta frågan: att definiera *vad är samordnarens roll?*"

Enhetschef 3 säger: "jag tänker så här, som socialsekreterare vill man givetvis ha någon att reflektera med och det har med socialsekreterarnas arbetsuppgift att göra de här reflektionerna, så att säga, men vad är det som en samordnare ska tillföra som redan *inte* ingår, som man skulle kunna göra med en annan kollega i gruppen eller så. Det blir liksom en förstärkning med ytterligare en socialsekreterare liksom eller hur skulle jag uttrycka det" (...)

Enhetschef 2 berättar för mötesdeltagarna om samordnarrollen: "det är två saker som (otydligt) den ena är ju då den här ordföranderollen, en särskild sak för att lyfta fram barnets perspektiv, att förstärka barnens perspektiv, det är en sak, eee, den andra rollen skulle kunna va att, till exempel, att ha nån slags överblick över situationen och på så vis skulle samordnaren hjälpa till att komma ihåg områden som vi, till exempel i granskningar, har fått kritik för på socialtjänsten, att hålla reda på barnets hälsosituation och framför allt, tycker jag, skolgång (...)."

Enhetscheferna ovan reflekterar över socialsekreterarens och samordnarens framställning av samarbetet och neutraliserar denna framställning. Det efterfrågade samarbetet mellan samordnaren och ungdomen, "att lyfta fram barnets perspektiv, att förstärka barnens perspektiv" verkar här användas som hypotetiska innebörder, framkastade som förslag. De bygger på en idag allmänt accepterad retorik, allmänskulturellt accepterade argument. Socialsekreterarens svar framställer skillnaden mellan samordnarens och socialsekreterarens position i vårdkedjan:

Erica står utanför alltså jag är ju inne i socialtjänsten och jag känner att Erica ställer sig utanför mmm och tänker på andra saker som jag inte gör så att säga. För mig är det inte samma som att jag bollar med en kollega, vad tycker du Erica, du står utanför tycker jag.

Socialsekreteraren förklarar att samordnaren "står utanför" och i framställningen kan vi utläsa att socialsekreteraren presenterar samordnaren som en aktör som kan tillföra något positivt just därför att hon är utanför och inte ytterligare en socialsekreterare i ärendet.

5.4 Synpunkter på de särskilda ungdomshemmen

Socialtjänstanställdas berättelser och beskrivning av SiS särskilda ungdomshem är kritiska såväl mot deras yrkesutövande som de verktyg och begrepp som används inom behandlingsinstitutionerna. Under ett möte mellan en samordnare och en socialsekreterare som observerades samt under en intervju berättar två socialsekreterare om SiS. Under det första mötet handlar kritiken om att behandlingen och utredningar tar för lång tid, nästa utdrag från en intervju kritiserar såväl behandlingsform som kategorin som anställs:

I vår fortsatta diskussion visar socialsekreteraren behandlingsplanen från en SiS-institution och kommenterar: "om ett år övervägning¹⁰⁹... det var ingen som reagerade på det. (FA 0701)

Socialsekreteraren: ... ungen ska liksom kliva rakt in i den och så, anpassas efter det, och att det väldigt lite utgår från ungdomens behov liksom. Jag tycker att det är ganska fyrkantigt, jag tycker att det är "Så här gör vi här, var så god och

¹⁰⁹ Socialsekreteraren menar att man ska göra övervägningen tidigare än om ett år.

passa in!" (...) Det är SiS usla på tycker jag. De har liksom män, och mycket bif-
far jobbar där på § 12-hem som jag kan känna att jaja. (...)

Bilden kontrasteras mot en självgod image, som presenteras utåt:

Jag tycker att SiS är en organisation som gärna slår sig för bröstet och tycker att de är ganska bra, de visar upp lite olika forskningsrapporter här och där, och så kan man själv känna när man har varit på de där institutionerna ibland, då tänker man "Jaha?". Alltså är det den här vården vi får för tre och ett halvt, eller fyratusen per dygn? Det kan jag känna mig rätt ... ja, jag tycker man kanske skulle kunna göra mer.

Återberättad institutionskritik

Socialtjänstens personal berättar ibland att samordnarna möter svårigheter vid en del institutioner. Den återberättade störningen i interaktionen är "skadeglad" i det avseendet att projektet administreras av SiS; samordnarna är anställda av SiS och har därmed samma arbetsgivare som övriga anställda på de särskilda ungdomshemmen. Detta var en synpunkt som inte luftades så ofta, men den förekom. Vi kan låta en enhetschef företräda den:

Båda organisationerna måste ha förtroende för deras kompetens och sen måste båda organisationerna säga 'vi ställer upp på detta' inte bara med munnen utan också med skäggen och hjärtat och där har jag uppfattat av mina socialsekreterare att det kan vara lite så och så från institutionens sida (...) Och jag tror att det är en utmaning för SiS att (...) de får undersöka också så att verkligen alla SiS institutioner tycker att detta projekt är bra. Mina socialsekreterare menar att några institutioner undrar vad det här ska va bra för, med samordnarna och sånt. Och det blir konstigt (kort och snabbt sagt men med styrka – på gränsen till irritation).

En del institutioner ifrågasätter projektet medan socialtjänsten "ställer upp (...) med skäggen och hjärtat"... Enhetschefen använder sig av laddade symboliska uttryck när socialtjänstens samarbete med projektet dramatiserar. Institutionernas förhållningssätt mot projektet och samordnarna konstrueras genom att återberätta *den andras* synpunkt i frågan. Enhetschefen är kritisk genom uttalandet "det kan vara lite så och så från institutionens sida" eller "några institutioner undrar vad det här ska va bra för". Genom framställningen aktualiseras socialtjänsten som samarbetsvillig gentemot samordnarna i kontrast till institutioner som framställs som samverkanshinder.

Eftervårdsspöket

Intervjuer med en del socialtjänstemän och i materialet från fältanteckningar kritiserar användning av begreppet "eftervård" eftersom det tycks antyda att själva vården enbart sker på institutionen. Deras uttalanden innehåller

kritik mot uppfattningen "att ungdomarna åker iväg (...) och blir färdigbehandlade på en institution". Under en intervju diskuterar en enhetschef, en socialsekreterare och intervjuaren begreppet eftervård:

Enhetschef: Det är olyckligt att från SiS-institutionen håller man fast vid begreppet eftervård (se fältanteckningar 0726) det är ett 1800-talsord i mina öron och eee man befäste det ordet både ifrån SiS-institutionen, att man deltog i tiden här i den så kallade Miltonutredningen och efter det började en efter den andra från SiS institutioner prata om eftervård. Därför att det är ju så att man sätter institutionen och institutionens roll i centrum. Före och efter institutionen men ungdomen är inte på institutionen hela sitt liv utan de får hjälp och stöd hela vägen ända tills de blir vuxna så det är samma vård de får, det ska bli samma. De är inte på semester från kommunen. (...) Jag bryr mig om ungdomarna, var och en. Och där kan vi se, på ett teoretiskt sätt, en vits med detta nämligen om de tänker som vi: den ungdomen ska inte bli på institution hela livet och att den är en individ även på institutionen då ska kommunen vara med även på institutionen. Vi kan inte jobba före och efter.

Socialsekreterare: Före vård, vård och eftervård, det blir väldigt märkligt.

Enhetschef: Det är ingång vissa tider, utgång vissa tider ... då ska man se att individanpassa det. Kan man hjälpa till med det, att försöka hämta kommuners åsikter hur denna pojke eller flicka har det. Vi känner vederbörande.

Den bild som enhetschefen förmedlar är att personalen på SiS särskilda ungdomshem är gammalmodig, "från SiS-institutionen håller man fast vid begreppet eftervård, det är ett 1800-talsord i mina öron" men ändå att "man sätter institutionen och institutionens roll i centrum". Kommunens betydelse marginaliseras i sammanhanget fast ungdomen framställs som knuten till kommunen, "de är inte på semester från kommunen". Hela vårdkedjan, eller om vi lånar socialsekreterarens formulering "före vård, vård och eftervård", verkar beskrivas som en uppsättning *av slutna förpackningar*. Slutna, var och en för sig och utan samverkan vilket hindrar att resultat i yrkesutövandet uppnås.

5.5 Avslutning

Syftet med denna delstudie är att utifrån det empiriska materialet kartlägga och beskriva hur personalen inom socialtjänsten upplever, tolkar och definierar projektet och samordnarna i förhållande till andra aktörer i ungdomsvårdkedjan.

De anställda på socialtjänsten upplever projektet som ett projekt som har kommit "uppiifrån", från staten, och som en konsekvens av att socialtjänsten utpekats som inkompetent att hantera ungdomsvården. Socialtjänsten präglas historiskt av idékonflikter som återspeglas i socialtjänstanställdas berättelser om till exempel institutionsvård kontra öppenvård och statlig styrning kontra kommunalt självstyre. Regeringssatsningen i projektet framställs som tvivelaktig på grund av att det främjar tvångsvård, en verksamhet som de anser

inte bör stödjas. När socialtjänstanställda hävdar att projektet är en felsatsning använder de sig av ekonomiska argument. De ungdomar som finns i den slutna vården "kostar tre fyra tusen kronor dygnet" vilket är en stor kostnadsmässig insats jämfört med vad som behövs för ungdomar i förebyggande arbete.

Berättelserna om projektet genomsyras av en *vi* och *de*-tudelning, där *vi* (socialtjänsten) framställs som kompetenta, men ändå utsatta för ett *de* ("Staten och SiS") som har uppenbara brister. Projektet definieras av de intervjuade som något som startats för att åtgärda problem och brister inom den egna myndigheten och som måste förklaras. Genom förklaringarna försöker man peka på det man faktiskt utför och den kompetens man besitter.

Att konstruera sin verklighet i *vi* och *de*-termer kan vara ett tecken på samverkansbrister där varje myndighet är upptagen med sin egen verksamhet och varken har intresse eller tid till utökad interaktion med *de andra*. "Före vård, vård och eftervård" ger oss bilden av en samling *förpackningar* som kännetecknas av slutenhet, brist på samordning och isolering av aktörer.

Socialtjänstens företrädare har intervjuats samt observerats och spelats in på möten. Deras berättelser är präglade av bristande ekonomi, dvs. pengar som fattas samt politiker som sparar. De intervjuade använder sig av retoriska redovisningar när de berättar om vikten av att satsa ekonomiska medel på bland annat förebyggande arbete. Socialtjänstens betydelse lyfts fram genom att meningen med projektet ifrågasätts samt genom återopande av en ekonomisk förlust för samhället. De ekonomiska medel som socialtjänsten behöver verkar inriktas mer mot en institutionell förstärkning av resurser än till individuell hjälp riktad till de mest utsatta ungdomarna.

Subventionen, som skulle användas till eftervård, framställs av de anställda vid socialtjänsten som en projekttanke som är svår att genomföra. Socialtjänstens anställda berättar dels om stadsnämndspolitikers återopande av ekonomiska underskott i kommunen, dels om svårigheterna att binda subventionen till en viss individ. Diskursen präglas av dessa konfliktmarkörer: kommunbudget kontra individuella behov.

De nya aktörerna i ungdomsvårdkedjan, samordnarna, framställs av socialtjänstpersonalen som att samordnaren inte har någon formell makt. Motsättningar verkar aktualiseras både när socialsekreterarna beskriver samordnarna genom termer av det förväntade och när socialsekreterarna ger bilden av det faktiska som händer. De aktualiserade motsättningarna verkar frammana en bild av samordnarna som störande, stresskapande, obetydliga och kontrollerande.

Ingen av de intervjuade socialtjänstanställda har uttryckt att samordnarna har gjort för lite utan kritiken handlar om det som samordnarna faktiskt gör. De yngre socialsekreterarna verkar mer positiva i sina berättelser om samordnarna jämfört med äldre kollegor och enhetschefer som är mer negativa.

När samordnarna framställs positivt handlar det ofta om hjälp i kontakten med ungdomarna och föräldrarna.

De socialsekreterare som uppskattar samordnarnas insatser berättar om samordnarnas betydelse för ungdomarnas eftervård, där de ofta framställs som kunniga i fråga om eftervårdsinsatser. Den gestaltade samordnarkompetensen konstruerar samordnaren som en strukturbärare och idégivare. Samarbetet mellan socialsekreterarna och samordnarna återberättas av de intervjuade där den personliga relationen mellan aktörerna aktualiseras ("vi har ju rätt kul ihop").

De socialtjänstanställdas berättelser om personalen som arbetar på särskilda ungdomshem är kritiska mot de verktyg och begrepp som de använder. De olika administrativa arbetsverktygen: vårdplanen, behandlingsplanen och överenskommelsen laddas med särskild betydelse och framställs därmed som särskilt viktiga. De intervjuade ger verktygen betydelsen av *kamprekvisita* i markeringen av sin yrkesstatus. Socialsekreterarnas arbetsverktyg som är en "övergripande" vårdplan skapar bilden av socialsekreterarna som kvalificerade yrkesrepresentanter. Institutionernas "traditionella" behandlingsplan framställs som omodern, ett epitetsord som även tillskrivs personalen på de särskilda ungdomshemmen. Projektets "överenskommelse" beskrivs av en del socialsekreterare som onödig, av andra som ett uttryck för modernitet som skulle behöva implementeras på de särskilda ungdomshemmen.

6 Den administrativa hållningen

Av Malin Åkerström

Organisatoriska former av formaliserad, administrativ karaktär ter sig nästan ofrånkomliga i dagens "projektvärld" (Sahlin, 1996, Sulkunen, 2007). Referensgrupper och arbetsgrupper utgör i allmänhet, liksom i detta projektfall, en överbyggnad. Till denna hör också krav på dokumentation och planer: en vid variation av byråkratiska formulär. I det här utvärderade projektet karakteriserades även de mer verksamhetsnära aktiviteterna av en administrativ hållning.

Samordnare och socialarbetare ägnade mycket tid åt och uttryckte ett intensivt engagemang i relation till administrativa och byråkratiska arrangemang. I intervjuer och fältanteckningar återfinns denna inriktning i distinktioner mellan dokument och ärenden, kommentarer kring konflikter och uppskattande samspel mellan yrkesverksamma på möten och i ett administrativt språkbruk, medan ungdomarna hamnade i en "diskursiv skugga".

Samordnarnas orientering kunde emellertid ha tett sig annorlunda. Ursprungligen och i utlysningen av deras tjänster formulerades en av deras uppgifter i termer av att "vara ett stöd för ungdomen". En sådan skrivning är naturligtvis öppen för tolkning, men flera av samordnarna och även andra involverade beskrev i projektets inledning samordnarna som "ungdomens och familjens språkrör" eller att de skulle ha ett ungdomsperspektiv. Även sådana termer är öppna för tolkningar men kan ändå antas vara orienterade mot ungdomarna, som konkreta personer. Även ursprunget i samverkansmodellen som handlade om att motverka fragmentiseringen, så att klienter inte skulle "hamna mellan stolarna", och "sätta klienten i centrum" och använda en helhetsbild kunde antas verka för en personorienterad blick på verksamheten. De retoriska former varvid projektet presenterades för omvärlden underströk också de individuella ungdomarnas centrala position i verksamheten.

Personliga berättelser och närbilder i myndighetens tidning samt i projektledarens beskrivningar till forskare och andra utomstående namngavs ungdomar. I texten till ett stort reportage i *SiS i Fokus* (nr 1 2008), förklarar man att: "Särskilda samordnare som företräder klienter blir allt vanligare inom socialt arbete. ... Men hur fungerar det i praktiken?" Sedan beskrivs ett, som läsaren uppfattar det, typiskt fall: "Inger översätter det jag vill" säger den unge mannen ... Sedan målas scenen upp. Man sitter i hemmet, hos pappan och Jakob "Kaffe och kaka står uppdukat på matsalsbordet. Det skämtas och småpratats, och runt benen svansar blandrastiken Nova ... Projektet startade

för drygt ett år sedan och sedan dess har Inger Azrak haft kontakt med Jakob (se bild). I dag påminner de om två gamla kompisar som avspänt gnabbas med varandra." (s 11)

Så småningom kom denna fokusering på enskilda ungdomar att alltmer tonas ner. Förändringen avspeglades också i språkbruket. Medan man inledningsvis refererade till "ungdomssamordnare" talade man efter hand endast om "samordnare". Utvecklingen sammanfattades av en samordnare som ett resultat av överläggningar, som skett över tid: "vi kom efter mycket diskussioner att enas kring att testa en metod, som handlade om en administrativ samordning". En annan samordnare tycktes ha glömt den inledande orienteringen,

när hon entydigt förklarade i en sista uppföljningsintervju, att ungdomar eller föräldrar som tyckte att samordnarna varit osynliga missuppfattat projektet; samordnarna skulle inte vara "en extra kontaktperson" för ungdomen. Istället skulle de se till att "säkra vårdkedjan". Uttrycket sammanfattade uppgifter, som handlade om att bevaka att dokument kring behandlingsplaner följdes upp och att olika involverade yrkesgrupper kom till möten, gavs och tog sitt specifika ansvar. Projektledningen gav också sitt stöd och medverkade till att projektet gavs denna betoning.

Även om den administrativa hållningen var sanktionerad är det sociologiskt intressant att undersöka hur denna avspeglar sig i vårt material. När man läser intervjuer eller fältanteckningar, avspeglas intresset för det administrativa inte som en neutral inställning utan som ett starkt engagemang. Möten och dokument är starkt involverande. Den administrativa hållningen avspeglar sig också i det byråkratiska språket: refererandet till regelverk, till myndigheter och i transformerande av ungdomar till 'ärenden'. Det hade ju varit möjligt att samordnarna i större utsträckning exemplifierade och belyste projektet via illustrationer av konkreta ungdomar – även om projektet inramades via möten och dokument. Istället är ungdomarna egendomligt frånvarande. När de uppträder gör de det som könslösa och opersonliga ting; de tillhör bakgrunden eller tycks vara bifigurer i en byråkratisk kamp.

Kapitlet är strukturerat så att först möten, sedan ärenden och till sist dokument diskuteras.

6.1 Möten

Den amerikanska antropologen Helene Schwartzman har i boken *The Meeting* uppmärksammat det moderna livets utbredda möteskultur. Hon vänder på det självklara sättet att betrakta dessa sammankomster. Möten uppfattas som ett medel för att fatta beslut, diskutera igenom, lösa problem, förhandla kring frågor. Istället tycks behovet av att diskutera problem som ännu inte är formulerade, generera möten. Organisationer och grupper, skriver hon, behöver dessutom möten för att konstituera och presenterar sig som en entitet i förhållande till både sig själva och andra.

Inspirerad av hennes ansats skall de möten som omtalats och bevisats diskuteras som ett ämne i sig och inte enbart som underlag för studier av annat (t.ex. vad som sades, vilka beslut som fattades, vem som deltog).

Arbetsdagens mål och mening

En tjänstemans arbetsdag består av många delar: telefonsamtal, s.k. dokumentation, inläsning osv, men för samordnarna är det de möten man har under dagen, som tycks vara det som definierar yrkesrollen, ungefär som lektionen eller föreläsningen för läraren medan förberedelser och efterarbete hamnar i bakgrunden. Möten strukturerar och sätter fokus på arbetsdagen. Detta gäller även forskarens blick. Redan i fältanteckningarnas allra första mening ramas dagens arbete in:

Jag har egentligen inte planerat någon observation denna dag. Men jag ringer Annika om ett annat ärende och hon berättar att hon på eftermiddagen ska på ett möte hos socialtjänsten i Borgeby som jag gärna får vara med på. (Fältanteckning)

Idag följer jag med Stefan på ett "Nätverksmöte" på Hemstads utredningshem. (Fältanteckning)

Den här dagen ska jag följa med samordnarna på ett möte med ett antal sektionschefer inom socialtjänsten. (Fältanteckning)

Varje observation inleds med det forskaren och samordnarna uppfattar som dagens uppgift: socialtjänstmöte, nätverksmöte och möte med sektionschefer. Även avsaknaden av möten visar på uppfattningen att dessa är deras arbetsarena per excellence. Vid ett besök på en av huvudorterna noteras förmiddagen som "händelslös" därför att möten blivit inställda. En av samordnarna ursäktar bristen på något att observera eller medverka i; vid nästa besök skall utvärderaren få se "lite mer aktivitet":

Jag kommer till lokalen i Gunnestad vid 9.30-tiden. Lotta har talat om att jag ev. kunde följa med på ett möte med en pappa till en ungdom, men hon har inte lyckats få tag i honom så det måste ställas in. Förmiddagen är tämligen "händelslös", samordnarna kollar och svarar på e-post, ringer då och då något samtal.

Lotta säger att jag haft lite otur. På grund av att ett par möten blivit inställda och flyttade så har just den här veckan varit ovanligt lugn för deras del. Vi kommer överens om att försöka ordna så att jag får se lite mer aktivitet när jag besöker dem igen till hösten.

Att bristen på möten definieras som en händelselös dag kanske avspeglar att för tjänstemännen är mötet en händelserik form. När den amerikanske sociologen Erving Goffman skrev "Where the Action is" skrev han om dramatiska, lätt ödesmättade aktiviteter som spel etc., där det finns möjlighet att pröva sina egenskaper, sin moraliska karaktär och kompetens. Just detta är kanske det som prövas under mötet för dedicerade administratörer.

En annan indikation på hur medlemmarna i en yrkeskategori definierar arbetets kärna kan återfinnas i det sätt varvid de kvantifierar det de berättar om. En lärare kan berätta om hur många klasser han haft och en arkitekt hur många hus han ritat. Samordnarna markerade och mätte ut sitt arbete i ärenden, men också i möten. När man vid en samordnarträff vid något tillfälle klagade över arbetsbelastningen är det antalet ärenden man är bekymrad över (först skulle man ha 15 ärenden, sedan blev det 20). Sättet man föreslår att hantera arbetsbelastningen handlar om att minska, "glesa ut", de möten man bevakar.

Elisabet säger att en variant att minska arbetsbelastningen är att glesa ut: "Man behöver kanske inte vara med på mötena var sjätte vecka, utan kan vara med var tredje månad om det fungerar". Annika nickar och upprepar sin synpunkt från förmiddagen om att man måste vara tydlig som samordnare om man fasar ut sig själv, t.ex. om man släpper ordförandeskapet så bör man kolla vem som då kommer att hålla i mötet osv. Annika har dock en invändning. Hon säger att en tanke med samordnarskapet var kontinuiteten för den unge, och hur går det med den? Elisabet svarar att det bara blir aktuellt att glesa ut om det fungerar med planeringen. Annika nickar, men säger också att hon ser flera fall där det fungerar väldigt dåligt ... (Fältanteckningar, april 2008)

Flera undersökningar visar att många yrkesverksamma uppfattar möten som tidsslöseri; slöseri därför att de ses som urholkande av den tid man vill ägna åt det som betraktas som yrkets kärna. I studier av yrken som har med människor och människors förändring att göra finns ett antal exempel. Den amerikanska forskaren Mansbridge (1983) visar exempelvis hur en s.k. alternativ rådgivande hjälporganisation "Helpline", som styrdes genom direkt-demokrati, valde nya former när de anställda och frivilligarbetarna började uppfatta mötesverksamheten som alltför betungande.

En räkna andra studier av företagsvärlden visar att chefer och arbetsledare tillbringar en merpart av sin tid i olika möten; en tidsåtgång de underskattar när de själva får uppskatta den jämfört med faktisk tidsåtgång. Tidsåtgången har också ökat från 1960-talet till de senast rapporterade, något som enligt en stor forskningsgenomgång av företagsledare och anställda uppfattas som

ett problem (Romano och Nunamaker, 2001). I samma översikt uppfattas mötesverksamheten som problematisk: "meetings suffer from a myriad of problems, making managers and workers alike dissatisfied with the process and the outcomes in many cases" (s. 11). Chefer och arbetsledare tillbringar exempelvis mer tid i möten än i aktiviteter de själva säger sig vilja ägna sig åt, som planering eller strategiskt tänkande.

Möten kan emellertid också uppskattas. Enligt Schwartzman, som kommenterat en tidigare genomgång av liknande studier, rapporteras att en del tjänstemän anser att mötesverksamheten ger möjlighet till förhandlingar samt snabb information och att information kan lockas fram under möten. Andra rapporterar att de snarare "står ut" med möten än uppskattar dem (1989:55–57).

Sammantaget kan man alltså inte förvänta sig att människor ska uppskatta möten, omfamna dem med entusiasm. Den bild vi får av de yrkesverksamma deltagarna i projektet är emellertid inte denna motvilliga och distanserade. Möten omfamnas; de ses som nödvändiga och självklara. Vi hittar inte särskilt mycket av klagomål, irritation eller att man ser dem som onödig tidspillan. Möten är deras arbetsarena.

Formellt sett var mötesbetoningen angiven. I dokumentet *Samordnarrollen inom Vårdkedjeprojekt ungdom – MVG*, hittar man formuleringen under rubriken Behandlingsplanering / uppföljningsmöten: "Mötet är samordnarnas viktigaste forum". I en mycket mer grundläggande mening tycktes emellertid möten varit samordnarnas hemvist: ett verktyg eller en arena för att utarbeta sin yrkesroll.

Mötesindelningar

En sådan utforskande strategi som den ovan diskuterade antropologen Schwartzman (1989) föreslagit kring möten *per se* kan inledas med att undersöka vilka möten som förekommer i materialet. Det visar sig att det handlar om ett relativt stort antal möten som särskiljs: de namnges på olika sätt. Att det som är en kulturell angelägenhet ges många benämningar är en etablerad etnografisk observation, beträffande allt från ris (Hanunóofolket har 92 benämningar på risvarianter; se Brown, 1965) till taxonomier kring narkotikamissbrukares vokabulär (Agar, 1994:73–88). I denna undersökning relaterades och separerades möten på följande sätt:

Olika typer av möten

Arbetsgruppsmöte
Extramöte
Förmiddagsmöte
Förmöte
Gruppmöte
Informationsmöte

Referensgruppsmöte
Rekommendationsmöte
Samordna samordnarmöte
Skolmöte
Soc-möte
Teammöte

Inskrivningsmöte	Telefonmöte
Lokala arbetsgruppsmöten	Uppdragsmöte
Mittmöte	Uppföljningsmöte
Nätverksmöte	Veckomöte
Personalmöte	Videomöte
Planeringsmöte	Överlämningsmöte

Förutom dessa möten återfinns i vårt material:

Möten som refererar till varandra:

Förra mötet
Föregående möten
Nästa möte
Kommande möten

Möten som referenser till olika kategorier av människor:

Möte med socialtjänst
Möte med föräldrar
Osv.

Gamla och nya former:

Videomöten skiljs från "vanliga möten"

Sammanbindningsord, som pekar på plats samt tid och rytm:

Möteslokaler och mötesrum
Mötestäthet, mötesfrekvens och mötestider

Mötesdeltagare

I en del av dessa sammankomster deltar tjänstemän som administrerar projektet. Referensgruppsmöten arrangerades, en form som idag alltid tycks krävas i olika formaliserade större projekt. Dessa sågs sannolikt som nödvändiga eftersom projektet handlade om samverkan mellan olika myndigheter: socialtjänsten och SiS. Till dessa referensgruppsmöten lades lokala arbetsgruppsmöten. I båda dessa fanns personer som institutionschefer, enhetschefer inom socialtjänsten, förste samordnaren från varje ort och projektledning.

I andra möten deltog de som var fokus för projektet: ungdomarna. Dessa möten avsåg behandlingen vilken sågs i en linjär form, vilket illustrerades av termer som planeringsmöte, mittmöte och uppföljningsmöte.

Under dessa möten fanns kategorier som socialsekreterare (ibland två personer), kontaktpersoner från institutionerna, intensivstödjare, drogterapeut, socialrådgivare, coach, lärare, familjeterapeut, psykolog, hemterapeut, skolkurator, familjehemsrepresentanter, personal från öppenvård med namn som Ditt Val, Avanti eller Målet – och samordnare. Eftersom många, såväl

ungdomar som de professionella, har noterat att det är många yrkesrepresentanter involverade kring ungdomarna med kommentarer som "många vuxna" eller "många myndighetspersoner" räknade vi på detta. Det visade sig att under de tjugoåtta möten där ungdomar var med, som vi observerade, deltog i genomsnitt 6 professionellt involverade. Dessutom fanns i de flesta fall någon eller några familjemedlemmar med.

Slutligen fanns den typ av möte som benämndes teammöte och gruppmöte. Det kan noteras att dessa inte inkluderade den unge eller hans eller hennes familj. Teamet eller gruppen refererade till de professionella, trots de uttalade målen om ungdomarnas och föräldrarnas delaktighet i behandlingen.

Möteskedjor

Både eftermöten och förmöten utgör en slags möteskedjor eftersom dessa möten refererar till varandra, eller rättare de utgör en social form som deltagarna refererar till och använder sig av, varvid både formen vidmakthålls och innehållet i denna – besluten, diskussionen, konflikterna, kan användas för att föreslå nya möten.

På ett formellt plan var vårdkedjeprojektet uppbyggt i en byråkratisk kedjeform. Samordnarna kunde exempelvis diskutera frågor som härrörde från den egna gruppen; frågan skulle sedan behandlas i projektets lokala arbetsgrupp eller referensgrupp och så småningom kunde man i egna möten referera tillbaka till den byråkratiska beslutshierarkin: "på referensgruppens möte har vi fått mandat att". Själva behandlingen av de unga var också strukturerad i en tidsmässig form, där det ena mötet skulle gripa tag i det förra och förbereda inför nästa: akutmöte, intagningsmöte, planering, mittmöte, avslutningsmöte, överlämningsmöte. De olika mötena skulle följa upp det som sagts tidigare och planera framåt inför nästa möte.

Parallellt med den formaliserade ordningen fanns emellertid en mötenas egendynamik. Nya möten kunde genereras när man träffades vid de redan institutionaliserade schemalagda sammankomsterna. Efter ett inbokat utredningsmöte på en institution pratar samordnaren med socialsekreteraren. "De kommer överens om att man bör träffas snart och göra en planering för den fortsatta tiden tillsammans med Q. så att det blir tydligt för honom vad som ska hända." (fältanteckning). Här hänvisar samordnaren eller socialsekreteraren alltså inte till redan fastlagda sammankomster.

En annan typ av egendynamik utgörs av för- och eftermöten.

Möten om möten

Efter det att ett möte hållits förekommer inte sällan "post-meeting" (Schwartzman, 1989:137) där "mötet" som nu objektiviserats kan ventileras. Ofta hålls dessa informellt i mindre grupper.

Även i detta projekt genererades andra möten eller åtminstone användes till att dryfta andra möten. Detta sker efter varje möte, om tid och möjligheter till interaktion finns. (Se avsnittet Utvärderingar av möten). De i gruppen som kan stanna kvar eller som man har särskilt vänskapliga relationer till samlas för att dryfta det mötet resulterat i – eller inte resulterat i.

Ibland tycks emellertid andra sorters formella möten, särskilt om det inte är så strikt arrangerade med dagordning med mera ägnas åt ett tidigare möte. Så var exempelvis fallet en arbetsdag mot slutet av april 2007 (nästan fyra månader efter det att samordnarna börjat få sina 'ärenden').

På förmiddagen har samordnargruppen varit på informationsmöte hos chefer inom socialtjänsten. Sedan lunch. Eftermiddagen ägnas åt ett teammöte. Förmiddagens möte med socialtjänsten avhandlas under största delen av tiden. Det gick inte särskilt bra anser man, vad kan vi förtydliga? Varför är de negativa? Sedan diskuteras även kommande möten. Ska man vara med på planeringsmöte? Vissa institutioners behandlingsmöten utvärderas och man varnar varandra: På Stjärnhult är de segare än gammalt tuggummi ... "Så boka inte in något annat samma dag om ni har möte där". (från fältanteckning)

Möten hölls inte enbart efter ett annat möte, även "förmöten" förekom, vilket vi ser spår av från fältanteckningarna ovan. Teammötet förvandlas i någon mån till förmöte i den mening att samordnarteamet resonerar kring hur man skall ställa sig till andra möten, planeringsmöten och behandlingsmöten – och en institutions tidsmässiga hantering av möten diskuteras.

I allmänhet handlar förmöten om att förbereda en viss linje eller argumentation. Det klassiska förmötet bygger upp en allians eller agenda inför ett kommande möte. Sådana allianser kunde emellertid vara känsliga, därför är inte sällan förmöten dolda för vissa av deltagarna på det stundande mötet. I ett fall befarar man att ett synligt förmöte kan innebära problem. En samordnare berättar vid en fältobservation om möten hon skall ha med socialsekreterare under förmiddagen. I ett fall har den unge pojke som skall diskuteras en "svärmotiverad mamma" och samordnaren säger "Vi pratade om att jag och socialsekreteraren kanske tillsammans skulle prata med henne. Men det finns en risk med det, och det är att om jag kommer tillsammans med socialsekreteraren så kan det uppfattas som att jag också tillhör socialtjänsten."

Förmöten kunde emellertid ibland kommenteras som rimliga och oproblematiska. Under ett möte inom samordnargruppen i projektets inledande fas diskuterades socialtjänstens skeptiska hållning. En sektionschef från socialtjänsten har väckt frågan om hur oenighet mellan socialsekreterare och samordnare ska hanteras: blir inte ungdomar och föräldrar förvirrade då? Svaret har varit att samordnare inte ska driva någon linje, de ska finnas med för att kunna ställa frågor. Här hänvisar de till projektmodellen om samordnaren, som ordförande på möten, som med "frågans makt" kan aktualisera områden, utredningar, placeringar osv., som missats i planeringen för öppenvård.

I efterdiskussionen tycktes detta lösas genom att man enas om att förmöten med socialsekreterare måste till. Att ställa oförberedda frågor under ett möte är "inte relationsskapande".

Man pratar också om vikten av att kommunicera med socialsekreterare före mötena, Tomas menar att Ingela (från socialtjänsten) under förra mötet hade en poäng när hon menade att vissa frågor kan ställa socialsekreteraren i dålig dager. Frågans makt under själva mötena är inte relationsskapande med soc. säger Tomas, och han fortsätter: "Vi bör inte ta upp en stor, ny fråga vid ett möte utan att prata med socialen om det först". De andra håller med, och menar att frågor under mötena kan ha funktionen att göra det tydligare för den unge vad som händer, det är då frågor som man från institutionen och soc. redan har svaret på.

Användningen av "frågans makt" var ursprungligen avsett att ge samordnarna möjlighet att strukturera olika yrkesrepresentanters insatser (att "lyfta" glömda eller förbisedda frågor, åtgärder, områden). I samordnarnas diskussion blir nu istället "frågans makt" avsedd för ungdomarna. Frågorna under mötet föreslås istället vara en möjlighet att tydliggöra för den unge vad som händer: "frågor som man från institutionen och soc. redan har svaret på". I detta samtal blir förmöten i en mening en möjlighet till att ta udden av en möjlig oenighet och konflikt. Potentiella problem med en dold allians aktualiseras dock inte, inte heller utgångspunkten i projektet där ungdomarna skulle vara delaktiga i planering och behandling.

Till skillnad från eftermöten uppträder förmöten i en institutionaliserad form, som innebär att de ibland refereras till med ordet förmöte. Efterpratet angavs emellertid aldrig i vårt material som "eftermöten". De förekom i informella samlingar eller klickar av grupper. Ibland blev ett teammöte eller ett annat möte delvis transformerat till en utvärdering av ett annat möte.

Förmöten och eftermöten integreras inte sällan; det ena leder till det andra. Dels kan det innebära att man bestämmer sig för ett nytt, separat möte, vid sidan av det möte, som förmötet skulle förbereda. Dels kan ett och samma möte ha bägge ingredienser. Så var exempelvis fallet när en samordnare bestämt tid med en socialsekreterare efter ett möte på en institution. Utredningssekreteraren hade under sammankomsten "känt sig överkörd" och nu ville samordnaren prata med socialsekreteraren så att det fungerar bättre nästa gång. "Eftermötet" utvecklas emellertid också till ett förmöte i det att man förbereder det som skall sägas vid nästa möte. Samordnaren noterar att:

... hon läst i ADAD¹¹⁰ att den unge anser sig ha syn- och hörselproblem, något som inte diskuterades senast och som samordnaren tycker är viktigt att ta upp vid nästa möte. 'Det kan ju vara det som ställer till det med hans skolgång, viktigt att få klarhet i det'. Det där tänker jag ställa frågor om under mötet, är det OK?

¹¹⁰ Ett utvärderings- och dokumentationssystem som Statens institutionsstyrelse använder sig av. ADAD är uppbyggt av intervjuer med ungdomarna vid inskrivning, utskrivning och efter behandling.

Framtida medaktörer förbereds således så att de inte ska spoliera nästa framträdande – samordnaren försöker i detta fall involvera socialsekreteraren så att hon inte motarbetar samordnarens förslag, dvs. hon förbereder marken för ett gemensamt teamarbete vid den framtida sammankomsten.

Utvärderingar av möten

Engagemanget i det som händer under mötet ger avtryck i diskussioner med andra efter ett möte. De deltagande hänger sig åt bedömningar: var det ett bra eller dåligt möte? I de allra flesta av våra fältanteckningar diskuteras de andra professionellas insatser, inte ungdomarna. Detta hindrar naturligtvis inte att man underförstått bedömer de yrkesverksammas insatser i ljuset av hur effektiva de är i förhållande till ungdomarna. Samtidigt kvarstår att de som i huvudsak figurerar i samtalen är socialsekreterarna, behandlingspersonal eller annan vård- eller pedagogisk personal.

Vi kan se hur de professionella recenserar varandra när en utvärdering med uppskattande inslag gjordes efter en träff på ett ungdomshem. Föräldrarna har varit med och på mötet har det beslutats om en familjehemsplacering, efter det att pojken skrivs ut från institutionen.

Efter mötet pratar Stefan med socialsekreteraren. De tycker båda att mötet gick bra ... Stefan och jag sätter oss i bilen och kör till Stockberg. Han är verkligen nöjd med socialsekreteraren: "Hon är jättebra, helt med på banan".

Stefan, som är samordnare, är nöjd. Det är dock svårt utifrån fältanteckningarna att riktigt veta vad samordnaren är nöjd med: om det är formen av placering – eller om själva det sociala samspelet med de andra parterna har fungerat väl. Hans kommentar gäller socialarbetaren, som är "helt med på banan". Ungdomen är emellertid inte riktigt "med på banan", men det är forskaren i det här fallet som kommenterar pojken A:s tveksamhet och för in honom i samtalet.

Jag säger att jag tyckte A. verkade tveksam till planerna. "Det är knepigt här, han vill egentligen hem men de vill inte ha honom hemma". "Ja, så därför var de nöjda med familjehemslösningen", säger jag.

Mötesdeltagarnas utvärderingar kan också vara kritiska. Efter ett möte med en mamma, en dotter och en socialsekreterare på socialförvaltningens kontor argumenterar samordnaren i ett samtal med utvärderaren intensivt mot socialsekreterarens sätt att sköta mötet. Socialsekreteraren, anser hon, har inte följt den tänkta modellen: flera delansvariga representanter som skulle medverkat har inte gjort det och familjen har inte varit tillräckligt informerad:

Annika och jag följs åt ut från kontoret, stiger ut i vårsolen. Jag frågar vad hon tyckte om mötet: "Jag blir så trött att jag får lust att sätta mig ner här på trappan".

Hon fortsätter: "Hon [socialsekreteraren] gjorde alla fel man kan göra, det här var så långt från idealet som man kan komma". Jag frågar vad hon tänker på. "Ja, var fanns VIKA-personalen, till exempel? Var fanns läraren? Skolan är ju jätteviktig i detta. Och det är inte klart med resurspersonen heller. Det här mötet skulle ha hållits tidigare, nu är hon ju redan hemma". Hon säger att hon inte tycker att det fungerar i Hyllebruk, men att hon fick lägga band på sig under mötet och inte ta kritiken inför familjen.

Hon ska prata med socialsekreteraren senare, säger hon, och frågar mig vad jag tyckte om mötet. Jag säger något om att samförståndet verkade saknas, man hade kanske kunnat förankra planen bättre så att mamman inte blivit så upprörd. Annika: "Ja, planen ska skrivas i *samförstånd*. Du hörde själv om skolan, att hon vill gå i en liten grupp och inte i sin klass. Skolan borde ha varit här".

Självklart kan utvärderingarna också vara blandade men i allmänhet är det socialtjänstens anställda eller andra yrkesmässigt involverade som kommenteras i samtalet med utvärderaren, inte den unga man eller kvinna, som sammankomsten handlat om: "På vägen ut stämmer jag av med Patricia, som är nöjd med mötet. Men en sak hon inte gillade var att det under mötet nämndes namn på andra elever. Hon säger att hon tycker att det är onödigt och oetiskt att nämna namn på det sättet. Men annars säger hon att hon har förtroende för Åsa (en rektor).

Ett möte genererar inte sällan flera utvärderingar – beroende på vilken publik man har, dvs. med vem man samspelar. Här har Joakim, som skriver fältanteckningarna, varit med på något som kallas "Nätverksmöte 2". Den första utvärderingen involverar samordnaren, socialsekreteraren och en lärare:

Efter mötet blir det lite "eftersnack" i köket. Berit, läraren och Annika pratar, jag står med och lyssnar. Annika säger att hon vill vara med i planeringen även vad gäller skolan för den unga. Läraren säger att hon ska kontakta läraren på S:s skola om vad som behöver göras. Berit säger att hon ska träffa sin chef och diskutera ärendet, om det eventuellt finns egna öppenvårdsinsatser istället för MST. Jag får dock intrycket att varken Annika eller Berit fullt ut tror på lösningen med hemterapeuten, som familjen haft tidigare utan att det funkade så bra.

I en andra utvärdering efter samma möte fortsätter granskningen. Nu har samordnaren forskaren som samtalspartner för bedömningen:

Snart kommer Annika och hon erbjuder mig skjuts i hyrbilen. Hon verkar ganska pessimistisk angående ärendet, och inte minst beträffande den kamrat som besökte S. medan vi var där: "Jag känner till den familjen sedan tidigare, där finns många problem. Det är verkligen inte någon bra kompis för henne". Hon tror inte alls på lösningen med hemterapeuten, men verkar befara att det ändå kommer att bli denna lösning som soc. bestämmer sig för: "Det har inte fungerat innan, så varför skulle det fungera nu? Familjen har redan provat hemterapeuten och trivs inte med henne".

Roliga och mindre roliga möten

Bedömningar kring möten handlar inte enbart om utvärderingar; de kan också uppfattas som mer eller mindre lustfyllda. I början av projekttiden var det många praktiska arrangemang, som samordnarna fick sköta. Telefoninkoppling, datorer, möbleringen av kontoren var inte alltid i ordning, vilket orsakade viss irritation. Dessutom mötte de oväntat motstånd hos socialtjänsten inför den egna yrkesrollen. I en gruppintervju som gjordes i inledningen av projektet med flera samordnare handlar diskussionen mycket om dessa startsvårigheter, men man uppskattar ändå "att komma igång".

Erica: ---- Jag tycker det var skitkul att va på socialtjänsten och träffa socialsekreterare och ser fram mot dom flesta föräldrar och ungdomar jag har. Dom mötena tycker jag är skitkul ...

Ina: Det är olika på dagar självklart men jag tycker ändå det har vänt liksom.

Johanna: Jag känner att jag går igång nu när jag får börja jobba i samtal och komma ut och träffa ungdomar och föräldrar igen, då bara vänta "det är det här som är jävla roligt". Inte bara sitta med negativa socialsekreterare som bara säger "näh häh". För då orkar ...

Den ena samordnaren uppskattar att "va på socialtjänsten", medan hon info- gar ett litet "men" kring ungdomarna och föräldrarna. Den tredje samordnaren, Johanna, betonar ungdomar och föräldrar som är det som är "jävla roligt". I bägge fallen tycks det vara de olika kategorierna av människor man ser fram mot att arbeta med – inte typ av möten eller att abstrakt utveckla dokument eller arbetssätt.

Möteskamp

Den bärande tanken under projektets gång involverade representanter för olika myndigheter samt en ny yrkeskategori (samordnarna), som skulle samarbeta kring hur de institutionsplacerade ungdomarna skulle hantearas. En sådan samverkan innefattar nya rutiner och förändrade maktrelationer, vilket bäddar för motsättningar av skilda slag. Forskare inom fältet "Interorganizational Relations" har också noterat: "It is perhaps not surprising that the wielding of power, which can be characterized as the ability to influence, control, or resist the activities of others, arises as an issue in the context of many varieties of research in inter-organizational relations. (Huxham och Beech, 2008:555). Eftersom samverkan mellan organisationer delvis handhas via möten och sammankomster är det kanske naturligt att en sådan maktfråga kan handla om möteskampen.

Mäktkampen i det här studerade projektet kunde handla om formalia: vem som fick vara ordförande, vem som skulle besluta om dagordning, vem som skulle skriva protokoll osv. Det handlade också om en kamp om makten till och på mötet. Möteskampen innebar således en rad analytiskt åtskiljbara

strider. Makten *till* möten innefattade en strid om att få komma till möten, bli inbjuden eller bestämma tider. Ibland berättar samordnarna om att socialtjänstanställda hänvisar till direktiv man fått om att inte ta hänsyn till samordnarnas önskemål:

.... eee jag vet att vi har haft problem med en stadsdel där jag hade ett ärende där man har inställning som en socialsekreterare säger "vi har för farao att vi ska inte ta hänsyn till er" när, vi kan ta, vi bokar tider med institutioner eller på möten och mötena är vårt liksom viktigaste forum för vår del. Och det blir svårt när deras inställning är så tydlig för det innebär också att, att man tar ingen hänsyn när jag säger "när ni bokar tider kan ni tänka er titta på de här dagarna då jag är inte bokad" då får jag mail tillbaka "vi har fått direktivet att inte ta hänsyn till er".

Makten på eller *under* möten innefattade socialpsykologiska strider såsom Johan Asplund (1987) beskrivit dem eller de retoriska strider som Jacobsson (2000) analyserat. Jacobsson undersöker hur medlemmarna i den svenska dövvärldens olika falanger föregriper och bemöter varandras kritik genom skilda argument, berättelser och metaforer. Asplund resonerar kring makt som är episodisk och utövas ansikte mot ansikte av individuella aktörer. "Det karakteristiska för den mest elementära makten är att den blir utagerad i konkreta situationer." (1987:14–15) Asplund använder subtila exempel, som att medvetet avstå från att besvara en hälsning. I detta sammanhang observerade vi inte just denna form av maktutövning, men väl utnyttjandet av småkommentarer.

Genom småfrågor eller anmärkningar under projektets gång kunde konflikterna skönjas. Socialsekreterarna uttryckte ibland svårigheter att koordinera i sina vanliga mötesrutiner. Vissa ansåg också att den nya yrkeskategorin var onödig. Ibland kommer sådana synpunkter fram även när medlemmarna träffar varandra. Ett exempel gavs mot slutet av en sammankomst när nya möten skulle planeras. När Annika, som är samordnare, vill koordinera alla involverade (lärare, hemterapeuter, resurspersoner, personal från ett behandlingsprogram) för att spara tid, svarar socialsekreteraren:

"Måste du vara med på alla möten, då?" och Annika säger att det bör hon vara eftersom hennes uppdrag är att ha fokus på eftervården. Hon vänder sig till mig och säger något i stil med att "så är det väl?" och jag säger att så har jag också uppfattat det. (Fältanteckning)

"Måste du vara med på alla möten, då?" Nödvändigheten av samordnarens närvaro på möten betvivlas. Formuleringen är ifrågasättande, men inte öppet konfrontatorisk. För att lösa situationen tar samordnaren hjälp av utvärderaren – en expertroll vi erhöll ibland, för att få stöd för sin definition av anställningens plikter. Ett ännu tydligare ifrågasättande uttalas i samband med ett uppföljningsmöte med Valet, en öppenvårdsverksamhet i en av stor-

städerna. Den unge pojken har varit något av en mönster-MVG-ungdom, med flera avklarade skolbetyg och utbildningsplaner. Han har skrivits ut men har nu fått ett återfall och vid något tillfälle druckit och rökt hasch. Förklaringen placeras i bristen på sysselsättning, hans kontaktperson säger "Han avskyr att vakna i tomhet och inte ha något att göra, inget jobb, ingen skola." Situationen är fortfarande inte löst. Anja från Familjebasen undrar då varför inget var klart när han kom hem och säger att "hon förstått att det ska MVG jobba med, just de sakerna." Samordnaren förklarar att Valet själva velat sköta kontakterna med skolan.

Möteskampen kunde också demonstreras genom ägandestrider, som avslöjas i formuleringar som "hennes möte" eller "mitt möte". Här fanns samordnare som kritiserade socialsekreterare för att vilja äga ett möte, men det fanns också de som kritiserade samordnare för samma sak. Eller, som här, en behandlingsassistent, som säger sig vara beredd att försvara sin rätt att äga mötet – han har ryktesvägen hört talas om att vissa samordnare tar sig för stora rättigheter eller gör anspråk på för mycket inflytande under behandlingskonferenser där de medverkar:

Behandlingsassistent: ... men ryktet säger det (med hög röst), det finns några MVG-samordnare som gärna är med och för samtalen när det är behandlingskonferens och min vad jag har fått tilldelad mig så är det att de ska sitta med, lyssna av, anteckna och givetvis göra som Tobias (en samordnare) komma med små frågor. Men det är inte de som äger mötesrummet, det är jag som gör det eller socialsekreteraren. --- Om de kommer in och sätter sig i rummet och helt plötsligt äger mötet då är det så att jag kommer att ifrågasätta det.

Möteskonkurrens och uteblivna möten

Någon knackar på dörren, Berit har ett annat möte som börjar nu. Ni får börja utan mig, jag kommer snart, säger hon till personen i dörren. (Socialsekreteraren måste skynda sig att avsluta ett möte)

Jag skulle gärna ha varit med på mötet med skolan imorgon, men det kan jag tyvärr inte. Men jag ska gå på mötet med VIKA på torsdag (Samordnaren kommenterar information hon just fått på ett möte).

Tidsåtgången för mötesverksamhet för chefer och arbetsledare har, som tidigare framgått, ökat drastiskt (Romano och Nunamaker, 2001). Studierna har framförallt varit inriktade på affärsvärldens chefer men denna trend tycks återfinnas även i "gräsrotsbyråkraternas" värld.

En konsekvens av denna mötestäthet är att nya möten blir svåra att organisera eftersom arbetsdagarna redan är in-tecknade för andra möten. I vårt material återfinner vi många exempel på svår-synkroniserade kalendrar; framförallt visas denna svårighet när man vid slutet av ett möte skall finna tider för nästa:

Det blir ett kort eftersnack, för klockan är 16 och ett annat möte väntar. Man enas med viss möda om en ny tid, fredagen den 5 juni kl. 10.00.

Efter sådana svårbestämda mötestider och med allt mer upptecknade almanackor försöker samordnarna ibland effektivisera mötesgrupperna; att samla alla involverade. Detta är emellertid inte alltid helt enkelt. Socialsekreterarna kan anse att även om detta vore bra, är det en svår uppgift att organisera – allas scheman måste då passas in. Här håller mötet på att avslutas:

... Ingrid summerar: "OK, till nästa möte ska S. ---. OK?". Mamman säger att det är OK. Helena säger att hon framöver gärna vill att de kan slå samman mötena lite bättre, för det ska vara ett möte angående S. med skolan snart, och ytterligare ett med ART. Ingrid håller med om att det är många möten, men menar att det är svårt att hitta tider som passar alla. Helena säger att hon förstår det, men att hon har många ärenden och har svårt att finna tid till alla möten redan som det är, så för hennes del vore det jättebra om mötena kan samlas ihop till en och samma dag.

En möjlig indikation på möteskonkurrensen är att trots att så många möten innefattar i snitt 6 deltagare (mellan 3 och 10 i vårt material) när den unge var med, fattades inte sällan någon eller några deltagare. Från ett uppföljningsmöte skriver Joakim, fältobservatören: "Klockan hinner bli kvart över, sedan säger Eva att det är lika bra att vi börjar mötet utan socialtjänsten (Marco och Ann från socialtjänsten i Malmö skulle också ha varit med på mötet, men de kommer inte att dyka upp.)" I andra sammanhang är det till exempel rektorn från en skola eller andra involverade som inte kommer – ofta förklaras detta med ett kolliderande möte.

Ett genomgående tema i våra intervjuer har varit att särskilt socialsekreterarna är svåra att få tag på. Tillgängligheten per telefon är begränsad för ungdomarna och deras föräldrar. Även samordnarna kan ibland uppfatta tillgängligheten som ett problem, men ibland också som en resurs i deras yrkesroll: kontakten med socialförvaltningen är något de kan hjälpa ungdomarna med (de har socialsekreterarnas e-postadresser, eller vet vilka chefer de ska vända sig till).

Men även vi som forskare och utvärderare upplevde svårigheter att få tillgång till de yrkesverksamma utanför avtalade mötestider. Inledningsvis tänkte vi oss att vi kunde fånga de verksamma i flykten, småprata lite då man ändå träffades i olika sammanhang. Detta var emellertid inte någon lyckad metod. Vi kan ge några exempel; ett inträffade efter ett behandlingsmöte:

Jag försöker prata lite med soc. om hur hon tycker att det funkar men hon är stressad: "Jag måste iväg nu, ska vara på ett annat möte klockan ett". Hon tittar på klockan. "Det blir ingen lunch idag", säger hon resignerat.

En annan situation som avspeglar svårillgängligheten utanför kalendrar-nas inbokade tider, utspelades efter ett referensgruppsmöte, när den närva-rande utvärderaren frågar om projektledaren kan tänka sig att bli intervjuad. Han är villig och skall bara göra ett kort ärende för att sedan återkomma till möteslokalen där intervjuaren väntar. Projektledaren kommer emellertid tillbaka och meddelar att han nog var lite förhastad: han hade andra möten så intervjun får vänta till en annan gång.

En diskussion om att införa videokonferenser vid ett antal referensgrupps-möten, kan ses som ett försök att bemästra tidsåtgången (genom insparade resor) för de involverade. Videoanvändningen motiverades också som en möjlighet för föräldrar som bodde långt från sina barn att hålla kontakt med dessa. Förslaget mötte emellertid visst motstånd, några argumenterade mot inköp av videokonferensutrustning eftersom dessa befarade att videomöten skulle minska föräldrarnas besök på institutionerna.

Alla dessa fältanteckningar vittnar om en möteskonkurrens. Samtidigt fanns det ett tryck efter fler möten. På ett referensgruppsmöte klagar exempelvis en socialchef över att samordnarna inte varit synliga i hennes kommun. En fältanteckning från ett referensgruppsmöte:

Vidare säger enhetschefen från Hambergs socialförvaltning att "samordnarna i Hamberg är osynliga helt enkelt" och att man efterfrågar att samordnarna är mer ute i Hamberg och träffar socialsekreterarna.

Det rituella

Det formella Mötet som heligt objekt (Collins, 2004) tydliggörs i dess ritu-ella form. Denna kan urskiljas genom att den avskiljs från möten som sam-lar samma personer. Två illustrationer skall ges nedan, det första illustrerar ett vanligt fenomen – väntrummet och den senare samlingen i det formella mötesrummet. Det andra rör den samordnargrupp, som har interna möten särskilt avdelade för en mer formell diskussion. Det senare är kanske mer aktuellt för dem som läser texten med en utvärderingsblick. Vi kan fundera över tidsanvändningen: hur mycket tid skall användas för interna möten där information till andra närbyråkrater utvärderas. Kan sådant dryftas på lunch- eller kaffepauser?

Från väntrum till möteslokal

Inför mötet väntar inte sällan deltagarna i väntrum eller korridorer. Man småpratar om annat, väder och vind. Hälsningsceremonier genomförs, man nickar, tar i hand eller kramas. När man stiger i in möteslokalen understry-ker tröskeln en lokal, situationell *rite de passage*; det ceremoniella understryks också interaktionsmässigt när alla sätter sig, harklar sig, vissa tystnar, tittar igenom sina papper. Det formella mötet inleds då alla samlas och fokuserar

på någon som är ordförande, eller denne/a tar befälet och inleder med något ord som "välkomna" eller "Ja, då ska vi prata om ..."

Mötet hålls och avslutas inte sällan genom att nya tider för nya möten bestäms eller konfirmeras. Hälsningsceremonier tar återigen vid, man tar i hand eller säger adjö. Efter mötet förekommer ofta en utvärdering mellan de parter som träffas i mindre grupper eller med någon part som inte varit med.

Allt detta kan urskiljas i fältutdraget nedan från ett besök tillsammans med en samordnare vid ett socialkontor.

"Väntrum". På något sätt får jag känslan mer av en tandläkarmottagning än ett socialkontor, med tidskrifter att läsa och några fåtöljer. På väggen i det lilla väntrummet sitter dock en affisch som beskriver de fem härskarteknikerna, vilket det knappast hade gjort på en tandläkarmottagning. Efter en stund kommer även den unga P. och hennes mamma. Den unga ser piggare ut än i Tofteby, men hon säger till mamman att hon har huvudvärk. De småpratar lite, Annika frågar hur det känns att komma hem. Bra, tycker den unga, som har tagit en tidskrift och börjat läsa i denna. Annika pratar även med mamman, de kommenterar det fina vädret.

Socialsekreteraren Cecilia kommer och hämtar oss, och nu kommer också hemterapeuten Britt som känner familjen sedan tidigare. Den unga verkar vilja nöja sig med att skaka hand, men Cecilia insisterar på en kram. Vi går in i ett samtalsrum en bit bort i korridoren, några stolar kring ett runt bord. Den unga sitter bredvid mamman, sedan Cecilia, Annika, jag och hemterapeuten. Cecilia (socialsekreteraren) säger att hon nu ska berätta ... / Mötet utspelar sig /

Man bokar tid för uppföljning en månad senare, den 14 maj kl. 15.00 på samma plats. Man skiljs åt, vi skakar hand. Den unga säger att hon är trött, klagar åter över huvudvärk. Men nu ska de hem och vara ute på gården en stund, "kanske spela fotboll", säger den unga.

Till det rituella hör att man sätter ramar kring det som definieras som möten. Genom en särskild markering i interaktionen skiljer man andra sammankomster från det man kallar för "möten". Atkinson, Cuff och Leer (1978) har i en engelsk studie visat hur möten initieras när man avbrutit för kaffepaus. När och hur skall det riktiga mötet inledas? Det visar sig att det behövs en hel del kulturell kunskap kring små koder – i detta fall användes det engelska "Right-er" som en inledning för att fånga och fokusera deltagarnas uppmärksamhet. Scenen och rollerna hjälper till: det är ordföranden som yttrar "right-er".

Även i vårt material finner vi denna avgränsning. Vi finner liknande harklingar, samlingar inför möten. I mötet ovan inleddes det med att socialsekreteraren förklarade att "nu ska jag berätta", varmed hon fortsatte med att beskriva den tänkta behandlingsplaneringen.

Sådana inledande småord eller markeringar markerar början på ett mer formellt, disciplinerat tal där man håller sig till dagordning eller vissa teman, om

en formell dagordning inte finns. Till det formella mötet hör också en speciell ton och en professionell vokabulär. Vid avslutningen tackas de medverkande, deltagarna tar upp sina kalendrar för att boka ett nytt möte. Sedan samlas papper samman, man skakar hand, säger hej, vinkar. Efter detta återupptas ett mindre formellt och fokuserat samtal om väder och vind, sjukdomar, korta meddelanden om vart man är på väg eller vilka aktiviteter som planeras.

Lunchen skiljs från teammötet

Distinktioner mellan möten, som inbegriper samma grupp människor under en sammanhängande tidsperiod, markeras också genom uttalade, mer avtalade beslut. I en utvärdering är dessa kanske mer intressanta: de visar hur deltagarna lägger upp och använder sin tid. En dag på våren 2007, mot slutet av april när samordnarna varit anställda nästan fyra månader, är en samordnargrupp ute på ett informationsmöte på förmiddagen. Mötet samlar ett tjugotal personer: sektionschefer inom socialförvaltningen samt fyra samordnare. Cheferna är skeptiska till projektet och samordnarna förklarar och försvarar sin roll. Mötet slutar och samordnarna småpratar efter mötet, som de är missnöjda med. De åker därifrån, några åker och köper lunch, man samlas i lokalen.

Vi är tillbaks i lokalen och äter lunch (falafel/kebab) i köket. Samordnarna ska tala om mötet senare på eftermiddagen när de har teammöte, men de enas om att inte diskutera det under själva lunchen. Vi talar därför om allmänna ting, som det begynnande vårvädret. Efter lunchen fortsätter dagens arbete (datorkrångel som hanteras, en översättning till arabiska av information kring projektet som man skall diskutera med SiS)

Teammötet hålls i "vardagsrummet" och börjar med en summering av förra mötet. Sedan handlar diskussionen till mycket stor del om erfarenheterna av morgonens möte ...

Här avdelas så att säga tiden mellan olika möten genom att man uttryckligen bestämmer att lunchen inte utgör det slags möte där man skall diskutera de ämnen som hör till teammötet. Det förra är en lunch, där väder och vind kan diskuteras, medan teammötet kan användas till att bland annat utvärdera det förra mötet. Avgränsningen görs också med hjälp av rumsförändring: från köket till vardagsrummet. För en utanförstående är det noterbart att avhandlandet kring det förra mötets "ej lyckad informationsträff" hålls utanför de legitima lunchsamtalen. Här skulle man kunna tänka sig en förklaring i form av en "facklig linje" där man hårt höll på sin icke-arbetsrelaterade lunchtid som fri tid. Samtidigt meddelade ibland samordnarna (särskilt längre fram i projektet) att de inte hunnit äta lunch. Snarare tycks förklaringen vara att teammöten är helgade, dvs. betraktas som givna och skyddsvärda, något som hör deras professionella värld till. En punkt att fylla detta möte med blir informationsproblemen.

6.2 Ärenden som arbetsuppgifter

Ärenden – och inte konkreta ungdomar – framstår som arbetsmaterialet. Detta gäller såväl projektledning som samordnare. Projektledningen kan sägas "gå före" i denna arbetspresentation i det att man presenterar arbetsuppgifterna med denna terminologi. När projektledaren presenterar arbetsuppgifter eller nyheter internt väljer han denna terminologi. Vid ett referensgruppsmöte som samlar enhetschefer och institutionschefer berättar han om nyanställda samordnare, men påpekar även att det inte finns några tankar att anställa några ytterligare samordnare utan de som arbetar nu får helt enkelt gilla läget och ta ärenden som kommer in. I denna arbetssituation är perspektivet inte så förvånande. Till det centrala kontoret strömmar dokument, som innefattar ansökningar om institutionsvård, in. Detta skall tas om hand och detta görs den byråkratiska gången.

Terminologin används emellertid inte enbart på den centrala nivån, långt från de konkreta ungdomarna. Den används också av de människor som har personlig kontakt med dem de skall vårda, straffa eller utbilda. Det gäller i stort alla de anställda, som arbetar i människohanterande byråkratiska institutioner, som Lipsky i en modern klassiker, *Street-Level Bureaucracy*, analyserat. Socialarbetare, poliser, lärare – alla de yrkesgrupper som i offentligt finansierade verksamheter har både beslutanderätt och ett visst eget utrymme att fatta beslut – tenderar att ge dem de handhar en byråkratisk identitet. Medan människor som skall hanteras har sina mångfacetterade problem och vill att de ska hanteras situationsspecifikt, uppfattar tjänstemännen dem istället som "bundles of bureaucratically relevant attributes rather than as whole persons" (Lipsky, 1980:76).

Varje tjänsteman zoomar således in och sällar i människors berättelser, önskemål eller livsomständigheter utifrån sin organisations krav. Denna blick innebär att man inskränker den levnadshistoria, de problem osv. som klienten eller patienten för fram till ett antal kriterier, relevanta för en viss institution eller organisation. Det är tjänstemännens uppgift. De skall bedöma rätten till bidrag, ge omdömen eller betyg, utfärda sanktioner.

Att använda termen 'ärende' pekar på den institutionella, organisatoriska inramningen (Emerson, 1991). Ett ärende är något som per definition handhas inom en byråkrati. När man arbetar i en byråkrati har man en organisations rationalitet att ta hänsyn till: att processa 'ärenden'.

Rationaliteten illustreras bland annat i uttryck som "ärendedragning", "ärendepärmar", "ärendemappar". Den illustreras också i den kvantitativa förekomsten. Så användes exempelvis ordet ärende eller ärenden 58 gånger under en gruppintervju med samordnare.

Gå in och ut ur ärenden

Ärenden användes emellertid inte enbart om klienter utan också om sättet att arbeta. Samordnarna kunde "gå in" och "gå ut ur" ärenden.

När man går in i ärenden betyder det att man får tillgång till mötestider, kan samla information via dokument, man bestämmer mötestider och kontakter ungdomarna och deras tjänstemän. Att "gå ut ur" ärenden innebär att man avslutar ärendet formellt eller att man blir avskild eller träder ifrån engagemanget. Blir man avskild "tas man bort från ärendet".

Här skulle man kunna tänka sig att uttrycken representerar relationen till ungdomarna eller föräldrarna, dvs. att det var dessa som var grindvakter i betydelsen de som "släppte in eller ut". Denna roll kunde de inte formellt inta, men hypotetiskt skulle ändå dessas motstånd kunna anföras som ett skäl. Socialarbetare kunde inte heller formellt avvisa samordnarna, men gjorde det likväl. Det är de, eller enheten "socialtjänsten" som inte sägs "släppa in" samordnarna i ärenden.

Ibland förklaras svårigheterna i förstående, organisatoriska, neutrala termer: "det var svårt att komma in därför att de hade en stor omorganisation, de var i en annan process, de hade inte tid att släppa in en tredje part om man säger så ..." (intervju med samordnare). Oftast handlar det emellertid om motvilja och revirstrider. Hela kommuner kan karakteriseras i form av denna insläppspotential. Man jämför kommunerna i beskrivningar som handlar om vilka som varit öppna, svåra, lätta. Ett exempel är när någon i en småkommentar konstaterar: "Herrljunga är ju den kommun där det varit lättast att komma in ...". Det allra vanligaste är emellertid att svårigheter i tillgång till ärenden talas om i relation till enskilda socialarbetare.

Goran: Kan du berätta rent praktiskt hur går det i såna ärenden där man inte blir insläppt?

Emilia: Till exempel har jag ett ärende tillsammans med en stadsdel där socialsekreteraren första gången när vi träffas så vill hon inte lyssna på mig. Alltså vi hade kommit överens att jag skulle träffa henne i en timmes tid eee tiden krymptes till 20 minuter för att hon hade annat att göra och inte hann med det. Jag fick inte möjlighet att förklara vad min roll är för jag kände också ... jag skickade material via mail till henne, regeringsbrev om uppdrag, samverkansavtal, överenskommelse att hon kunde liksom läsa in sig i ...

Svaret handlar till dels om praktikaliteter: hur det gick till med förhållningar etc., men också om de ansträngningar man själv gjort, där värdet av projektet har motiverats inför socialarbetaren – motiveringarna ramas in via en administrativ argumentering: "regeringsbrev om uppdrag, samverkansavtal, överenskommelse".

En annan samordnare beskrev en socialsekreterare som "inte vill släppa mötena". Hon får inte göra det hon "egentligen ska göra, exempelvis vara ordförande på mötet, skriva dagordning ...".

Jag kommer att backa, jag ska gå ut ur ärendet, jag kommer att avsluta det ärendet efter mötet, träffa föräldrar och ungdomen. Det är ingen idé att jag finns med.

Sådana beskrivningar kunde ibland mildras genom att man talade om andra samarbeten där det fungerade väl och ibland genom att man förklarade att det kunde finnas skäl till att socialsekreterarna inte "släppte in en". Så menade exempelvis en samordnare att det i och för sig fanns skäl: arbetsbördan (här finns emellertid ett avslutande "men"), "Vi förstår att de har mycket att göra i ärenden, visst, men ibland känns det så att de medvetet ignorerar att ..."

Vidare talar samordnarna i termer som att "ta på sig" och "dra sig ut ur" ärenden. Här handlar det mer om egna avvägningar och beslut. Diskussionen handlar återigen inte om ungdomar. "Ärenden" tycks ha lång hanteringstid. Man förklarar i en intervju den 1 september 2008 (projektet skall avslutas sista december 2008) att man inte tar på sig nya ärenden:

Sandra: Det är väldigt kort tid kvar. Plus att de ska tycka att vi kan göra nån nytta för ett par månader och så där, att det ska va etiskt ok att gå in för så kort tid ...

Eva: Plus att man sitter med de gamla ungdomar som man känner att man gör ingen nytta längre nu efter institutionen, man drar sig ut ur såna ärenden också.

Termen 'ärenden' avspeglar det avgränsade intresse som varit ett skäl till samverkan: problem med "stuprörsorganisationer", dvs. smalt specialiserade verksamheter. Samordnarna skulle överbrygga detta – de skulle se mer till hela individen, dennes behov, motivation, rimliga önskningar. Ungdomarna skulle inte "falla mellan stolarna" när de skrevs ut från institutionerna och sociala myndigheter, skolan, öppenvårdsverksamheten kanske övertog det direkta ansvaret. Av detta skäl skulle man hypotetiskt kunnat tänka sig att samordnarna inte skulle använt sig av denna terminologi därför att de inte hade detta smala, byråkratiska perspektiv på ungdomarna.

Hur kommer det sig då att termen används så flitigt? Dels är de anställda samordnarna tränade i denna vokabulär, de har tidigare arbetat som socialarbetare. Dels reproduceras sannolikt dessa reducerande tendenser via mötesverksamheten. Ibland handlar vändningarna inte ens om kollegor utan om modeller som sköter ärenden och blir då sublimt opersonliga: "MultifunC går ut nu från ärendet, och vårdkedjan tar över".

Deltagarna på skilda möten intresserar sig för vissa, på förhand, givna frågeställningar. Nya områden kan därför ha svårt att komma upp till ytan

där ungdomarna kan inbjudas till mer fylliga berättelser. Dessutom är möten tidsbestämda och är besatta av många aktörer, som skall ges ordet. Slutligen fungerar sannolikt mötesverksamheten som en formuleringskorsett. De som talar där skall tala ett professionellt språk – enligt samordnarna var detta ett bidrag de gav ungdomarna, som inte själva kunde framföra sina synpunkter inom denna stilart.

6.3 Dokumenten

Att dokument varit viktiga är naturligt då utredningen och handhavandet av ungdom i institutionsvård omges av olika slags handlingar: rapporteringar, utredningar, domar, behandlingar som formuleras i skriftliga planer. När projektet tog form utkristalliserades en idé där man särskilt skulle bevaka ungdomens väg genom myndigheter och behandlingsprogram mot ett övergripande mål att ungdomarna skulle klara sig själva i hemmet eller i eget boende, gå i skola eller ha ett arbete. Detta arbete skulle säkerställas genom en s.k. överenskommelse, där mål och delmål formulerades. "Överenskommelsen" var således ett viktigt arbetsverktyg.

Men även andra dokument tillmäts en stor vikt i projektet. Samlat mötte vi följande dokument i vår utvärdering:

Överenskommelsen

Genomförandeplan

Vårdplan

Behandlingsplan

Journal Digital

ADAD

Familjeutredningar

Nätverkskartor

Utredningar av flera typer

De olika dokumenten dyker upp dels i det konkreta arbetet under skilda möten, dels i argument och redovisningar av arbeten under intervjuer. Nedan ska ges några olika exempel på hur man arbetar med dem samt diskussionen kring dem.

Dokumentet i arbete

Det praktiska arbetet med dokument sker i olika situationer. En sådan är samordnarnas förberedelser för möten, såsom inläsningar av utredningar och annat. Någon samordnare menade i en inledande intervju att de inte läste in sig på dessa innan de träffade ungdomarna i fråga "man ska inte få förutfattade uppfattningar". Efterhand som projektet fick mer betoning på den administrativa disciplinen sågs sannolikt i de flesta fall dessa dokument

som startskottet för arbetet. I samtal med socialsekreterare och andra kunde information från "ärendemapparna" utgöra viktiga pusselbitar i framtida diskussioner med institutionspersonalen eller socialtjänstanställda. Ett exempel är en samordnare, som under en fältobservation läst en mapp och kommenterar att hon sett att en av ungdomarna som snart skall diskuteras under ett möte har klagat över syn- och hörselproblem.

Hur några olika dokument, som utredningar, "projektrelaterade", samt samordnarnas eget dokument "Överenskommelsen", hänvisades till och arbetades med under några olika möten skall relateras nedan.

a) Utredningar

Dokumentet används också under möten för att presentera utredningar eller redovisa förslag till rekommendationer och beslut. Under ett möte, som benämns nätverksmöte av samordnaren och rekommendationsmöte av den medverkande psykologen på ett utredningshem medverkar en rad personer: en psykolog, en lärare, en utredningssekreterare, en ung flicka (F.) som är objektet för diskussionen, hennes syster, pappan, två socialsekreterare samt utvärderaren. Efter ett tag överlämnas ordet till psykologen Bertil. Samordnaren lyssnar och antecknar ibland. Flickan tittar ofta ner, men sneglar ibland på pappan och ler.

Enligt psykologen Bertil, som granskar sina papper, är F. svag på vissa begåvnings-test, vilket han menar kan förklara en del av hennes problem i skolan. Hon är dock enligt testet duktig på att räkna, något som förvånade honom eftersom F. själv sagt att hon tycker att matte är jobbigt. Han redogör för ett antal ytterligare test, angående t.ex. självbild, ångest, ilska osv.

Efter detta följer diskussioner med andra involverade och sedan är det återigen dags för Bertil, som berättar om familjeutredningen. Han förklarar att det är han som gör det eftersom familjeterapeuten är frånvarande. Bertil har ritat R:s släktträd på en whiteboard och berättar lite om relationerna inom familjen:

Det har varit konflikter mellan föräldrarna (som ej bor tillsammans) och F. har inte haft någon att vända sig till. Nu har hon dock börjat få kontakt med sin syster, något han förstått att F. ser som positivt. F. och systemen ler mot varandra. Mot mötets slut försöker samordnaren få besked om konkreta platser och tider för F:s förflyttning från utredningshemmet.

Två dokument är i svang: en psykologutredning och en familjeutredning. Dessa är producerade av två personer, som utsetts att ha specialkompetens för dessa områden: en psykolog och en familjeterapeut.

Hela mötet karakteriseras, för det första, av att man via dokumenten relaterar och diagnosticerar den diskuterades problem på ett sätt som om hon och familjen inte varit där. Psykologen förmedlar således resultat från ett be-

gåvningstest och förklarar att flickan är svag på testet; en information, som sannolikt i andra sammanhang skulle ses som okänslig. Vidare skulle det i de flesta situationer betraktas som onödigt att förklara att det varit konflikter i familjen, när familjen sitter med – en familj som kan antas känna till denna del av familjelivet.

Parentetiskt finns här en intressant interaktion mellan möten där man hänvisar till samma dokument. Vid ett senare möte med F. på ett HVB-hem hänvisas till begåvningstestet och särskola rekommenderas. Under ett tredje möte när flickan går på ett gymnasium och bor på ett familjehem, vänder sig återhållet upprörda lärare mot psykologutredningen och rapporterar: "Hon fungerar utmärkt i ämnena och är på väg mot VG i både svenska och engelska. Jag kan inte se några inlärningssvårigheter hos henne".¹¹¹

För att återvända till mötet, som relaterades ovan, är det, för det andra, svårt att se kopplingen av de resultat, som redovisas med hjälp av utredningsdokumenten till de beslut man föreslår. När Bertil förklarar att han "ska dra rekommendationen" förklarar han att F. behöver ett stabilt boende, där hon känner trygghet och får struktur på sin vardag. Förslaget är därför att F. under en övergångsperiod skall få vidare vård på institution, men på en öppen avdelning med stöd för anpassad skolgång, aktiv fritid och familjearbete, F. ska också få en kontaktfamilj. På sikt är målet att F. ska komma hem och bo hos pappan. Samordnaren och socialsekreterarna antecknar, enligt fältanteckningarna, febrilt. Socialsekreterarna accepterar rekommendationen och ingen tar särskild notis om systemns invändning när hon undrar om det inte finns en risk med att vara på institution, att F. där kan träffa fler ungdomar som varit på fel väg. Kanske finns här andra icke utsagda skäl för denna rekommendation, överföring till institution, än de här uttalade (Emerson, 1991). Möjligen har man tagit underhandskontakter; pappan meddelar att han först hade pratat med F. om ett familjehem, men att han nu tyckte att den föreslagna lösningen var "jättebra". Alternativen har inte diskuterats under mötet och relaterandet av resultaten i utredningarna har inte åberopats.

b) Projekt-dokument

Under ett besök i maj 2007 träffar samordnaren, Sandra, för första gången en av de ungdomar hon skall ha ansvar för. Det är en femtonårig pojke och han och hans kontaktman väntar i ett besöksrum på ett ungdomshem:

Den unge kommer, vi tar i hand och säger hej. Han har baseballkeps på huvudet, ger ett försiktigt och blygt intryck, sätter sig ner i soffan bredvid kontaktpersonen. Sandra delar ut broschyrer om MVG till både killen och kontaktpersonen och pre-

¹¹¹ Även i andra sammanhang har vi sett en sådan dialog. Ett exempel handlade om ett barn som diagnostiserats som "lågbegåvad" på ett utredningshem, men där HVB-hemmet ansåg att detta berodde på språksvårigheter i testsituationen. Även samordnarna har relaterat sitt misstroende mot dessa tester.

senterar projektet: det är ett regeringsuppdrag som går ut på att försöka se till att det går så bra som möjligt för ungdomarna när de kommer ut från institutionen. Den unge nickar, men säger inte så mycket, är tyst och lågmäld. Hon ber honom berätta lite om sig själv. /Detta görs / Sandra antecknar i sitt block.

Sandra släpper frågan om vad som har hänt, frågar istället kontaktpersonen om hur det går på avdelningen. /Diskussion/

Sandra frågar kontaktpersonen om det gjorts en ADAD-intervju, han skruvar lite på sig: "Jag är osäker om det har gjorts, det är egentligen inte mitt ansvar ...". "Vet du?" frågar Sandra den unge, "har man gått igenom ett formulär och ställt en massa frågor till dig när du skrevs in på institutionen?". Den unge skakar på huvudet, det har man inte gjort.

Sandra antecknar, mötet börjar lida mot sitt slut.

Sandra visar formuläret som hör till effektutvärderingen, frågar om den unge vill vara med i den forskningen. Hon berättar att det även betyder att forskarna kan gå igenom register och journaler som har med honom att göra. Kanske tycker den unge att detta inte låter bra, för han säger utan större betänketid nej till detta. "Okej, då skriver jag det", säger Sandra och sätter ett kryss i en ruta. Hon gör inga försök att övertala honom. Sandra säger något om att de ses snart igen, vi skakar hand med den unge, säger hejdå och lämnar institutionen.

Utdrag från denna fältanteckning illustrerar hur dokument, som handlar om projektet också integreras i samspelet mellan samordnarna, ungdomar och olika behandlingsverksamma. Broschyrer från själva projektet delas ut, regeringsuppdrag nämns, den unge och kontaktmannen tillfrågas om ADAD-intervjun gjorts och slutligen visar samordnaren ett formulär där den unge mannen tillfrågas om han vill vara med i forskningen kring projektet. Övriga frågor och samtal kring den unge blir relativt kortfattade och handlar om hans livssituation utanför institutionen och om intressen och annat inne på institutionen. Samtalet är relativt styrt, det har lite av checklist-format, där de olika dokumenten, MVG-broschyren, ADAD-intervjun och samtyckesblankett utgör viktig rekvisita.

c) Överenskommelsen

Dokumentet "överenskommelsen" har varit ett arbetsunderlag för samordnarna. Eftersom dokumentet varit ett så viktigt instrument skall vi särskilt se på hur detta används under ett möte. Mötet hålls av en samordnare, Patricia, som varit en av de starkaste försvararna av detta dokument och som anser att just denna del varit en framgång i projektet. Här använder hon "överenskommelsen" på ett uppföljningsmöte som hålls i slutet av januari 2008. Andra deltagare är pojken, M., hans mamma, rektorn vid den skola där M. börjat, en drogterapeut, två socialsekreterare (Hanna och Jeanette) samt utvärderaren:

Patricia delar ut dagordningen och den senaste versionen av den s.k. överenskommelsen (gjord i december). --- Patricia tar upp överenskommelsen och säger att de kan börja med familj och boende. "Hur fungerar det?" "Jo, det går bra", säger M. Mamman håller med men tillägger också: "Ja, det gör det, men det kan vara lite svårt med tiderna ibland. / – En diskussion kring detta följer. / – Hanna från soc säger att det kanske kan vara nödvändigt med väckningshjälp i början, men att han sen måste klara det själv. Patricia tillägger: "Att själv ta ansvar för att komma upp på morgonen, kan det vara något att lägga till i överenskommelsen?", undrar hon. M. rycker på axlarna, verkar inte se detta som någon viktig fråga. Mamman tycker dock det: "Att lägga sig sent och komma upp i tid, det går inte ihop". Hanna från soc instämmer och gör ett försök att få med M. i diskussionen: "Tycker du det, M.? Går det ihop?". "Ja, jag tycker det", svarar han. Han säger att han för det mesta fixar att komma upp i tid, det är inget stort problem.

Patricia går vidare i överenskommelsen: "Fritiden, hur är det med den?" Enligt M. handlar denna mest om att vara med kompisar och även att spela datorspel. "Har du hittat några nya kompisar då?" frågar Patricia (det här med att "välja" kompisar finns med i överenskommelsen). "Nej, jag har inte fått några nya vänner här på Beltan", svarar M. / Lite mer prat kring detta. /

Nästa punkt handlar om kropp och hälsa, men den kan vi hoppa över säger Patricia, eftersom det fungerar bra. M. nickar.

Nästa område handlar om sociala färdigheter. "Hur är det med konflikter mellan er?" undrar Patricia. "Nej, som jag sa innan så är tiderna det enda som vi haft diskussioner om, annars är han lugn och sansad", svarar mamman. "Det är en skillnad mot innan, eller hur?", säger Jeanette (en socialsekreterare). M. nickar.

Man går vidare, nästa punkt är droger/kriminalitet. M. säger att han är drogfri, det har funkat bra, men han går inte så ofta på AA/NA-möten som tidigare. --- "Behöver du draghjälp för att komma iväg, vi har ju pratat om att du skulle hitta en sponsor?", frågar Jeanette. "Ja, det är möjligt", svarar M. --- "Vad är ditt mål?", frågar Hanna, "hur ofta vill du gå?" M: "Ja ... två gånger i veckan, kanske". / Mer diskussion/ Patricia: "Vi har ju Pia här från öppenvården. Hur funkar det för er del?" "Det går bra", svarar Pia, / fyller ut med detaljer /

Patricia går vidare i överenskommelsen: "Vi vet ju inte hur länge Åsa (rektorn) kommer att vara borta, så vi får prata om skola och arbete. Du kan väl berätta vad du gör, M.?" M. berättar först om sin praktik. Han trivs bra med det. Däremot går det inte lika bra på skolan, tycker han: "Det är en grupp tjejer som stör. De springer ut och in och struntar i läraren. De är *a pain in the ass*, faktiskt", säger han med eftertryck. "Men det kan lösa sig snart, de får IG och jag hoppas att de inte får vara kvar".

Mamman säger också att hon tycker att syokonsulenten på skolan verkar smått förvirrad, det är något med ansökningarna inför hösten där hon och M. inte fått klart besked från syo. Patricia säger att det är viktigt att kolla av med henne så att det inte missas något.

Patricia fortsätter, undrar om någon har något mer att säga angående planeringen. Det är tyst några sekunder, sedan säger Jeanette "nej". Mamman undrar hur länge M. ska ha LVU i hemmet. /Diskussion/

Åsa (rektorn) kommer in, ber om ursäkt för att hon varit borta under mötet. Mamman tar upp det här med stökigheterna i klassen, Åsa svarar att hon är medveten om att det varit problem med en del elever. /Diskussion/ Mamman tar upp sin kritik av skolans syokonsulent. Åsa säger att hon vet att syon på skolan inte alltid fungerar så bra, men säger att hon själv kan sätta sig ner med mamman och M. och prata om vad som gäller beträffande gymnasieansökan. /Diskussion/ Mötet närmar sig slutet, vi bestämmer en tid för nästa möte.

Talordningen är arrangerad så att rubrikerna (Sociala färdigheter, kropp och hälsa, etc) utgör en slags frågelista, som Patricia initierar, varvid pojken svarar och mamman fyller i. Vissa delar kan betraktas som ett mjukt förhör: Hur går det nu med ...? De flesta av följdfrågorna ställs sedan av någon av myndighetsrepresentanterna (dvs. inte av samordnaren). Patricia håller en ganska låg profil i diskussionen, för den mest vidare till nästa punkt när de är klara med den föregående. Vid något tillfälle aktualiserar hon en förnyelse av överenskommelsen: "Att själv ta ansvar för att komma upp på morgonen, kan det vara något att lägga till i överenskommelsen?" eller "Har du fått några nya kompisar?" I övrigt driver Patricia överenskommelsens olika teman, punkt efter punkt: familj och boende, fritid, kropp och hälsa, sociala färdigheter, droger och kriminalitet. Hon driver mötet genom att annonsera nya teman från överenskommelsens rubriker, när diskussionen är avslutad kring en punkt, men låter de andra diskutera.

Patricia har inte bara "frågans makt" vid dessa tillfällen utan också en form av "konstaterande makt". Vissa punkter eller teman i överenskommelsedokumentet lämnas snabbt: Patricia förklarar till exempel att "kropp och hälsa" fungerar bra, så det kan vi hoppa över.

Samspelet sker emellertid inte enbart som ett mjukt förhör mellan pojken M. och myndighetspersonerna. Diskussionen kring "familj och boende" aktualiserar en konflikt mellan modern och sonen kring tider: de är de enda av parterna som är i viss konflikt under dokumentgenomgången. Det hela mynnar ut i en form av förhandling mellan mamman och sonen: Här ges modern stöd av de andra vuxna. Det hela ebbar ut, det är inte helt klart vad som bestäms, men intrycket av utbytet är att det hela formuleras utan hjälp av överenskommelsen som formellt skriftligt verktyg, att M. utsätts för en moralisk påtryckning av de församlade kvinnorna, han förväntas nu komma upp själv utan väckningshjälp. Dokumentgenomgången ger emellertid också detta par: modern och sonen – en möjlighet att gemensamt framföra kritik mot ansvariga myndighetspersoner. Här riktas den mot rektorn kring brister i skolan. Resultatet blir ett löfte från rektorn om tid för diskussion kring gymnasieval.

Dokumentens status

Dokumenten användes emellertid inte enbart som arbetsunderlag och check-lista för "förhör" under möten, som planer eller diagnoser eller som dokumentation av utfört arbete. De var också objekt för stundtals intensiva diskussioner. Deras status varierade emellertid med hänsyn till hur viktiga de ansågs vara. Medan överenskommelsen, som var projektets eget arbetsverktyg, av vissa samordnare uppfattades som projektets kärna kunde andra yrkesrepresentanter betrakta det som ett onödigt dokumentet. Ungdomar och föräldrar uppfattade "överenskommelsen" i allmänhet, i kontrast till de yrkesverksammas involvering, som tämligen perifer.

Dokumentkamp

Representanter från socialtjänsten och från institutionerna framförde vid olika tider både farhågor och uttrycklig kritik av överenskommelsen. De ansåg att överenskommelsen kunde kollidera med, dubblera eller störa de befintliga dokument som de själva arbetade med i form av behandlings- eller vårdplaner.

Det nya dokumentet uppfattades av många socialarbetare och institutionsanställda som arbetsbelastande och ett symptom på byråkratisering av arbetet. När samordnarna informerade om sitt uppdrag vid ett möte vi närvarade vid, kommenterade en institutionschef den skriftliga överenskommelsen med att "när det redan finns den typen av dokument tycker jag inte att man behöver skapa *ännu* ett dokument ovanpå de andra". Kommentaren framfördes med visst eftertryck.

Vid ett annat möte, ett informationsmöte för socialchefer frågade en av dessa: "Vad är det för skillnad mellan den behandlingsplan som redan görs och den överenskommelse som ni pratar om? Här ser jag en stor risk för förvirring?" Trots samordnarnas förklaringar räckte dessa inte, sektionschefen lät sig inte övertygas: "Jag tycker *fortfarande* att det låter förvirrande. På en utredning, till exempel, där ger vi ju i uppdrag att utreda vilka insatser den unge behöver. Det går inte att göra en plan innan detta är klart". Samordnaren höll med och konstaterade att "på akut- och utredningsavdelningar har vi en annorlunda roll". Kvinnan accepterar svaren, men ser inte helt övertygad ut.

Även i intervjuerna med samordnarna återberättas en mängd sådana ifrågasättanden. De relaterar konflikterna och försvarar dokumentet 'överenskommelsen' inför intervjuaren. I ett fall berättas om en socialsekreterare som "inte vill förstå, utan tycker att det räcker med vårdplanen eftersom institutionen sedan gör en egen behandlingsplan. Men vårdplanen är inte konkret som vår överenskommelse, den är bara allmän och till för länsrätten."

Denna förklarande ton ersätts ibland med en tydlig, ironisk kritik där kompetenskonkurrens tydliggörs via dokumenten. I en gruppintervju mot slutet av projektiden diskuterar samordnarna de olika inställningarna hos

socialsekreterarna. En av dem anser att de äldre inte klarat av att arbeta med samordnarna: "De känner sig kränkta".

Kvinna 1: "Vi har faktiskt gått den här BBIC-utbildningen" (härmande röst). "Men vad bra då, jobba efter det" har jag tänkt, jag har inte sagt det, men ... Däremot de unga där lyser förändringsbenägenheten ... De är intresserade, de är positiva, de är tacksamma.

Kvinna 2: För mig är det mer blandat. Beroende på individnivå och organisationsnivå och stressnivå.

Kvinna 1: Visst ... det finns ju dom som har jobbat länge, och som kan det här på sina fem fingrar. Som är inkörda på det här med planer och lagtexter och. Men jag menar kommer man till en förvaltning som inte vet skillnad på vårdplaner och behandlingsplaner. Då blir man rädd! ... Och då är man oerhört kompetent, tillika tycker man ...

Även andra yrkesgrupper kunde vara irriterade på "överenskommelsen". I en intervju med en behandlingsassistent på en institution beskriver assistenten utgångspunkten i samordnarnas yrkesutövande:

Behandlingsassistent: Det är så här att MVG-samordnarna arbetat utifrån ett papperskoncept med frågor som egentligen, eee, vi redan använder. Ett sånt frågeformulär som går under namnet ADAD.

Goran: Mmm.

Behandlingsassistent: Och där är det precis likadant upplagt som i ADAD (...) nu kommer MVG-samordnaren med ytterligare ett dokument som bygger precis på samma sak och då säger jag först "det här är ju ADAD, du kan läsa i ADAD sen" eller "du kan titta i våran ... så här jobbar vi, fast vi har det inte här".

Även mellan samordnarna kunde dokumenten ge upphov till tvister, eller rättare sagt, sättet att hantera detsamma kunde skapa konflikter. Inledningsvis var man inte helt överens om när överenskommelsen skulle skrivas. Vid en av samordnarorterna ansåg tre samordnare att dokumenten skulle utformas när ungdomarna skrevs in vid en institution, medan en annan samordnare menade att den skulle formuleras redan under utredningen av en ungdom. De tre argumenterar: "Detta måste vi prata om, jag förstår inte riktigt hur hon tänker. Vi måste ju vänta tills soc. hittat ett lämpligt behandlingshem och beslut har fattats på soc". En annan fyller i: "Det måste finnas en vårdplan [den som ges till länsrätten vid ansökan om LVU], den är vårt uppdrag. På utredningsavdelningar eller akutavdelningar finns ingen riktig vårdplan". Och den tredje ger stöd och fyller i med ett exempel: "Om jag ska sy en kostym till någon, då väntar jag väl tills jag möter honom och vet hur stor den ska vara".

Även andra, mer tydliga konflikter utvecklades under hand. Samordnarna hade ansvar för olika regioner och hade sina geografiska tillhörigheter i olika

städer; de formerades på detta sätt tre olika lokala kulturer (Silverman och Gubrium, 1994). Inom dessa utbildades lite olika sätt att arbeta, något som uppgavs skapa viss förvirring på ungdomsinstitutionerna. Anställda på behandlingshemmen mötte olika samordnare, som representerade olika sätt att arbeta. I en gruppintervju med samordnare dryftas skilda arbetssätt mellan de olika samordnarorterna:

Stefan: I början var det fokus att vi skulle göra lika. I A-regionen har de hjälpt till att skriva överenskommelsen, men trots att det blev "nej" till att vi skulle skriva överenskommelsen, har de fortsatt med det. Till slut blev det OK från ledningen att vi gör olika ...

Annika: Då är vi där igen, "mjuk i ryggen", följsamhet mot socialtjänsten ... Det här med överenskommelsen. Det har varit krig mellan oss, B-regionen och C-regionen.

Joakim: Egna varianter?

Annika: Ja ... Då får projektledare ett uppdrag. "du väljer", mellan olika varianter. Han gör det. Men de skiter i dem.

Kampen, eller "kriget", som samordnaren uttryckte det tycks ha sin grund i två aspekter. Dels huruvida man skall hjälpa till att skriva överenskommelsen eller om det är socialsekreterarens uppgift. Dels beträffande själva utformningen av dokumentet. Själva skrivandet av, eller ifyllandet av dokumentet kan också framställas som, om inte en kamp, så en gränsmarkering i förhållande till socialsekreterarna. Vi skall hjälpa till att dokumentet blir upprättat, anser en samordnare:

Patricia: Utan att själva skriva dom och inte ta över nåt ansvar ... myndighetsansvar där, vilket också förankrades i referensgruppen ... Och ändå får vi frågan om vi kanske kan hjälpa till att skriva dom. Och det kan vi ju inte. Men vi kan hjälpa till.

Clara: Bolla.

Patricia: Ja det kan vi.

Joakim: Är det nån samordnare som skriver? Jag vet nån som sagt ... sekreterare. Är det i C-regionen?

Patricia: I B-regionen gör vi inte det.

Elisabet: I A-regionen gör de också.

Patricia: ... Det gör vi inte. För vi är inte sekreterare till någon (bestämt skratt). Utan vi är samverkanspart!

Denna inställning såg vi också gestaltad när Patricia mot slutet av ett möte undrar om Hanna, som är socialsekreterare, kan revidera överenskommelsen så att den är uppdaterad till nästa möte. Hanna säger att hon inte kan ta på sig att revidera den, hon har inte antecknat tillräckligt noggrant för att göra det. "Okej, men då blir det ingen plan då", säger Patricia kort och börjar lägga samman sina papper. Hanna säger inget. I tystnaden och avsaknaden av kongenialt avslutande småprat anar man en kamp ...

"Överenskommelsen" lyckades således, paradoxalt nog, skapa konflikter. Dokumentet tyckts ha blivit ett verktyg i kampen mellan professioner och kompetensstrider inom yrkeskategorier.

Vokabulärkontroll

Under den sista, sammanfattande intervjun med en av samordnargrupperna utspelade sig ett intressant utbyte. Mycket tidigt förklarar en av samordnarna vad det viktigaste varit:

Patricia: Och så var det det här med planerna. Det har ändå varit vårt viktigaste instrument.

Joakim: Tänker du på överenskommelsen?

Patricia: Jag tänker på genomförandeplanerna ... som vi kallade överenskommelse i början (lätt skratt med eftertryck)

Joakim: ... Har ni bytt namn nu? (förvånat/förvirrat tonfall)

Patricia: Ja. Det var väl så här: Först pratade vi överenskommelse, sen så fanns behandlingsplanerna på institutionerna.

Joakim: Just det.

Patricia: Sen finns det i verkligheten genomförandeplaner i socialtjänsten, som har blivit ett begrepp för många inom socialtjänsten, fast det funnits tidigare.

Joakim: Kallas det genomförandeplaner i BBIC?

Patricia: Det heter genomförandeplaner i lagen. Det är det som gäller va.

Joakim: OK ...

Eftersom det under projektiden varit en stark kamp för "överenskommelsen" som samordnarnas eget dokument och arbetsverktyg, är Joakims lätt konfunderade reaktion: "Har den bytt namn nu?" förståelig. Svaret som ges är att "överenskommelsen" var något som fanns förr. Benämningen tillhör det förgångna, det som är passé. Parallellt fanns behandlingsplaner, men dessa placeras i ett institutionskontext. "Genomförandeplaner" finns "i verkligheten" i en annan kontext: socialtjänsten.

Den intervjuade "gör expertis", hon förevisar sin kompetens genom att undervisa intervjuaren om den rätta benämningen, samt att "de funnits länge", det är bara det att alla inte känt till dess förekomst. Hon inte bara undervisar utan korrigerar intervjuaren också ganska bestämt. Joakims lätt förvirrade respons får inget förstående gensvar. När han frågar om det "kallas genomförandeplaner", rättas han: "det heter genomförandeplaner". Den gamla 'överenskommelsen' avfärdas. Nu handlar det om genomförandeplanen, "det är det som gäller".

Dokumentet = projektet?

Samordnarnas bedömning av projektet som helhet likställdes i intervjun ovan med svar, som handlade om dokumenten. Även i en annan slutintervju med en grupp samordnare är det dokumenten som först aktualiseras på

den öppna frågan om hur man tycker att projektet blev, nu när det löper mot sitt slut:

Joakim: Hur har projektet blivit? Blev det ungefär som ni förväntade er?

/lång tystnad/

Man: Nja ... Många av de saker vi sa från början har inte blivit. Vi sa nio månader, tre träffar. Det finns inte. Men man anpassar sig ... Man går runt vissa saker, t.ex. överenskommelsen ... mycket stress, vi har tjatat, mer än sex månader, två träffar, sen blev det bara liten del av vårt arbete. Ibland finns inte ...

Joakim: Används inte överenskommelsen alltid?

Kvinna 1: Det ärendet jag har i Torestad, där används den. Och vad jag förstått av andra kolleger används den i Torestad.

Kvinna 2: Det beror på. Vissa institutioner och HVB-hem har behandlingsplaner och det beror på hur dom ser ut. Om den kan *motsvara* genomförandeplanen, överenskommelsen eller så.

Även en intervju gjord lite tidigare under projektet ställer överenskommelsen i centrum. En fråga om hur samordnarnas arbete ser ut innan och efter ungdomarnas institutionsvistelse ställdes därför att flera av ungdomarna och föräldrarna klagade över (ibland bara konstaterade) att kontakten med samordnarna minskade när ungdomarna lämnade institutionerna. Denna tendens visas också tydligt i Andersson, Lundström och Sallnäs (2009) effektutvärdering av projektet. Eftersom fokus i projektet skulle placeras på övergången från institutionerna var ungdomarnas och föräldrarnas uppgifter något vi ville följa upp. Vi tänkte oss att det kunde vara svårare för samordnare att hålla kontakten med ungdomarna när de inte längre var stationära, bundna till institutionen. Gorans fråga bemöts emellertid inte med reflektioner kring kontakter med ungdomarna utan fylls med innehåll om "dokument" och arbetsfördelningen kring dokumentansvaret:

Goran: Kan ni göra en jämförelse om hur ert jobb ser ut när en ungdom är placerad på en institution jämfört med den tiden ungdomen kommer ut, till sitt hem eller till ett HVB-hem? Finns det några skillnader?

Sandra: Aaa det är, överenskommelsen tänker jag när ungdomar flyttas vidare, det gör vi i samband med utflytt och inte innan, jag gör så. Det finns de som har använt den på institutionen men då tycker jag, har många sina dokument att arbeta efter och då handlar det om uppdrag, vad är det som socialtjänsten säger till behandlingshem, vad ska de göra och sen har jag fokus på övergången i mitt dokument, och sen har jag använt dokumentet efteråt. Så ibland är jag ordförande då och uppdaterar dokumentet och ibland att man ser till att det kommer igen liksom att det är socialsekreterare som är ordförande och jag uppdaterar dokumentet.

En parentes – ungdomarna och mammorna om dokumenten

Eftersom ungdomarna och deras familjers medverkan var en väsentlig del av projektet kan det vara intressant att kort kommentera hur dessa betraktade dokumenten. En allmän slutsats är att dessa tedde sig starkt perifera. Kontrasten till den starka involvering som dokumenten utlöste bland de professionella, är iögonfallande.

För ungdomarna och familjerna var det istället samordnarna som personer som var viktiga. Var dessa trevliga? Var de effektiva så att ungdomarna såg att de åstadkom en förändring? Dokumentens betydelse ter sig mildt sagt marginal. Dokumenten kommenteras i mycket liten utsträckning under intervjuer och fältobservationer av ungdomar och föräldrar. När de kommenteras är det sätt varpå de noteras talande:

Roine: Jag hade papper i rummet som jag fick av honom. (samordnaren) och där hade han liksom fyllt liksom ... fyllt i grejer.

Goran: Mmm.

Roine: Jag har slängt det tror jag.

Goran: Vad tycker du om det papper du fick av honom?

Roine: Det stod liksom bara att, bara så ... insatser, delmål och mål.

Här blir överenskommelser några "papper" – som är slängda – tror den intervjuade, något som inte tycks vara värt att lägga på minnet. En annan intervjuad ung man definierar samordnarens verksamhet genom att för intervjuaren förklara vad de gör: "De skickar blanketter och sånt."

Även under behandlingsmöten tycks uppmärksamheten inte vara riktad mot vad som skrivs och undertecknas. Under ett möte på socialtjänsten i Frenestad är både André och hans mamma aktiva under diskussionen men vid själva undertecknandet av överenskommelsen, skriver André bara på utan att läsa eller riktigt ha uppmärksammat vad som skrivits:

Vidare diskuteras var André ska bo. Hans önskemål är att bo två veckor hos mamma, två veckor hos pappa. För mamma och pappa är det ok.

Under mötet skriver socialsekreteraren i överenskommelse-dokumentet och säger något om att det är inte så lätt att följa vad som ska skrivas var. Titti (samordnare) kommenterar att hon också antecknar om det behöver tilläggas någonting.

/Diskussion om droger med en intensivstödare från kommunen/

Socialsekreteraren läser det som är skrivet i överenskommelsen och alla skriver under överenskommelsen. André tittar inte i dokumentet utan vill bara skriva under. Han har svårt att hitta var på dokumentet han ska skriva.

Oscarsson och Stenius (2007) konstaterar i en utvärderingen av Vårdkedjeprojektet (ett projekt för vuxna missbrukare), att den kontraktstanke, som fanns inbyggd i detta projekt var paradoxal. Dels är projektet till sin natur tidsbundet, medan man i kontraktet förutsätter långsiktighet och planering. Dels vilar kontraktstanken, avtalet, på en idé om fria, oberoende par-

ter. I Vårdkedjeprojektet, liksom i det föreliggande MVG-projektet handlar det om tvångsomhändertagna individer. Tanken att en tvingad part skriver ett fritt, obundet avtal ter sig främmande i den bild som ges av kontraktet. Det är emellertid inte enbart forskare som uppmärksammar sådana paradoxer; en intervjuad mamma till en omhändertagen pojke i vårt projekt, pekar även hon på denna obalans i maktrelationen.

Här visar man (institutionspersonalen) all sin makt med kontrakt hit och kontrakt dit. Där känner jag lite, "vi är de som har makt och vi gör som vi vill" --- han (samordnaren) har inte en chans i det ... / mmm/ han var med sist på mötet och han har gjort ett sånt kompendium och det har jag suttit och läst och sa så: "ja visst det är fint" men det är ändå deras regler, det är deras beslut som gäller, så är det ... / mmm/ tyvärr ... Men han framför Lars önskemål om Lars inte säger det själv. ... Men sen så händer det ingenting. Så är det ju.

Hon är inte så kritisk till själva överenskommelsen (ett "kompendium"), som ju också skulle ses som ett kontrakt, men kanske har det ännu inte kunnat användas på det sätt som de uttalade kontrakten. Samtidigt är det verkningslöst. Det ena dokumentet står sig slätt mot det andra. Samordnaren har inte en chans, hur vänlig han än är och hur fint hans kompendium än är.

Vissa föräldrar kan emellertid uppskatta dokumenten. En mamma betonar till exempel värdet av det hon kallar planeringsboken (sannolikt det samordnarna benämner "överenskommelsen" eller "genomförandedokumentet").

Och jag märkte faktiskt att det är mycket bättre eftersom de planerar mycket, de har sån planeringsbok och de snabbt kan se vad mamma tycker, vad skolan säger, hur Elvir vill och sen vad socialen säger till planering. Och också vad Tomas (samordnare) tycker, och till sist vad blir av det alltså.

Vi kan beteckna denna mammas uttalande som ett "motsägande fall" eftersom det skiljer sig från de ovan citerade ungdomarna och andra föräldrar. För henne är dokumentet något som tydliggör och öppet redovisar Elvirs behandling. Alla kan se vad olika parter: skola, mamma och Elvir själv, sagt och önskat sig. Sannolikt är det såväl denna synlighet men också synlighet i konsekvenserna av önskemålen som uppskattas "vad det blir av det". För de andra citerade var dokumentet "några papper", en samordnare någon "som skickade blanketter", "ett kompendium"; ett objekt, som genom benämningarna, men ibland också explicit, betraktades som verkningslöst.

6.4 Spänningen mellan de två perspektiven: kontakten med ungdomarna och det administrativa perspektivet

Närbyråkrater arbetar ofta i yrken som har motstridiga eller ambivalenta syften påpekar Lipsky i sin moderna klassiker *Street-Level Bureaucracy* (1980:40). Målen är vagt formulerade, och dessutom idealistiska: "Public service goals also tend to have an idealized dimension that make them difficult to achieve

and confusing and complicated to approach" (s 40). På vårt område handlar det t.ex. inte om exakta krav såsom att ungdomarna skall avsluta sin skolgång med godkänt i svenska, engelska och matematik utan projektet har som mål att "ungdomarna uppnår positiva och bestående förändringar av sin livssituation", "stärka familjens och nätverkets möjligheter att fungera", "att vårdkedjan för ungdomar bidrar till att skapa fungerande modeller för samarbete mellan SiS och socialtjänsten".

Om vi koncentrerar oss på spänningen mellan att vara "ungdomens röst" och "vårdkedjans kvalitetssäkring", som var det språk de involverade själva använde, är enbart dessa syften till del motstridiga. Vems lojalitet vill man ha? Vi har genom hela materialet sett koalitionsbildningar och allianser, ibland också en uttryckt rädsla för sådana. Det finns dessutom en motstridighet i prioriteringsfrågor. Tiden är begränsad. Möten, dokumentation och dokumentarbete tar tid. Väljer man och prioriterar kontakten med ungdomar, finns sannolikt inte lika mycket tid till det administrativa engagemanget.

Spänningarna mellan kraven på en administrativ hållning och det som kallades ett ungdomsperspektiv, dvs. att mer vara ungdomens språkrör eller att hålla en tätare kontakt med dessa, är inte särskilt framträdande eller starka i intervjuerna med de yrkesverksamma. Det förekommer då och då, som i en lätt moloken kommentar från en samordnare, på väg till ett möte: "I bilen pratar vi en del, jag undrar hur det går med samordnandet. Han säger att det går sådär, han tycker att samordnarna med tiden i projektet kommit längre bort från tanken att tala för de unga. Samordnarna har istället närmat sig soc. och institutionerna". (fältanteckning, tidig vår 2008)

Projektledningen intog en principiell hållning, men vi kan i denna hållning urskilja att man måste ta spjörn mot andra önskemål. I intervjun berättar projektledaren om fall där samordnare konsulterat honom för att diskutera policyfrågor:

Projektledaren: ... sen andra situationen där (...) där det finns en efterfrågan på samordnare som ungdomar tycker är hemskt bra och där det har gått så bra att ärendet avslutas av socialtjänsten, "vad gör vi nu? Ska vi hänga kvar trots att ärendet avslutades av socialtjänsten" för nätverket vill säkra upp det hela.

Goran: Ja, vad har ni kommit fram?

Projektledaren: Det fick de inte ha kvar. Utan jag sa "nej". Om socialtjänsten avslutar, vi har en samarbetspartner som är socialtjänsten och då blir det jättekostigt om vi hänger kvar.

Projektledaren formulerar det så att det är socialtjänsten som är samarbetspartnern. Samtidigt uttrycktes i regeringsuppdraget att det handlar om att utveckla en vårdkedja. Även om socialtjänsten är den part, som framförallt nämns, finns andra parter i kommunerna, som skolan, som är en viktig del i en vårdkedja. Att skolan är en av flera viktiga "behandlare", vet vi sedan

tidigare forskning – vårdkedjeprojektet skulle enligt regeringsuppdraget utgå från forskning. Andra "samarbetsparter", som ju hänvisas till som skäl att bryta kontakten, skulle enligt skrivningarna om ungdomarnas och föräldrarnas delaktighet kunna vara just dessa. Deras önskemål skulle därför kunna väga tungt, särskilt som det i regeringsbeslutet och dess bilaga också användes formuleringar som att det huvudsakliga målet var: "att de ungdomar som ingår i projektet uppnår positiva och bestående förändringar i sin livssituation." Vidare skulle man "förstärka nätverket", "förbättra den unges skolgång och/eller möjlighet till arbete". Dessutom används begrepp som delaktighet, långsiktighet och kontinuitet ... Projektledningen hade alltså i detta fall kunnat vila både på uppdragets formuleringar och på andemeningen och intentionerna i uppdraget – "the spirit of the law". Att man så klart avgränsar sig till relationen med socialtjänsten är kanske talande?

Motsättningen mellan perspektiven, var som nämnts ovan, är inte särskilt stark beträffande de professionella. Däremot urskiljs den tydligt om man ställer intervjuer med ungdomar och föräldrar mot de yrkesverksamma. Ungdomarna – de som utgör fokus för projektet – uttrycker ibland uppskattning över projektet. Ungdomarna och föräldrarna uppskattar särskilt de samordnare, som lagt sig vinn om att gå utanför protokollet. En människa som framträder i form av en person, utanför den byråkratiska rollen tycks ha gett visst hopp om engagemang och möjligen en framtida relation, som sträcker sig något längre än sammanträdet. På samma sätt blir ungdomar och föräldrar besvikna på de samordnare som intar en alltför tydlig byråkratisk hållning. Ibland formuleras en besvikelse, till och med bitterhet, över det man ser som ett ointresse för de konkreta personer, som projektet är avsett att hjälpa. (Se kapitlet om ungdomar i denna rapport). Kontakterna med samordnarna som de och deras barn haft under institutionstiden jämförs med kontakterna när ungdomarna skrivits ut från institutionerna; de förra sades ha varit tätare, vilket också bekräftas av en enkät till samordnarna (Andersson, Lundström, Sallnäs, 2009). En mamma säger uppbragt om samordnare efter det att sonen lämnat institutionen: "Hon (Sandra) bryr sig inte, hon ringer inte Adam, hon ringer inte mig, vi har haft fyra möten sen Adam kom hem från institutionen hon har inte varit på ett enda", "hon bryr sig kanske om projektet men inte om min son".

6.5 Variationen

En relativt enhetlig bild har presenterats. Det fanns emellertid variationer. Den administrativa hållningen blev för det första alltmärkbar över tid – vilket flera samordnare och våra egna observationer vittnar om. För det andra utbildades något olika lokala kulturer inom de skilda samordnargrupperna. För det tredje förekom variationer mellan samordnarna.

Vid en av orterna talade flera av samordnarna kring sitt uppdrag som "ungdomens språkrör", att ha ett "ungdomsperspektiv" under den första våren. Det var inte bara så att man talade om ungdomar, man uttryckte det också genom sitt praktiska arbete. I fältanteckningen nedan ser vi att man visserligen arbetar med protokoll, möten och telefonkontakter, men det uttrycks också ett starkt engagemang beträffande vardagliga, praktiska angelägenheter i direkt kontakt med konkreta ungdomar:

Jag går in till Stefan. Han sitter vid datorn. "Jag håller på med protokollet från mötet, jag ska skriva rent det".

Jag går in till Tomas igen. "Jag blir verkligen förbannad", säger han, lägger från sig anteckningsblocket på bordet och vänder sig till mig. "Fick precis ta emot klagomål från en tjejs mamma. Tjejen upplever det som att personalen mobbar henne på institutionen. Okej, hon hade fått någon sorts ångest och slagit sönder en stol, men då hade personalen sagt: 'Va fan gör du, är du dum i huvet eller?' Jag menar, det handlar ju ändå om att man bland personalen måste ha ett professionellt förhållningssätt". Han berättar att han sett regelrätt mobbning på institutioner, kanske inte alltid illa ment men när personalen skämtar med de här ungdomarna med så svåra problem så är de inte alltid med på noterna.

Tomas ringer nu upp och får nu tag i en av dem han sökt tidigare, en ung kille A. som han vill prata med inför ett mittmöte på institutionen Asken. "Tjenare A., hur är läget?" Även här är det tydligt att det handlar inte bara om att stämma av inför mötet om det är något som A. vill ta upp. Det handlar också om att via mer "vardagligt" och nyfiket småprat etablera en relation. "Har ni gym också, vad schysst!" "I början tyckte du ju att väggarna föll över dig, men nu är det okej?" Även detta samtal är långt, runt en 20 minuter. "Ja, man får ju reda på en del", säger Tomas efter att han lagt på luren. "Killen hade en väl fungerande vård, men när han kom fanns det ingen eftervård så killen kraschade ju direkt, vagabonderade i ett halvår. Det är precis sådant vi ska jobba med! Vi behövs!" säger han med eftertryck. "Om vi hade varit där hade det aldrig hänt".

Enligt en senare intervju (ungefär i mitt-tid) hade man, enligt en annan samordnare i samma arbetsgrupp, "tappat ungdomsperspektivet". I slutintervjun tar en tredje samordnare i samma grupp bestämt avstånd från något som liknar "kontaktperson" med ungdomen. Ingen motsäger henne i denna gruppintervju. Hela projektet sammanfattas nu i administrativa, byråkratiska termer:

Joakim: Hur har det blivit det här projektet?

Clara: Jättestor fråga.

Patricia: I början var det mycket att sätta ramarna, då hade vi inte exakt vad vi hur det skulle gå till. Vi hade ramarna, samverkan och planerna men hur ska vi göra? Och det var det vi gick ut och prövade och prövade olika sätt. Till exempel när det gällde planer. Och fick referensgruppens godkännande. --- I början tog det mycket tid att gå ut och informera om detta. Det är ett samverkansprojekt. Vi

ska inte bestämma, men vi ska samverka. Vi la mycket tid på att motivera, berätta och tala om ... Vi ska inte ta över, vi ska samverka ... Gilla det ... Så får vi göra så gott vi kan och samarbeta om detta ... Och så var det det här med planerna. Det har ändå varit vårt viktigaste instrument.

En representant för samordnarna på en annan ort förklarade i en tidig intervju att "vi försöker sätta ungdomen i fokus" och att "vi vill ha kontakten med ungdomens familj". Denne huvudsamordnare använde ett samtal vid ett köksbord med en mamma som en retorisk bild av framsteg i arbetet:

Till exempel en mamma som började, hade kommit in i hopplöshet och ... i och med att jag kom in och satte mig vid köksbord och frågade henne hur hon har tänkt, vad hon har för drömmar och när började hon formulera sig, när hon gjorde det började hon, hon blev starkare som mamma, fick självförtroende tillbaka. Det är viktigt det som hon har att säga.

Konkretiseringar är viktiga som retoriska verktyg (Potter, 1996). Exempel kan utgöra stoff i sådana konkretiseringar. I fallet ovan använder den intervjuade till och med markeringen "Till exempel" innan han berättat om sitt typfall. Det man kan åstadkomma genom användningen av exempel är enligt en analys av Wästerfors och Holsanova (2005) en slags kortfattad induktion, där man härleder det allmänna ur det enskilda fallet. Exempel kan användas i förhållande till något som är allmänt, vagt eller abstrakt och därmed försöka tydliggöra detta. Retoriskt brukas exemplen alltså för att sammanfatta och illustrera en vald del av en åsikt, eller som här, en kompetens. Det samordnaren vill förmedla här är att han vill lyfta fram föräldrarnas roll och att han har en yrkesmässig empatisk orientering; en inriktning som i projektets senare skeden kanske skulle avfärdas. Insatser av denna typ hörde möjligen till det man sade sig inte syssla med: "behandling".

Vid den tredje huvudorten tycktes, ett halvår in i projektet, den administrativa rollen redan från projektets inledning vara tydlig hos flera av samordnarna. Sättet att beskriva projektet är fyllt av en vokabulär som mål, delmål, metodutveckling, utöka former för samarbete med socialtjänst, olika öppenvårdsenheter etc. Någon säger bestämt att man inte vill gå för "djupt in i ärenden" eftersom detta "är behandling". Även om det är tillfälligheter som avgör vid vilken tidpunkt man besöker samordnarna, vilka möten de har inplanerade etc., är val av vokabulär och diskurs ingen tillfällighet; de uttrycks inom givna ramar.

Under ett besök i samordnarlokalen ägnas förmiddagen åt telefonsamtal, man besvarar och skriver e-post. Ingen av dem tycks vara starkt engagerad i någon konkret ungdom. Åtminstone avspeglas inte detta i fältanteckningarna genom att de t.ex. återberättar det för fältobservatören, på det engagerade sätt som Tomas gjorde i de inledande utdragen från fältanteckningarna i detta avsnitt. Efter lunchen hålls ett internt möte på ett av samordnarnas rum. Jag saxar ur diskussionen:

Man pratar om hur man ska lösa det inför semestrarna. Om det skulle hända något "akut" i ett ärende så är det viktigt att de har åtminstone lite koll på varandras ärenden. Lotta: "Vi ska ju egentligen inte agera så mycket i ärendena, det är soc. som har ansvaret, men det kan ju vara vikarier under sommaren där också". De pratar också om att tipsa en journalist, som tidigare intervjuat dem angående projektet. De menar att om tidningen skriver om detta så skapar det en press på politikerna att göra något vettigt för pengarna.

Diskussionen kommer sedan åter in på behovet av mer tydlighet och struktur i projektet. Vad förväntas av dem i projektet? Hur ska man prioritera? Lotta: "Hur mycket ska läggas på andra saker än på ärenden, t.ex. metodutveckling? Ska det vara 80 procent ärenden och 20 procent annat, som att dra igång samverkansprojekt med olika aktörer, t.ex. skolan? Eller någon annan fördelning? Det är viktigt att klargöra om vi ska jobba med metodutveckling eller ärenden".

Lotta säger att hon upplever ett visst "glapp" mellan projektledningen och samordnarna, det finns ett stort behov av att samordna samordnarna. (Diskussion kring samordnargruppernas skilda arbetssätt)

Sandra är tveksam till att gå in för djupt i ärendena: "Det är att gå in i behandlingen, det finns en risk att man drar igång saker som får olyckliga konsekvenser". Lotta menar att det är viktigt att det kommer fram hur J-E ser på processen: "Vad är egentligen syftet med projektet?", säger hon. "För när det blir för otydligt och spretigt lägger man det annars på sig själv, blir missnöjd, tvivlar på sin egen förmåga". Eva och Sandra håller med, de hoppas att de här sakerna ska bli tydligare efter mötet den 22 maj. (En sammankomst där alla samordnare skulle delta och vars tema var: "Samordna samordnarna") Hur ska vi se på ordföranderollen, den är ju inte likadan som i BBIC.

Fortsatt diskussion kring samordnarrollen Nu är vi alla trötta, det har varit ett ganska långt möte. Resten av eftermiddagen blir lugn, vid 16.30-tiden tar jag och Eva bussen hem.

Även fältobservationer från ett möte vid ett behandlingshem kan användas för att åskådliggöra den administrativa hållningen från åtminstone en av samordnarna på denna ort. Behandlingsassistenten där gör sig till tolk för den unge pojken, som är inskriven vid behandlingshemmet, och ber under mötet om hjälp eller förmedling av kontakter. Han berättar att ungdomen inte får kontakt med "soc". "De pratar om honom och inte med honom, det är väl så du har känt det", säger han /den unge nickar/ och behandlingsassistenten frågar Sandra, som är samordnare: "Om det är problem med soc, kan han prata med dig då?". Svaret blev klart nekande: "Nej, då hänvisar jag till henne (socialsekreteraren). Om det är problem så måste de lösas med handläggaren på soc, så att det inte blir någon triangulering".

Sådana propåer ansåg andra samordnare från andra orter – åtminstone i projektets inledning (och där är vi vid denna intervju) att de kunde hjälpa till med i meningen att etablera kontakt med socialsekreterarna. Ibland i form av

att de erbjöd sig hjälpa till att konkretisera kommunikationen, önskemål och frågor från ungdomar på möten. En av grundpelarna i projektet var för övrigt att de unga skulle involveras och delta i sin behandlingsplanering.

Hållningen varierade således över tid men också i viss mån inom den lokala kultur som utbildades inom varje samordnargrupp på de olika orterna. Vidare varierade den ganska givet med preferenser hos de olika samordnarna. De enskilda samordnarnas skilda hållningar är något vi tydligt ser avspeglade sig i materialet.

6.6 Sammanfattande diskussion

”Det som något oväntat inte tas upp i särskilt stor utsträckning vid samtalen om syftet med projektet med VPK är klienterna och vad dessa förväntas uppnå efter vården.” skriver Jessica Palm (2007, s 172) i en utvärdering av ett vårdkedjeprojekt, som SiS tidigare drivit. Samma slutsats kan vi dra.

Ungdomarna hamnar i diskursiv skugga när de projektinbegripna professionella kommenterar sitt arbete. När man går igenom intervjuerna med samordnarna, men även socialarbetarna, ägnas det mesta talutrymmet åt relationerna dem emellan.¹¹² Öppna frågor om projektet besvarades ofta med diskussioner om dokument eller kollegor. För samordnarna kunde särskilt frågan om samarbetet med socialtjänsten utlösa långa och engagerade svar. Man jämförde olika kommuners enhetschefer inom socialtjänsten, sina erfarenheter om huruvida ”man kommit in” eller ”fått tillgång” till ärenden, hur många möten som krävdes innan socialsekreterarna insåg värdet av deras medverkan, huruvida man fått vara ordförande eller ej osv.

Även i de delar av intervjuerna eller i diskussioner efter möten där intervjuaren eller observatören inledde samtal om andra anställda – dvs. där frågorna inriktades på annat än ungdomarna, kunde man tänka sig att samordnarna skulle ha bytt ämne och börjat tala om ungdomarna. Vi byter ju alla samtalsämnen och lyckas få in samtal i banor som inte rör det vi tillfrågats om. Detta hände emellertid mycket sällan.

Samtidigt ges utförliga svar på de direkta frågorna om ungdomarna, men ungdomarna omtalas sällan i särskilt konkreta termer: de blir sällan till människor av kött och blod, med vanor, viljor, personligheter under våra intervjutillfällen. De förblir ”ärenden”. Inte sällan leder dessa frågor in på byte av samtalsämne. Man går över till samtal om socialtjänstens anställda eller andra yrkesverksamma.

Sociologen Pithouse som studerat socialarbetare noterar att när de redovisar sitt arbete är det kollegorna som är i fokus: ”Social organization of social work is located in the office setting and not simply in encounters with clients. For it is in the office that work is “seen” and competence established through the

¹¹² Tendensen är något mindre bland institutionspersonalen, sannolikt därför att de arbetar med ungdomarna i vardagen.

oral accounts provided by workers" (Pithouse, 1985:87). Han skriver om hur deras arbete med klienter ofta är dolt och att de måste synliggöra sitt arbete inför sina arbetskamrater.

Samtidigt är det kanske inte så att kollegor behövs för att legitimera och synliggöra arbetet: för vissa samordnare eller andra tjänstemän är det kanske helt enkelt roligare att möta dessa än personer med problem. I Meeuwisses (1996) analys av ett socialarbetarprojekt var det bristande intresset för klienterna talande. Få ville ta del av den klientundersökning hon genomfört. Trots erbjudande om grannskapsarbete flydde socialsekreterarna snart grannskapet: kontoret med kollegial gemenskap var mer lockande.

I det här studerade sammanhanget blandas flera olika yrkesrepresentanter; en mängd "social-yrken" är involverade. De som interagerar mest intensivt är emellertid samordnarna och socialarbetarna. Man kan anta att de vill presentera sig som kompetenta yrkesarbetande; de kan emellertid inte göra det genom att tala om sina fall som de arbetat med i dolda rum. Projektet bygger till sin natur på viss öppenhet och vare sig den ena eller den andra gruppen är i en situation där de tilldelats en överordning. Socialarbetarna har formell makt, men samordnarna är å andra sidan tillsatta för att bevaka samordningen av olika insatser – dvs. i viss mån övervaka socialarbetarna. För bägge parter gäller uppenbarligen, som Pithouse noterar, att mycket av arbetet sker på kontoret i samspel med kollegor.

Samspelet mellan samordnare och socialtjänstens anställda uttrycks eller omtalas ofta i konflikttermer, något som avspeglar hur integrerade dessa relationer varit, om man följer den sociologiske klassiker Georg Simmels analys. För honom är nämligen konflikt ett uttryck för stark involvering. Samtidigt visade det sig i den "effektutvärdering" som utförts av projektet att en stor andel samordnare i en enkät ansåg sig ha särskilt goda relationer med socialtjänsten, bättre än med ungdomar och deras föräldrar (Andersson, Lundström, Sallnäs 2009). Det är svårt att entydigt förklara denna diskrepans.¹¹³ Kanske kan det vara så att de negativa relationerna, konflikterna och motståndet "sticker ut" från det samarbete som fungerar och rullar på, men att det blir så viktigt att de involverade uppehåller sig vid detta eftersom arbetet då ses som ifrågasatt av dem som har makten att intervensera.

När man inte refererar till relationen i motsättningstermer kan det handla om att man undervisar socialarbetarna eller att man förbättrat deras rutiner. Även här ställs ungdomarna i diskursiv skugga: relationen mellan dessa yrkesgrupper, det fungerande samarbetet, kompetensjämförelser eller motsättningar som står i fokus.

¹¹³ En möjlig förklaring kunde vara att samordnarna i denna del av Anderssons m.fl. effektutvärdering, tillfrågades efter tre månader och att bilden förändras ju längre man samarbetat. Detta motsägs emellertid av de intervjuade: enligt dem var relationerna mer ansträngda i inledningen av projektet.

Själva den administrativa hållningen kan delvis förklaras genom arbetet i sig – men inte hur det kom att bli på detta sätt. Renée Anspach (1997) visade i en studie av olika yrkesgrupper kring neonatalvårdade barn, att läkare och sjuksköterskor kom till olika slutsatser beträffande vilken chans barnen hade att överleva. Hennes slutsats var att deras olika prognoser berodde på vilka erfarenheter de gjorde i arbetet. Sköterskorna grundade sina uppfattningar på hur barnen reagerade, hur de kändes, hur de interagerade med sköterskorna och föräldrarna. Läkarna å sin sida grundade sin uppfattning mer på tekniska resultat, prover och diagnostiska resultat. Att samordnarna i denna undersökning intar en administrativ hållning, använder en byråkratisk vokabulär och förordar metoden att "säkra vårdkedjan" framför att interagera med ungdomarna, är med Anspachs analysperspektiv naturligt eftersom mötesverksamheten är deras arena. Frågan om varför denna betoning kom att dominera är emellertid inte lika lätt att besvara.

7 Säkras vårdkedjan? Noteringar om samspel, planering och uppföljning under möten

Av Malin Åkerström

Den administrativa hållning, som karakteriserade projektet, diskuterades i förra kapitlet. Detta innefattade en fokusering på möten, dokument och ett språk där ungdomar gavs en byråkratisk identitet som 'ärenden'. Vidare var det uppenbart att engagemanget avspeglade denna orientering samt andra professionellas agerande. Eftersom projektet alltmer fokuserade på möten mellan olika professionella "för att säkra vårdkedjan" kan det vara väsentligt att relatera och reflektera kring vad som utspelas under dessa möten.

En samordnare, som drev denna administrativa hållning, förklarade att "säkra vårdkedjan" innebar att man via möten och dokument som "överenskommelsen" eller "genomförandeplanen" tydliggör både konkretiserade mål och delmål samt fördelade uppgifter och tydliggjorde ansvarsfördelning. Vissa samordnare antog att upplägget med möten och dokument skulle fungera som en social kontroll för andra professionella i vårdkedjan. "Det är inte okey att inte ha gjort saker till nästa möte ..."

Det ligger i sakernas natur att enkla eller snabba beslut inte alltid kan fattas beträffande dessa problematiska ungdomar, dvs. beslut i meningen fasta, klara och snabba beslut, som får säkra konsekvenser. "Vårdkedjan" och samverkan målar trots detta upp en bild av säkerhet och förutsägbarhet där den ena länken hakar i den andra och där samarbetet sker funktionellt och friktionsfritt. När så inte sker, kan man fråga sig om någon form av "accountability" förekommer, dvs. om de professionella ställs till svars för eventuella tillkortakommanden.

Ytterligare en väsentlig fråga gäller *vad* samverkan skall förbättra. Vi kan hypotetiskt tänka oss att

- a) samverkan skall "säkra vårdkedjan" för att förhindra att arbete inte ska dubbleras, att saker och ting görs i fel ordning etc.
- b) samverkan skall "säkra vårdkedjan" för att säkerställa att olika aktörer faktiskt utför sitt arbete.

I bägge fallen kan det under de möten, som sägs vara samordnarnas yppersta arena, uppenbaras att brister har förekommit i de olika professionellas yrkesutövande. Finns det exempel där någon ställs till svars när det står klart att saker och ting inte blivit gjorda? Deltagarna i vårdkedjan skall planera och

sedan rapportera åtgärder. De har med andra ord en viss insyn i varandras agerande.

Ett tredje tema som kort skall diskuteras är om möten fokuserar på planering. "Samordnare" för tanken till att vissa åtgärder eller aktiviteter skall genomföras. Konkreta områden i livet skall prickas av vid checklistan "överenskommelsens" punkter – familj och boende, fritid, kamrater och miljö, kropp och hälsa, sociala färdigheter, droger/kriminalitet, skola och arbete. Tanken är att vissa punkter skall kunna avföras, medan områden där man fortfarande hittar problem noteras och man föreslår olika lösningar. Trots denna "sakliga inriktning" hittar vi en hel del samtalsutbyten under möten som rör annat, exempelvis allmänna noteringar kring ungdomars egenskaper och beteende.

Kort sagt vad händer på alla dessa möten? I detta sammanhang avgränsar jag mig till de möten där ungdomar och föräldrar deltog. För att diskutera den bild av samverkan och samordningen som skall ske på möten, skall först några exempel ges där sådana aktiviteter fungerar. Man planerar, fördelar arbetet och återrappporterar ... Sedan skall några exempel ges när planeringen inte verkstälts och jag frågar mig också om detta leder till någon form av ansvarstillskrivning. Dessutom skall jag diskutera hur även andra ting än planering diskuteras: framförallt rör de kommentarer kring ungdomars egenskaper och beteenden, som inte givet kan sägas höra till konceptet "planering".

7.1 Tydlighet, planering och ansvarstillskrivning?

Begrepp som samordning och koordinering ger en bild av effektivitet. Denna bild är emellertid till viss del bedräglig. Vardagsgöromål som blir till administrativa långbänkar var inte ovanliga. Det är slående hur vissa "delmål" och efterföljande beslut inte sällan diskuteras upprepade gånger utan att något tydligt inträffat. Självfallet beror detta delvis på att de ungdomar man skall ta hand om inte enkelt anpassar sig till de beslut man möjligen formellt tagit tillsammans med dem ("formellt" därför att i vissa sammanhang tycks de inte vara med på noterna, enligt fältobservationerna sitter de ibland tysta, pillar med skosnören eller svarar enstavigt). Ibland kan ungdomarna antas uppriktigt ha velat det de varit med om att planera, men av olika anledningar har de valt eller hamnat i aktiviteter och sammanhang som strider mot den förväntade handlingsplanen: Man kanske uteblir efter en permission, återfaller i missbruk, eller är involverad i en konflikt på en institution.

I denna utvärdering är emellertid uppdraget att undersöka hur de professionella agerat i förhållande till projektanken. Projektet vilade på samverkan och på möten. Det underliggande temat är att öka effektiviteten, vilken pragmatiskt skall vila på att agerandet eller praktiken upprätthålls genom tydlig arbetsdelning och också uppföljning av tidigare aktualiserade lösningar eller beslut. "Nu ringer jag och kollar om det finns en plats på den och den skolan

till våren, så kan du försöka få pappan att medverka i behandlingen, att han kommer till nästa nätverksträff ... och så har familjehemsmamman fixat tid hos läkaren för besvären med ...”.

Motsatsen är att möten eller den administrativa hållningen ges ett egenvärde. Man möts, planerar och rapporterar för att man enligt mallen skall mötas, planera och rapportera. I en sådan hållning blir uppföljningen av reella åtgärder inte så intressanta. Eftersom vi ser att en hel del beslut eller allmänna riktlinjer formuleras som planering, är det viktigt att se om dessa realiserar. Vi har därför undersökt fältobservationerna på jakt efter sådana uppföljningar.

7.2 Samordning som fungerar: beslut som realiserats

Många målsättningar handlar om långsiktig planering där delmålen bitvis avverkas. Somligt är ganska givet. Ett tema som droger och kriminalitet är oftast avklarat efter en tids vistelse på en institution. Andra är mer framåtblickande och kan inte klaras av genom inläsning eller korta insatser. Så kan exempelvis ”färdig skolutbildning” vara ett långsiktigt mål där delmålen kan handla om att den unge skall bli färdig med engelskan. Vägen dit kan handla om att läraren lovar att börja ge läxor, att behandlingspersonalen ”i mån av tid” ger läxhjälp, att den unge får mer enskild undervisning eller att den unge själv lovar att vara mer koncentrerad eller inte störa andra under lektionstid.

Vid vissa möten tycks man skilja mellan en genomgång av de formella dokumenten ”överenskommelsen” eller genomförandeplanen samt institutionens eller socialsekreterarens vanliga planering och uppföljning. Ibland tycks ett visst dubbelarbete förekomma. Man kan ha täckt in flera livsområden för den unge, men sedan tar man en ny runda varvid dokumentet används.

Oavsett detta – om det är dubbelarbete eller ej, kan man under möten ibland urskilja en planering för de unga och beslut som följs upp. Så är till exempel fallet med några institutionsmöten. På ett sådant möte kommenteras den unges åsikt om sin behandling då kontaktpersonen säger att han måste framföra den på ett vettigt sätt. ’Vi måste träna på detta’, säger hon. Nesim ska börja i en ART-grupp, det ser man som ett sätt att träna detta. Vid nästa möte följs denna ART-kurs upp och kommenteras:

Nesim deltar med liv och lust i aktiviteterna här på institutionen och det fungerar bra”. Kontaktpersonen berättar att den unge är med i en ART-grupp och att han tycker det är roligt. ”Särskilt rollspelet, eller hur Nesim?” Nesim ler och nickar. Kontaktpersonen: ”Nesim är viktig i ART-gruppen, han har satt ribban för de andra”.

Sedan säger någon explicit att nu skall genomförandeplanen gås igenom.

Första temat är hälsa, där sägs något om att det ska bokas tid hos tandläkaren. Synundersökningen, som det talades om vid förra mötet, är gjord och resulterade alltså i ett par glasögon.

Detta handlar om ett institutionsmöte på ett av SiS behandlingshem. Vi har flera sådana rapporteringar från denna typ av möten, där beröm delas ut till den unge, framsteg inom skola eller andra aktiviteter diskuteras. Uppförande sägs ha förbättrats och prickas av, hälsoläget diskuteras. Eftersom detta sker inom institutionen är det svårt att veta vilken betydelse närvaron av samordnaren haft. En betydelse de själva – och i viss mån andra professionella – pekar på är att ungdomarna och deras föräldrar i högre utsträckning fått närvara på möten som hålls under institutionsplaceringen. Frågan är emellertid om aktiviteter som ART-träning inte borde höra till institutionens egen vardagsbehandling, dvs. inte räknas in i projektets ram. Samordnarna skulle enligt projektplanen ha fokus på eftervården, när ungdomarna var färdigbehandlade inom institutionens ram.

Från ett antal observationer kan vi se hur uppföljningar görs även efter en institutionsplacering.

Fältanteckningar 070403

Stödet till mamman och styvpappan ser psykologen (på utredningsavdelningen) som viktigt, och också en hjälp till en aktiv fritid för Elsa.

Fältanteckningar 070514

Hemmavistelse. Möte på socialkontor: Nu kommer mamma också, och berättar att Elsa är med kontaktpersonen och tränar (gym, styrka och kondition, om jag förstår det rätt). Så Elsa kommer lite sent till mötet, de tyckte att det var viktigt att komma igång med träningen, förklarar mamman.

I detta fall arrangerades kontakterna med en kontaktperson som medverkat vid konkretiseringen av en "aktiv fritid". Denna kontaktperson har engagerats av socialsekreteraren. I detta fall var socialsekreteraren en, som inte ville att samordnaren skulle vara integrerad i vårdkedjan.

I ett annat fall var en samordnare mer tydligt integrerad i vårdkedjan. I utdraget nedan från fältobservationen används "överenskommelsedokumentet" och i detta sammanhang diskuteras vad som skall ske efter institutionsvistelsen. Man diskuterar skolan inför utskrivningen:

Fältanteckningar 071212

Man diskuterar vad skolan kan erbjuda, det handlar om en kombination av teori och praktik där James ska vara i skolan huvudsakligen på torsdagar och fredagar. Rektorn: "Vi kan eventuellt även erbjuda något på måndagar och onsdagar, vi kan diskutera kring det. Det kan vara stöd i andra ämnen eller någon form av praktik". Samordnaren: "Hur ser du på det, James, om du inte skulle ha måndagarna och onsdagarna i skolan?" James: "Jag behöver rutiner, behöver komma upp på morgnarna". "Ja, men vi kan ordna praktik till dig, det går att lösa", säger rektorn.

James berättar först om sin praktik. Han är på ett hunddagis och trivs bra med det. (Jag är lite osäker på omfattningen av praktiken, tror att det är ett par dagar i veckan.) Det handlar om att gå ut med hundarna, ge dem mat osv.

I detta fall tycks planering, arbetsdelning och uppföljning beträffande en praktikplacering fungera med tydlighet, samverkan och enligt mallen.

7.3 Otydlighet, brist på uppföljning och sammanbrott i planering

Via tre exempel skall avsaknad av tydlighet illustreras. För det första noterade fältobservatören ibland i strömmen av händelser under möten, avsaknaden av beslut eller klarhet. För det andra ska ett exempel på otydlighet beträffande relativt konkreta ting (ont knä, musikdator, sommarpraktik) åskådliggöras. För det tredje skall jag använda ett fall där vi kan följa möten över tid beträffande en diskussion om en skolplacering, som i slutändan inte realiserades.

Fältobservatörens anteckningar:

Nedan följer ett fåtal av de många reflektioner fältobservatören lite parentetiskt antecknar kring otydlighet när han följer diskussionerna runt mötesborden.

Skola, nätverk, kontaktfamilj

Felicia ska komplettera det som behövs för att kunna påbörja gymnasiet. Felicia säger att hon ska gå i någon form av privatskola till hösten, för att komplettera matten. Hon verkar inte kunna detaljerna, det är som jag uppfattar det inte helt klart ännu exakt hur skolgången ska ordnas, men det ska alltså komma igång efter sommaren.

Kontaktpersonen säger att hon menar att det här med nätverket är viktigt för Felicia, särskilt när hon lämnar Oxama (något som är planerat ska ske om fyra månader). "Det är bra att ha någon annan som kan stötta, eftersom du bara har din pappa". Felicia nickar, men jag upplever det ändå som att det här med nätverket och hur det eventuellt ska utvecklas hänger lite i luften.

Frågan om att utse en kontaktfamilj för flickan tas upp, minns ej om det var av Eva (kontaktperson) eller Stefan (samordnaren). Ronny (från HVB-hemmet) säger att det är en tanke som de har, men som jag uppfattar det är det återigen oklart exakt av vem och när som detta ska göras.

Eventuellt inköp av drogterapeut

Psykologen rekommenderar att Ivan får vidare behandling för sitt haschmissbruk --- De ska därför anlita en drogterapeut, men detta måste köpas in externt och Andy kan därför inte säga exakt när denna del av behandlingen kommer igång. "Kan det ske innan nästa möte, dvs, inom sex veckor?" frå-

gar Tomas (samordnare). Andy svarar att han hoppas på det men inte kan garantera helt säkert.

Permission

Man diskuterar olika alternativ, ... är tveksamma till en permission över hela helgen. Däremot kan man tänka sig en kompromiss, till exempel torsdag till lördag. ... Vid institutionen har en "trappa" som när ungdomarna sköter sig innebär gradvis mer frihet och mer ansvar. Ivan nickar och håller med, han vill sköta sig. (Här får jag intrycket av att det är lite otydligt vad som bestäms, annat än att Ivan eventuellt snart ska få de eftersträvade helgpermissionerna om han sköter sig.)

Praktik/skola

"Skola och arbete", säger Clara (samordnaren drar överenskommelsen), "jag har pratat med Gunilla (studievägledaren) och hon säger att Christian är i skolan och att han är studiemotiverad. Planen är enligt Gunilla att nästa termin ska Christian ha en eller flera praktikplatser". Christian säger att han vill klara skolan. Socialrådgivaren funderar på om målet med IV-programmet är att läsa på gymnasiet eller om det är en lärlingsinriktning. Man pratar en stund om detta, jag uppfattar det som att det kan vara båda delarna. En elev kan gå gymnasiet på IV men samtidigt kombinera med någon form av lärlingsplats (i samband med just denna diskussion hade det säkert varit bra om någon från skolan varit med för att reda ut begreppen).

Detaljerna beträffande skolgången bestämmer man ska redas ut på ett möte mellan lärare på institutionen, rektorn på skolan ev. coacher. Pojken nickar, verkar nöjd med upplägget (även om det här med skolan/praktiken ändå känns lite hängande i luften, tycker jag).

Samordnarna strävar inte sällan efter att planerna, som görs upp beträffande den unges framtid, ska vara tydliga och tidsbestämda. Ibland håller emellertid socialsekreterarna emot. Det kan finnas en osäkerhet angående platstillgång, vilka insatser som finns tillgängliga, vilka insatser som kommunen är beredd att bekosta osv. Socialsekreterarna kan behöva förankra förslagen, få acceptans hos sina chefer, som var fallet med förslaget om drogterapeut ovan. I vissa fall ger sådana hållningar upphov till irriterade efterkommentarer från samordnare som anser att socialsekreterarna borde varit förberedda för ett besked under mötet. Att institutionspersonalen inte alltid ger besked, som här vid diskussionerna om en eventuell permission, kan bero på en intern beslutsordning. Detta, liksom socialsekreterarnas tveksamhet inför olika förslag innan dessa "förankrats" internt, visar på en av svårigheterna – det tungrodda – i samverkanstanken. I flera fall har man så att säga flera parallella administrativa besluts- och mötesstrukturer att ta hänsyn till.

Vidare kan frågor diskuteras och bli lämnade obesvarade därför att vissa representanter inte är närvarande, som i fallet ovan med skolrepresentanten. Samverkan utan en tydlig ansvarsfördelning kring vem som tar reda på detta, som i fallet praktik / skola kan i sådana fall hänga kvar möte efter möte. Ibland är den typen av information väsentlig för att inte missa ansökningstider, ansöka till rätt program etc. Alla ansträngningar som görs för exempelvis att klara skolgången inom institutionen blir på detta sätt i viss mån verkningslösa. Ibland kan det också handla om tröghet inom institutionerna som när dessa uppges vara ovilliga att skriva ut intyg om uppnådda skolresultat "mitt under terminen". Vi har i materialet funnit klagomål från föräldrar och ungdomar som missat skolplaceringar av sådana formella misstag.

Otydlighet kan emellertid vara avsiktlig. Ibland tycks förslagen rinna ut genom formuleringarnas vaghet. Ett exempel är diskussionen om kontaktfamilj där den ansvarige på HVB-hemmet¹¹⁴ förklarar att det "är en tanke" de har. Vidare är det oklart om detta skall följas upp och i så fall av vem. Kanske är man inte intresserad av förslaget?

Flera av vagheterna, oklarheterna och haverierna i planeringen tycktes uppstå när ungdomarna skrevs ut från institutionsplaceringen – det är komplikationer med skola som uttrycks i flera intervjuer, med sommararbete, praktik osv. – just sådana verksamheter som vårdkedjan skulle lotsa in ungdomarna i. Några av dessa områden exemplifieras nedan.

"Vem tar hand om knäet?"

Detta fall får vara en prisma för de vardagliga diskussioner som ibland förs på möten med olika professionella. Samtalen nedan rör en pojke, Christian, som varit placerad på ett utredningshem, sedan en behandlingsinstitution och till sist ett familjehem. (Se också Thelanders kapitel) Vi har följt honom på alla dessa ställen, men här skall endast två möten där familjehemmet är involverat diskuteras. Några olika konkreta diskussioner visar hur åtgärder inte blir lösta mellan dessa möten trots inblandning av ett stort antal professionella. De konkreta ämnen som diskuteras rör en musikdator, ett ont knä och sommarpraktik ...

Möte 1

Christian bor nu i ett familjehem i en mindre skånsk stad. Det första mötet är ett "överlämningsmöte" där personalen från behandlingsinstitutionen skall vidarbefodra sina erfarenheter och en "överenskommelse", dvs en planering av fortsatt behandling skall skrivas. Femton personer beräknas komma. Två uteblir men det är ändå ett stort möte med representanter från skolan, från behandlingshemmet, en socialrådgivare, familjehemmet, mamma, socialförvaltning och samordnare.

¹¹⁴ HVB betyder Hem för vård och boende. De flesta är privat drivna.

Man går igenom punkterna i överenskommelsedokumentet. Skolan rapporteras "funka jättebra". Diskussionen går vidare till praktik där det visar sig att pojken skulle ha 2–3 dagars praktik men ännu inte fått det.

Anders, familjehemspappan, undrar om de själva kan fixa en praktik. Pernilla (lärare) säger att det går bra och att de om de hittar en lämplig arbetsplats ska kontakta henne så kan hon kontakta firman och ordna själva pappersarbetet. Anders nickar, säger att han har ett par stycken han tänker på som han ska ringa, säger till Christian något om att det här med praktiken kommer att ordna sig.

Så småningom kommer man fram till temat fritid. Pojken vill börja träna på ett gym, men han besväras av någon form av knäskada. Anders, familjehemspappan säger att de måste kolla upp hur det är med Christians knä. Ett annat fritidsintresse är musik:

Mamman säger något om att hon har ordnat en dator som han ska få, som han kan använda som musikdator. Christian tittar uppmärksamt på henne. Socialrådgivaren Ulf säger att han gärna hjälper till med detta, även Anders och Agneta (familjehemsmamman) är positiva till att Christian utvecklar sitt musikintresse. Agneta berättar att musik som Christian skrivit ska spelas snart på ett lokalt arrangemang. Christian får mycket beröm för detta. "Vad fort det har gått!" säger Ann från Oxelstrand (institutionen).

Efter att allt detta gått genom tar samordnaren upp Överenskommelsen och den fylls i efter lite knot från de övriga. Samma saker som diskuterats tidigare fylls i men man kommer också in på lite andra frågor: hälsofrågor, fråga om körkort och övningskörning vilken Christian säger att styvpappan skall ta hand om samt frågan om sommarjobb, vilket socialrådgivaren kommenterar:

Ulf berättar att Christian troligen kommer att kunna få ett sommarjobb under tre veckor i kommunen. Han säger att Christian själv måste skriva en ansökan, men sedan kan han (eller soc.sekr., minns ej riktigt) se till att ansökan behandlas med förtur. Christian nickar, säger att det ska han göra. "Det låter ju jättebra", säger Agneta.

Sammanfattningsvis: I avrapporteringen från institutionen har meddelats att Christian fungerat väl. Beträffande planeringen har vi 1) en skolform som skall undersökas, 2) en praktik som lärare från skolan säger sig arbeta med samt en familjehemspappa, som säger sig kunna hjälpa till med praktiken och försäkrar att "det ska ordna sig", 3) ett ont knä som familjehemspappan säger att de tar ansvar för, 4) ett musikintresse som alla uppmuntrar där mamman säger sig kunna ordna en dator för detta och socialrådgivaren ska hjälpa till med denna, 5) socialrådgivaren, möjligen i samarbete med socialsekreteraren kan ta ansvar om pojken själv skriver en ansökan om sommarjobb.

Här tycks alltså uppgifter vara klara och tydliga och arbetsdelningen lagd. Vad händer då på nästföljande möte?

Möte 2

Det andra mötet går av stapeln en månad senare. Medverkande är familjemamman, samordnaren, socialrådgivaren, och två socialsekreterare förutom den unge och fältobservatören. Låt oss titta vad som hänt under denna månad – har arbetsfördelningen fungerat?

Jag saxar från fältanteckningarna:

Det onda knäet

Nästa tema (i överenskommelsen) är kropp och hälsa, "hur fungerar det?" undrar Clara (samordnaren). "Joo, jag mår bra", svarar Christian och berättar att han slutat röka. Men han har inte kommit igång med någon styrketräning, eftersom han fortfarande inte kollat upp sitt knä som han har ont i. "Jag kan knappt lyfta ett mjölkpaket", skojar Christian. "Det är viktigt att det kollas upp", säger Clara (samordnare), "vem kontaktar läkare om detta?" Man pratar en stund om vilken vårdinrättning som är lämplig, sjukgymnast, vårdcentral eller specialist, "fast till en ortoped behövs väl en remiss?", säger Agneta (familjehemsmamma). Socialsekreteraren säger till sist att hon ska kolla upp det och meddela Clara.

Musikdatorn

"Hur går det med musikintresset?" undrar Clara. Christian berättar att hans mamma (den biologiska, hon kunde inte komma på detta möte) har sagt att hon kan köpa en musikdator till honom. Agneta (familjehemsmamman) undrar hur det är när det gäller sådana utgifter, socialsekreteraren säger att om (den biologiska) familjen har pengar är det först och främst dessa som ska användas. Familjehemmet har redan en lite äldre dator som Christian skulle kunna använda som musikdator. Ulf (socialrådgivaren) säger att han ska hjälpa Christian att optimera datorn för musikproduktion, slänga ut onödiga program och så vidare. Agneta säger att det låter bra, "för om den gamla datorn fungerar så kan ju pengarna användas till att köpa program och annan utrustning som behövs istället". "Ni kan väl kolla upp detta till nästa möte", säger Clara och Ulf nickar. (Jag minns att denna fråga var uppe redan vid det förra mötet.)

Sommarjobb

"Sist pratade vi om ett eventuellt sommarjobb åt Christian hur har det gått med det?" Ulf (socialrådgivare) svarar att han har fått listan med sommarjobb och att han och Christian ska skicka en ansökan nästa gång de träffas. Men han tror att det ska gå bra med att få ett sommarjobb i Färinge kommun. Maria (soc.sekr) ger honom en frågande blick, säger att hon hört att det är ont om platser. Ulf, Maria och Ann-Mari (bägge soc.sekr) diskuterar detta en stund, utan att som jag uppfattar det komma till riktig klarhet om möjligheter till sommarjobb.

Sammanfattningsvis har inte mycket – om något – verkställts. Dessa två möten ger upphov till en rad kritiska invändningar och frågeställningar

beträffande samverkan och vårdkedjemodellens tänkta utfall. En familjemamma – som man kan anta vore ansvarig för att se till att ungdomarna i hennes vård får en basal sjukvård har inte tagit detta ansvar. Ingen reagerar. Ingen säger heller att detta är hennes framtida ansvar. Istället diskuteras till vem man skall vända sig med ett sådant problem. Ansvaret läggs på socialsekreteraren som i sin tur skall vända sig till samordnaren. Denna arbetsfördelning tycks vara situationell, den kan knappast vara genomtänkt: just denna socialsekreterare skall sluta sin tjänst inom kort. Mötet är hennes sista, en situation som knappast ökar möjligheterna att uppgiften blir genomförd. Inte heller diskuteras efter mötet enligt våra observationer eller i eftersamtal med samordnaren om denna arbetsfördelning var så välgenomtänkt.

Musikdator diskuteras återigen: ingen kommenterar varför den ännu inte blivit inköpt. Samtidigt hyllar alla den unges talang, alla tidigare instanser har uppmuntrat till en "aktivt fritidsintresse". Man undrar var motivationen tar vägen med dem som får vänta: en välkänd process i uppskjutanden är att "motivation dwindles" (Sellerberg, 2008).

Varför tar vissa yrkeskategorier initiativ som socialrådgivaren ovan, varför föreslår han att han (på betald arbetstid) skall fixa med en dator (vilket han sedan inte gör). Fallet med inköp av musikdator kunde kanske vid detta möte vara klart.

Beträffande sommarjobbet har en person, "socialrådgivaren" involverats. Enligt fältanteckningarna tas emellertid inte tråden upp, även om socialsekreteraren undrar om inte tiden är knapp (och kanske med detta lätt kritiskt antyder att ansökan borde ha skickats). Samordnaren sammanfattar endast: "Clara avslutar diskussionen om skola och arbete med att säga att skolan mailar en rapport varje fredag om hur det går för Christian." Frågan om sommarjobb blir inte – kan kanske inte vid denna tidpunkt bli mer tydliggjord. Skall den diskuteras vid nästa möte (8 maj) är det troligen för sent att arrangera.

Det är värt att notera att de vuxna i detta sammanhang är människor som får ersättning för att åtgärda olika ting, vilket man kan sätta i relief till den konventionella familjen som enhet, som verkställer sådana konkreta ting – där ses de som åtaganden som innefattas i föräldraskap och vars genomförande de flesta lyckas med trots heltidsarbete.

Ytterligare en kritisk invändning rör frågan om vad dessa ungdomar lär sig av denna typ av möten: onda knän kan man inte själv eller med hjälp av föräldrar gå med till en vårdcentral ... det skall arrangeras via tjänstemän, som vidarebefordrar frågan till en annan tjänsteman ... En musikdator kan man inte via ett familjebeslut inköpa – det ska en betald tjänsteman ta ansvar för – som sedan inte gör det. Vidare lär man sig att sommarjobb kan man vänta och vänta med att söka.

Skolplacering som inte blev av

Det är känt från forskning om ungdomsvård att institutioner som lägger vikt vid utbildning uppvisar "klart bättre resultat" (Andreassen 2003: 328). Samtidigt tycks skolgången nedprioriteras eller åsidosättas av institutionerna (Andreassen 2003: 329). Borland (1998) visar att ungefär 70 procent av ungdomarna i samhällsvård saknar skolkompetens efter utskrivning från institution eller fosterhem. Samtidigt är avklarad skola det ungdomar och föräldrar prioriterar högst.

Detta skolproblem har varit ett aktualiserat område under senare tid vilket bland annat visat sig i att Skolverket nyligen gav Statens institutionsstyrelse en anmärkning. Myndigheten har sedan dess uppmärksammat problematiken. Eftersom Andreassens bok *Institutionsbehandling av ungdomar. Vad säger forskningen?* varit spridd bland samordnare och de också hört honom föreläsa, har medvetenheten om vikten av skolans betydelse varit spridd. Detta kan vi också utläsa bland våra observationsnoteringar. Frågor om skolarbetet finns alltid med, samordnarna och ibland föräldrarna, har tryckt på institutionspersonalen att betona skolundervisning mer. På vissa utredningshem har man inte haft skolverksamhet, eller kanske ytterst lite tid, trots att eleverna ibland varit placerade där under många månader.

Genom att följa ett fall, ungdomen Ivan, som också relateras mer utförligt i Thelanders kapitel om samordnarnas arbete, kan vi se hur skolfrågan kan omtalas som prioriterad, men sedan faller bort när den unge återvänder till sin hemkommun. Jag inleder med utdrag från fältanteckningar där man kan följa hur man under mer än ett års tider på olika sätt talar om skolan som ett prioriterat område.

Saxat ur fältanteckningar:

Möte 1. Samordnaren summerar: "Okej, målet är att gå i skolan, och då måste vi uppfylla två delmål: komplettera betygen och träna de sociala färdigheterna så att det fungerar bra med skolkamraterna". (*Institutionsmöte. Datum: 070305. Sju vuxna deltar*)

Möte 2. "Det går bra med Ivan: han sköter skolarbete och deltar i institutionens aktiviteter på ett bra sätt." (*Institutionsmöte. Datum: 070410. Fem vuxna deltar*)

Möte 3. Man går vidare på temat "skolan". Ivan vill komma in på gymnasiet, men måste då först läsa in nionde klass. "Hur går det?", undrar Tomas (samordnaren). Ivan säger att det går bra, han trivs i en liten grupp som det är på Ramåsa (behandlingsinstitution). Läraren Maria håller med om att det

fungerar bra, även om Ivan är bättre på svenskan än på engelskan. Marco (soc.sekr) och även Ann (kontaktperson) säger att det är bra att I. vill gå i en vanlig skola, eftersom det är ett ställe där man kan få vanliga ungdomar som kompisar och inte bara Ramåsaungdomar. "Och kompisar blir inget problem", säger Marco, "Ivan är så social att han kommer att få kompisar direkt". (*Institutionsmöte. Datum: 070828. Sju vuxna medverkar*)

Möte 4. Maria börjar med att fråga Ivan hur han själv tycker att det går i skolan. "Det går bra, bättre och bättre, tycker jag", svarar Ivan. Maria (lärare) säger att I. jobbade bra. ... Saga (soc.) säger att de ska diskutera hemgången och att hon är ansvarig för överlämnandet till IV-programmet i Malmö när det blir aktuellt: "De kan ta över efter var han är", säger hon. (*Institutionsmöte. Datum: 071009. Sex vuxna medverkar*)

Möte 5. Det är nätverksmöte. Vi sitter i en ring i ett lite kallt rum med en whiteboard i ena änden och en grön heltäckningsmatta. Mitt i rummet på golvet ligger en hög med små stenar. Hasse, från Familjebasen, ska fungera som mötesledare. Han hälsar oss välkomna och förklarar varför stenarna finns där: "Ni ska ta en sten för varje framsteg som Ivan har gjort under den här tiden, och sedan berätta för gruppen varför ni tog stenarna". Folk verkar lite tveksamma, men till sist tar flera i gruppen ett par stenar var: Marco (kontaktpersonen från Ramåsa) tar en hel hög, "det är så många framsteg", säger han.

Nu har en öppenvårdverksamhet trätt in i bilden, de representeras av två "coacher" som skall vara ett stöd för de unga, men i verksamheten ingår även sådant som att ta urinprov. Båda är i min mening ganska "typiska" för många av dem som jag mött som jobbar med ungdomar med problem. De är svartklädda, Faron med streetwear: säckiga byxor och sneakers, Huzze med svarta jeans och t-shirt. Båda ser ut att träna styrketräning.

Det har blivit tid för kafferast. I ett litet "förrum" har man dukat fram kaffe, juice och kakor. Jag hamnar vid ett bord med Saga, Clara och Huzze. Saga (soc.sekr) nämner att man planerar för Temmertskolan när det gäller Ivan, men att rektorn Paula Eggert tyvärr inte kunde komma på dagens möte. Huzze (coach från öppenvårdsverksamhet Valet) verkar negativ: "Där ska han inte gå", säger han innan någon annan drar i honom och han försvinner från vårt bord.

Saga säger till mig och Clara (samordnare), tycker kanske att vi ser frågande ut: "Det är Temmertskolan som gäller för elever som Ivan, men det finns ju andra lösningar med kombinationer av praktik och så. Det kan säkert bli bra".

Under mötet fortsatte sedan betoningen av skolan. Besöken till den plane-rade placeringen i öppenvården begränsades då dessa skulle ta alltför mycket

tid i anspråk från skolarbetet, "betygen är viktigast i nuläget". En lång diskussion förs kring hur Ivan skall kunna börja i en vanlig gymnasieskola hösten 2008. Om han inte hinner läsa in betygen på institutionen ska han få stöd från Temmertskolan med det under våren, plus också någon form av praktik. Detaljerna beträffande skolgången bestämmer man ska redas ut på ett möte mellan Maria (lärare Ramåsa), rektorn på Temmertskolan ev. Huzze/Faron och Ivan. Ivan nickar, verkar nöjd med upplägget (även om det här med skolan/praktiken ändå känns lite hängande i luften, tycker jag). *(Nätverksmöte på förortlokal som är den kommande öppenvårdsverksamhetens, den unge fortfarande inskriven på institutionen. Datum: 080109. Tio vuxna medverkar)*

Möte 6. Institutionstiden sammanfattas: Samordnaren frågar om Ivan vill tillägga något, han svarar: "Jo, det har gått bra", säger han. "Det har hjälpt mig mycket, det är det bästa som hänt mig". "Du har gjort ett jättejobb", säger familjeterapeuten till Ivan, som nickar. Kontaktpersonen säger att personalen tycker så bra om Ivan att de nu har svårt att skiljas från honom.

Huzze från (öppenvårdsverksamheten) säger att det har varit lite problem med skoldelen. Han har pratat med rektorn och begärt att Ivan ska få sin undervisning i Valets lokaler: "För där är det lugn och ro, han ska inte vara på Tammertgymnasiet bland de eleverna". Men tydligen har rektorn ännu inte gått med på detta utan hänvisat till att de inte kan skicka iväg sina lärare. Hon menar att Ivan måste komma till skolan för undervisningen. Saga (soc.sekr) tillägger att de ska försöka lösa detta, Huzze säger att kompromissen kan bli att I. får komma till skolan sent på eftermiddagen, när det inte är så många elever kvar på skolan. Faron inflikar med eftertryck i rösten: "Vi har inte investerat ett år på ett behandlingshem för att sedan skicka honom till en katastrofskola, det är inte bra". Huzze säger något om att sista ordet inte är sagt, men att frågan snart ska lösas.

Huzze (coachen från öppenvården) säger att det i dagsläget bara är planerat skola två timmar i veckan för Ivan (han ska läsa upp sin engelska till godkänt betyg), men han tillägger: "Vi siktar på fyra timmar men får ta vad vi får". *(Avslutningsmöte på institutionen. Datum: 080213. Tio vuxna närvarande)*

Möte 7. Detta är det sista mötet och är också ett s.k. uppföljningsmöte. Det hålls på Valet, en öppenvårdsverksamhet i en av storstäderna. Anja säger att mötet nu också ska prata om Ivans skolgång. Saga (soc.sekr) säger än en gång att de försökt utan att lyckas. Huzze inflikar att han fått beskedet att IV-programmet är överbokade och inte kan ta emot Ivan förrän till hösten.

Ivan har efter att ha förklarats varit något av en mönster-MVG-ungdom, skrivits ut och har nu fått ett återfall. Förklaringen placeras i bristen på samsättning, hans kontaktperson säger: "Han avskyr att vakna varje dag i (förortens namn) i tomhet och inte ha något att göra, inget jobb, ingen skola."

Anja från Familjebasen undrar då varför inget var klart när Ivan kom hem och säger att "hon förstått att det ska MVG jobba med, just de sakerna." Samordnaren förklarar att Valet själva velat sköta kontakterna med skolan. (Förortslokal. Datum: 080409. Nio personer närvarande)

Ivans fall illustrerar klara brister i samverkansmodellen. Här återfinns både en otydlig arbetsfördelning och inget ansvarsutkrävande.

Sammanfattningsvis blir resultatet att denne unge man inte har någon skolplacering; något som skulle vara en hörnpelare i projektet. Skola är något alla inblandade arbetat för och talat om på möte efter möte under mer än ett års tid. Som utvärderare ter det sig egendomligt att ingen tycks ha ansvar för att en så basal uppgift inte sköts. Ansvaret i eftervården överlämnas till en "coach" i en öppenvårdsverksamhet, som tagit stark ställning mot den skola som var aktuell: *Där skall han inte vara.* Kanske grundas hans ställningstagande i de associationer skolan ifråga har som "IV-skola", dvs. att den har många elever som inte klarat av alla de vanliga gymnasieprogrammets krav. Socialsekreteraren som 20070910 sagt att hon tar ansvar för att pojken blir inskriven på IV-programmet har uppenbarligen inte gjort detta. Kommunen som accepterat avtalet med MVG, där samordnare är en viktig del, tillåter ändå att öppenvårdsverksamheten avsäger sig samordnaren. Projektledningen tar inte strid med kommuner som trots att de skrivit under avtalet inte samarbetar. Detta var inte den enda gång detta skedde. Här finns alltså en rad vuxna som såväl motarbetar varandra, som släpper sitt ansvar och går förbi skrivna avtal.

Detta sista möte slutar i frågetecken: Kontaktpersonen – en ny sådan, "Tesch", säger innan han måste gå till ett annat möte, att han tycker att Ivan saknar livserfarenhet och att han försöker hjälpa honom med det. Huzze förklarar att de "kanske har ordnat en lösning", en folkhögskola.

Fullständig genomklappning: skuldplacering

Ovan har vi gått igenom skolproblematiken. Nu skall några andra brister i samma fall diskuteras. Samtidigt kan den parallella tendensen att lägga ansvaret framförallt på den unge, men också förlägga skulden till brister hos andra frånvarande professionella uppmärksammas.

Vid ett möte har kontaktpersonen, som pojken uppskattar, på institutionen talat om vikten av att pojken får hjälp med att skapa rutiner i sitt liv: "Han behöver mer schemalagd tillvaro den första tiden".

Vid nästa möte tycks den öppenvårdsverksamhet som nu skall ta över svara på denna uppmaning när planering inför hemflytten diskuteras. Samordnaren:

"Så jag lämnar ordet till Valet", säger hon. Huzze går fram till whiteboardtavlan, där han börjar rita upp Ivans veckoschema. "Vi är fyrkantiga på

Valet", säger han och tillägger något om att de jobbar med tydliga scheman för ungdomarna. På tavlan skriver han så här:

Måndag	Valet 9.30–14.00
Tisdag	Jobb kyrkan vaktmästare 8.30–16.00
Onsdag	Valet 9.30–14.00
Torsdag	Jobb 8.30–12.00 Skola 13–15
Fredag	Jobb kyrkan vaktmästare 8.30–16.00

Man skulle kunna se veckoschemat som en åtgärdsleverans – en konkretiserad återknytning till det tidigare angivna behovet av struktur. Det är emellertid fortfarande en abstraktion.

Vid nästa möte när Ivan är placerad hemma, är inget realiserat. Skolan har vi redan sett att den inte blivit av, men nu är inte heller den utlovade praktiken realiserad.

"Vad händer nu?" frågar Anja (en av många professionella). Huzze ger en ganska utförlig redogörelse för vad som hänt. Det var planerat på Ramåsa för en kombination av praktik och skola för I. "Men praktiken föll, tyvärr, där var en dubbelbokning, och skolan kunde inte hjälpa till.", säger Huzze.

Huzze säger också att Ivan ska få en månads kommunalt sommarjobb, något som ordnas via skolan. Han tillägger också att I. ska skriva en CV, "så att han ska kunna söka jobb om skolan faller". "Annars kan han ju jobba på helgerna", fortsätter Huzze. Han säger också att Ivan klarade att själv söka socialbidrag, "så han kan fixa det mesta". "Ja, jag klarade det", inflikar Ivan. Huzze säger att han förstått hur viktigt det är att ställa krav på Ivan. Det var inte konstigt att Ivan trivdes på Ramåsa, menar Huzze, "för där gullade man med honom". Huzze säger att Valet har gjort sitt bästa för att hjälpa Ivan, "han har varit här fler timmar än vad han egentligen skulle".

Hela mötet handlar om att (se diskussion om Egenskapsprat) Ivan får en uppsträckning. Hans negativa egenskaper listas och framförallt är hans "coach" aktiv under detta stora möte. Ingen ställer emellertid coachen mot väggen eller någon annan vuxen med myndighetsansvar till svars beträffande utebliven skolplacering eller praktik. Man låter också ansvaret vila på institutionen som "gullat med honom" stå opåtalat. Den goda relation med kontaktpersonen – till exempel – (se Thelanders kapitel) är nu något som publikt förklaras som felaktig. I detta fall tycks dessutom institutionens utförande av uppgifter faktiskt ha fungerat: den unge är nöjd med sin kontaktperson och undervisningen sägs ha fungerat på institutionen.

På detta sätt kan åtgärder på papper ("överenskommelser" och genomförandeplaner) eller presenterade på whiteboard te sig som tomma fabrikationer – planering, åtgärder och uppföljning medan dess konkretioner rinner ut i sanden. Ingen moraliserar över de professionellas bristande ansvar, medan

en stor samling vuxna nu samfällt kan förklara vilka egenskaper den unge har (inställsam, lat osv.) samt kräva att den unge själv ska skapa rutiner i sitt liv. Det är krav vi vet att de flesta välanpassade vuxna utan trassliga barn- och ungdomserfarenheter har svårt att leva upp till under exempelvis en arbetslöshetsperiod. Inte heller något sånär välanpassade tonåringar brukar klara detta.

Ingen reflekterar heller över att den insats i form av prat, dokument, andra ansträngningar och ekonomiska kostnader alla dessa vuxna anställda tidigare satsat, nu bara sipprar ut i ett intet.

Möte på socialkontor

Följande utdrag utgör ett exempel på ett möte som inte följer projektidén om planering, samordning och uppföljning av åtgärder, men som ändå bedöms av den aktuella samordnaren som välfungerande.

Mötet på socialkontor inleds med att Kristin, som är socialarbetare ber Mota Resort rapportera om vad som hänt sedan förra mötet. Det har hänt en del sedan förra mötet, säger Henry och Annette från öppenvården. De berättar att flickan har varit på PRAO (arbetslivspraktik), men att hon inte trivs med denna, de har fått veta att flickan skolkat en del från sin praktik. "Däremot", säger Anette, "så har ADL-träningen fungerat bra, och hon håller bra ordning på sitt rum".

Flickan har också vid två tillfällen varit borta över natten utan tillstånd (hos en pojkvän?), något som inte är tillåtet (flickan har fortfarande LVU, dvs. är tvångsomhändertagen). Socialsekreteraren talar allvar med både behandlingspersonalen och den unga flickan. "Ni måste strama upp det lite" säger hon till HVB-personal, som nickar.

"Vad tycker du om detta, D.?" frågar samordnaren. "Vet inte, inget", svarar hon och är sedan tyst. Hon tittar mest ner, verkar emellanåt inte lyssna särskilt uppmärksam. "Tjurig tonåring!" har jag skrivit i mina anteckningar, och mamman säger till henne: "Lyssna nu!". Mamman tar till orda, säger något om att hon fått ett eget boende och att det verkar fungera bra med D. Mota Resort verkar vilja förklara sig ytterligare, de säger något om att det behövs mer struktur och mer planering för D. för att det ska fungera. Kristin nickar.

Mamman inflikar att D. kanske snart kunde få komma hem till henne på permission (över natten, om jag förstår henne rätt). "Nej", säger Kristin med eftertryck, "vi måste först se till att allt fungerar på Mota Resort, först då kan det bli aktuellt att sova över hos mamman". Den unga verkar stött, säger: "OK, är vi klara då?" För jag har annat jag vill ta upp", säger hon och börjar prata om att hon vill ha pengar till ridning och att hon behöver mer pengar till kläder. "Nej, inte nu", säger Kristin, "det där tar vi sedan med Mota Resort". Den unga säger något om att hon behöver gå ut, reser sig upp och lämnar rummet, slår igen dörren med en smäll.

Mötet går mot sitt slut, man bokar en tid för nästa möte innan mamman går ut efter dottern.

"Jag kanske verkar sträng idag", säger Kristin (till Henry och Annette, kanske delvis också riktat till mig?), men jag kan vara gullig om jag vill". Tobias (samordnaren) nickar: "Mm, det är viktigt att hon ser att 'jag måste sköta mig för att få rida'." Anette säger att hon blev arg på den unga (när hon ljög om att hon varit borta från ungdomshemmet). "Jag och Henry tog in henne i ett enskilt rum och hon märkte att vi var förbannade, då såg jag att hon reagerade. Hon har annars varit nonchalant". Kristin nickar och säger: "Vi måste nysta i varför hon gör sådana val och sticker iväg från boendet. Kanske är det normalt för henne att flacka omkring?" funderar hon.

Jag frågar samordnaren vad han tyckte om mötet, han säger att han tycker att Kristin är bra: "Hon har bra struktur, hon vet vad hon gör. Sådana här möten tycker jag är exempel på tillfällen där jag kanske inte hade behövts som samordnare".

För en utomstående ter sig samordnarens slutsats som anmärkningsvärd. Här har inte förekommit någon planering: mål eller delmål i någon form av konkreta termer har inte diskuterats, förutom att flickan skall hållas i stramare tyglar. Mötet är en form av uppsträckning som riktas både mot flickan och öppenvårdsverksamheten. Vare sig modern eller flickan kan sägas vara delaktiga i behandlingsplanering, något som enligt projektplanen var en utgångspunkt. Det som sker är att en arg ung flicka går ut och smäller igen dörren. Kanske behövs denna typ av interaktion, men den är långt från den bild av vårdkedja, dokumentation, stegvisa konkreta delmål, som målas upp i projektplanen eller i dokumenten kring samordnarrollen.

Ungdoms- och familjeinvolvering

Ett tydligt mål i projektet var att ungdom och föräldrar skulle vara delaktiga i planeringen. Eftersom samordnarna alltmer intog en administrativ samordnarroll, trots den ursprungliga skrivningen där samordnarna också skulle vara "ett stöd för den unge", är det väsentligt att se hur denna integrering fungerat i vårdkedjan.

Inledningsvis kan vi se hur ungdomars önskemål kan yttra sig. Det kan handla om en efterlängtd Mp3-spelare som är kvarlämnad hos en kompis, som finns utanför institutionen. Inte sällan rör det permissioner, önskemål om träningskort på ett gym, ridning, man vill i de flesta fall ha besked om tvångstiden för institutionsplacering: "när upphör LVU?", oftast vill man förkorta den, i något enstaka fall förlänga den.

Diskussioner kan också handla om sådant man *inte* vill ha i form av placeringar efter institutionen eller behandling på institutionen. Ett exempel utgörs av samtal som terapi. Det finns de som vill ha psykologsamtal och i tidningen *SiS i Fokus* (nr 1, 2008) rapporteras det om Jakob, som fått hjälp med en psykologkontakt han velat ha av sin samordnare. I våra fältanteckningar hittar vi emellertid endast ungdomar som *inte* vill ha samtalsbehandling.

Ungdomarna vi talat med eller hört under möten anser att samtal inte utgör någon konstruktiv behandling. Ibland uttrycker man synpunkter på att de är meningslösa, ibland att de inte förstår vad som sägs.

Henry och Annette berättar också att flickan haft tid hos My Way, en form av samtalsstöd för unga vars föräldrar missbrukar, men att hon efter något besök har uteblivit från dessa. D. är uppenbarligen inte nöjd med erfarenheterna av My Way: "De snackar en massa bullshit", säger D., "det är skittråkigt! Jag begriper inte vad dom snackar om".

Ett annat möte utspelar sig hemma hos en familj. Samordnaren introducerar dokumentet "överenskommelsen" och ett samtal om familjens kontaktpersoner introduceras. Mamman säger att hon är nöjd med en av stödpersonerna, men att hon tycker att en annan kontaktperson, Tony, "slarvar". Tony har hand om familjesamtalen men dessa har tydligen inte varit så lyckade, varken enligt mamman eller pojken U. "Jag behöver ingen psykologgrej", säger U., "behöver bara hjälp med praktiska saker". Mamman nickar.

Eva-Mari (soc) nickar, men säger: "Mm, men du har blivit dömd till vård i tingsrätten, och där ingår de här familjesamtalen". "Okej, okej", säger U., "jag kan väl träffa honom, men jag kan inte se hur han ska kunna hjälpa mig". Eva-Mari och Lotta (samordnare) tittar på varandra, Lotta säger: "Ja, men då blir det svårt att få samtalen att fungera, om du inte tycker att det är meningsfullt". Eva-Mari håller med Lotta, och tillägger: "Vad behöver du U., som du ser det?" "Jag vet inte", svarar han, "men jag behöver ingen som berättar för mig att kriminalitet är fel, för det vet jag redan".

Trots de ofta kritiska kommentarerna är olika former av samtalsgrupper eller individuella samtal en självklar behandlingsform, som institutions- och öppenvårdsverksamhet insisterar på. I fallet ovan tycks det juridiska beslutet tvinga fram dem. Men i fall där behandlingsinstitutionen själv säger att en ung flicka eller pojke inte behöver dem?

Felicia berättar att hon får samtal två gånger i veckan på Oxama (ett större HVB-hem), det är Jonny och en annan i personalen som håller i detta. "Känns det bra?", frågar Stina (kontaktperson från institutionen). "Ehh ... njaa, det känns rätt meningslöst, faktiskt", svarar hon. Det är tydligen så att hon inte känner något behov av att prata om det som hänt henne.

I efterdiskussionerna med de professionella pratar man om Felicia. Jonny säger att hon egentligen är lite för frisk som person för att vara på Oxama:

"Hon har varit med om trauman, men hon är inte traumatiserad", säger han och verkar med det mena att hennes upplevelser som han ser det ändå inte präglar henne idag ... Man talar också lite om samtalen med Felicia. Jonny säger att de har samtal, men att han inte skulle vilja kalla det för terapi egentligen.

Hur kan det komma sig att man vidhåller samtal som både den unge och "behandlaren" tycker är överflödiga? Sannolikt därför att samtal är en institutionaliserad form av verksamheten: det är helt enkelt det man kan ta till, det som finns och som uppfattas som ett program man kan presentera för omvärlden i form av förkortningar som KBT, ART etc. (Även vardagliga verksamheter som att städa, bädda sitt rum, borsta tändarna etc. ges sådana beteckningar, diagnostiseras och bedöms i samtal och på möten under beteckningen ADL-träning, dvs. aktivitet i det dagliga livet.)

På behandlingshemmet ovan, Oxama, hade man fått rekommendationen att flickan skall få en "rikare fritid". Hon uppger vid ett möte att hon har det trist på sin praktik, som tycks handla om att gå ut med hundar. Dessutom har hon tråkigt på helgerna har hon berättat för kontaktpersonen. När hennes kontaktperson, Stina, lite försiktigt tar upp frågan om fritiden med behandlaren förvandlas emellertid tristessen till en pedagogisk metod. Från fältanteckningarna: "Jonny säger något om att detta är en del av vad F. måste lära sig att hantera: "Det måste inte hända saker hela tiden, Snap! Snap! Snap! [han knäpper med fingrarna], även det är något som hon måste lära sig". Här handlade det om huruvida en rekommendation från utredning från SiS om "rikare fritid" följts – avsaknaden av aktiviteter kan knappast indefinieras i detta. Andra behandlingsmetoder kan ju faktiskt förorda starka eller uppslukande intressen som en motpol mot icke önskvärda aktiviteter. Kanske har helt enkelt behandlingshemmet inget mer att erbjuda.

De professionellas brister vänds inte sällan till kritik och utpekande mot de unga. I denna beskrivning målas bilden av en aktivitetstörstande actionflicka – kanske något bortskämd. Fältobservationerna har under hela tiden flickan följts varit de motsatta och enligt HVB-hemmets egna diagnoser har man talat om henne med ord som tillbakadragen och lågt självförtroende.

Det ungdomarna faktiskt vill då? En väsentlig sak handlar om permissioner och om fortsatt vårdform eller utskrivning. Fallet ovan är det enda exemplet vi funnit där en ungdoms röst varit effektiv. Hon lyckas med hjälp av socialsekreteraren – inte samordnaren – avstyra ett gruppboende "med stöd av LSS". (LSS – Lag om stöd och service till funktionshindrade, här nämns lågbegåvade – alternativ som särskola antyds). Behandlingshemmet ("HVB-koncernen") argumenterar vid senare möten för att ha kvar henne – trots att hon enligt mötet ovan "egentligen" är för frisk att vara hos dem.

Flickan blir utskriven till ett familjehem och inskriven vid en skola. Det är på denna skola man avfärdar intelligensutredningen från SiS utredningshem: "inga inlärningsproblem. På väg mot VG ..." (se kapitlet Administrativ hållning, dokumentkamp) och Oxamas diagnos om lågt självförtroende. "Det har hon inte visat här". Det är slående hur olika dessa diagnostiska etiketter sätts i skilda behandlingssammanhang.

Hur har argumentationen och samspelet beträffande placeringars utsträckning i tiden gestaltat sig? Kortare placeringstider är något som samordnarna – och ungdomarna – i allmänhet argumenterar för (se Thelanders kapitel om konkreta illustrationer). Även här bygger man på resultat som Tore Andreassen visat i boken *Institutionsbehandling av ungdomar*, som varit en grundpelare i projektet. Våra fältobservationer under möten ger inte belägg för något större inflytande härvidlag. Detta kan emellertid ha funnits enbart genom att en delvis utomstående person fått insyn i beslut kring placeringstider: enligt SiS egen utvärdering av projektet har vårdtiderna för de placerade ungdomarna inom projektet förkortats. Vi har emellertid vissa noteringar från sådana försök. En samordnare berättade exempelvis om att hon tagit strid för att få en orimligt långvarig tvångsplacering att upphöra, genom att uppmuntra ungdomar och föräldrar att skriva till Överklagandenämnden. Det finns också ett motsatt fall (se Föräldrakapitlet i rapporten) där modern och sonen i en intervju rapporterar att de ville ha en förlängd institutionsplacering med LVU och att samordnaren hjälpte dem med detta.

Ett möte illustrerar emellertid hur ett sådant inflytande kan vara svårt att tillskansa sig om socialsekreterarna är motvilliga. Deras synpunkt är väsentlig eftersom denna form av administrativ rätt ger tjänstemän ett mycket starkt inflytande (till skillnad från rätt som avgörs via traditionella domstolar). I detta fall befinner vi oss på en institution. Man har hållit ett förmöte; detta behövs anser man, eftersom pojken vid förra mötet blev arg och upprörd och nu – återigen – vill ha besked om när hans LVU skall upphöra. Kristin, socialsekreteraren som för befälet (det är två socialsekreterare med) hävdar att pojken måste ha fortsatt LVU. Detta framförs också under det formella mötet. Pojken lämnar mötet, klart upprörd, och nu är vi vid "eftermötet" med de professionella:

Kristin nickar, säger: "Det är svårt det här med LVU, svårt att förklara för honom hur vi ser på det. Han ser LVU som ett övergrepp och inte som omsorg".

Vera vänder sig till Erik (inst.repr.) "Kan ni jobba med LVU-frågan?", undrar hon. "Ja, men inte garantera resultat", säger han. Erik fortsätter med att säga att han tycker att det borde kunna gå att ge någon sorts besked i LVU-frågan till R., han är uppenbarligen inte helt enig med socialsekreterarna på den punkten. "Är det verkligen så farligt att säga att om den positiva trenden fortsätter så finns det ingen anledning till LVU? R. behöver något tydligt och konkret: 'Om du sköter dig, inte slår folk på käften, går till psykologen och så vidare så kommer du att slippa LVU'."

Lotta verkar hålla med Erik, hon fyller i: "Det kan brytas ner i ett antal punkter: inget våld, inga hot, inget självdestruktivt beteende, delta i familjesamtal, delta i psykologsamtal". Vera invänder: "Ja, men det kan vara problematiskt med dom här yttre kriterierna. Då följer han dom men har samtidigt ett inre kaos". Lotta: "Men kan man inte utgå från att han om sex månader har internaliserat dom?" "Nej, det är inte säkert", invänder Vera. Kristin håller med Vera, det har verkat fungera även tidigare men spruckit vid hemgången.

Ett tidsobestämt LVU som "omsorg" tycks inte enbart uppfattas som tveksamt av den unge utan också av de andra professionella i den s.k. vårdkedjan. Här står de två representanterna från socialtjänsten på ena sidan, ovilliga att ge något konkret besked i LVU-frågan, medan institutionsföreträdaren och samordnaren å andra sidan gärna vill ge ett mer konkret besked. Argumenten kring delmål, "att bryta ner till ett antal punkter" hjälper inte. Vera, "medhandläggaren" från socialförvaltningen, stöder Kristin och använder ett motargument som är omöjligt att vare sig diagnostisera eller konstatera när det fullföljts: "hans inre kaos". Därvid blir det.

Familjen då, ges de något inflytande? En fördel enligt projektplanens mål med dessa möten är att de ger föräldrar ett visst inflytande, som bygger på något större insyn och ett konkret möte med de aktörer, som bestämmer över deras barn. Genom insyn och direkta möten kan ämnen som kanske annars inte aktualiseras kommenteras. Här ser vi en pappa som kan ge synpunkter på läxor under institutionstiden:

Samordnaren undrar om S. själv känner att det går framåt i skolan. "Nej, det tycker jag inte", säger S. allvarligt. Läraren säger att det kan vara knepigt att avgöra, att S. helt enkelt får lita på lärarna när de säger att han faktiskt gör framsteg. Samordnaren undrar om S. får några läxor, S. svarar "nej". Läraren säger att S. vill ha läxor, det blir en stunds diskussion där pappan tycker att S. absolut bör få läxor när han nu själv vill ha det, undrar varför detta inte redan gjorts. Läraren kan inte ge något riktigt bra svar, upplever jag (fältobservatören), men säger att de ska ordna med läxor framöver.

I andra fall ser vi föräldrar som både berömmar vissa professionella samt luftrar viss kritik. Här en mamma som vill förorda en viss skolform, Meteoren, men samtidigt undrar varför praktik inte genomförts. Detta diskuteras under ett överlämnings-/planeringsmöte. Hennes undran kring praktiken kan uppfattas som en kritik mot Meteorens personal, trots att hon uppskattar skolan:

Nu följer en lång diskussion kring olika möjliga framtidsscenarion beträffande skola/praktik. Mamman säger efter en stund att hon vill att Peter ska gå kvar på Meteoren, eftersom det fungerar så bra där. Samordnaren frågar vad Peter säger om det, han svarar att han inte haft tid att fundera. Man bestämmer inget definitivt, men jag får ändå intrycket av att diskussionen mynnar ut i att Peter troligen ska vara kvar på Meteoren i ytterligare ett år. Peter ska också ha arbetspraktik 2–3 dagar i veckan, något som redan är bestämt men som ännu inte blivit av. Mamman undrar varför. Pernilla (en av lärarna på Meteoren) svarar att de håller på att försöka ordna en plats men att det kan vara svårt att hitta arbetsgivare som vill ställa upp.

Vi ser också fall där föräldrar lätt tycks ha övertalats till ett förslag som de säger sig själva inte ha förespråkat. I flera fall avstår de från att argumentera kring ett förslag de själva givit, men inte fått gehör för. I andra fall är de relativt tysta.

En intressant tendens är att möten inte sällan fungerar som en form av gemensam vuxen linje inför ungdomarna. Det kan handla om klagomål på sena tider hos ungdomarna där föräldern får medhåll av de professionella. Ibland initieras sådana samtal av föräldrarna. Ibland kan ett föräldraomdöme kring hur det går med ungdomarna när de är hemma vara i stort sett berömmande, men med ett tillägg, "det enda är väl tiderna, att gå och lägga sig". Vid andra tillfällen kan det vara någon professionell som tar upp en tråd från tidigare möten och ställer en fråga, som nedan:

Samtalet kommer in på nattsömnen, Berit (soc.) säger något om att det inte är bra att hon använder mobilen på natten. Elsa blir irriterad, säger något om att mobilen och sin mp3-spelare är det enda hon själv bestämmer över. Mamman invänder att det inte är bra för Elsa när hon blir väckt av mobilen, det stör hennes sömn, säger att hon kan ta mobilen på natten. Elsa blir upprörd, säger att det får hon inte, "då tar jag din mobil i så fall!" Mamman och Elsa diskuterar en stund, jag får en känsla av att det är så här det kan se ut hemma hos familjen ibland. Gunilla (soc., medhandläggare) går efter en stund in i diskussionen och säger att "när man är fjorton bestämmer faktiskt föräldrarna, det måste du acceptera".

Andra klagomål från föräldrar, då de tycks söka en allians med tjänstemännen, kan röra utbildning och arbete:

Man börjar prata om skolan, det är tydligen så att Gunther nyligen har hoppat av sina gymnasiestudier. Nu pågår en diskussion om praktikplats för Gunther. Coachen från CIMI säger: "Du vill ha betyg från gymnasiet, men det tar för lång tid tycker du?" Gunther nickar: "Jag vill bli lagerarbetare, jag har sagt det *tusen gånger!*" säger han med viss irritation i rösten.

Mamman svarar: "Ja, men du hoppade ju av en utbildning till jobb på lager!" säger hon med eftertryck. De fortsätter diskutera detta en stund, Gunther har tydligen tidigare avbrutit en utbildning som mamman tyckte att han borde ha slutfört om han nu verkligen vill jobba på lager. Efter en stund säger coachen Mats att han tycker att de nu jobbar i fel ände: "Gunther måste jobba med sig själv och med vardagen, annars är det risk för nya misslyckanden. Vi måste få igång Gunther, ge honom energi och aktiviteter så att han känner att det händer något varje dag".

Monika (soc.sekr) instämmer: "Ja, försöka hitta något så att du inte hoppar av". "Han har gjort grejer förut", säger mamman och menar att sonen borde kunna komma igång med någon vettig sysselsättning. Samordnaren antecknar i överenskommelsen, summerar diskussionen: "Jag skriver som huvudmål att Gunther ska arbeta och tjäna pengar, och som delmål att han ska fylla på med energi med hjälp av insatser från CIMI".

Modern får lufta sin irritation, hon tycks vilja ha hjälp med att få Gunther att acceptera att han skall gå en utbildning. Dessutom vill hon att han ska ha "en vettig sysselsättning". Hon får emellertid inte något tydligt gensvar. Coachen vänder kraven till att istället handla om att "jobba med sig själv". Svaret i form av samordnarens skrivna delmål eller mål tycks vara en kom-

promiss: huvudmålet är arbete, men delmålet (det man enligt projektplanen skall bryta ner till konkreta insatser) är att han skall "fylla på sin energi" med hjälp av insatser från CIMI – öppenvårdsverksamheten.

Partnerskap, allianser eller försök till sådana kan alltså formeras mellan föräldrar och tjänstemän. Ett annat "partnerskap" är den unge och föräldern. Ibland handlar sådana om att man gemensamt pläderar för någon form av eftervård, praktik eller för en permission. Ibland handlar alliansen, "teamet", om att man gemensamt visar upp framgångar. Det kan handla om att man gemensamt vill framhålla framsteg i beteende, peka på en lyckad permission till exempel:

Samordnaren frågar, eftersom Oskar har varit på permission sedan det senaste mötet: "Hur har det gått hemma?" "Vi jobbar på det inom familjen, det går bättre nu", säger han och pappan håller med. "Vad är det som är bättre nu?", undrar samordnaren. "Jag kan behärska mig mer, vi kan prata, jag går undan när jag blir sur". Hans pappa håller med, säger att han tycker att sonen är mer mogen nu.

Beteende- och egenskapsprat: Utanför "planeringen"?

Eftersom projektplanen fokuserades på planering, mål och delmål, som skulle konkretiseras och prickas av vartefter är det av intresse att något kommentera mötesutrymme som inte upptogs av sådana frågor. Åtminstone kan man ifrågasätta om beteende- och egenskapsprat bör integreras i planeringen. "Behandling" skulle inte tillhöra projektuppgifterna. Vad behandling består av är inte lätt att reda ut och om man tillämpar den i projektet hyllade Andreassens bok *Institutionsbehandling av ungdomar* skulle man kunna hävda att färdig skolgång är en långt mer verksam behandling än t.ex. ART-kurser. På samma sätt skulle man kunna hävda att förkortad institutionsplacering är en annan behandlingsinsats. Det som konventionellt brukar ingå i behandlingsbegreppet är diagnos via samtal och samtal som terapi. I dessa samtal är koncentrationen ofta förlagd till individen – inte hans eller hennes sammanhang. Så var fallet även vid de möten vi följt.

I en annan studie av svenska ungdomsvårdshem visade det sig att en av de saker personalen skrev i olika journaler var noteringar kring ungdomarnas humör, de rapporterades vara sura, ledsna, nere, arga, ibland glada och soliga (Wästerfors och Åkerström, 2008). En poäng i sammanhanget var att humöret tillskrevs individerna. Det var som om dessa känslouttryck eller humörsvängningar uppstod ur intet, "inne i" personerna. Det fanns få noteringar kring hur samspelet med andra, med andra ungdomar eller med personalen kan ha format dessa sinnesstämningar.

Vid de här studerade mötena fanns noteringar kring humör, men vanligare var att aktörerna uppehöll sig vid dels beteende, dels egenskaper hos ungdomarna. Ibland vävs humörnoteringar emellertid in i samtalet, som nedanstående utdrag visar:

Även Hanna (avdelningsföreståndare, behandlingsinstitution) berömmar Nesims utveckling under sommaren: "Han har jobbat här på institutionen under sommaren också. Han och en annan elev fixade ett staket här utanför, vi var alla mycket imponerade. Visst finns det stunder när han blir arg, men det är längre mellan tillfällena". Hanna berättar om ett tillfälle när hon lovat visa Nesim ett papper, men glömde bort det så han fick vänta. "Tidigare hade du blivit jättearg", säger hon till Nesim, "men nu kunde du hantera det utan att bli arg". Den unge nickar och ler, han verkar uppskatta allt berömmet.

Mycket ofta "zoomade" man in egenskaper och karaktärsdrag hos ungdomarna, utan att ge en bakgrund eller kontextualisera. Inte heller exemplifieras de. Formuleringarna är ofta mer konstaterande i sin utformning.

Psykologen öppnar mötet, berättar i stora drag vad han sa till soc.sekr. De andra från institutionen fyller i. Läraren: "Han är kreativ, skriver dikter och vill hålla på med musik". Beteendeutredaren: "Han har svårt att uttrycka känslor och hantera stimuli".

Bedömningar sker av anställda vid samma institution varför man kan fundera lite över hur de tolkar sina utsagor eller att de problematiseras. Att vara kreativ, skriva dikter och syssla med musik brukar tolkas som sätt att uttrycka sig. Ett sätt att "hantera stimuli" kan ju vara att "hålla på med musik". Bedömningarna av egenskaper och beteende fortsätter vid nya möten. Vid en senare tidpunkt förklarar lärarna på den skola pojken nu går i att han är "trevlig, social och kommer i tid".

Ett möte som hålls beträffande den pojke vi följde i avsnittet "Skolplacering som inte blev av" består av räfst- och rättarting. Till bakgrunden hör att, som Goffman påpekar i sin klassiska bok *Totala institutioner*, de intagna så småningom kan tröttna på att ständigt få sin personlighet bedömd, bedömningar som dessutom fluktuerar. Till saken hör att denne unge man, liksom många andra tidigare på institutionerna varit föremål för ett antal "egenhets- och personlighetsbeskrivningar". Här handlar det inte om att beteenden är felaktiga. Här handlar det om egenskaper.

Vi befinner oss i en källarlokal i förorten på ett uppföljningsmöte. Det är ett 10-tal vuxna plus pojken Ivan. Dessa har misslyckats med vårdplaneringens skol- och praktikplacering. Ivan, den pojke vars havererade skolplacering relaterades tidigare, har vid något tillfälle druckit öl och rökt hasch.

Ann (från frivården) säger att hon tycker att mötet ska fokusera på säkerhet kontra risker för Ivan. Hon skriver upp "Säkerhet" och "Risk" på tavlan och ber alla att komma med förslag på vad hon ska skriva under respektive rubrik. Alla fyller på och det ser efter en stund ut ungefär så här:

Säkerhet

Stort professionellt nätverk
Hemmet

Risk

I. orkar inte tänka
Ostrukturerat

Mamman	I. vet inte hur han ska tänka
Mognad	Omogen
Känslig	Lat
Familj och släkt	Vänner
Nätverksmötet	Ensam
Vänner	Inställsam
FMN	Olydig
Flickvännen	Saknar sysselsättning
Lydig	

Det är coachen Huzze från öppenvårdsverksamheten Valet som bidrar med de mest kritiska kommentarerna under rubriken "Risk" ("Ivan orkar inte tänka", "Lat", "Inställsam"), han nämner under "Säkerhet" endast "Stort professionellt nätverk".

Allt som handlar om Risk är *individuellt* utpekade dåliga egenskaper hos Ivan, den unge mannen, utom "saknar sysselsättning". Den enda positiva individuella egenskapen "lydig" är egendomligt närliggande den riskabla: "inställsam". Dessutom kan Ivan inte slå sig till ro med att det trots allt var något positivt som tillerkändes honom eftersom man bland riskfaktorerna också återfinner att han är olydig.

Att det är Huzze från den öppenvårdsverksamhet som Malmö stad anlitar, som är så kritisk är noterbart eftersom att hans yrkestitel är "coach". Med denna brukar man benämna en person som skall stödja, uppmuntra, få en att våga. Hur detta görs genom att man publikt, i pojkens närvaro, tillskriver honom egenskaper som utgör risker, är gåtfullt. Inre egenskaper kan antas svårare för pojken att uppfatta som något han kan förändra jämfört med kritik för tillfälliga beteendeöverträdelser. Det är denne coach och hans medhjälpare som nu har givits ansvar för Ivan.

Vidare står det inte klart hur denna egenskapslistning ska användas i planeringen av den framtida behandlingen – inte heller använder sig samordnaren av "frågans makt" för att klargöra detta.

7.4 Ansvarsuppföljning?

Möten kan fungera som ansvarsuppföljning. En av samordnarna som drivit den administrativa hållningen ansåg ju som påpekades i inledningen att möten och dokumenten har en kontrollerande funktion: Det är inte OK att komma på möten och inte ha gjort det man ska.

Det är möjligt att det fungerar så, men vi ser få kommentarer kring uteblivna åtgärder. Några småkommentarer förekommer. Under ett möte beklagar man att den fysiska träningen inte kommit igång. Flickan vill gärna gå till ett gym och träna. Familjehemsmamma säger då att hon inte köpt ett gym. kort med hänvisning till att "ett årskort kostar ju 6.000:- och vi vet ju inte om hon (flickan) stannar hos oss." Socialsekreteraren säger då kort att "man

kan ju köpa ett kvartalskort". I ett annat fall när en havererad skolplacering diskuteras är det samordnaren som får klä skott när en representant från kommunens socialtjänst frågar henne "Är det inte sånt som MVG-samordnarna skulle ordna?" Samordnaren i fråga säger till fältobservatören efter mötet att orsakerna bottnade i en konflikt mellan öppenvårdsverksamheten som inte velat ha med samordnaren och skolan. Detta tas emellertid inte upp till diskussion under mötet. Slutligen har vi fallet med sommarjobb (se ovan i detta kapitel under Otydlighet, fältobservatörens anteckningar) där en person involverats: en person med otydlig yrkesbeskrivning, en "socialrådgivare". Samtliga personer runt bordet torde vara någon form av rådgivare, här kanske socialsekreteraren önskar sig någon med lite mer handlingsorientering. Hon tittar frågande på honom och undrar om det inte är ont om platser. Det är möjligt att tolka hennes yttrande som en viss form av lätt kritik.

Det är sällsynt att vi ser samordnarna själva yttra sig öppet kritiskt. Möjligen beror det på att de inte har någon egentlig makt- eller mandatbas. Ett exempel är en samordnare som ställer en fråga. Här fungerar kanske "frågans makt", som den enligt projektidén är tänkt att göra. Frågan som ställs tycks uppfattas som en lätt kritik:

Tomas (samordnaren) går vidare i genomförandeplanen, han undrar hur det gått med familjesamtalen som Petter skulle hålla i. Här minns jag inte exakt vad Torsten svarar, men de hade tydligen något samtal runt skolavslutningen i juni. Sedan skulle det ha varit något ytterligare samtal under sommaren (så uppfattar jag det), men det mötet blev inte av, det var något missförstånd angående tidpunkten.

Även fältobservatörens kommentarer styrker att sådana kritiska ansvarsfrågor sällan dryftas. I ett fall, som relaterades ovan, fanns det en tydlig uppgift: sommarjobb, och en tydlig arbetsdelning: det är socialrådgivarens. När det visar sig att socialrådgivaren inte skött detta, är det socialsekreteraren som reagerar. Hon gör det genom att enligt fältanteckningar ge honom en frågande blick och säger att hon hört att det är ont om platser ... Fältobservatören lägger till sin egen kommentar:

(De diskuterar detta en stund, utan att som jag uppfattar det komma till riktig klarhet om Christians möjligheter till sommarjobb. Medan jag skriver detta blir jag påmind om hur sällan det är som jag hört någon samordnare säga rakt ut vid något möte: "Men det där skulle ju du kolla upp, varför har inte det gjorts?" Spontant kan jag inte minnas att jag någon gång hört det sägas rakt ut på det sättet.)

7.5 Diskussion

Samordning och möten – råder identitet däremellan? Är samordning möten?

Sannolikt inte, men detta intryck kan man få om man läser fältanteckningar från möten och intervjuutdrag (som behandlas i övrigt i rapporten), som om (vissa) aktörer antog att så var fallet. Möten kunde lika väl ses som ett instrument för samordning men tendensen tycks vara att instrumentet blir huvudsaken. Hur kommer detta sig? Förmodligen av de antropologiska skäl som hänvisats till i kapitlet Den administrativa hållningen. Möten manifesterar enighet, handlingskraft, "nu händer det nåt", och innefattar en etablerad rituell form. En sådan manifestation är emellertid inte nödvändigtvis samma sak som ett resultat.

Inledningsvis ställdes frågan: *vad* skall samverkan förbättra? Vi kan hypotetiskt tänka oss att

- a) samverkan skall "säkra vårdkedjan" för att förhindra att arbete inte ska dubbleras, att saker och ting görs i fel ordning etc.
- b) samverkan skall "säkra vårdkedjan" för att säkerställa att olika aktörer faktiskt utför sitt arbete.

Samverkan uttrycks inte i den mötesverksamhet vi studerat genom a) samordning, koordination, arbetsfördelning som är fruktbar och konstruktiv, rationell eller effektiv. Möjligen kan den ha ökat tendensen beträffande b) en social kontroll i att säkerställa att betalda anställda, tjänstemän, familjehemsföreträdare etc. utför sitt arbete. Även beträffande denna aspekt tycks emellertid finnas stora brister.

"Accountability" eller ansvarsskyldighet, t.o.m. ansvarstillskrivning, var ytterst knapphändig. Det fanns sannolikt, som i alla grupper, en social kontroll, men den uttrycktes mycket lågmält – om alls. Den administrativa (byråkratiska) hållningen ser vi manifesteras sig även beträffande denna aspekt; det samordnarna eller andra aktörer bad om ursäkt för handlade exempelvis om brist på dagordning, eller när man förklarade brister i mötet med att man själv inte var sammankallande. I fall där uppenbara brister, felaktigheter eller haverier i vårdkedjan inträffat försvinner frågan om vem som bar ansvar för detta. I något fall inträder en egendomligt administrativ arbetsdelning, i andra fall riktas indirekt kritik mot tjänsteman, andra professionella som inte är närvarande på möten. I flera fall vänds kritiken mot ungdomarna där deras beteende eller inre egenskaper granskas publikt inför många vuxna samtidigt som de själva är närvarande. Det finns som vi sett det, ingen återkoppling till de anställdas brister vare sig till utförda intelligenstester, som bedömts vara felaktiga (de finns kvar i ungdomarnas journaler), till uteblivna skolplaceringar, uteblivna gympakort, arbetspraktik eller till onda knän som inte tas till sjukvården.

Sammanfattande slutdiskussion

Sammanfattningen nedan är strukturerad i avsnitten:

- * Den administrativa hållningen
- * Vårdkedjan kontra sammansatta relationer
- * Variationen
- * Ekonomi
- * Effektiv projekttid
- * Utvärderingssvårigheter
- * Avslutande kommentar

Vårdkedja
24 samordnare
230 miljoner
1 juli 2006 – 31 dec 2008
Överenskommelsedokument
Samverkan
Subvention
Ungdomars och föräldrars delaktighet
Planering och uppföljning

Den administrativa hållningen

Organisatoriska former av formaliserad, administrativ karaktär ter sig nästan ofrånkomliga i dagens "projektvärld" (Sahlin, 1996; Sulkunen, 2007). Referensgrupper och arbetsgrupper utgör i allmänhet, liksom i detta projektfall, en överbyggnad. Till denna hör också krav på dokumentation och planer: en vid variation av byråkratiska formulär. I det här utvärderade projektet karakteriserades även de mer verksamhetsnära aktiviteterna av en administrativ hållning.

Samordnare och socialarbetare ägnade mycket tid åt och uttryckte ett intensivt engagemang i relation till administrativa och byråkratiska arrangemang. I intervjuer och fältanteckningar återfinns denna inriktning i distinktioner mellan dokument och ärenden, kommentarer kring konflikter och uppskattande samspel mellan yrkesverksamma på möten och i ett administrativt språkbruk. Ungdomarna, däremot, hamnade i en "diskursiv skugga".

Samordnarnas orientering kunde emellertid ha tett sig annorlunda. Ursprungligen och i utlysningen av deras tjänster formulerades en av deras uppgifter i termer av att "vara ett stöd för ungdomen". En sådan skrivning är naturligtvis öppen för tolkning, men flera av samordnarna och även andra involverade beskrev i projektets inledning samordnarna som "ungdomens och familjens språkrör" eller att de skulle ha ett ungdomsperspektiv. Även sådana termer är öppna för tolkningar men kan ändå antas vara orienterade mot ungdomarna, som konkreta personer. Även ursprunget i samverkansmodellen som handlade om att motverka fragmentiseringen i vården, så att klienter inte skulle "hamna mellan stolarna", och "sätta klienten i centrum"

och använda en helhetsbild kunde antas verka för en personorienterad blick på verksamheten.

De retoriska former varigenom projektet presenterades för omvärlden underströk också de individuella ungdomarnas centrala position i verksamheten. Berättelser och närbilder av ungdomar och samordnare, som gestaltade en personlig relation och ett personligt engagemang, förekom i myndighetens tidning. De förekom även i projektledarens beskrivningar till forskare och andra utomstående.

Så småningom kom dock denna fokusering på enskilda ungdomar att alltmer tonas ner. Förändringen avspeglades också i språkbruket. Medan man inledningsvis refererade till "ungdomssamordnare" talade man efter hand endast om "samordnare". Utvecklingen sammanfattades av en samordnare som ett resultat av överläggningar, som skett över tid: "vi kom efter mycket diskussioner att enas kring att testa en metod, som handlade om en administrativ samordning". En annan samordnare tycktes ha glömt den inledande orienteringen, när hon entydigt förklarade i en sista uppföljningsintervju, att ungdomar eller föräldrar som tyckte att samordnarna varit osynliga missuppfattat projektet; samordnarna skulle inte vara "en extra kontaktperson" för ungdomen. Istället skulle de se till att "säkra vårdkedjan". Uttrycket sammanfattade uppgifter, som handlade om att bevaka att dokument kring behandlingsplaner följdes upp och att olika involverade yrkesgrupper kom till möten, gavs och tog sitt specifika ansvar. Projektledningen gav också sitt stöd och medverkade till att projektet gavs denna betoning.

Även om den administrativa hållningen blev dominerande är det noterbart hur den avspeglar sig i våra intervjuer eller mötesobservationer. Möten och dokument är starkt involverande och utgör en "kamp-arena" för olika involverade yrkesrepresentanter. Vilket dokument skall gälla – ert eller vårt? Vem håller i mötet? Vem skriver dagordning och fungerar som ordförande? Det hade ju varit möjligt att samordnarna och även andra yrkesrepresentanter i större utsträckning exemplifierade och belyste projektet via illustrationer av konkreta ungdomar – även om projektet inramades via möten och dokument. Istället är ungdomarna egendomligt frånvarande. När de uppträder i intervjuer eller andra samtal gör de det som könslösa och opersonliga ting; de tillhör bakgrunden eller tycks vara bifigurer i en byråkratisk kamp.

Anammandet av den administrativa hållningen varierade emellertid, såväl över tid som mellan enstaka samordnare. Vissa var mer ungdomsorienterade – en möjlighet som framförallt gavs i inledningen av projektet. De personliga kontakterna och känslan av engagemang sträckte sig utanför dagordningen och protokollet, vilket uppskattades av ungdomar och anhöriga (givet att samordnarna förutom att vara sympatiska, också visade sig vara effektiva i den byråkratiska vårdapparaten). Det personliga tycktes ge löfte om en involvering som skulle hålla sig över tid. Andra samordnare drev den by-

råkratiska linjen hårt: ungdomarna meddelades att de själva fick ta kontakt med socialsekreterare eller andra anställda och samordnarna uppfattades som någon vars uppgift var att "skicka blanketter". Någon besviken mamma ansåg att hennes sons samordnare aldrig syntts till efter institutionsvistelsen, "Hon bryr sig kanske om projektet, men inte om min son", var hennes slutsats. Sådana erfarenheter kan snarare förstärka en misstro och cynism vis-à-vis myndighetspersoner.

Konsekvensen av betoningen på möten blev att vi inom projektets ram urskilde en mängd olika mötesbenämningar: tjugotre skilda distinktioner – allt från "arbetsgruppsmöte" till "överlämningsmöte". Att det som är en kulturell angelägenhet ges många benämningar är en etablerad etnografisk observation. Vid dessa möten fanns en rad yrkesrepresentanter närvarande. Vid referensgruppsmöten och lokala arbetsgruppsmöten medverkade institutionschefer, enhetschefer inom socialtjänsten, förste samordnaren från varje ort och projektledning. I andra möten deltog de som var fokus för projektet: ungdomarna. Dessa möten avsåg behandlingen vilken sågs i en linjär form, vilket illustrerades av termer som planeringsmöte, mittmöte och uppföljningsmöte. Under dessa möten fanns kategorier som socialsekreterare (inte sällan två, en i form av "medhandläggare"), kontaktpersoner från institutionerna, intensivstödjare, drogterapeut, socialrådgivare, coach, lärare, familjeterapeut, psykolog, hemterapeut, skolkurator, familjehemsrepresentanter, personal från öppenvård med namn som Valet eller Målet – och samordnare. Under de möten där ungdomar var med deltog i genomsnitt sex professionellt involverade vuxna. Dessutom fanns i flera fall någon eller några familjemedlemmar med.

En bärande tanke och syfte med projektet var att samverkan kring de unga skulle förbättras. På de möten som manifesterade denna samverkan samlades 4–13 vuxna deltagare runt den unge. En konsekvens av denna mötestäthet är att nya möten blir svåra att organisera eftersom arbetsdagarna redan är intecknade för andra möten. I vårt material återfinner vi många exempel på svårsynkroniserade kalendrar; framförallt visas denna svårighet när man vid slutet av ett möte skall finna tider för nästa. Tidsåtgången för mötesverksamhet för chefer och arbetsledare har generellt sett ökat drastiskt (Romano och Nunamaker, 2001). Studierna har framförallt varit inriktade på affärsvärldens chefer men denna trend tycks återfinnas även i socialsektorns närbyråkratiska värld.

Säkrades vårdkedjan?

Eftersom projektet alltmer inriktades på möten mellan olika professionella "för att säkra vårdkedjan" kan det vara väsentligt att relatera och reflektera kring vad som utspelades och uppnåddes under dessa möten. Genom dokument som "överenskommelsen" eller "genomförandeplanen" skulle mål och delmål tydliggöras och konkretiseras, man skulle vidare fördela uppgifter och tydliggöra ansvarsfördelning. Vissa samordnare antog att upplägget

med möten och dokument skulle fungera som social kontroll för andra professionella i vårdkedjan. "Det är inte okey att inte ha gjort saker till nästa möte ..."

Det ligger i sakernas natur att enkla eller snabba beslut inte alltid kan fattas beträffande dessa problematiska ungdomar, dvs. beslut i meningen fasta, klara och snabba beslut, som får säkra konsekvenser. "Vårdkedjan" och samverkan målar trots detta upp en bild av säkerhet och förutsägbarhet där den ena länken hakar i den andra och där samarbetet sker funktionellt och friktionsfritt. När så inte sker, kan man fråga sig om någon form av "accountability" förekommer, dvs. om de professionella ställs till svars för eventuella tillkortakommanden.

Ytterligare en väsentlig fråga gäller *vad* samverkan skall förbättra. Vi kan hypotetiskt tänka oss att

- c) samverkan skall "säkra vårdkedjan" för att förhindra att arbete inte ska dubbleras, att saker och ting görs i fel ordning etc.
- d) samverkan skall "säkra vårdkedjan" för att säkerställa att olika aktörer faktiskt utför sitt arbete.

I bägge fallen kan det under de möten, som sades vara samordnarnas yppersta arena, uppenbaras att brister har förekommit i de olika professionellas yrkesutövande. Fanns det i dessa fall någon som ställdes till svars när det står klart att saker och ting inte blivit gjorda? Deltagarna i vårdkedjan skulle planera och sedan rapportera åtgärder. De har med andra ord en viss insyn i varandras handlande. Agerar de utifrån denna insyn?

Ytterligare ett tema rörde huruvida möten fokuserade på planering. "Samordnare" för tanken till att vissa åtgärder eller aktiviteter skall genomföras. Konkreta områden i livet skall prickas av vid checklistan "överenskommelsens" punkter – familj och boende, fritid, kamrater och miljö, kropp och hälsa, sociala färdigheter, droger/kriminalitet, skola och arbete. Tanken är att vissa punkter skall kunna avföras, medan områden där man fortfarande hittar problem noteras och man föreslår olika lösningar. Trots denna "sakliga inriktning" hittar vi en hel del samtalsutbyten under möten som rör annat, exempelvis allmänna noteringar kring ungdomars egenskaper och beteende.

Kort sagt, vad hände på alla dessa möten?

Samordning och möten – råder identitet däremellan? Är samordning möten? Sannolikt inte, men detta intryck kan man få om man läser fältanteckningar från möten och intervjuutdrag, som om (vissa) aktörer antog att så är fallet. Möten kunde lika väl ses som ett instrument för samordning men tendensen tycks vara att instrumentet blir huvudsaken. Hur kommer detta sig? Förmodligen därför att möten har sekundära funktioner: Möten manifesterar enighet, handlingskraft, "nu händer det nåt", och innefattar en etablerad rituell form.

En sådan manifestation är emellertid inte nödvändigtvis samma sak som ett resultat.

Sammanfattningsvis uttrycks inte samverkan i den mötesverksamhet vi studerat genom a) samordning, koordination, arbetsfördelning som är fruktbar och konstruktiv, rationell eller effektiv. Möjligen kan den ha ökat tendensen beträffande b) social kontroll i att säkerställa att betalda anställda, tjänstemän, familjehemsföreträdare etc. utför sitt arbete. Även beträffande denna aspekt tycks emellertid finnas stora brister.

Åtgärder som på papper ("överenskommelser" och genomförandeplaner) eller presenterade på whiteboard ter sig ibland som tomma fabrikationer – planering, åtgärder och uppföljning, medan deras konkretioner rinner ut i sanden.

Ett problem utgjordes sannolikt av samordnarnas bristande mandat. Samordnarna strävade inte sällan efter att planerna, som görs upp beträffande den unges framtid, skulle vara tydliga och tidsbestämda. Ibland håller emellertid socialsekreterarna emot. Det kan finnas en osäkerhet angående platstillgång, vilka insatser som finns tillgängliga, vilka insatser som kommunen är beredd att bekosta osv. Socialsekreterarna kan behöva förankra förslagen, få acceptans hos sina chefer. I vissa fall ger sådana hållningar upphov till irriterade efterkommentarer från samordnare som anser att socialsekreterarna borde varit förberedda för ett besked under mötet. Att institutionspersonalen inte alltid ger besked, beträffande frågor kring exempelvis eventuell permission, kan bero på en intern beslutsordning. Detta, liksom socialsekreterarnas tveksamhet inför olika förslag innan dessa "förankrats" internt, visar på en av svårigheterna – det tungrodda – i samverkanstanken. I flera fall har man så att säga flera parallella administrativa besluts- och mötesstrukturer att ta hänsyn till.

"Accountability" eller ansvarsskyldigheten, t.o.m. ansvarstillskrivning, var ytterst knapphändig. Det fanns sannolikt, som i alla grupper, social kontroll, men den uttrycktes mycket lågmält – om alls. Den administrativa (byråkratiska) hållningen ser vi manifesteras sig även beträffande denna aspekt; det samordnarna eller andra aktörer bad om ursäkt för handlade exempelvis om brist på dagordning, eller när man förklarade brister i mötet med att man själv inte var sammankallande. I fall där uppenbara brister, felaktigheter eller haverier i vårdkedjan inträffat försvinner frågan om vem som bar ansvar för detta. Mycket sällan riktas kritik mot de professionella och då i form av mycket försiktiga och indirekta synpunkter. I flera fall vänds kritiken mot ungdomarna där deras beteende eller inre egenskaper granskas publikt inför många vuxna, samtidigt som ungdomarna själva är närvarande.

Det finns som vi sett det, nästan ingen återkoppling till de anställdas bristande åtgärder, vare sig i relation till intelligenstester, som bedömts vara felaktiga (de finns kvar i ungdomarnas journaler), till uteblivna skolplace-

ringar, uteblivna gympakort, till onda knän som inte tas till sjukvården eller till arbetspraktikplatser som inte realiserades – allt exempel på konkretioner som skulle säkras genom vårdkedjan och dess hyllade överenskommelse eller genomförandeplan.

Vårdkedjan

Numera tycks vårdkedjor vara ett administrativt vanligt förekommande fenomen. Inte sällan kopplas en samordnare till dessa projekt. I en sökning jag gjorde på internet via Googles svenska sidor fann jag 228.000 träffar. Vid sökning på samordnare+vårdkedja blev resultatet 4.720 träffar (den 28 december 2008). Vad säger denna utbredda förekomst av vårdkedjemodeller, samordnare och projekt? Den berättar sannolikt något om vårt samhälles fragmenterade, specialiserade karaktär. Vi tänker oss att vi behöver vårdkedjor därför att de vi har (socialtjänsten i sin helhet till exempel) i praktiken inte tycks fungera. Beträffande ungdomsvården: när ungdomar skrivs ut från ett behandlingshem skall de i teorin mottagas av en skola, en öppenvårdsverksamhet, av socialförvaltningens insatser, samt någon form av familj. Detta fungerar inte, menar man, utan en samordnare som liewar dessa institutioner och myndigheter behövs som en integrerande länk.

Varför satsar man på vårdkedjor som projektform? Det tycks vara det moderna samhällets sätt att pröva sig fram. Det finns kanske en viss misstro, en rädsla att binda sig vid nya fasta och dyrbara strukturer. Samtidigt blir detta en paradox. I "projektsamhället" befästs fragmenteringen. Särskilt paradoxalt blir detta i verksamheter där projekten just skall värna om kontinuitet för klienter.

En länk till eftervården?

Under tiden den unge är inskriven på ett särskilt ungdomshem "skulle samordnarna ligga lågt" men ändå delta i de möten där tiden efter placeringen diskuteras. Projektledningen påpekade flera gånger att "fokus i projektet ligger på eftervården". Ändå kom en del tid av samordnarnas arbete att förläggas till institutionsmöten: utredningsmöten, inskrivningsmöten, nätverksmöten, etc.

Detta motsäger naturligtvis inte att samordnarna ändå haft fokus på eftervården, samtidigt säger prioriteringarna något om att det ter sig lättare att fasa in sig i en befintlig mötesstruktur där dessutom klienterna (i detta fall ungdomarna) befinner sig på plats.

Vårdkedjan kontra sammansatta relationer

Vårdkedjan ger upphov till en typ av mekanisk bild. Ord som kedja är en mekanisk eller maskinell metafor. När man talar om samordnare förs tanken till logistik, ord som överlämnande ger associationer till paket. Den sociolo-

giska uppgiften är att undersöka hur denna byråkratiska, abstrakta modell har uppfattats och använts. Under projektets gång har det varit tydligt att allianser, koalitioner och medlande insatser utvecklats. Även rädsla för allianser och koalitioner har aktualiserats. Samordnarna gavs många betydelser, men en av dem: att samordnarna skulle vara ungdomens språkrör eller "röst" har exempelvis väckt starka reaktioner. Ungdomarna och föräldrarna har å sin sida uppskattat de samordnare de uppfattat "ställt sig på deras sida", dvs. de som kunnat försvara eller översätta deras önskningar till ett professionellt språk.

Tillgänglighet

En intressant mekanism i vårdkedjerelationerna är att samordnarna inte bara samordnar aktiviteter och åtgärder. De kan också fungera som "dörröppnare" i relation till andra myndighetsutövare, sådana som klienten på pappret skall ha en direkt kontakt med. Flera studier som undersökt "Case-managers" visar enligt Sanfordt och Milward (2008:164–166) att dessa underlättar tillgänglighet till andra myndigheter eller vårdssystem. Man har s.a.s. en byråkrat, som känner till spelets regler. Vissa av dessa undersökningar indikerar att den ursprungliga eftersökta effekten har uppnåtts just genom denna ökade tillgänglighet. Andra undersökningar däremot visar enligt forskarna att samverkan förbättrade tillgängligheten till servicegivare men förbättrade ändå inte hälsan eller livssituationen hos klienterna.

Oavsett vilken effekt tillgängligheten haft i det här undersökta projektet är tillgänglighet ett aktuellt tema bland de intervjuade. Samordnarna har på flera sätt påtalat svårigheten att få tag på socialsekreterarna. De byts ut ofta och under vissa perioder, som sommaren, är de svåra att få tag på. Svårigheterna för ungdomarna är emellertid större. De kan endast ringa (Internet och därmed e-postkontakt med socialsekreterare är inte tillåtet för dem under institutionsplaceringarna). Att nå fram på telefon är svårt och situationen förbättras inte av att ungdomarnas tid numera är mer strukturerad än tidigare genom ökade krav på deltagande i exempelvis ART-kurser och skolundervisning.

Att de ungdomar som var nöjda med sina samordnare därför lyfte fram att de senare är mer tillgängliga än socialsekreterare är knappast förvånande.¹¹⁵ En uppskattad samordnare hjälpte dem också med att kontakta socialtjänsten. Detta var emellertid något alla samordnare inte ville göra. Vissa angav principiella skäl: de unga skall själva av pedagogiska skäl ta dessa kontakter eller så ville samordnarna inte att socialsekreterarna skulle uppfatta att ungdomarna och samordnarna hade en egen relation, eller "gick i allians". Andra samordnare hjälpte till: vissa av dem hade kontakt med ungdomar även på kvällstid.

¹¹⁵ Även i Storbjörk (2007) s.122.

Variationen

Samordnarna skulle vid möten rörande ungdomen medverka genom att ställa frågor till mötesdeltagarna och genom det uppmärksamma eventuella brister. Samordnare har inte något formellt beslutsmandat utan skulle istället använda sig av "frågans makt" och genom denna påverka socialtjänsten och institutionerna. Under förutsättning att socialtjänsten respektive institutionen ger sitt tillstånd fungerar samordnaren som ordförande på dessa möten. Denna neutrala hållning var emellertid inte oladdad. Redan i de tidiga förhandlingarna med kommunernas socialtjänst innan projektet sattes, möttes projektledaren av en stark misstro mot projektet; man uppfattade samordnarna som en kontrollfunktion.

Regeringsuppdraget innebar vidare att man inte kunde ställa krav på socialtjänsten om exempelvis den eftervård som var tänkt följa med subventionen. Man hade heller inte femton kommuner att förhandla med eftersom de stora kommunerna har många olika lokala nämnder. I realiteten blev det 50–60 parter man förhandlade med. Enhetscheferna från socialtjänsten var också fortsättningsvis starkt ifrågasättande under projektets gång. Man hävdade sin organisations mandat och beslutsrätt i att äga såväl möten, som kunskap och samverkanskompetens beträffande ungdomarna.

Projektberedvilligheten i kommunerna varierade. Samma variation återfinns också bland dem som involverades i den praktiska verksamheten. Samordnarens roll kunde framstå som tydlig på papperet. I direktiven från projektledningen framgår vad samordnarna bör göra (och inte göra) att till exempel tillämpa frågans makt och vara ett språkrör för eleven. Men i materialet för denna undersökning är otydlighet utgångspunkten. Socialsekreterare, institutionsanställda, ungdomar och föräldrar kände inte till och var osäkra på samordnarens roll och projektets syfte. Vanliga frågor som ställs är: Vad är meningen med projektet? Vad är syftet? Varför kallas projektet Motverka Våld och Gång? Denna titel stämde inte på problematiken för många av ungdomarna som var knutna till projektet.

Samordnarens utformning av arbetet växer fram under projektets gång. Definitionerna och uppgifterna ges inte genom att man läser på i projektets dokument eller för att man frågar projektledningen utan det sker i samspel med konkreta samordnare som då visar vad de gör och kan göra. De involverade formulerar en tydligare samordnarroll som de bygger på när de talar om sina vardagliga erfarenheter. Genom dessa erfarenheter skapas en bild av en önskad respektive en oönskad samordnare. Den önskade samordnaren ger praktisk hjälp, är insatt, strukturerar möten, kan vinnas över i koalitioner. Den oönskade samordnaren är alltför engagerad, okunnig, forcerad, stresskapande, kontrollerande eller socialt klumpig.

Såväl uppskattande element som kritiska röster återfinns alltså i vårt material, inte sällan länkade till skilda samordnares olika sätt att hantera sin

yrkesroll. En annan variation rörde erfarenheter över tid; vissa var initialt starkt ifrågasättande men erfarenheter från ett fruktbart och smidigt samarbete med en samordnare förändrade deras inställning. Detta gällde framförallt socialarbetarna. Även övriga involverade kunde på detta sätt genom praktisk "bevisning" övertygas om vinsten med samordnare. Här återfinns emellertid inga statistiska relationer. Det finns ungdomar och föräldrar, som efter att ha starkt uppskattat sina samordnare, uttrycker besvikelse när dessa efter institutionsplaceringar inte längre hör av sig eller hjälper till i den fortsatta vårdplaneringen.

Den personliga aspekten i relationen mellan ungdomar och samordnare framställs som viktig och det verkar som om den aspekten fyller en viktig funktion i vårdkedjan. Ett sådant samspel mellan samordnare och ungdom kan göra att samordnarens förutsättningar att påverka vårdkedjan blir större under förutsättning att samordnaren accepteras av socialsekreteraren i ärendet. Om samarbetet mellan samordnare och socialsekreterare är bristfälligt kan socialsekreteraren komma att uppleva ungdomens uppskattning av samordnaren som en allians mellan ungdom – samordnare mot socialsekreteraren, vilket kan komma att få negativa effekter på den unges vårdkedja.

Samordnare uppskattas vidare av ungdomarna om de är trovärdiga och förtroendeingivande, och detta tycks enbart inträffa om de samtidigt är personliga. En samordnare som intar rollen som – ytterligare en – distanserad och formell myndighetsperson blir endast ännu en av de många vuxna, som omger dessa ungdomar. Samtidigt måste samordnaren behärska myndighetsperspektiven. En omtyckt samordnare är en samordnare som kan kontrollera och inspektera vad övriga myndighetsaktörer gör, han ska inte bara inta en kompisroll.

Samordnarna skulle vara mer än byråkratiska tjänstemän, de skulle också vara effektiva. De uppskattas inte av de unga när de inte gör någon skillnad. En samordnare som inte ringer eller på andra sätt tar kontakt, som förblir okänd och anonym och som förefaller ha ett otydligt eller "dimmigt" uppdrag får ingen respekt. Samordnare uppfattas som obetydliga och oanvändbara om de inte framträder som tydliga personer i de ungas värld.

Om samordnaren enbart tar på sig rollen av ytterligare en person "på mötet", en person som "sitter med" utan att det märks, då löper samordnaren stor risk att bli föremål för kritik från de unga. Samordnaren måste, utifrån deras perspektiv, ta plats och aktivt tala för de ungas sak. Om detta inte sker väljer de unga en annan aktör i det persongalleri som omger honom eller henne alltmedan samordnaren förblir betydelselös, perifer och meningslös. Det spelar då ingen roll om samordnaren bedöms som "trevlig". Den personliga kontakt som de unga eftersträvar innebär inte att de har överseende med att "ingenting händer" genom denna kontakt; tvärtom tycks man då bli extra besviken och misstänksam.

En samordnare som helt ansluter sig till andra aktörer, framför allt socialtjänsten, blir inte uppskattad. Samordnaren måste uppträda relativt oberoende gentemot andra vuxenaktörer i detta sammanhang om han eller hon ska tillerkännas betydelse.

Sammanfattningsvis finns det en stor variation i hur samordnare uppfattas. En gemensam nämnare är att uppdraget som samordnare och det sammanhang i vilket samordnaren agerar förefaller tillräckligt ténjbart för att en enskild individ ska kunna spela rollen på vitt skilda sätt. Det är först när individen (den enskilde samordnaren) väljer en aktiv, pådrivande, självständig, personlig och relativt stark rollframställning som han eller hon har en chans att få betydelse.

Ekonomi

Merparten, 80 procent, av den ekonomiska satsningen har fördelats till de inbegripna kommunerna, vilka använt dessa till den subventionerade institutionsplaceringen. Antalet placeringar i projektkommunerna har ökat med ca 46 procent under projektiden och andelen unga som med tvång placerats vid låsta eller låsbara institutioner. Med tanke på att motsvarande förändring inte skett i de kommuner som står utanför MVG, bör ökningen förklaras av subventionerna (Andersson, Lundström, Sallnäs, 2009).

Kommunerna har valt att satsa de subventionerade medlen på att öka placeringen av ungdomar på de särskilda ungdomshemmen, "rea på inlåsning", som en involverad i projektet uttryckte det. Ett annat – och tänkt – scenario var att kommunerna använt de insparade medlen, som "rabatten" möjliggjorde, till satsningar på olika former av eftervård. Detta är något som ingen av de intervjuade representanterna från socialtjänsten rapporterar ha inträffat. I och för sig har det kanske inte funnits några insparade medel eftersom man köpt fler placeringar (även om dessa varat under en kortare tid än gängse placeringar). Detta är emellertid inte ett argument man framför, snarare menar man – vilket kan tyckas vara ett kommunhushållsmässigt större problem, att sådana tillskott inte går att följa: "de går bara in i kommunens budget" eftersom pengarna inte var öronmärkta.

Socialtjänstens företrädares, framförallt enhetschefernas, synpunkter är emellertid präglade av en ekonomisk argumentering. Denna är retoriskt inriktad på att demonstrera socialtjänstens besvärliga situation: kommunernas bristande ekonomi är ett genomgående tema, pengar som fattas samt politiker som sparar. De intervjuade argumenterar mot denna bakgrund om vikten att satsa ekonomiska medel på bland annat förebyggande arbete. Socialtjänstens betydelse lyfts fram genom att meningen med projektet ifrågasätts samt genom återopande av en ekonomisk förlust för samhället när man inte investerar i förebyggande arbete eller i eftervård. Samtidigt ter sig denna kritik ganska tveksam i ljuset av de observationer vi gjort.

Man kan ställa sig frågande till prioriteringar av kommunernas resurser på området. Vi ser en hel del oklara yrken, "socialrådgivare", "coacher" och "hemterapeuter" vars insatser inte alltid efterfrågas och vars insatser inte enligt våra observationer alltid varit fruktbara och konstruktiva. Dessutom tycks socialtjänsten under senare år ha "smygdubblat" sin personal genom att införa ett system med "medhandläggare". Inte sällan var två socialsekreterare med på möten, arbetstid som dessutom blev än längre eftersom dessa möten ibland hölls på institutioner långt från hemorten. Denna arbetsorganisation ter sig tveksam eftersom ett av de bestående intrycken från denna undersökning är bristen på tillgänglighet till socialsekreterarna för framförallt ungdomarna och deras föräldrar.

Effektiv projekttid

Projekttiden varade mellan 1 juli 2006 och 31 december 2008, dvs två och ett halvt år. I realiteten blev den effektiva tiden med samordnare i arbete väsentligt kortare. Vissa menade att projektet effektivt löpte under endast ett år.

Inledningsvis förhandlade projektledningen med kommunerna om upp-lägget för projektet, man utannonserade tjänsterna för de 24 samordnarna (över tusen sökte dessa), gallrade bland ansökningar och intervjuade vissa. De första samordnarna anställdes sedan vid årsskiftet 2006/2007. Sedan följde utbildning för dessa. Samordnarna var inledningsvis engagerade i att inordningsställa kontor, datorer etc.

Samordnarna upplevde det vidare som att personalen ute "på fältet", t.ex. socialsekreterare och institutionspersonal, ofta inte visste särskilt mycket om MVG-projektet eller samordnarnas arbetsuppgifter, varför de ansåg att de måste lägga mycket tid på att berätta för både socialtjänsten och institutionerna om projektet och sin egen arbetsroll. Samma erfarenhet rapporteras från projektet "Ett kontrakt för livet". Trots massiva informationsinsatser "kom ändå in i tredje verksamhetsåret samtal från (socialtjänstens) enhetschefer som var ovetande om projektets existens. Enskilda socialsekreterare visste ännu mindre om projektet. Det var således svårt att sprida informationen till alla nivåer i den kommunala organisationen." (Hajighasemi, 2008:31). Här finns uppenbarligen svårigheter i ett så komplext och kanske alltför stort politiskt-administrativt fält, att sätta projektet.

Vidare ägnades tid (konferenser och möten) åt diskussioner om hur samordnarrollen skulle mejslas ut och hur det dokument man skulle använda, "överenskommelsen", skulle utformas, etc. Samordnarna uttryckte entusiasm; man skulle delvis bryta ny mark, samtidigt som de uppfattade uppdraget som oklart och otydligt. Denna blandning är kanske inte en helt ovanlig inställning i mellanorganisatoriska projekt. Janet Newman (2005) rapporterar i en undersökning av 'senior public managers' i ett sådant projekt i England att: "The fragmentary and sometimes contradictory nature of the experience

of respondents was illustrated in the frequent juxtaposition of the themes of 'confusion' or 'loss' on the one hand, and 'freedom' and 'excitement' on the other." (2005:724). Samtidigt hade projektledningen tidigt informerat om arbetets fria, självständiga och flexibla natur. Som utvärderare är det dock svårt att förstå hur uppdraget att hjälpa ungdomarna genom eftervården kan uppfattas som otydligt.

Samordnarna får endast ett fåtal "ärenden" till att börja med under våren 2007 och först vid försommaren 2007 (ett år efter projektets formella start) koncentreras arbetet till samordnandet av åtgärder kring ungdomarna.

Redan under sommaren 2008 (projektet avslutades 31 december 2008) har man meddelat de socialarbetare och ungdomar man arbetar med att man börjar avveckla. Samordnarna uppger att de inte längre tar nya "ärenden". Motiveringen var att detta skulle vara oetiskt. Tanken ter sig tveksam – om projektanken alltmer förändrades till att "säkra vårdkedjan" administrativt (se nedan) kan det knappast vara oetiskt att överlämna dokument i en annan tjänstemans händer: Det är hela idén med den byråkratiska strukturen. I den är vi utbytbara.

I en av de tre stora arbetsgrupperna (Malmö, Göteborg, Stockholm), Göteborg, engagerade sig samordnargruppen under sista halvåret åt att skriva samman en bok/rapport om hur man samordnar (Abdali m.fl. 2008). Detta gjorde de trots att projektledningen under ett referensgruppsmöte uttalade sin tveksamhet kring detta sätt att använda sin arbetstid. Som utvärderare ter sig en sådan arbetsallokering som en flykt undan sina klienter, möjligen som ett tjänstefel, även om det i denna skrift finns flera intressanta och värdefulla reflektioner.

Utvärderingssvårigheter beträffande effekter

En allmän slutsats man kan göra av en processutvärdering som denna är att projektet är sannolikt svårutvärderat beträffande effektfrågor. För det första har vi sett hur den effektiva tid projektet varit i verksamhet (samordnarnas arbete), varit begränsad till drygt ett år, trots att projektet på pappret varade under två och ett halvt år. För det andra har projektarbetet varierat: förutsättningarna för samordnarna att delta i vårdkedjan har skilt sig i olika kommuner, alla har inte välkomnat samordnarna. Dessutom har deras arbetssätt skilt sig såväl från de olika personliga sätten att arbeta, som under tidens gång. Projektet tillät ett mer personligt stöd till en början till att allt mer inrikta sig på en administrativ samordnarfunktion. För det tredje har subventionen inneburit att institutionsplacering av ungdomar har ökat med 46 procent. Det är svårt att göra trovärdigt att de intagna MVG-ungdomarna kan jämföras med andra institutionsplacerade, vilket projektledningen hävdar. Jämförelser med andra, tidigare år när MVG inte fanns visar, menar man, att MVG-ungdomarna inte är mindre belastade. Denna bedömning

vilar på de undersökningsinstrument man har tillgängliga där det finns ett begränsat antal variabler dokumenterade. En socialsekreterare som rekommenderar institutionsplacering har ju så oändligt många fler variabler, som hon eller han känner till och tar hänsyn till i sitt beslutsfattande. Frågan är vad man utvärderar.

Avslutande kommentar

Det bestående intrycket av detta projekt är den administrativa hållningen. En pragmatisk hållning, jämfört med den administrativa, skulle "säga" att samverkan eller vårdkedjan utförs genom ageranden, praktik. "Nu ringer jag och kollar om det finns en plats på den och den skolan till våren ... så kan du besöka den frånvarande pappan och försöka få honom intresserad av ... och så har vi fixat tid hos läkaren för besvären med ... ". Detta kan ju förut-sätta möten, men möten måste i sig inte generera sådan handling. Det finns en risk att möten (och deras kringgårdande byråkratiarbete) blir målet snarare än medlet. Man möts, splittras, möts igen, splittras. Man återupptäcker splittringen, kallar till nytt möte. Nya aktörer kommer till, de ska också möta de redan etablerade aktörerna, sen försvinner de, mötena fortsätter. Under tiden *kan* den unge SiS-klienten vandra tyst och i diskursiv skugga i "oönskad riktning", alltmedan projektet ser lyckosamt ut eftersom de anställda aktörerna upplever större samordning.

En pragmatisk hållning skulle innebära en annan definition av möten: vi möts först när vi har gjort det och det, och ska genomföra något nytt. Om vi inte hunnit, kunnat etc. skjuter vi upp mötet och arbetar vidare. Att mötas i just ett "möte" har inget egenvärde, vi kan lika gärna mötas flyktigare eller på andra sätt, om det passar arbetet bättre. Det blir generande att ha ett möte utan att något har hänt sen sist. Man kan också tänka sig att möten, enligt en pragmatisk hållning, ska genomföras i alla fall, just för att vi ska känna lite skam och komma igång med det vi borde få gjort.

Vid vissa möten är emellertid trögheten i händelseförloppen uppseende-väckande. Saker som borde ha kunnat klaras av mellan möten är inte avklarade. Brister i åtgärderna följs inte upp av en ansvarstillskrivning. Engagemanget i det som händer under mötet ger avtryck i diskussioner med andra efter ett möte. De deltagande hänger sig åt bedömningar: var det ett bra eller dåligt möte? I de allra flesta av våra fältanteckningar diskuteras emellertid de andra professionellas insatser, inte ungdomarna. Detta hindrar naturligtvis inte att man underförstått bedömer de yrkesverksammas insatser i ljuset av hur effektiva de är i förhållande till ungdomarna. Samtidigt kvarstår att de som i huvudsak figurerar i samtalen med de professionella är socialsekreterarna, behandlingspersonal eller annan vård- eller pedagogisk personal. Samtidigt befinner sig ungdomarna i en diskursiv skugga.

Referenser

- Abdali, Sori m.fl. (2008) *MVG Göteborg. Erfarenheter – Reflektioner – Visioner*. Stockholm, Statens institutionsstyrelse.
- Agar, Michael (1994) *Language Shock – understanding the culture of conversation*. New York, Perennial.
- Alasuutari, Pertti (1996) *Researching Culture: Qualitative Method and Cultural Studies*, London, Thousand Oaks & New Delhi: Sage
- Andersson, Gunvor (1995) *Barn i samhällsvård*. Studentlitteratur. Lund
- Andersson, Maria, Tommy Lundström och Marie Sallnäs. (2009) *Utvärdering av förstärkt vårdkedja för ungdomar som vårdats vid SiS-institution*. Delrapport 1. Stockholms universitet.
- Andreassen, Tore (2003) *Institutionsbehandling av ungdomar. Vad säger forskningen?* Stockholm, Förlagshuset Gothia.,
- Anspach, Renée (1997) *Deciding who Lives – Fateful Choices in the Intensive-Care Nursery*. Berkeley: University of California Press.
- Armeliu, Bengt-Åke; Bengtson, Sara; Rydelius, Per-Anders; Sarnecki, Jerzy; Söderholm Carpelan, Kerstin (red)(1996) *Vård av ungdomar med sociala problem – en forskningsöversikt*. Stockholm: Statens institutionsstyrelse och Liber Utbildning.
- Arneng, Malin (2006) *Årsrapport ADAD 05. Ungdomar som skrivits in på särskilda ungdomshem under år 2005. Tabeller*. Allmän SiS-rapport 2006:4. Stockholm: Statens institutionsstyrelse
- Asplund, Johan. (1987) *Om hälsningsceremonier, mikromakt och asocial pratsamhet*. Göteborg: Korpen.
- Atkinson, M. A., Cuff, E. C. & Lee, J. R. E. (1978). The recommencement of a meeting as a member's accomplishment, i Schenken, J. (red) *Studies in the organization of conversational interaction*. New York: Academic Press.
- Bangura Arvidsson, Maria (2003) *Ifrågasatta fäder. Olika bilder av fäder till socialt utsatta barn*. Lunds universitet: Socialhögskolan.
- Bangura Arvidsson, Maria; Åkerström, Malin (2000) *När anhöriga involveras. Personalens beskrivning av anhöriga på särskilda ungdomshem*. Forskningsrapport nr 2. Stockholm: Statens institutionsstyrelse.
- Baruch, Geoffrey (1981) Moral tales: parents' stories of encounters with the health professions. *Sociology of Health and Illness*. Vol. 3, No 3, 275–295.
- Basic, Goran (2009) *Etnicitet i ungdomsvården – yrkesverksammas och ungdomarnas framställningar*. Opublicerat rapportmanus.
- Berger, Peter L. & Luckmann Thomas (1966) *The Social Construction of Reality. A Treatise in the Sociology of Knowledge*. New York: Anchor Books.

- Borland, M. (1998) Education for Children in Residential and Foster Care. *Research in Education*, No. 63.
- Brottsförebyggande rådet, Statens institutionsstyrelse och Socialstyrelsen (2002) *Sluten ungdomsvård – En uppföljning*. Stockholm.
- Brown, Roger (1986) *Social-Psychology*. 2nd edition. New York: Free Press.
- Caplow, Theodore (1968) *Two against one. Coalitions in triads*. New Jersey: Prentice-Hall, Inc., Englewood Cliffs.
- Cedersund, Elisabeth (1992) *Från personliga problem till administrativa beslut: att ansöka om ekonomiskt bistånd*. Akad. Avh. Linköpings universitet.
- Coe, Rodney M. & Prendergast, Christine G. (1985) The formation of coalitions: interaction strategies in triads. *Sociology of Health & Illness*. Vol. 7, No 2, 236–247.
- Collins, Randall (2004) *Interaction Ritual Chains*. Princeton & Oxford: Princeton University Press.
- Dick, Hilary Parsons (2006) What to do with 'I Don't Know:' Elicitation in Ethnographic & Survey Interviews, *Qualitative Sociology* 29: 87–102.
- Dingwall, Robert (1977) "Atrocity Stories" and Professional Relationships. *Sociology of Work and Occupations*. Vol. 4, No 4, 371–396.
- Dodge, Kenneth A., Dishion, Thomas J. & Lansford, Jennifer E. (2006) *Deviant Peer Influences in Programs for Youth*. New York, The Guilford Press.
- Edebalk, Per Gunnar (2008) Socialförsäkringar växer fram. I Hans Swärd och Marie-Anne Egerö (red) *Villkorandets politik*. Malmö: Égalité.
- Emerson, Robert 1991. Case Processing and Interorganizational Knowledge: Detecting the 'Real Reasons' for Referrals. *Social Problems*. 38:2:1998–212.
- Emerson, Robert M., Fretz, Rachel I. & Shaw, Linda L. (1995) *Writing Ethnographic Fieldnotes*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Fäldt, Johannes, Storbjörk, Jessica, Palm, Jessica, Oscarsson, Lars & Stenius, Kerstin (2007) *Vårdkedjeprojektet. Tre utvärderingsperspektiv*. Forskningsrapport nr 2. Stockholm, Statens institutionsstyrelse.
- Goffman, Erving. (1973). *Totala institutioner*. Angered: Rabén & Sjögren.
- Goffman, Erving. (1982) Where the Action is, *Interaction Ritual*, pp:149–270. New York: Pantheon.
- Goldstein, A., Glick, B., Carthan, W. & Blancero, D. A. (1994) *The Prosocial Gang: Implementing Aggression Replacement Training*. Thousand Oaks: Sage.
- Gubrium, Jaber F. & Holstein, James A (1997) *The New Language of Qualitative Method*. New York: Oxford University Press.
- Hajighasemi, Ali (2008) *Ett kontrakt för livet. Utvärdering av en särskild satsning på missbruksvården*. SiS följer upp och utvecklar 3/08. Stockholm: Statens institutionsstyrelse.
- Hedberg, Berith, Cederborg, Ann-Christin & Johanson, Marita (2007) Care-planning meetings with stroke survivors: nurses as moderators of the communication. *Journal of Nursing Management*. Vol. 15 (2) 214–221.

- Hermodsson Anne & Hansson Cecilia (2005) *"Demokrati i det lilla?" Ungdomarnas delaktighet i sin behandling*. Forskningsrapport nr 2. Stockholm: Statens institutionsstyrelse.
- Holstein, James A & Gubrium, Jaber F. (1997/1998) *Active Interviewing*, I Silverman, David (red), *Qualitative Research. Theory, Method and Practice*. London: Thousand Oaks, New Delhi: Sage.
- Hylland Eriksen, Thomas (2000) *Etnicitet och nationalism*. Falun: Nya Doxa.
- Hägerström, Jeanette (2002) Utmaningar i feministisk teori: att förstå samspel mellan genus, etnicitet och klass i utbildning. I Mulinari, Diana; Sandell, Kerstin & Schömer, Eva (red). *Mer än bara kvinnor och män: feministiska perspektiv på genus*. Lund: Studentlitteratur.
- Huxham, C. & Vangen, S. (2000) Ambiguity, complexity and dynamics in the membership of collaboration. *Human Relations*. 53(6):771–806.
- Huxham, Chris & Nic Beech. (2008) Interorganizational Power. I S. Cropper m.fl. (eds) *The Oxford Handbook of Inter-organizational Relations*. Oxford: Oxford University Press. 555–579.
- Jacobsson, Katarina (2000) *Retoriska strider*. Lund: Palmkrons förlag.
- Johansson, Susanna. (2008) *Myndighetssamverkan i barnhus*. Sociology of Law. Lund university. Research report. 2008:4.
- Lipsky, Michael (1980) *Street-Level Bureaucracy. Dilemmas of the Individual in Public Services*. New York: Russell Sage Foundation.
- Mansbridge, Jane (1983) *Beyond Adversary Democracy*. Chicago, University of Chicago Lund, Studentlitteratur.
- Myndigheten för skolutveckling, Rikspolisstyrelsen & Socialstyrelsen. (2007) *Strategi för samverkan – kring barn och unga som far illa eller riskerar att fara illa*.
- Qvarsell, Roger (2008) De fattigas vård i 1910-talets Sverige. I Hans Swärd och Marie-Anne Egerö (red). *Villkorandets politik*. Malmö: Égalité.
- Oscarsson, Lars & Stenius, Kerstin (2007) VKP-projektet – några avslutande reflektioner i Fäldt m fl (red) *Vårdkedjeprojektet. Tre utvärderingsperspektiv*. Forskningsrapport nr 2. Stockholm, Statens institutionsstyrelse
- Palm, Jessica (2007) Implementeringsstudien. I Fäldt m fl (red). *Vårdkedjeprojektet. Tre utvärderingsperspektiv*. Forskningsrapport nr 2. Stockholm: Statens institutionsstyrelse
- Persson, Tove & Wästerfors, David (2009) 'Such Trivial Matters': How staff account for restrictions of residents' influence in nursing homes. *Journal of Aging Studies*. 23:1–11.
- Pithouse, Andrew. (1985) Poor Visibility: Case talk and collegial assessment in a social work office. *Work and Occupations*. 12:1:77–89.
- Potter, Jonathan (1996) *Representing Reality*. London: Sage.
- Prottas, J. (1979) *People Processing: The Street-level Bureaucrat in Public Service Bureaucracies*. Boston, MA: Lexington Books.

- Reitan, Therese (1998) Theories of Interorganizational Relations in the Human Services, *Social Service Review*, 72: 285–309.
- Reyes, Paulina de los (2002) Det problematiska systemskapet: om svenskhet och invandrarskap inom svensk genushistorisk forskning. I Reyes, Paulina de los; Molina, Irene & Mulinari, Diana (red). *Maktens (o)lika förklädnader*. Stockholm: Atlas.
- Romano, Nicholas & Nunamaker, Jay. (2001) Meeting Analysis: Findings from Research and Practice. *Proceedings of the 34th Hawaii International Conference on System Sciences*.
- Sahlin, Ingrid (1996) *Projektets paradoxer*. Lund: Studentlitteratur.
- Sallnäs, Marie; Vinnerljung, Bo & Kyhle Westermarck, Pia (2004) Breakdown of teenage placements in Swedish foster and residential care. *Child & Family Social Work*. 9, 2, 141–152.
- Sandfort, Judi & Brinton Milward (2008) Collaborative Service Provisions in the Public Sector. I S.Cropper m.fl. (eds) *The Oxford Handbook of Inter-organizational Relations*. Oxford: Oxford University Press. 147–175.
- Sellerberg, Ann-Mari (1973) *Kvinnorna på den svenska arbetsmarknaden under 1900-talet. En sociologisk analys av kvinnornas underordnade position i arbetslivet*. Lund: CWK Gleerup Bokförlag AB.
- Sellerberg, Ann-Mari (2008) Waiting and Rejection: An organizational perspective: 'Cooling out' rejected applicants. *Time & Society*. 17:349–362.
- Silverman, D. & Gubrium, J. 1994. Competing Strategies for Analyzing the Contexts of Social Interaction, *Sociological Inquiry*. 64:2:179–198.
- Silverman, David (1997) *Interpreting Qualitative Data. Methods for Analyzing Talk, Text and Interaction*. London: Thousand Oaks, New Delhi: Sage.
- Silverman, David (2000) *Doing Qualitative Research*, London, Thousand Oaks & New Delhi: Sage.
- Simmel, George (1902) The Number of Members as Determining the Sociological Forum of the Group. *American Journal of Sociology*. Vol. VIII, No 1, 45–46.
- Snow, D. & Anderson, L. (1987) Identity Work among the Homeless: The Verbal Construction and Avowal of Personal Identities. *American Journal of Sociology*. Vol. 92, No. 6, 1336–1371.
- Socialstyrelsen (2008) *Samverkan i re/habilitering – en vägledning*. Stockholm.
- Statens institutionsstyrelse (2006) *MVG – En förstärkt vårdkedja inom ungdomsvården*. Stockholm.
- Storbjörk, Jessica (2007) I gränslandet mellan delaktighet och tvång: klienten i projektet. I Johannes Fäldt, Jessica Storbjörk, Jessica Palm, Lars Oscarsson & Kerstin Stenius (red). *Vårdkedjeprojektet – Tre utvärderingsperspektiv*. Forskningsrapport nr 2. Stockholm: Statens institutionsstyrelse
- Sulkanen, Pekka (2007) Re-inventing the social contract, *Acta Sociologica*. 50:3:325–333.

- Schwartzman, Helene (1989) *The Meeting – Gatherings in Organizations and Communities*. New York och London: Plenum Press.
- Swärd, Hans (2008) Att bekämpa fattigdom med lagar för fattiga – en omöjlig ekvation? I *Villkorandets politik*. Hans Swärd och Marie-Anne Egerö (Red). Malmö: Égalité.
- Swärd, Hans & Egerö, Marie-Anne. (2008) *Villkorandets politik. Fattigdomens premisser och samhällets åtgärder – då och nu*. Malmö: Égalité.
- Wästerfors, David & Åkerström, Malin (2006) Behandling som rekvisit i anstaltens interaktioner i *Behandling i socialt arbejde. Begreb & praksis*. København: Hans Reitzels Förlag.
- Wästerfors, David & Åkerström, Malin (2008) Making interpersonal troubles 'personal': analyzing casebook rhetoric on juvenile delinquents. Unpublished paper.
- Wästerfors, David & Holsanova Jana, (2005) Examples as crucial arguments in discourse on 'others'. *TEXT – an interdisciplinary journal for the study of discourse*, vol 25–4, 519–554.
- Åkerström, Malin (2004) *Föräldraskap och expertis: motsättningar kring handikappade barn*. Stockholm: Liber.
- Åkerström, Malin (2006) Doing Ambivalence: Embracing Innovation – at Arm's Length. *Social Problems*. Vol. 53, Nr.1, 57–74.

Internet

- <http://www.stat-inst.se/zino.aspx?articleID=6918>
- <http://www.stat-inst.se/document/regeringsuppdraget.pdf>
- <http://www.stat-inst.se/zino.aspx?articleID=7133>
- http://www.socialstyrelsen.se/Amnesord/barn_ungdom/BBIC/
- <http://www.stat-inst.se/zino.aspx?articleID=7145>
- http://www.stat-inst.se/document/Samarbetsavtal_MVG.pdf
- <http://www.socialstyrelsen.se/Publicerat/2007/9738/2007-123-31.htm>

Tidigare utgivna forskningsrapporter

ISSN 1104-6155

- Nr 1 1994 Var står vi? Ackumulerad kunskap och erfarenhet inom institutionell missbrukarvård, utifrån en dialog forskare – praktiker (Vera Se-graeus)
- Nr 2 1997 Ungdomar i tvångsvård. Råbyundersökning 94 (Claes Levin)
- Nr 3 1997 Etiska konflikter inom tvångsvård av ungdomar (Gunnel Colnerud)
- Nr 1 1998 LVM-vårdens kvalitet enligt socialtjänstens bedömning (Arne Gerdner)
- Nr 2 1998 Ett §12-hem för flickor. Omdefinitioner i ungdomsvården (Berit Andersson)

ISSN 1404-2576

- Nr 1 1999 Etik och ungdomsvård. En empirisk studie av anställdas etiska problem inom tvångsvård av ungdomar. Slutrapport (Gunnel Colnerud)
- Nr 2 1999 "Plötsligt får man lust att leva." En grupp narkomaners berättelser om sina självmordsförsök (Eva Johnsson, Mats Fridell)
- Nr 3 1999 Ungdomar från särskilda ungdomshem i Stockholms brottsliga nätverk (Jerzy Sarnecki)
- Nr 1 2000 Tvång och tillit. LVM-vård som kulturell ingenjörskonst (Göran Johansson)
- Nr 2 2000 När anhöriga involveras. Personalens beskrivning av anhöriga på särskilda ungdomshem (Maria Bangura Arvidsson, Malin Åkerström)
- Nr 1 2001 Vård bakom låsta dörrar. Lunden, ett LVM-hem för kvinnor (Bengt Svensson)
- Nr 2 2001 Kommunikativ pedagogik och särskilda ungdomshem (Per Gerrevall, Håkan Jenner, red)
- Nr 3 2001 Empati och professionellt förhållningssätt. Behandlarrollen i missbrukarvården (Ulla Holm)
- Nr 1 2002 Missbrukare med psykiska störningar och psykiatripatienter. Jämförelser baserade på ASI, SASB och DMT (Bengt-Åke Armelius, Kerstin Armelius, Håkan Larsson, Elisabet Sundbom)
- Nr 2 2002 Arbetsmiljö och behandlingskultur. Jämförelse mellan SiS-institutioner och andra vårdmiljöer (Madeleine Jeanneau)
- Nr 3 2002 Bete sig normalt. Ett perspektiv på den vuxna familjehemsvården (Göran Johansson)
- Nr 4 2002 "De kommer ut fräscha och fina". Om tvång och hemlöshet (Lena Yohanes, Anna Angelin, Anders Giertz, Hans Swärd)
- Nr 5 2002 Sluten ungdomsvård. Rättsliga reaktioner på de ungas brott före och efter införandet 1999 (Eckart Kühlhorn)

- Nr 1 2003 "Det är dom här jag har och inte har". LVM-vårdade narkotikamissbrukares sociala nätverk (Anette Skårner, Margareta Regné)er)
- Nr 2 2003 Ungdomarnas upplevelse av slutet ungdomsvård. En jämförelse med LVU-placeringar och fängelse (Jessica Palm)
- Nr 3 2003 Kultur Forskning Missbruk Vård. Motsägelser (Göran Johansson)
- Nr 1 2004 Lärande och kunskapsanvändning. Kompetensutveckling genom personalutbildning och arbete vid särskilda ungdomshem (Leif Nilsson)
- Nr 2 2004 Det förlorade livet eller livet som oändlig kamp. LVM-klienters livshistorier med fokus på kvinnor (Noriko Kurube)
- Nr 1 2005 Ger ART bättre behandlingseffekter? Utvärdering av metoder på tre ungdomshem (Rolf Holmqvist, Teci Hill, Annicka Lang)
- Nr 2 2005 "Demokrati i det lilla?" Ungdomars delaktighet i sin behandling (Anne Hermodsson, Cecilia Hansson)
- Nr 3 2005 Påverkan eller total förändring? Kritik av en förhållning med avstamp i ett program mot missbruk och kriminalitet (Göran Johansson)
- Nr 1 2006 Att starta ett särskilt ungdomshem – exemplet Klarälvsgården (Lars Bergström, Annika Rudqvist)
- Nr 1 2007 Annars får man inte vara med. Missbrukarvård och kulturens täckelse – exemplet romer (Göran Johansson)
- Nr 2 2007 Vårdkedjeprojektet. Tre utvärderingsperspektiv (Johannes Fäldt, Jessica Storbjörk, Jessica Palm, Lars Oscarsson, Kerstin Stenius)
- Nr 1 2008 Kön och behandling inom tvångsvård. En studie av hur vården organiseras med avseende på genus (Leili Laanemets, Arne Kristiansen)
- Nr 2 2008 Ungas delaktighet. Exemplet institutionsvård (Titti Mattsson)
- Nr 1 2009 Femårsuppföljning. Kvinnor vårdade vid Lundens ungdomshem och LVM-hem (Mats Fridell, Johan Billsten, Iréne Jansson, Rickard Amylon)
- Nr 2 2009 Att utveckla läs- och skrivförmågan bland elever på särskilda ungdomshem. Ett försök med särskilda insatser (Idor Svensson)
- Nr 3 2009 Konflikthantering i ungdomsvård ur ett sociologiskt perspektiv (David Wästerfors)
- Nr 4 2009 En påtvingad relation? Kontaktmannaskapets utövande och villkor inom LVM-vården (Leila Billquist, Anette Skårner)

På uppdrag av Socialdepartementet har SiS under perioden 1 juli 2006 till 31 december 2008 genomfört ett projekt som tog namnet Motverka Våld och Gäng (MVG). I projektet ingick 15 utvalda kommuner, i första hand storstäderna Stockholm, Göteborg och Malmö och deras grannkommuner. I uppdraget ingick att subventionera kommunernas vårdavgifter och att anställa kvalificerade samordnare. Tusentalet ungdomar skrevs in på SiS institutioner från de deltagande kommunerna under projektet som totalt kom att kosta 223 miljoner kronor.

Målet med projektet var att de ungdomar som deltog, skulle uppnå positiva och bestående förändringar av sin livssituation, bryta umgänget med kriminella kamrater och förbättra sin skolgång. I uppdraget ingick också att förbättra familjens och nätverkets möjligheter att fungera. Projektet skulle dessutom bidra till att skapa fungerande modeller för samverkan mellan SiS och socialtjänsten. Projektet genomgår två utvärderingar, dels denna processutvärdering, dels en effektutvärdering vars resultat väntas år 2010.

Den här redovisade processutvärderingen av MVG-projektet har genomförts av Goran Basic, Joakim Thelander och Malin Åkerström vid Lunds universitet. Materialet består av intervjuer med ungdomar, föräldrar, samordnare, socialtjänstpersonal, institutionspersonal och projektledning. Därutöver har möten observerats och en enkät distribuerats till socialtjänsten.